

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Alexandru Crișan

Sofia Dobra

Florentina Sâmișăian

Viorica Bolocan

Viorica Goraș-Postică

**Manual pentru
clasa a V-a**

Știința, Chișinău;
Humanitas, București
2015

CZU 811.135.1+821.135.1.09(075.3)

L 62

Elaborat în baza curriculumului disciplinar în vigoare și aprobat prin Ordinul ministrului educației (nr. 399 din 25 mai 2015). Editat din mijloacele financiare ale *Fondului special pentru manuale*

La elaborarea concepției actualei ediții a manualului a contribuit *Vlad Pâslaru*, dr. habilitat

Comisia de evaluare: *Nina Cimpac*, prof. școlar, gr. did. unu, Liceul Teoretic „Gaudeamus”, Chișinău; *Larisa Plămădeală*, prof. școlar, gr. did. unu, Liceul Teoretic „Iulia Hasdeu”, Chișinău; *Livia State*, prof. școlar, gr. did. superior, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Chișinău

Recenzenți: *Tatiana Baci*, doctor în psihologie, conferențiar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău; *Alexei Colîbneac*, profesor universitar, șef catedră „Grafică”, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, maestru în arte

Responsabil de ediție: *Larisa Dohotaru*

Redactori: *Petru Ghencea, Mariana Belenciuc*

Corector: *Maria Cornesco*

Redactor tehnic: *Nina Duduciuc*

Machetare computerizată: *Vitalie Ichim, Olga Ciuntu*

Copertă: *Andrei Ichim*

Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința,

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova;

tel.: (+373 22) 73-96-16; fax: (+373 22) 73-96-27;

e-mail: prini@stiinta.asm.md; prini_stiinta@yahoo.com

www.stiinta.asm.md

DIFUZARE:

Republica Moldova: ÎM Societatea de Distribuție a Cărții *PRO-NOI*

str. Alba-Iulia, nr. 75; MD-2051, Chișinău;

tel.: (+373 22) 51-68-17, 71-96-74; fax: (+373 22) 58-02-68;

e-mail: info@pronoi.md

www.pronoi.md

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice *Știința*.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Limba și literatura română: Manual pentru cl. a 5-a/ *Alexandru Crișan, Sofia Dobra, Florentina Sâmihiăian* [et al.]; Min. Educației al Rep. Moldova. – Ch.: Î.E.P. *Știința*; București *Humanitas*, 2015 (Tipografia „BALACRON” SRL). – 248 p.

ISBN 978–9975–67–981–7

811.135.1+821.135.1.09(075.3)

© Editura *Humanitas*. București. 1997

© *Alexandru Crișan, Sofia Dobra, Florentina Sâmihiăian, Viorica Bolocan, Viorica Goraș-Postică*. 2000, 2010, 2015

© Întreprinderea Editorial-Poligrafică *Știința*. 2000, 2005, 2010, 2015

ISBN 978–9975–67–981–7

DRAGI COPII,

Ați ales un manual care vă este prieten și partener într-o pasionantă aventură în lumea cărții. Cu inteligență și imaginație, veți reuși să descifrați această lume.

Veți pătrunde, treptat, în universul cuvântului rostit și scris. Observînd, folosindu-vă cunoștințele și imaginația, jucîndu-vă și exersînd, veți ajunge la un stil personal de a lucra și de a gîndi. Veți înțelege tainele de dincolo de cuvinte, descoperindu-vă pe voi înșivă într-o lumină poate necunoscută încă.

Manualul vostru cuprinde trei părți.

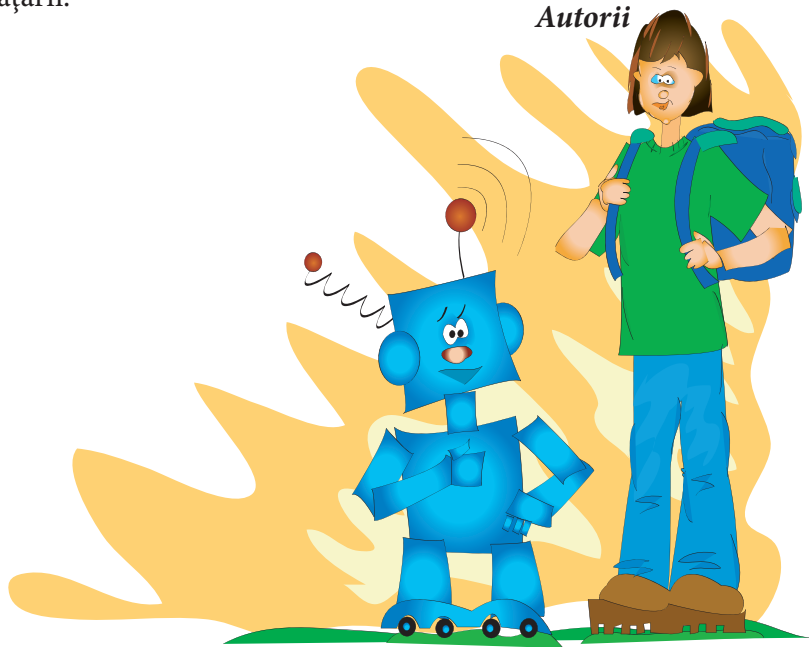
Prima parte, **TEXTUL**, vă familiarizează cu diverse tipuri de texte, situații de comunicare și cu elementele de limbă care stau la baza acestora.

A doua parte, **STRUCTURILE TEXTULUI**, vă oferă posibilitatea de a descifra și de a aprofunda felul în care sînt construite textele, precum și mijloacele prin care voi înșivă puteți redacta scurte texte.

Ultima parte, **UNIVERSUL TEXTULUI**, vă propune o deschidere spre spațiul miraculos al literaturii, printr-o călătorie în basm, legendă, snoavă și poezie.

Cele unsprezece unități ale manualului, cuprinzînd texte dintre cele mai diverse, elemente de limba română și de comunicare, exerciții de recapitulare, sînt pașii pe care îi veți face împreună cu Alexandru și Roboțel, personajele acestei cărți, și, sperăm, prietenii voștri într-ale învățării.

Autorii

CUPRINS

I. CARTEA ȘI TEXTUL

1. CARTEA

Cartea	6
Interiorul cărții	9
Cartea și biblioteca. <i>Cele dintii lecturi</i> de Mircea Eliade	11
Situația de comunicare. Tipuri și modalități	17
Organizarea monologului	22

2. CUVÎNTUL ȘI TEXTUL

Cuvîntul	26
Familia lexicală	28

Cîmpul lexical	30
Realitate și ficțiune. <i>O furnică</i> de Tudor Arghezi	32

3. TIPURI DE TEXTE

Textul literar. <i>Sfîrșit de toamnă</i> de Vasile Alecsandri	40
Textul nonliterar	46
Sunetele limbii române	51
Diftongul. Triftongul	53
Silaba	55
Organizarea textului scris	58

II. STRUCTURILE TEXTULUI

4. NARAȚIUNEA

Narațiunea. <i>Balada celor cinci motănași</i> de Ion Druță	64
Planul simplu de idei	74
Planul dezvoltat de idei	76
Verbul	77
Modurile verbului	79
Modul indicativ. Prezentul	81
Imperfectul. Perfectul compus	83
Perfectul simplu. Mai mult ca perfectul ...	86
Viitorul	88
Modul imperativ	91
Verbele predicative și verbele nepredicative ..	94

5. AUTOR. NARATOR. PERSONAJ

Autor. Narator. Personaj. <i>Amintiri din copilărie</i> de Ion Creangă	100
--	-----

Regionalismele	103
Figuri de stil	105
Rezumatul	110
Substantivul	114
Articolul	116
Cazurile substantivului.	
Prepoziția	119

6. DIALOGUL

Dialogul. <i>Vizită...</i> de Ion Luca Caragiale	130
Formule specifice dialogului	139
Organizarea dialogului	141
De la textul dialogat la textul narativ	143
Pronumele personal	145
Numeralul	154

III. UNIVERSUL TEXTULUI

7. LEGENDA POPULARĂ

Legenda. <i>Dragoș-Vodă</i>	160
Adjectivul	165
Adverbul	171
Interjecția	173

8. BASMUL

Basmul. <i>Prîslea cel voinic și merele de aur</i>	178
Predicatul	193
Povestirea	197

9. MITUL

Mitul. <i>Filemon și Baucis</i>	202
---------------------------------------	-----

Subiectul	211
Texte de interes personal	213

10. POEZIA

Poezia. <i>Ce te legeni...</i> de Mihai Eminescu. .	220
Atributul	229
Complementul	231

11. SNOAVA

Snoava. <i>Boierul și Păcală</i>	236
Conjuncția	240
Proverbul. Zicătoarea	241
Ghicitoarea	243
DICȚIONAR	246

CARTEA

Alege o carte, după ce ai colindat
prin marele labirint al bibliotecii.
Privește-i coperta, citește-i titlul
și începe o aventură care îți va dezvălui
lumea ei minunată.

- Cartea și biblioteca
- Situația de comunicare

Cartea

„Numai poetul,
Ca pasări ce zboară
Deasupra valurilor,
Trece peste nemărginirea timpului:
În ramurile gândului,
În sfintele luni,
Unde pasări ca el
Se-ntrec în cântări.”

Mihai Eminescu, *Numai poetul...*

Cartea – obiect cultural

Exprimați-vă părerea!

1. Cum explicați, în versurile de mai sus, compararea poetului cu *pasări ce zboară deasupra valurilor*?
2. Care sînt *cîntările* poetului?
3. Prin ce rămîne acesta în *nemărginirea timpului*, adică în veșnicie?
4. Care este mijlocul cel mai vechi prin care creația scriitorilor și a savanților este transmisă generațiilor viitoare?
5. Cunoașteți și alte mijloace folosite în acest scop?

► CARTEA este o scriere cu un anumit subiect, tipărită și legată în volum. Ea cuprinde, în general, opere de diverse genuri, creații ale gândirii și ale simțirii umane.

Dacă este mai amplă, o lucrare unitară se poate segmenta în volume separate. De exemplu, *Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu reprezintă o trilogie alcătuită din volumele: „Ucenicia lui Ionuț” (I), „Izvorul alb” (II), „Oamenii Măriei Sale” (III) sau *Cireșarii* de Constantin Chiriță este alcătuită din 5 volume.

Ce descoperim?

✓ Cartea, ca obiect cultural și științific, este păstrătoarea cunoștințelor, a gândurilor și a simțirii umane, acumulate de-a lungul timpului.

Este bine să mai știți

✓ Biblioteca Națională a Marii Britanii a plătit 14,3 milioane de dolari pentru a cumpăra o carte (o copie în limba latină a Evangheliei după Ioan). Volumul, de mărimea unei palme, a fost scris în secolul al VII-lea d. Hristos și este cea mai veche carte din Europa, păstrată intactă.

Părțile componente ale cărții

„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris,
Încet gîndită, gîngăș cumpănită;
Ești ca o floare, anume înflorită
Mîinilor mele, care te-au deschis.”

Tudor Arghezi, *Ex libris*

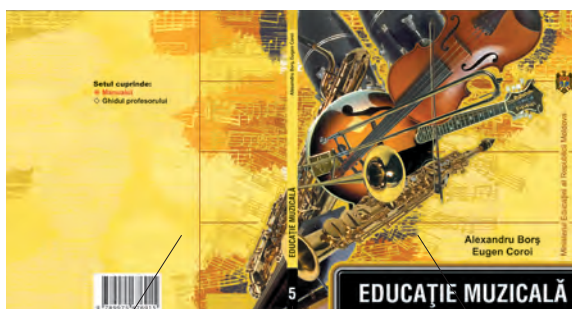
Exprimați-vă părerea!

6. De ce i se cuvine *cinste* autorului unei cărți frumoase?
7. Explicați versul al doilea.
8. De ce cartea este asemănată cu o floare?

Observați!

9. Examinați imaginea de mai jos. Arătați care sînt elementele componente ale unei cărți.

Coperta a IV-a

Cotor

Coperta I

10. Care dintre aceste elemente vi se par mai importante?
11. Ce altceva mai este important într-un volum, în afară de înfățișarea sa exterioară?

- ▶ **COPERTA** reprezintă învelișul protector al unei cărți.
- ▶ **COTORUL** este partea laterală din stînga a unei cărți, de care se cos sau se leagă filele ori fasciculele și coperta.
- ▶ **FASCICULA** este o parte a cărții formată, de regulă, din 16 pagini; fasciculele se reunesc într-un volum prin coasere sau lipire.
- ▶ **FILELE** sînt foile de hîrtie care alcătuiesc cartea.
- ▶ **PAGINA** reprezintă fața unei file.

DICȚIONAR CULTURAL

✓ **Ex libris** (expresie în limba latină „din cărțile lui...” – semn de proprietate aplicat pe o carte de către posesorul ei, sub formă de semnătură, sigiliu sau ștampilă.

Scriveți corect!

✓ **arghezian, -ă** adj. – de Arghezi, a lui Arghezi, în memoria lui Arghezi; pluralul: *arghezieni, argheziene*.

Ce observăm?

- ✓ Aspectul general al cărții
- ✓ Părțile componente ale cărții
- ✓ Fiecare componentă a cărții contribuie la redarea imaginii acesteia.

Observați!

12. Ce informații oferă coperta I și coperta a IV-a din desenul de la pagina 7?
13. În ce ordine sînt prezentate informațiile?
14. Ce informații apar pe cotor? Cum se evidențiază ele?

Exprimați-vă părerea!

15. Ce vă atrage mai mult la copertele din pagina 7?
16. Ce legătură are ilustrația copertei I cu titlul cărții?
17. Cum ați ilustra voi această copertă și de ce?

- ▶ COPERTA I cuprinde: numele autorului (autorilor), titlul cărții, denumirea colecției sau a seriei (sigla¹ acestora), editura, ilustrația de copertă.
- ▶ COPERTA a IV-a poate oferi: informații sumare privind autorul sau subiectul cărții, informații despre colecția în care apare cartea, alte date (prețul, aparițiile precedente etc.), ilustrații.
- ▶ Pe COTOR se pot menționa autorul, titlul, editura, numărul volumului sau ordinea acestuia într-o colecție.
- ▶ AUTORUL este persoana care a creat opera cuprinsă într-un volum.
- ▶ TITLUL este un cuvînt, un grup de cuvinte sau un text așezat la începutul unei lucrări (uneori, al unei părți din lucrare), pentru a indica sugestiv tema ori conținutul acesteia.

Exprimați-vă părerea!

18. Care este cea mai frumoasă carte din biblioteca voastră?
19. Ce alte cărți v-au impresionat pînă acum și prin ce anume?
20. Ce v-a atras mai mult la aceste cărți?

¹ *Siglă*, s.f. — prescurtare formată din litera sau literele inițiale, folosită pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi; de exemplu: DSR — *Dicționarul scriitorilor români*.

Ce observăm?

- ✓ Informațiile furnizate și ordinea acestora
- ✓ Repartizarea informațiilor pe coperta I, pe coperta a IV-a și pe cotor
- ✓ Prezentarea și evidențierea informațiilor esențiale
- ✓ Legătura dintre text și ilustrația de pe coperta I

Ce descoperim?

- ✓ Prin copertă cartea atrage atenția cumpărătorilor.

Este bine să mai știți

- ✓ Coperta unei cărți este la fel de importantă ca și conținutul acesteia. De aceea ea ar trebui să reprezinte ideile și conținutul cărții.
- ✓ Unele cărți au o copertă suplimentară. Ea poartă denumirea de **supracopertă** și îmbracă coperta de bază. Se utilizează în scopul protejării copertei și al prezentării grafice mai estetice.

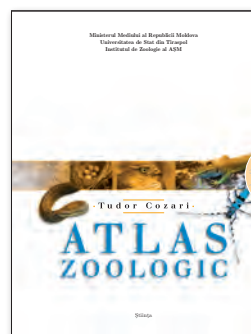
Interiorul cărții

Pagina de titlu și cuprinsul

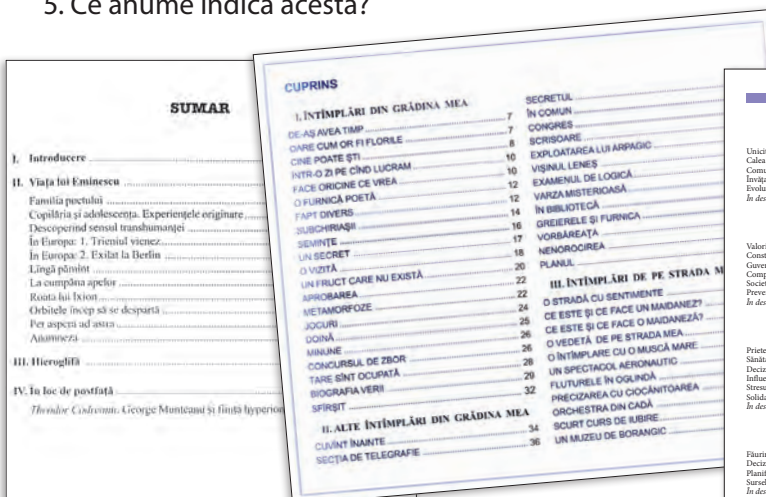

Observați!

1. Unde este așezată pagina de titlu într-o carte?
2. Ce informații în plus oferă aceasta față de coperta I?
3. Ce rol are pagina de titlu în ansamblul unei cărți?

4. Unde poate fi așezat cuprinsul/sumarul unei cărți?
5. Ce anume indică acesta?

Ce observăm?

- ✓ Locul și structura paginii de titlu

Ce descoperim?

- ✓ Rolul și structura cuprinsului într-o carte

Exprimați-vă părerea!

6. Din ce tip de lucrări provin cuprinsurile prezentate în imaginile de mai sus?

7. Ce diferențe există între cele trei cuprinsuri?
8. Care dintre ele este mai amănunțit?
9. Cum sînt evidențiate informațiile esențiale dintr-un cuprins?
10. Care dintre acestea vi se par mai importante și de ce?

- ▶ **PAGINA DE TITLU** este prima sau a treia pagină a cărții; de cele mai multe ori, ea urmează după o filă albă care o desparte de copertă. Pagina de titlu reia informațiile de pe copertă și, uneori, le completează.
- ▶ **CUPRINSUL, TABLA DE MATERII** ori **SUMARUL** este o listă așezată la începutul sau la sfîrșitul cărții; în cadrul acesteia sînt enumerate capitolele și subcapitolele, titlurile textelor din carte, cu indicarea paginii corespunzătoare.

Așezarea în pagină

Exprimați-vă părerea!

11. Priviți imaginile alăturate. Cum vă explicați așezarea diferită în pagină a textelor?

- ▶ **ALINEATUL** este:
 - un rînd retras într-un text, pentru a marca schimbarea ideii;
 - un fragment de text sau paragraf care începe cu un asemenea rînd.

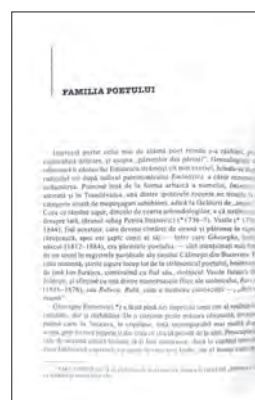
Pagină de revistă

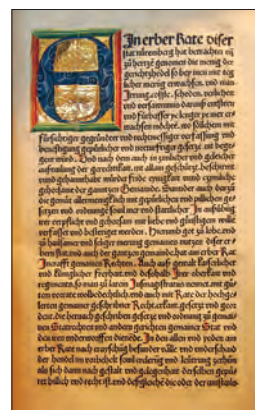
Pagini dintr-un manuscris vechi

Ce observăm?

- ✓ Cuprinsul este prezentat în mod diferit în cărți.

Pagină de carte

Cartea și bibliotecă

„Eu mi-am imaginat întotdeauna Paradisul sub forma unei BIBLIOTECI. Alte persoane consideră că ar fi o grădină, alții și-l pot închipui ca un palat; eu l-am imaginat întotdeauna ca o bibliotecă...”

Jorge Luis Borges, *Cărțile și noaptea*

CELE DINTÎI LECTURI

de Mircea Eliade

În 1912 tata a fost mutat cu garnizoana¹ la Cernavodă. Am rămas acolo doi ani. În amintirile mele, timpul acela se desfășoară, în plin soare, între Dunăre și dealurile cărămizii calcinate², pe care creșteau măceși și flori mărunte, cu petale palide, uscate.

Învățasem deja alfabetul, dar încă nu-mi dădeam seama la ce ar putea folosi. Nu mi se părea atât de interesant când am ajuns să silabisesc o-u, ou, bo-u, bou — nici chiar când am izbutit să citesc, fără să mai silabisesc, *Țara noastră se numește România*. Dar odată am dat peste cartea de citire a fratelui meu și, după prima pagină, n-am mai putut s-o las din mână. Eram fermecat, parcă aș fi descoperit un joc nou. Căci, din fiecare rînd citit, aflam lucruri necunoscute și nebănuite. Am învățat numele județelor, ale rîurilor și ale orașelor și am aflat despre Daniil Sihastru și Mînăstirea Neamțului și cîte alte lucruri care mă uluiau, mă copleșeau³ prin vastitatea⁴ și misterele lor. Dar, după o săptămînă, când am terminat cartea lui Nicu, am descoperit deodată că lucrurile nu erau atât de simple pe cît le bănuisem eu. Căci nu mai aveam la îndemînă o a doua carte pe care s-o pot începe imediat. Tata avea vreo sută-două de volume frumos legate în piele, dar erau încuiate într-o bibliotecă cu geamuri. Nu puteam citi decît titlurile, și nici pe ele nu le înțelegeam întotdeauna. Erau volume care se intitulau „Roman” și a fost o lungă discuție între părinți dacă trebuie sau nu să-mi explice acest cuvînt. Pentru încă mulți ani, tata mi-a interzis să citesc „romane”. Nici măcar nuvele nu-mi îngăduia să citesc. Singurele cărți admise de el erau cele care purtau titlul sau subtitlul de *Povestiri*.

¹ Garnizoană, s.f. — unitate militară stabilită într-o localitate.

² Calcinat, adj. — care a fost uscat, ars de soare.

³ A copleși, vb. — a emoționa peste măsură, a impresiona puternic.

⁴ Vastitate, s.f. — întindere mare, imensitate.

Mi se îngăduise să citesc *Basmele* lui Ispirescu, amintirile și povestirile lui Creangă, când a intervenit un episod care mi-a întristat toată copilăria. Intrasem în clasa I primară și tata poftise odată pe învățător, ca să se consulte asupra cărților pe care le-aș putea citi. Eram toți trei în fața bibliotecii. Învățătorul părea entuziasmat de cărți și, mai ales, de legăturile lor de piele. Răsfoind un volum de N. Iorga — îl văd și acum, era *Pe drumuri depărtate* — a spus, arătându-mă: „Dar să nu-l lăsați să citească prea mult, căci își obosește ochii. Și deja nu are ochi prea buni. L-am pus în banca întâi, și totuși nu vede întotdeauna ce scriu pe tablă”. „Văd, dacă fac ochii mici”, l-am întrerupt eu. „Asta înseamnă că ai ochi slabi, că ai să fii miop¹”, a adăugat învățătorul.

Descoperirea aceasta a însemnat o adevărată catastrofă. Tata a hotărât că nu trebuie să-mi mai obolesc ochii cu alte cărți în afară de cele de școală. Nu mai aveam voie deci să citesc în timpul liber. De altfel, sursa lecturilor extrașcolare îmi fusese secată. Tata nu mai deschidea biblioteca cu geamuri și nu mă mai lăsa să răsfoiesc volumele legate. Mai târziu, mi-am dat seama că anii aceia au fost pierduți. Setea mea de lectură o potoleam la întâmplare. Citeam ce-mi cădea în mână, romane în fascicule², Sherlock Holmes, *Psaltirea*, *Cheia visurilor*, și citeam pe ascuns, în fundul grădinii, în pod, în pivniță.

Din volumul *Memorii*

¹ *Miop*, s., adj. m. — (persoană) care nu distinge clar obiectele aflate la distanță.

² *Fasciculă*, s.f. — o parte a unei lucrări unice, publicată în etape succesive.

DICTIONAR CULTURAL

✓ **Jorge Luis Borges** (1899–1986) – scriitor argentinian, poet, autor de nuvele, povestiri și alte scrieri.

✓ **Daniil Sihastru** (secolul al XV-lea) – călugăr și sfetnic de taină al lui Ștefan cel Mare. Numele lui, Sihastru, se explică prin faptul că a trăit în singurătate, în munți.

✓ **Nicolae Iorga** (1871–1940) – scriitor, istoric și politician român, autor al unei opere științifice monumentale.

✓ **Sherlock Holmes** – personaj din romanele polițiste ale scriitorului scoțian Arthur Conan Doyle (1859–1930), devenit modelul detectivului amator.

✓ **Psaltirea** – carte bisericească; face parte din Vechiul Testament.

✓ **Cheia visurilor** – carte de interpretare a visei.

MIRCEA ELIADE (1907–1986)

Personalitate erudită, a scris peste 30 de volume de operă artistică și științifică.

De mic citește cu pasiune literatură din diferite domenii. Primele încercări literare le face la 10 ani, iar la 18 ani publică prima carte (*Romanul adolescentului miop*, operă autobiografică). Interesul pentru lectură îl face să studieze mai multe limbi străine.

Este unul dintre cei mai importanți scriitori români. De un succes deosebit se bucură opera lui fantastică.

Savant cu renume mondial, a avut o fructuoasă activitate în domeniul filosofiei și al istoriei religiei.

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Arătați în ce domeniu de activitate se folosește cuvântul *garnizoană*. Alcătuiți propoziții cu alte patru cuvinte aparținând aceluiași domeniu.

2. Înlocuiți cuvintele subliniate în construcția *dealurile cără-mizii calcinate* cu altele având același sens. Ce efect are această înlocuire asupra textului de bază?

3. Alcătuiți propoziții în care cuvintele de mai jos să aibă sensuri diferite față de cele din text:

• palid	• a interveni	• a pofti
• a se consulta	• sursă	• a seca
• a potoli	• fermecat	• a descoperi

4. Găsiți cuvinte care au același înțeles cu verbele:

• a interzice	• a admite	• a îngădui

Ce observăm?

✓ Cuvintele pot fi clasificate după domeniile în care se folosesc.

Ce observăm?

✓ Îmbinarea neașteptată a unor cuvinte

✓ Cuvântul își poate modifica sensul în funcție de contextul în care se utilizează.

Punctuație

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Ce rol au ghilimelele în pasajul de la pagina 12, care începe cu următoarele cuvinte: „Dar să nu-l lăsați...”?

Ce observăm?

✓ Rolul folosirii unor semne de punctuație

Concurs școlar în Sala de lectură a Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă” din Chișinău

Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă” din Chișinău

✓ Este principala bibliotecă pentru copii din Republica Moldova.

✓ Biblioteca deține o colecție enciclopedică de 247 135 de documente pe diferite suporturi.

✓ În 2014 au frecventat această instituție de cultură 12 877 de cititori.

..... Explorarea textului

Timpul și spațiul întâmplării

Folosiți-vă cunoștințele!

6. Selectați din textul de la paginile 11 și 12 cuvintele privitoare la momentul în care se desfășoară întâmplările și la durata acestora.

7. Ce rol au cuvintele respective în text? Oferă acestea informații precise?

8. Identificați secvențele care surprind spațiul de desfășurare a faptelor relateate:

- orașul și împrejurimile;
- casa și locurile în care copilul se retrage pentru a citi.

9. Cum s-au păstrat în amintirea autorului timpul și spațiul despre care povestește? Răspundeți găsind sensul cuvintelor subliniate în următorul pasaj:

În amintirile mele, timpul acela se desfășoară, *în plin soare...*

Ce observăm?

- ✓ Secvențele care indică timpul și spațiul
- ✓ Impresia generală care se degajă din text
- ✓ Timpul este redat prin cuvinte speciale
- ✓ Spațiul este descris în mod divers

Cine povestește

Folosiți-vă cunoștințele!

10. Identificați în text pronumele personale și verbele la persoana I.

11. Găsiți pasaje care pun în evidență participarea afectivă a memorialistului la întâmplările prezentate.

Ce observăm?

- ✓ Relația dintre întâmplare și cel care o relatează

Faptele trăite și rememorarea acestora

Exprimați-vă părerea!

12. Există o distanță în timp între desfășurarea propriu-zisă a întâmplărilor și rememorarea acestora?

13. Care dintre timpurile trecut, prezent sau viitor este cel mai des folosit în text?

DICȚIONAR LITERAR

- ✓ **Memoriile** sînt scrieri în care autorul își aduce aminte de întâmplări trăite de el însuși cu mult timp în urmă. Acestea sînt povestite la persoana I.

14. Cum explicați acest fapt?

15. De ce se folosește timpul prezent al verbului în enunțurile:

- În amintirile mele, timpul acela *se desfășoară*, în plin soare [...].
- Răsfoind un volum de N. Iorga – îl *văd* și acum, era *Pe drumuri depărtate* – a spus, arătându-mă: [...]

Ce observăm?

✓ Distanța dintre faptele trăite și momentul aducerii-aminte

Persoanele prezentate

Observați!

16. Numiți persoanele de care își amintește autorul:

- în ordinea apariției;
- în ordinea importanței lor.

17. Prezentați, pe scurt, persoanele evocate în text, referindu-vă la trăsăturile acestora și la acțiunile întreprinse de ele.

Ce observăm?

✓ Participanții la întâmplarea relatată

..... Interpretarea textului

Cartea și fascinația lecturii

Folosiți-vă cunoștințele!

18. Selectați din text substantivele care se pot grupa, după sensul lor, în jurul ideii de carte.

19. Găsiți, în alineatul al doilea al textului de la pagina 11, verbele care pun în evidență experiența neobișnuită trăită de copil și entuziasmul acestuia.

Exprimați-vă părerea!

20. De ce la început lectura i se părea copilului *un joc nou*?

21. Ce descoperă el prin lectură?

22. Ce sentimente trăiește copilul pătrunzând în lumea fascinantă a cărții?

23. Ce anume îl face să-și dea seama, *deodată*, că *lucrurile nu erau atât de simple* pe cât le credea la început?

Este bine să mai știți

✓ *Om de carte* – persoană care citește, studiază mult; cărturar;

✓ *a vorbi/a spune ca la/din carte* – a spune ce trebuie, cum se cere.

Ce observăm?

✓ Entuziasmul stîrnit copilului de cărțile citite

✓ Perceperea lecturii de către copii drept un joc

Biblioteca ferecată

Folosiți-vă cunoștințele!

24. Selectați amănuntele pe care personajul adult le-a reținut în legătură cu biblioteca tatălui său.

Exprimați-vă părerea!

25. De ce anume copilul de altădată a fost impresionat de amănuntele respective?

Observați!

26. Care sînt cărțile interzise copilului de către tatăl său?

Exprimați-vă părerea!

27. Explicați de ce părinții îi interzic copilului să citească anumite cărți.

28. Relatați episodul în urma căruia interdicția de a citi alte cărți, în afară de cele pentru școală, devine totală.

29. Care este adevărata *catastrofă* resimțită de copil?

30. De ce adultul consideră că anii în care părinții i-au interzis să citească altceva în afara cărților pentru școală *au fost pierduți*?

31. Cum explicați reacția copilului față de interdicția tatălui?

Ce descoperim?

Importanța detaliilor

Lectura – o pasiune?

Exprimați-vă părerea!

32. Ați citit vreuna dintre cărțile menționate în text?

33. Vi s-a întîmplat să citiți ce vă *cade în mînă*?

34. Numiți un roman sau o povestire pe care le-ați citit.

35. Amintiți-vă momentul în care ați descoperit cît de importante sînt pentru voi cărțile, un instrument muzical sau un gen de sport. Relatați pe scurt această întîmplare.

36. Povestiți succint subiectul cărții care v-a impresionat cel mai mult pînă acum. Lămuriți prin ce v-a impresionat.

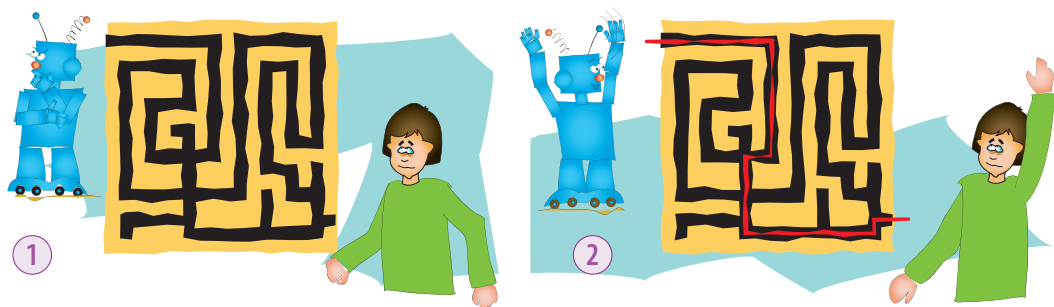
37. Citiți textul alăturat și explicați de ce cartea începe să-și piardă importanța.

Ce descoperim?

✓ Adesea, la solicitarea profesorului privind lectura unei cărți, elevii întreabă: există un film făcut după această carte? Poate fi găsit pe internet? Este suficient rezumatul? (eventual, descărcat de pe internet). Din toate aceste confruntări, cartea pare să piardă importanța.

Situația de comunicare. Tipuri și modalități

Ce este comunicarea

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Urmăriți cu atenție desenele de mai sus. De ce, potrivit desenului 1, Alexandru nu se poate face înțeles de Roboțel?
2. Ce modificare intervine în desenul 2?
3. De unde știm că, în acest desen, Alexandru și Roboțel se înțeleg, cu alte cuvinte, comunică?
4. Cum s-ar fi putut înțelege ei chiar în prima situație?
5. Ce înseamnă deci *a comunica*?

Ce descoperim?

✓ Comunicarea este esențială în viața de toate zilele.

► Ori de câte ori are loc transmiterea unor informații privind gânduri, idei, opinii, atitudini, evenimente, stări etc., ne aflăm în fața unei **SITUAȚII DE COMUNICARE**.

Comunicarea dialogată și comunicarea monologată

Observați!

6. Priviți desenele de la pagina 17. Comparați desenele 1 și 2 cu desenele 3 și 4. Ce diferențe constatați?

7. În care dintre desenele anterioare, 3 sau 4, vi se pare că vorbitorul este înțeles de ascultători?

- ▶ SCHIMBUL DE INFORMAȚII între două sau mai multe persoane creează o situație de COMUNICARE DIALOGATĂ.
- ▶ Vorbirea neîntreruptă a cuiva în fața unuia sau a mai multor ascultători (care nu intervin în comunicare) reprezintă o situație de COMUNICARE MONOLOGATĂ. În ambele situații, cei care comunică trebuie să fie atenți unii față de ceilalți, să se audă, eventual, să se vadă etc.

Ce ne amintim?

✓ Comunicarea poate fi dialogată sau monologată.

Cadrul și modalitățile comunicării

Folosiți-vă cunoștințele!

8. Priviți desenele de mai jos. Ce anume permite înțelegerea dintre Alexandru și Roboțel, deși ei se află la mare distanță?

9. Ce modalitate folosesc Alexandru și Roboțel pentru a-și transmite informația? De ce au fost obligați să recurgă la această modalitate?

10. De ce înțelege Roboțel semnul de circulație din desenul de mai jos?

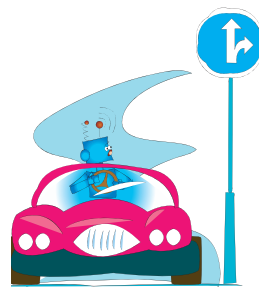
Ce observăm?

✓ Comunicarea are loc în diverse situații și prin diferite modalități.

✓ Pentru a se înțelege, oamenii pot recurge, alături de cuvinte, la gesturi sau la mimică (expresia feței).

1

2

► TRANSMITEREA DE INFORMAȚII se poate realiza și la distanță, prin folosirea telefonului, a telexului sau a internetului.

În viața de toate zilele, informația poate fi transmisă nu numai prin cuvinte, ci și prin alte modalități, de exemplu: semne de circulație, afișe, anunțuri, reclame, sigle, semnale luminoase.

Condiții necesare comunicării

Folosiți-vă cunoștințele!

11. Recunoașteți personajele din desenul alăturat?
12. Cine vorbește primul, cui i se adresează și ce îi spune?
13. Cine răspunde? Cine ar fi trebuit să răspundă?
14. Între personajele din desen are loc un dialog? Argumentați-vă răspunsul!

Exprimați-vă părerea!

15. Copiați pe caiete tabelul. Marcați în coloana corespunzătoare răspunsul corect în legătură cu situația din desen.

Cele două personaje se înțeleg pentru că:	Da	Nu
se cunosc de multă vreme		
se apreciază reciproc		
vorbesc aceeași limbă		
se află în camere diferite		
se află în orașe îndepărtate		
se văd la față		
nu sînt atente una față de cealaltă		
se aud		
comunică prin semne		
își scriu		
între ele se află un zid		

16. Selectați răspunsurile afirmative.
17. Condițiile selectate de voi sînt suficiente pentru înțelegerea dintre personajele care dialoghează?
18. Explicați ce s-ar întîmpla, dacă una dintre condițiile selectate de voi ar lipsi. Cum s-ar putea asigura totuși înțelegerea?

Ce descoperim?

✓ Comunicarea poate avea loc dacă participanții:

- se văd;
- se aud;
- folosesc semne înțelese de către toți;
- se urmăresc reciproc cu atenție;
- își răspund la mesaje.

Este bine să mai știți

✓ Comunicare – înștiințare, știre, veste, raport, relație, legătură; prezentare.

Componentele situației de comunicare

- ▶ O comunicare dialogată presupune următoarele elemente:
 - cel care vorbește sau transmite o informație, adică **EMIȚĂTORUL**;
 - cel care primește informația, adică **RECEPTORUL**;
 - informația propriu-zisă, adică **MESAJUL**.

- ▶ În comunicarea dialogată, receptorul poate deveni emițător, iar emițătorul – receptor.

- ▶ Pentru a fi înțeles, mesajul trebuie construit din elemente cunoscute deopotrivă de emițător și de receptor. Aceste elemente sînt organizate într-un COD și pot aparține:
 - unei limbi – în forma sa vorbită sau scrisă;
 - unui ansamblu de gesturi sau de expresii ale feței;
 - unui ansamblu de semnale diferite; de exemplu: semne de circulație, alfabetul Morse etc.
 Dacă emițătorul și receptorul nu au un cod comun, mesajul nu poate fi înțeles.

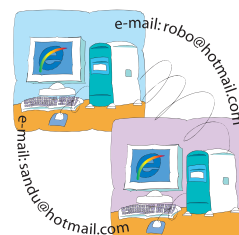
- ▶ Pentru a ajunge de la emițător la receptor, mesajul are nevoie de un mediu, adică de un **CANAL** de transmitere:
 - aerul prin care circulă vocea la mică distanță – în comunicarea orală;
 - scrisoarea, biletul, telegrama etc. – în comunicarea scrisă;
 - telefonul, faxul etc. – în comunicarea la distanță;
 - radioul, televizorul, calculatorul.
 Zgomotele, scrisul neciteț, imaginea defectuoasă sau greșelile de tipar îngreunează înțelegerea.

- ▶ Subiectul la care se referă mesajul reprezintă **CONTEX-TUL** (de exemplu, vorbește despre vreme, despre cărți, despre o prietenă).

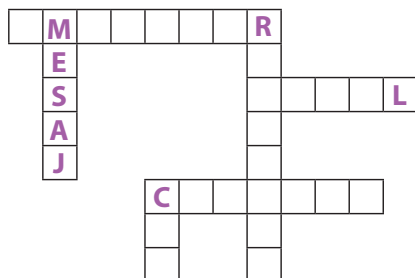
Exersați!

19. **Joc de rol:** a) Comunicați între voi numai prin gesturi și prin expresia feței. Cereți colegilor să descifreze ce au înțeles; b) Expuneți ce ați avut în vedere, ce ați exprimat, de fapt.

Este bine să mai știți

✓ *Integramă* este un joc distractiv, asemănător cuvintelor încrucișate, în care definițiile concise sînt cuprinse în pătrățelele ce despart între ele cuvintele cu care se completează un careu.

„Comunicarea este esen-
ța lucrurilor.” Mooji

- „Comunicarea înseamnă talentul de a înțelege că nu sîntem la fel.”
Octavian Paler

"Toată viața și toată societatea, laolaltă cu toată cultura, sînt o chestiune de comunicare, dar sînt totodată și una de cuminecare. [...] Comunicarea e de date, de semnale sau chiar de semnificații și înțelesuri; comunicarea e de subînțelesuri."

Constantin Noica, *Comunicare și cuminecare*

Anda: – ...

Irina: – Toată vara am fost la bunici!

Anda: – ...

Irina: – Ei, am făcut diverse lucruri: am citit, am fost zilnic la strand...

Anda: – ...

Irina: – Oricum, bunica avea multă treabă și era normal să fac și asta.

25. Mimați în fața clasei un dialog cu un partener imaginar.

26. Lucrați în pereche. Repetați jocul, de această dată, cu un partener real. Observați diferențele și discutați-le!

Exprimați-vă părerea!

27. Faceți cunoștință cu afirmația lui Constantin Noica în citatul alăturat și comentați sensul cuvintelor *comunicare* și *cuminăcare*.

Organizarea monologului

ATELIER: Identificarea și descrierea sumară a obiectelor

Cum prezentăm o carte

„Peste câțva timp, sosește din București o scrisoare neuitată, plină de amintiri și de covârșitoare duioșie și, împreună cu scrisoarea, sosește și un pachet, cu cele mai frumoase romane tipărite în Tipografia «Dor»! Între cărțile trimise, era și un volum frumos legat, tipărit pe două coloane și cu ilustrații în text. Era romanul *Mizerabilii* de Victor Hugo!”

Gala Galaction, *Hîrtia și cartea*

Observați!

1. Examinați manualul vostru de limba română și descrieți copertele, cotorul, pagina de titlu, cuprinsul.

Exprimați-vă părerea!

2. Comentați ilustrația și culorile copertelor I și a IV-a.
3. Arătați ce vă atrage mai mult la prima vedere. Motivați-vă răspunsul.
4. Care este diferența dintre acest manual și alte cărți din biblioteca voastră?
5. Prezentați sumar și cât mai sugestiv propria bibliotecă.
6. Care dintre manualele voastre vi se par cel mai frumos ilustrat?

Folosiți-vă imaginația!

7. Imaginați un monolog telefonic, pornind de la următoarea temă: ați uitat acasă o carte și rugați pe mama/fratele/sora să v-o aducă la școală; trebuie să-i spuneți:

- despre ce anume carte este vorba (titlul, autorul);
- locul acesteia în bibliotecă;
- cum arată coperta și cotorul.

8. **Lucrați în pereche.** Însenați un dialog telefonic despre o carte citită recent, împărțind ideile de bază ale acesteia.

Ce descoperim?

✓ Prezentarea sumară a obiectelor constă în:

- numirea lor;
- descrierea mai mult sau mai puțin amănunțită a acestora;
- surprinderea elementelor esențiale.

DICTIONAR CULTURAL

✓ **Victor Hugo** (1802–1885) – poet, dramaturg și romancier francez. Cel mai cunoscut roman al său este *Mizerabilii*.

✓ **Gala Galaction** (1879–1961) – preot ortodox, profesor de teologie, traducător al Bibliei în limba română, scriitor. Este autorul volumelor în proză: *La Vulturi*, *Papucii lui Mahmud*, *Roxana*, *Doctorul Taifun*.

POVESTEA FĂRĂ SFÎRȘIT de Michael Ende

Dintr-o dată, ușa fu deschisă atât de violent, că micuțul ciorchine de clopoței de alamă atârnat deasupra ei porni să sune cu zgomot și nu se mai liniști multă vreme.

Făptașul zarvei era un băiețel gras, de vreo zece sau unsprezece ani. În fața lui se afla o încăpere lungă și îngustă, ce se pierdea spre fund în semiîntuneric. De-a lungul pereților, pînă în sus, la tavan, erau rafturi înțesate cu cărți de toate mărimile și de toate formele. Din spatele unui zid de cărți înalt cît un stat de om, în celălalt capăt al încăperii, se zărea lumina unei lămpi. Era limpede că acolo ședea cineva și într-adevăr băiatul auzi acum un glas, spunîndu-i destul de răstit, de după zidul de cărți:

— N-aveți decît să vă mirați stînd înăuntrul sau afară, dar închideți ușa. Trage.

— Mă numesc Bastian, spune băiatul. Bastian Balthasar Bux.

Bastian își dădu seama că tot timpul se uitase fix la cartea pe care o avusese în mîna domnul Koreander.

Ridică volumul și-l privi pe toate părțile. Era legat în mătase arămie și lucea cînd era înclinat într-o parte sau alta. Răsfoindu-l în grabă, văzu că textul era tipărit cu două feluri de litere. Nu părea să conțină poze, avea în schimb inițiale mari și minunat ilustrate. Uitîndu-se încă o dată mai bine

la scoarțe, descoperi pe ele doi șerpi, unul deschis și unul închis la culoare, mușcîndu-și unul altuia coada și alcătuiind astfel un oval. Iar în oval era scris, cu litere ciudate, întortocheate, titlul: *Povestea fără sfîrșit*.

E un lucru tare misterios cu pasiunile omenești, iar în cazul copiilor totul se petrece la fel ca și în cazul celor maturi. Cei copleșiți de o pasiune n-o pot explica, iar cei ce nu au trăit niciodată ceva asemănător nu pot înțelege.

În cazul lui Bastian Balthasar Bux, pasiunea erau cărțile.

Cine n-a petrecut o după-amiază întreagă cu urechile încinse și cu părul zbîrlit aplecat deasupra unei cărți, citind și iar citind, și uitînd de lumea din jurul său, și nebagînd de seamă că-i e foame sau frig?

Cine n-a citit niciodată pe ascuns, sub plapumă, la lumina unei lanterne de buzunar, fiindcă tata sau mama, sau vreo altă persoană grijulie a stins lumina pe motivul bine intenționat că acum trebuie să dormi, căci mîine te scoli devreme?

Se uita țintă la titlul cărții, simțind cum îl lua ba cu frig, ba cu cald. Da, asta era, la asta visase de atîtea ori și asta își dorise de cînd fusese cuprins de pasiunea sa: o poveste care să nu se sfîrșească niciodată! Cartea tuturor cărților!

1. Descifrați, cu ajutorul Dicționarului explicativ, cuvintele necunoscute.

2. De ce textul se numește *Povestea fără sfîrșit*?

3. Relatați o situație cînd ați citit o carte „pe ascuns, sub plapumă, la lumina unei lanterne de buzunar”.

CARTEA – OBIECT CULTURAL

1. Arată ce informații oferă copertele și cotorul. 1 p.
2. Precizează ce informații poate oferi în plus pagina de titlu față de coperta I. 0,5 p.
3. Propune locul unde poate fi așezat cuprinsul unei lucrări. 0,5 p.
4. Comentează proverbul:
Cartea e prietenul care nu te înșală niciodată. 1 p.
5. Amintește-ți două proverbe despre carte. 1 p.
6. Citește versurile și comentează, împreună cu colegul/colega de bancă, versurile, caracterizându-l pe un „cititor aparte”. 2 p.

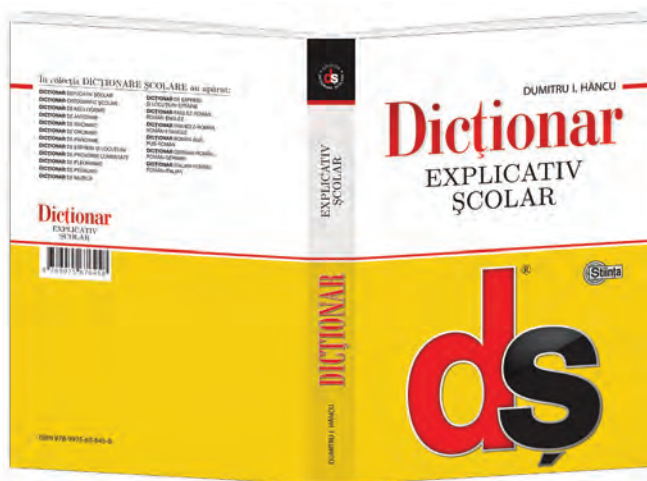
„Dar și cartea, orice carte,
Ar vrea mult să aibă parte
De un cititor aparte...”

Vasile Romanciuc, *Despre cărți*

7. Improvizează în scris un dialog (la telefon) între două persoane care se află în orașe îndepărtate. 1 p.
 8. Rescrie corect textul următor, punând semnele ortografice și de punctuație necesare: 1,5 p.
- „La întoarcerea sa îi spuse ce a pățit am cumpărat nevastă un ac și neavînd cum săl aduc lam pus întrun car cu fîn cînd neam despărțit nu lam mai găsit nebun ești tu mă”.

Petre Ispirescu, *Întîmplările lui Păcală*

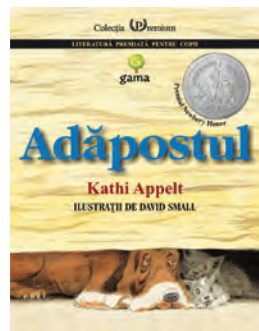
9. Descrie în cinci rînduri cartea din desenul de mai jos. 1,5 p.

Este important

să fac probe de evaluare,
să mă evalueze profesorul,
dar și să mă autoevaluez,
ca să constat **ce cunosc**
cu adevărat, din ce am învățat;
să știu **ce pot face**,
aplica și cum sînt,
ce atitudini am față
de diferite idei, opinii,
fenomene.

Adică să știu cît de competent sînt.

CUVÎNTUL ȘI TEXTUL

Acum trebuie să deschizi cartea,
dacă vrei să descifrezi misterul.

Vezi, seamănă cu o casă!

Fiecare cuvânt clădește textul care se naște
din îngemănarea acestor cărămizi.

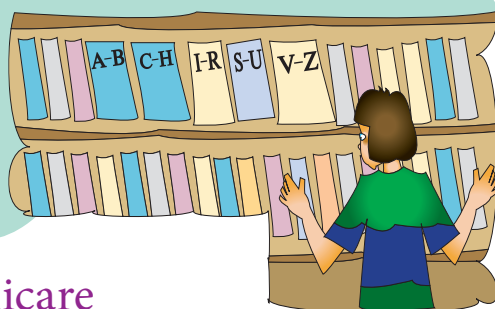
Ca să vezi cum se face vraja,
trebuie să descoperi cât valorează
fiecare vorbă într-o carte.

- Cuvântul în comunicare
- Familia lexicală
- Realitate și ficțiune

Cuvîntul

„Nici o jucărie nu e mai frumoasă ca jucăria de vorbe. Copiii, ca și oamenii mari, sînt mai simțitori la vorbe decît la fapte, plăcîndu-le mai mult decît faptele făcute faptele povestite.”

Tudor Arghezi, *Cartea cu jucării*

Rolul cuvîntului în comunicare

Exprimați-vă părerea!

1. Ce poate însemna expresia *jucărie de vorbe*?
2. Care este deosebirea dintre *faptele făcute* și *faptele povestite*?

Ce descoperim?

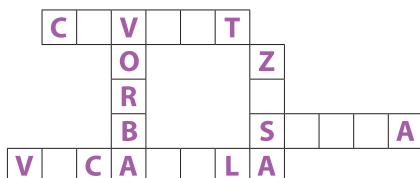
✓ Cuvîntul este elementul de bază al comunicării.

Cuvîntul – formă și conținut

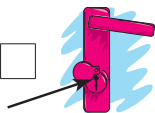

Învățați jucîndu-vă!

3. Copiați pe caiete integrama de mai jos și completați cuvintele lipsă, știind că pe fiecare coloană se află un cuvînt ce are același sens cu *vorbă*.

4. Copiați pătrățelele pe caiete și scrieți cuvintele necesare, completând spațiile libere cu denumirea obiectelor indicate în desen.

Ce descoperim?

✓ Cuvintele pot avea același sens, deosebindu-se prin sunetele din care sînt alcătuite.

✓ Cuvintele pot fi alcătuite din aceleași sunete, deosebindu-se prin sens.

► Cuvîntul are { SENS sau înțeles – conținut;
SUNETE sau înveliș sonor – formă.

Dicționarul explicativ

Verbele sînt la forma inițială.

Adjectivele sînt la masculin, singular.

Substantivele sînt la singular.

COMUNICĂ, comunic, vb. A face cunoscut; a informa, a înștiința, a pune în contact (unități sociale etc.) A se pune a duce la bi cu... 2. Intrans. A fi în legătură cu... **COMUNICABIL, -Ă, comunicabili, adj.** — Din fr. communicable, lat. communicabilis. **COMUNICANT, comunicante, adj.** Din comunicant = sistem de tuburi sau astfel încît un lichid turnat în unul, ridicîndu-se în toate la același nivel. **COMUNICARE, comunicări, s.f.** A face cunoscut; a informa, a înștiința, a pune în contact (unități sociale etc.) A se pune a duce la bi cu... 2. Intrans. A fi în legătură cu...

Prescurtările sînt explicate în primele pagini ale dicționarului; aici, cu ajutorul lor se indică partea de vorbire.

Cînd primele litere ale cuvîntului sînt identice, clasificarea se face după prima literă interioară diferită.

Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române (DEXI), 2007

Observați!

5. La ce folosește un dicționar?
6. Ce tipuri de dicționare cunoașteți?
7. Din ce fel de dicționare s-au extras exemplele din această pagină?
8. Ce informații oferă/poartă/conține dicționarul/articolul lexicologic de dicționar?

Exersați!

9. Dicționarul este deschis la litera *d*. Trebuie să căutați cuvintele *biblioteca* și *volum*. Cum răsfoiți paginile pentru a găsi fiecare cuvînt: înainte sau înapoi?

10. Ordonăți alfabetic următoarele cuvinte:

- jucărie
- jucat
- jucărioară
- jucăuș
- jucărea
- jucător

♦ Puneți într-un dreptunghi litera interioară după care ați făcut clasificarea.

11. Ați găsit într-un text următoarele substantive, adjective și verbe:

alfabetică, bibliotecari, cărților, coperte, edituri, ilustrative, lansase, paginii, tipăriră, tipografici.

Ce formă a acestor cuvinte căutați în dicționar?

12. Găsiți în dicționar sensul cuvintelor *autumnal*, *poliglot*, *biobliofil* și alcătuiți enunțuri cu ele.

Ce descoperim?

- ✓ Dicționarul explică sensul cuvintelor.
- ✓ În dicționar, cuvintele sînt așezate în ordine alfabetică.
- ✓ Un dicționar ne poate ajuta să vorbim și să scriem corect.

Este bine să mai știți

- ✓ Rolul dicționarului este de a consemna un anumit stadiu de dezvoltare a limbii.
- ✓ Dicționarele sînt cărțile de bază ale limbilor existente și folosite, reprezentînd suma tuturor cuvintelor din limbă.
- ✓ Cuvîntul **copertă** are două forme de plural: *coperti* și *coperte*.

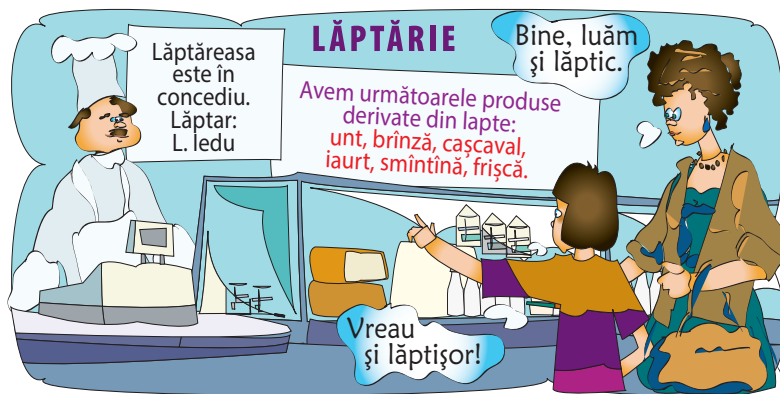
Familia lexicală

Cuvintele derivate

Observați!

1. Precum din lapte rezultă derivate, tot așa din cuvinte se pot obține derivate, cu ajutorul sufixelor și al prefixelor. Căutați aceste cuvinte în desenul de mai jos.

2. Explicați cum s-au format cuvintele derivate găsite în desen.

► CUVINTELE DERIVATE sînt cuvintele formate cu ajutorul sufixelor și al prefixelor.

Ce ne amintim?

✓ *Rădăcina* este partea comună a cuvintelor înrudite.

✓ *Sufixe*le sînt sunetele sau grupurile de sunete adăugate la sfîrșitul rădăcinii pentru a forma un cuvînt nou.

✓ *Prefixe*le sînt sunetele sau grupurile de sunete adăugate înaintea rădăcinii pentru a forma un cuvînt nou.

Ce descoperim?

✓ Unui cuvînt derivat i se pot adăuga alte sufixe sau prefixe pentru a forma cuvinte noi.

Familia lexicală sau familia de cuvinte

Observați!

3. Indicați cuvintele înrudite ca sens cu *frunză* din următoarea listă: *desfrunzit, fructifer, a frunzări, frunzos, a înfrunta, înfrunzit, nedesfrunzit, neînfrunzit, neînfrînt*.

► FAMILIA LEXICALĂ sau FAMILIA DE CUVINTE cuprinde toate cuvintele obținute prin derivare ori prin alte procedee de la un cuvînt de bază. Aceste cuvinte sînt înrudite ca sens.

Ce observăm?

✓ Cuvintele se pot grupa după înrudirea de sens.

Exersați!

4. Treceți cuvintele de mai jos pe caiete. Puneți în dreptunghiuri albastre sufixele și în dreptunghiuri verzi prefixele acestor cuvinte derivate de la cuvântul de bază indicat:

băiat • băiețandru • băiețaș • băiețel • băiețesc • băiețește
bun • bunicel • bunișor • bunuț • a îmbuna

5. Selectați cuvintele care fac parte din familia lexicală a următoarelor cuvinte de bază:

cap • capabil • capac • căpșor • căpățină
orb • orbeală • orbește • a orbi • orbital • orbită
masă • mascare • măsuță • mescioară • mesean

6. Formați patru cuvinte prin derivare cu prefixele *re-*, *des-*, *pre-*, *contra-* de la verbul *a face*.

7. Formați verbe cu prefixul *în-* și cu unul dintre sufixele *-i* sau *-a* de la cuvintele: *nămol*, *negru*, *nor*, *noroi*, *nou*. Explicați ortografia.

8. Formați familia lexicală a substantivului *școală*.

9. Explicați, utilizând modelul, cum s-au format cuvintele de mai jos.

Argintiu, bluziță, a descoase, a făptui, inimos, a înmuguri, lungan, a prelucra.

„a desprinde” – format prin derivare cu prefixul „des-” de la verbul „(a) prinde”;

„a înlăcrima” – format prin derivare cu sufixul „-a” și prefixul „în-” de la substantivul „lacrimă”.

10. Identificați în textul de mai jos cuvintele derivate și explicați cum s-au format.

Atenție! Pentru recunoașterea prefixelor și a sufixelor trebuie să folosiți forma din dicționar a cuvântului: de exemplu, *căsuță*, nu *căsuța*, *căsuței* etc.

„Zadarnic cred că vremea cu anii a crescut.

În fiecare toamnă reintru în trecut.

Copilăria-mi toată dă buzna la uluci

Cînd stă la poartă coșul cu struguri și cu nuci.”

Ion Pillat, *Septemvrie*

11. Rescrieți versul „Copilăria-mi toată dă buzna la uluci”, folosind alte cuvinte pentru „a da buzna” și „uluci”.

12. **Creați.** Scrieți un eseu pe tema: „Toamna copilăriei mele”, folosind mai multe cuvinte derivate.

Ce observăm?

✓ Cînd se citează sufixele sau prefixele, se pune cratimă în locul unde se face sudura.

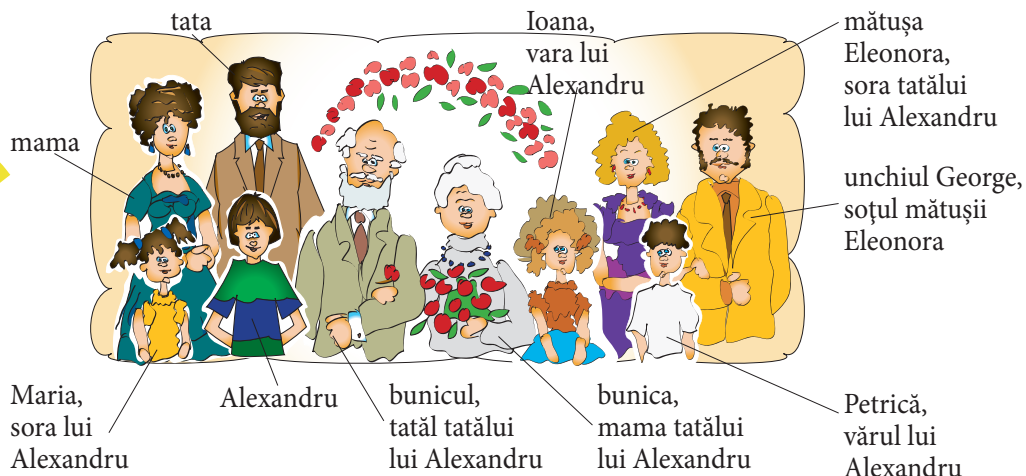
Scrieți corect!

✓ Cuvintele ce au prefixul *în-* și a căror rădăcină începe cu litera *n* se scriu cu doi de *n*: *înnămolit*, *înnegrit*, *înnorat*, *înnoroiat*.

Cîmpul lexical

Nunta de aur a bunicilor. Duminică, 17 octombrie.

Gruparea unor termeni după trăsături de sens comune

Observați!

1. Cine sînt tata și mătușa Eleonora pentru bunicul și bunica?
2. Cine sînt Alexandru și Petrică pentru bunicul și bunica? Dar Maria și Ioana?
3. Cine sînt bunicul și bunica pentru tatăl lui Alexandru?
4. Cine este Alexandru pentru Maria? Dar Ioana pentru Petrică?

Ce observăm?

✓ Relațiile de rudenie sînt relații naturale.

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Cine este mama lui Alexandru pentru bunici?
6. Cine sînt bunicii pentru mama lui Alexandru?
7. Cine sînt mama și mătușa Eleonora una față de cealaltă? Dar tata și unchiul George?
8. Explicați ce înseamnă: *soț, mire, logodnic, vădov, divorțat*.

Ce descoperim?

✓ Relațiile de rudenie pot fi și relații sociale.

► CÎMPUL LEXICAL cuprinde toate cuvintele care aparțin aceluiași domeniu și care au trăsături de sens comune.

Lărgirea câmpului lexical

Folosiți-vă cunoștințele!

9. Găsiți un cuvânt cu același sens pentru cuvântul *mătușă*.
10. Explicați cum sînt formate cuvintele următoare:
tătic, tătișor, tătiță, tătucă, tătucuță, mămică, mămiță, mămițică, mămucă, mămuțuță.
11. Formați cîte un derivat din cuvintele de mai jos:
bunic, bunică, frate, soră, văr, mătușă, unchi, cumnat, cumnată.
12. Explicați ce înseamnă *mamă vitregă* și *frate vitreg*.

Ce descoperim?

✓ În câmpul lexical intră, pe lîngă cuvintele care aparțin aceleiași domenii și au trăsături de sens comune, și:

- *cuvintele cu sens asemănător (sinonimele);*
- *derivatele acestora;*
- *expresiile pe care le formează.*

Din ce părți de vorbire este alcătuit un câmp lexical

Învățați jucîndu-vă!

13. **Lucrați în grup.** Cîștigă grupul care în două minute va scrie pe caiete cele mai multe nume de flori, fructe, legume.

14. Găsiți printre cuvintele de mai jos pe cele care nu intră în câmpul lexical al termenului indicat:

- verde* • măsliniu • prăzuliu • vernil • a vernisa • verzui
a zugrăvi • a contura • a spoi • a picta • a schița
 • a desena • a creiona • a profila

Ce observăm?

✓ Câmpul lexical este alcătuit din aceleași părți de vorbire (de exemplu, doar substantive sau doar adjective etc.).

Exersați!

15. Așezați în ordinea crescătoare a intensității sentimentului substantivele din câmpul lexical al cuvîntului *frică*:

- agitație • fior • groază
- neliniște • temere • spaimă

16. Stabiliți câmpul lexical al cuvîntului *locuință*, în cazul în care aceasta este: a) stabilă; b) temporară.

17. Completați câmpul lexical al cuvîntului *locuință* cu adjective potrivite.

18. **Creați.** Alcătuiți o scurtă prezentare a locuinței voastre.

Este bine să mai știți

- ✓ *Măsliniu* – (despre fața sau pielea oamenilor) de culoarea măslinei; bătînd în negru; smead;
- ✓ *prăzuliu* – de culoarea prazului, verde-deschis;
- ✓ *vernil* – verde-deschis.

Realitate și ficțiune

O FURNICĂ de Tudor Arghezi

O furnică mică, mică,
Dar înfiptă, vasăzică,
Ieri, la prînz, mi s-a urcat
De pe vișinul uscat,
Pe picioare, pentru căci
Mi le-a luat drept niște crăci.

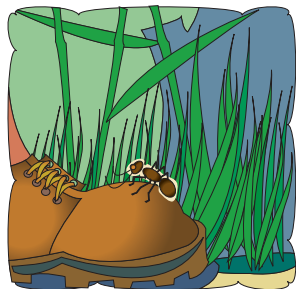
Mărunțica de făptură
Duse, harnică, la gură
O fărîmă de ceva,
Care-acasă trebuia
Așezat în magazie
Pentru iarna ce-o să vie.

„Un’ te duci așa degrabă?
Gîndul meu mîhnit o-ntreabă,
Încă nu te-ai lămurit
Că greșești și-ai rătăcit?
Cu merindea îmbucată

Te-ai suit pînă-n cravată
Și mai ai pînă-n chelie
Două dealuri și-o bărbie.
Nu vrei, tată, să-ți arăt
Cum iei drumul îndărăt?

Să-ți mai pui o întrebare:
E aproape de culcare;
Unde dormi, aici, departe?
Într-o pagină de carte?
S-ajungi virgulă tîrzie
Într-un op¹ de poezie?”

Mă gîndesc ce-i de făcut
S-o feresc de neștiut,
Îngrijat de ce-o să zică
Maica stareța² furnică
De-o lipsi din furnicar,
Și-o așteaptă în zadar.

¹ Op, s.n. — operă literară sau științifică; lucrare, carte.

² Stareță, s.f. — călugăriță care conduce o mănăstire.

Aflați mai mult!

- Poezia *O furnică* face parte din volumul *Versuri de seară*.
- Este un text integral, deoarece:
 - are un titlu propriu;
 - nu reprezintă un fragment dintr-un text mai amplu;
- Versurile acestea sînt citite cu interes de toate generațiile: copii, maturi și vîrstnici.

Ce observăm?

- ✓ Volumul din care face parte textul.

TUDOR ARGHEZI (1880–1967)

Unul dintre cei mai mari poeți români din secolul al XX-lea.

Prima poezie a publicat-o la 16 ani, dar prima carte (*Cuvinte potrivite*) peste 3 decenii. Lirica sa este valoroasă prin bogăția tematică, profunzimea de idei, noutatea limbajului poetic. Multă prețuire are și proza scriitorului, care impresionează prin vastitatea gândirii.

Operele dedicate copiilor conțin un limbaj simplu, pe înțelesul celor mici, cu formulări populare, pline de haz (antologiile *Cartea cu jucării*, *Zdreanță*, *Prisaca* etc.).

A fost și un mare ziarist. A colaborat la mai toate publicațiile din țară.

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Selectați din poezie cuvintele și expresiile de limbă vorbită.
2. Scrieți forma literară a cuvintelor selectate.
3. Arătați cum s-au format cuvintele: *mărunțică*, *chelie*, *neștiut*, *furnicar*.
4. Găsiți sensul din text al cuvintelor: *înfiptă*, *făptură*, *fărîmă*.
5. Indicați sinonime pentru următoarele cuvinte și expresii: *a îmbuca*, *merinde*, *a lua drumul îndărăt*, *degrabă*, *în zadar*.
6. Găsiți cuvinte cu sens opus pentru: *mică*, *uscat*, *harnică*, *mîhnit*, *departe*, *tîrzie*.

Ortografie și punctuație

Folosiți-vă cunoștințele!

7. Explicați utilizarea celor două puncte și a semnelui întrebării din versurile:

„Să-ți mai pui o întrebare:
E aproape de culcare;
Unde dormi, aici, departe?”

8. Realizați o dictare comentată:

„...Satule, floare de-a noastră,
M-ai deprins cu dor de casă...”

Grigore Vieru

Ce descoperim?

✓ A se deprinde – a se obișnui, a învăța.

.....Explorarea textului

Realitate și ficțiune

Observați!

9. Redați într-o propoziție întâmplarea surprinsă în poezia *O furnică*.

10. Recitați textul și notați pe caiete cuvintele care sugerează că furnica trăiește într-un univers de dimensiuni reduse.

11. Găsiți în text aspectele imaginate de poet, care nu pot fi reale.

Exprimați-vă părerea!

12. Care dintre elementele imaginate de poet vi se par mai interesante?

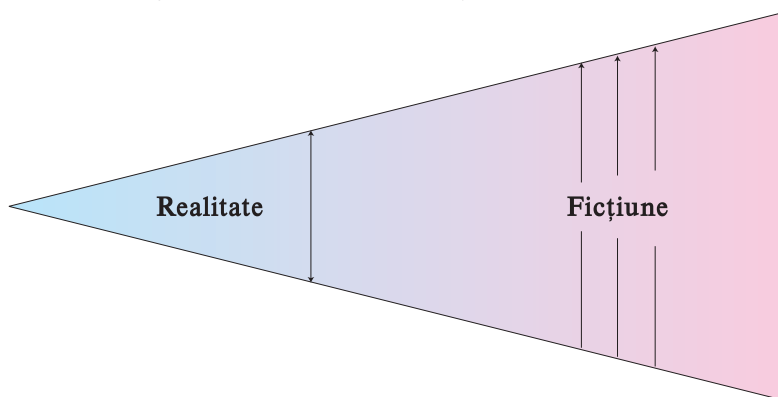
13. Prin ce v-au impresionat aceste elemente?

► În operele sale, scriitorul imaginează un univers, recrează o lume. De aceea literatura nu se confundă niciodată cu *realitatea*, fiind un produs al fanteziei creatoare a scriitorului. Literatura are caracter de *ficțiune* (invenție sau plămuire).

Aflați mai mult!

– Într-o creație artistică, raportul dintre *realitate* și *ficțiune* se poate imagina ca în schema de mai jos.

Ce observăm?

✓ Poetul pornește de la un fapt obișnuit.

✓ Acesta constituie pentru autor un punct de plecare în construirea universului imaginar.

Ce descoperim?

✓ „Lumea” construită de poet impresionează prin caracterul ei neobișnuit, în comparație cu lumea reală.

Ce observăm?

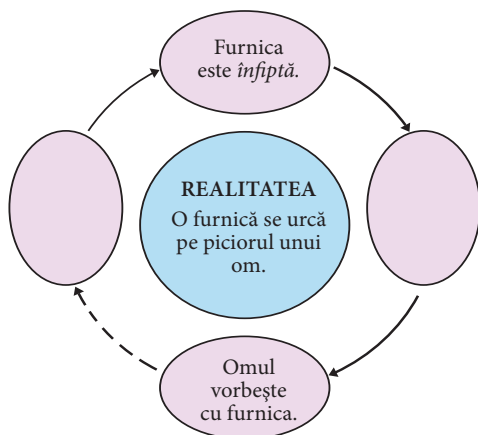
✓ Raportul dintre realitate și ficțiune.

✓ Poetul pornește de la un „grăunte” al realității, îl trece prin imaginația sa și-l transformă în ficțiune.

Învățați jucându-vă!

14. Copiați pe caiete schema de mai jos și completați-o, selectând din poezie aspectele ce au caracter de *ficțiune*.

Lumea vietăților mărunte și universul uman

Folosiți-vă cunoștințele!

15. Selectați din text aspectele prin care lumea furnicilor este asemănată de poet cu universul în care trăiește omul.

16. Identificați în primele două strofe semnele prin care se sugerează că furnica ar avea caracteristicile unei persoane.

17. Recitați strofa a doua. Arătați ce fapte atribuite furnicii pun în evidență un comportament apropiat de cel omenesc.

- ▶ FIGURA DE STIL este un procedeu utilizat în scopul sporirii expresivității unei comunicări.
- ▶ PERSONIFICAREA este o figură de stil prin care se atribuie însușiri omenești unor ființe necuvântătoare sau unor lucruri și fenomene ale naturii.

18. Creați personificările potrivite:

Norii ..., soarele ..., stelele ..., frunzele ..., păsărelele ..., vântul ..., sălciile ..., pisica ..., satul

(plîng, rîde, clilesc, șoptesc, aleargă, dormitează, cade pe gânduri, ne dojenește)

Este bine să mai știți

✓ În volumele de poezii *Cîntica de seară*, *Stihuri pentru copii*, *Hore* este reflectată o lume de insecte, care devin personaje. De exemplu, în poezia *O lăcustă* găsim descrierea:

„Mi-a umblat în pădăie
O goangă cu pălărie
și cămașă stacojie.
Avea fuste și manta
Tăiate din catifea
și pieptari cu solzi de tiplă,
Căptușit c-un fel de sticlă”.

„Universul mărunț în care ne introduce Argezi are porțile larg deschise către cele mai grandioase miracole ale firii.”

Ovidiu S. Crohmălniceanu

Ce descoperim?

✓ Poetul își imaginează lumea vietăților mărunte ca pe o copie de dimensiuni reduse a universului uman.

..... Interpretarea textului

Exprimați-vă părerea!

1. Cum o privește omul pe furnică? Alegeți dintre următoarele variante:

- cu nepăsare
- cu îngrijorare
- cu mîhnire
- cu duioșie
- cu îngăduință
- cu simpatie
- cu superioritate
- cu dispreț

2. Argumentați, cu exemple din text, alegerea făcută.

3. Precizați ce atitudini ale omului reies din versurile:

a) O furnică *mică, mică...*;

b) Nu vrei, *tată, să-ți arăt*
Cum iei drumul îndărăt?

4. Găsiți în poezie și alte pasaje care sugerează aceleași atitudini.

5. Alegeți versurile care vă atrag atenția prin caracterul lor jucăuș și glumeț.

6. De ce omul consideră că furnica îl vede ca pe un uriaș? Ce reprezintă cele *două dealuri* de lângă bărbie?

7. Din ce motiv omul vrea să o ferească pe furnică *de neștiut*? Ce reprezintă din punctul vostru de vedere acest *neștiut*?

8. Cum se produce transformarea furnicii dintr-o vietate a lumii reale în *virgulă* a unei pagini de carte?

9. Cît trăiește o furnică în realitate? Dar furnica devenită personaj al operei literare?

Este bine să mai știți

✓ Furnicile datează de acum 130 mil. de ani.

✓ În lume există 10 000 de specii de furnici ce au culori variate (albastru, verde, roșu, maro) și dimensiuni diferite (de la 2–7 mm pînă la 2,5 cm).

✓ Trăiesc pe toate continentele, exceptînd Antarctica, unde este prea frig.

✓ Sînt foarte rezistente și eficiente în munca pe care o depun: pot ridica o greutate de 20 de ori mai mare ca a lor.

POVESTEA FURNICII

de Ion Druță

— fragment —

Trei zile a cutreierat culmea dealului — trei zile de vară și toate trei au fost în zadar, căci de fiecare dată se întorcea fără nimic. A patra zi s-a trezit cu toate cele șase lăbuțe amortite de oboseală și poate că n-ar fi fost rău să rămâie ziua cea la furnicar, să-și mai vie oleacă în fire, dar așa s-a întâmplat că nu i-a venit gândul ista în cap. S-a sculat dis-de-dimineață și a pornit-o repejor la deal, căci, de, cât îs de mari zilele de vară și cât îs de mici furnicile, dacă nici lor nu prea le ajunge vreme.

Cînd s-a ridicat soarele sus de-o su-liță pe cer, ea suise și coborîse de acum mii de bolovani, trecuse pe sub cîțiva snopi de păpușoi, că era cît pe ce să-și dea zilele. Pe la amiază căzuse chiar într-o gaură de șobolan și ce frică a mai tras — noroc că nu era șobolanul acasă. A ieșit repede și și-a văzut de drum. Pe urmă a pus-o păcatul să se suie pe un bostan și s-a rătăcit — l-a înconjurat de vreo sută de ori pînă a dat iar de pămînt. Și ar mai fi ținut-o ea multă vreme la fuga, dar în cele din urmă i s-a făcut foame. S-a suit pe o răsărită să vadă de n-a

găsi la marginea pălăriei vreo fărîmitură de miez uitată de vrăbii. Dar, cînd era de acum bine suită și o luase spre pălărie, a bătut deodată vîntul și a dat-o jos — furnica a căzut și în cădere și-a scrîntit un picioruș. La furnici însă nu-i mare pagubă, că-i mai rămăseseră încă cinci picioare sănătoase — a pornit-o dar la fuga mai departe, căci trecuse o bună jumătate din ziua a patra.

Din răsărită a dat într-o miriște și era vai de viața ei — amețise tot ocolind tufele grîului cosit. Bine a zis cine a zis că nu-i pe lume lucru mai strașnic decît o furnică prinsă de ploaie în miriște. Trebuia însă s-o treacă cu orice preț — chiar de ar fi fost să rămâie cu un singur picioruș, trebuia s-o treacă. Și furnica a trecut-o. După miriște a dat într-un codru de răsărită — o frumusețe de codru, că-ți rîdea inima uitîndu-te la dînsul. Înalt, verde, și cît vezi în sus tot frunze și frunze — mare lucru să închizi ochii și să lași vîntul să te legene cu tot cu frunză, pînă ațipești. Toată viața visase ea să se legene măcar o clipă pe-o margine de frunză, dar ce să-i faci — nevoile...

1. Citiți fragmentul de mai sus. Cine este personajul?

2. Ce secvențe vă fac să trăiți anumite sentimente în raport cu personajul dat?

3. Ce credeți că se va întîmpla în ziua a patra? Continuați povestea.

4. Citiți *Povestea furnicii* în întregime. Discutați în echipă episoadele care v-au impresionat.

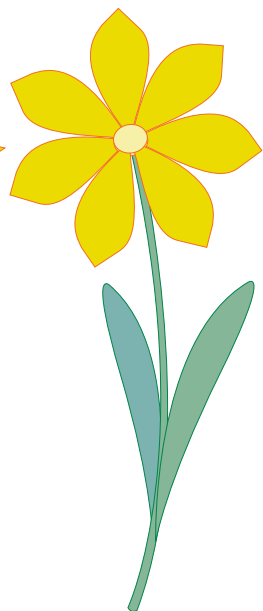
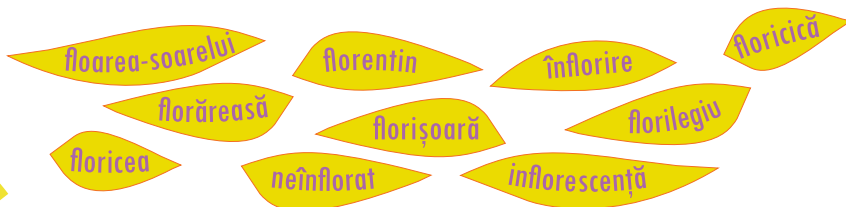
5. **Lucrați în pereche.** Comentați și încadrați într-un context de viață povăța:

„...du-te la furnică să vezi povara ei.”

Traian Dorz, *Învăță de la toate...*

LEXICUL

1. Găsește „petalele” care nu sînt din familia lexicală a cuvîntului *floare*. **0,5 p.**

2. Arată cum s-au format cuvintele: *băietan*, *copilaș*, *frățesc*, *a înlemni*, *a regăsi*, *școlăriță*. **1 p.**

3. Indică cuvintele derivate din textul de mai jos. Cum s-au format ele? **1 p.**

„Acuma vedea soborul de lîngă scorbura mai depărtat, ca printr-o sticlă fumurie. Domnița făcu semn cu vîrguța-i subțirică... Luminița luci în negura văii, apoi sui coasta dimpotrivă. Apărea și dispărea printre tufișuri.”

Mihail Sadoveanu, *Dumbrava minunată*

4. Care este cuvîntul învechit din textul de mai sus? Explică ce înseamnă, folosind dicționarul. **0,5 p.**

5. Formează, cu ajutorul sufixelor și al prefixelor, un verb de la substantivul *negură*. Explică ortografia cuvîntului format. **1 p.**

6. Alcătuiește familia de cuvinte a verbului *a luci*. **1 p.**

7. Numește cîte un cuvînt cu același sens pentru următoarele cuvinte din textul de la exercițiul 3: *a sui*, *coastă*. **1 p.**

8. Găsește cuvintele cu sens opus din textul de la același exercițiu. **1 p.**

9. Găsește în textul de mai sus cîte un cuvînt cu sens opus pentru: *depărtat*, *subțire*, *a sui*. **1 p.**

10. Copiază pe caiet forma corectă din următoarele variante lexicale: **1 p.**

- cearșaf/cearceaf
- mînușă/mănușă
- patrat/pătrat
- păianjen/păiangen
- feminin/ femenin
- seringă/seringă
- lenjerie/lingerie
- menajerie/menagerie

11. Scrie, în două minute, cît mai multe cuvinte ce aparțin cîmpului lexical al numelor de animale domestice. **1 p.**

TIPURI DE TEXTE

Deschizi ușa și îți dai seama
că fiecare text are propria sa viață.
Pentru a-l înțelege,
trebuie să-l descifrezi pas cu pas.

- Textul literar
- Textul nonliterar
- Fonetica
- Organizarea textului scris

Textul literar

„Luete în ansamblu, pastelurile reprezintă o lirică a liniștii și a fericirii rurale.”

George Călinescu

SFÎRȘIT DE TOAMNĂ

de Vasile Alecsandri

Oaspeții caselor noastre, cocostîrci și rîndunele,
Părăsit-au a lor cuiburi și-au fugit de zile rele;
Cîrduirile de cocoare, înșirîndu-se-n lung zbor,
Pribegit¹-au urmărite de al nostru jalnic dor.

Vesela verde cîmpie acu-i tristă, vestezită;
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer și de crengi se dezlipesc
Ca frumoasele iluzii² dintr-un suflet omenesc.

Din tuspătru părți a lumii se ridică-nalt pe ceruri,
Ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri.
Soarele iubit s-ascunde, iar pe sub grozavii nori
Trece-un cîrd de corbi iernatici prin văzduh croncănitori.

Ziua scade; iarna vine, vine pe crivăț³ călare!
Vîntul șuieră prin hornuri răspîndind înfiorare.
Boii rag, caii rîncează⁴, cîinii latră la un loc,
Omul, trist, cade pe gînduri și s-apropie de foc.

¹ A *pribegi*, vb. — a rătăci, a-și părăsi locul natal, a se refugia.

² *Iluzie*, s.f. — speranță neîntemeiată, dorință neîmplinită, amăgire.

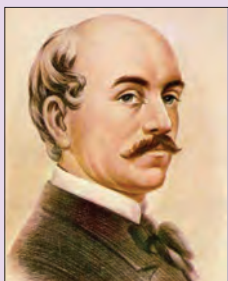
³ *Crivăț*, s.n. — vînt puternic și rece care suflă iarna dinspre nord-est în Moldova și în Cîmpia Dunării.

⁴ A *rînceza*, vb. — a necheza.

DICȚIONAR LITERAR

✓ **Pastel** – poezie ce are conținut liric, în care se zugrăvește un tablou din natură.

VASILE ALECSANDRI (1818–1890)

Mare scriitor clasic român. Este autor al unei vaste opere, care include creații poetice, proză, note de călătorie, corespondență, dramaturgie etc. Fiind un admirator al folclorului național, a alcătuit culegeri de literatură populară.

Cele mai importante volume de poezii ale lui Vasile Alecsandri sînt: *Pasteluri*, *Legende*, *Doine și lăcrămioare*, *Ostașii noștri*. Mihai Eminescu, în una din operele sale, l-a supranumit „rege al poeziei”.

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați cuvintele ce arată că autorul a folosit forme de limbă caracteristice epocii în care a scris poezia.
2. Indicați forma literară a cuvintelor selectate.
3. Arătați cum s-au format următoarele cuvinte din text: *a înșira, a dezlipi, jalnic, omenesc, a pribegi, înfiorare*.

Învățați jucându-vă!

4. Numiți alte cuvinte asemenea termenului „cîrd”, care desemnează grupuri de păsări sau de animale. Care dintre acestea ar putea înlocui substantivul *cîrd* în exemplele din text?
5. Găsiți sinonime contextuale pentru cuvintele: *a părăsi, a fugi, cer, oaspete, poveste*.
6. Grupați în perechi de antonime cuvintele: *vesela, se ridică, verde, cad, vestează, tristă*.

Folosiți-vă imaginația!

7. Arătați ce înțeles au în text cuvintele subliniate: *au fugit de zile rele; lunca... pare **ruginită**; nouri negri plini de **geruri**; **grozavii** nori*.
8. Alcătuiți propoziții în care aceste cuvinte ar avea sensul din limbajul curent.

Sintaxă

Exprimați-vă părerea!

9. Arătați care este, în limbajul curent, ordinea firească a cuvintelor din următoarele exemple:
 - părăsit-au a lor cuiburi
 - frumoasele iluzii
 - de crengi se dezlipesc
 - înșirîndu-se-n lung zbor
 - grozavii nori
 - vesela verde cîmpie

Ce observăm?

✓ Fiecare scriitor este exponentul timpului în care a trăit, folosind cuvinte din această perioadă.

Ce ne amintim?

✓ *Sinonimele* sînt cuvintele cu formă diferită și cu sens asemănător.

✓ *Antonimele* sînt cuvintele cu sens complet opus.

Ce descoperim?

✓ În poezie, ordinea cuvintelor este adeseori diferită față de cea din limbajul curent.

.....Explorarea textului

Versul. Strofa

Observați!

10. Care este principala deosebire, din punctul de vedere al formei, dintre un text în proză și o poezie?
11. Din câte strofe este alcătuită poezia *Sfârșit de toamnă*?
12. Din câte versuri se poate compune o strofă?
13. Ce tipuri de strofe cunoașteți?
14. Comentați structura poeziei alăturate. Ce ați constatat?
15. Explicați sensul expresiei „a bate temenele”.

„Pe drumurile vieții
mereu să te-nsoțească
și dragostea de glie
și vorba
românească.

Să nu
te temi
că-n lume
vei fi sărac cu ele
și-n fața altor neamuri
să nu bați temenele.”

V. Tărășeanu. *Clepsidra*

- Versul este un rînd dintr-o poezie. Lungimea versurilor poate fi diferită. Există versuri scurte, formate chiar dintr-un singur cuvînt, și versuri lungi.
- STROFA este un grup din două sau mai multe versuri. Strofele se delimitează printr-un spațiu alb. Strofa alcătuită din patru versuri se numește CATREN.

Tipuri de strofe

- *distih* – două versuri
- *terțet* – trei versuri
- *catren* – patru versuri
- *cvintet* – cinci versuri
- *sextină* – șase versuri
- *septimă* – șapte versuri
- *octavă* – opt versuri

Rima

Exersați!

16. Copiați pe caiete prima strofă a poeziei *Sfârșit de toamnă*. Numerotați versurile de la 1 la 4 și subliniați cu aceeași culoare sunetele identice de la sfîrșitul acestora.
17. Ce versuri se termină cu aceleași sunete?

- RIMA este potrivirea ultimelor sunete de la sfîrșitul versurilor, începînd de la ultima vocală accentuată.

Ce descoperim?

✓ Într-o poezie, sunetele de la sfîrșitul a două sau a mai multe versuri dintr-o strofă sînt, de obicei, identice.

18. **Creați.** Alcătuiți un catren despre toamnă. Fiți atenți la potrivirea sunetelor de la sfîrșitul versurilor.

19. **Lucrați în grup.** Puneți în discuție catrenele alcătuite. Organizați un recital în clasă.

Imaginea toamnei

Exersați!

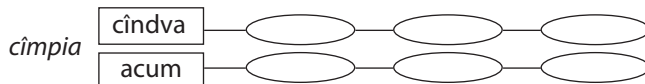
20. Selectați din poezie și scrieți pe caiete cuvintele aparținând câmpurilor lexicale indicate în tabelul de mai jos.

Păsări	Animale	Elemente ale naturii	Culori	Stări și sentimente

21. Repartizați cuvintele care desemnează elementele naturii în funcție de planul căruia aparțin:

22. Completați pe caiete schema următoare cu acele cuvinte din text care sugerează schimbările produse în natură:

Exprimați-vă părerea!

23. Căror anotimpuri le corespund momentele surprinse în cele două imagini din dreapta paginii?

24. Identificați timpurile verbelor din poezie. Comparați-le și explicați care este rolul și efectul schimbării timpului verbal în ultimele trei strofe.

25. Ce legătură există între ceea ce se întîmplă pe pământ cu lunca, frunzele, cîmpia și transformările prin care trec cerul, norii, soarele și vîntul?

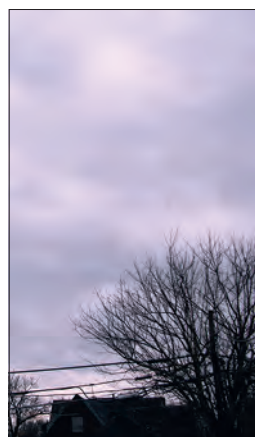
Observați!

26. Asociați fiecăruia dintre elementele naturii menționate mai sus acțiunile care sugerează aceste modificări.

27. Selectați versurile în care sînt exprimate stările sufletești ale omului față de schimbările din natură.

Ce observăm?

✓ Natura este surprinsă în diversele sale forme de existență.

Comparația

Observați!

28. Identificați în versurile de mai jos termenii comparați:

„Frunzele-i cad, zbor în aer și de crengi se dezlipesc
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc;
Din tuspătru părți a lumii se ridică-nalt pe ceruri,
Ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri.”

Vasile Alecsandri, *Sfârșit de toamnă*

29. Ce însușiri comune ale termenilor comparați pot fi identificate în exemplele date?

30. Numiți planurile cărora le aparțin acești termeni.

Exprimați-vă părerea!

31. Care dintre următoarele comparații vi se par obișnuite și pe care le considerați îndrăznețe, surprinzătoare:

- dulce ca mierea • negru ca tăciunele • alb ca zăpada
- „luna ca o vatră de jărat” (Mihai Eminescu)
- luna „ca o pleoapă pe corne” (Mircea Cărtărescu)
- „tare ca piatra, iute ca săgeata” (Folclor)
- „moartea neagră ca un șarpe” (Nicolae Costenco)
- „ca două turturele-s ochii tăi” (Radu Cîrneci)

► **COMPARAȚIA** este o figură de stil prin care se alătură doi termeni cu scopul de a-l evidenția pe primul; aceștia pot denumi obiecte, ființe, acțiuni sau noțiuni abstracte.

Între cei doi termeni ai comparației se stabilește o relație de asemănare, marcată prin cuvinte sau grupuri de cuvinte; de exemplu: *ca, la fel ca, asemănător cu, asemenea, precum* etc.

Relația de asemănare se bazează pe identificarea unor trăsături comune ale celor doi termeni.

32. **Lucrați în pereche.** Discutați despre rostul comparațiilor într-un text poetic.

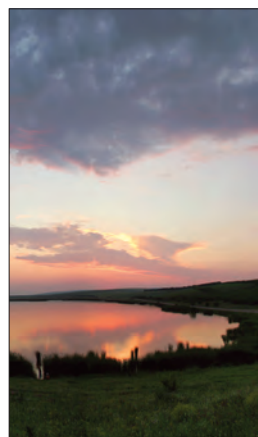
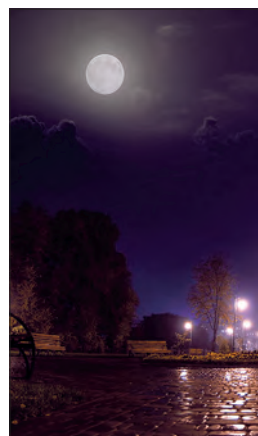
33. Creați comparații:

Liniștit asemenea ...; ochii mari ca ...; a fost curajos ca ...; s-a întristat precum ...; merge agale ca ...; se simte comod ca ...; doi prieteni nedespărțiți precum ...

Ce descoperim?

✓ Comparația este o figură de stil compusă din doi termeni.

✓ Ea ajută cititorul să înțeleagă sau să-și imagineze ceva obișnuit.

..... Interpretarea textului

Exprimați-vă părerea!

34. Formulați în cîte un enunț ideea care se desprinde din fiecare strofă a poeziei *Sfîrșit de toamnă*.

35. Ce semnificație are folosirea în text a verbelor *părăsit-au* și *pribegit-au*? Ce prevestește plecarea păsărilor?

36. Ce sentimente trezește în sufletul poetului pribegirea păsărilor? Identificați în poezie și alte cuvinte și expresii care accentuează aceste sentimente.

37. Identificați versurile în care este surprinsă sosirea iernii. La ce se referă și cărui simț (văz, auz, miros) se adresează ele în special?

38. Ce parte de vorbire este folosită mai frecvent în versurile identificate anterior? Ce efect produce aceasta?

39. Explicați schimbarea de ritm care apare între primele trei versuri și versul al patrulea din ultima strofă.

40. Selectați secvențele care sugerează legătura dintre trecerea de la un anotimp la altul și stările sufletești ale poetului.

41. Ce sentiment predominant se desprinde din poezie? Selectați din lista de mai jos trei cuvinte care exprimă cel mai bine acest sentiment. Argumentați-vă alegerea.

- amărăciune • încîntare • necaz • bucurie
- înfiorare • spaimă • duioșie • întristare

42. Extrageți imaginea care v-a impresionat cel mai mult.

▶ OPERA LITERARĂ este o lucrare prin care autorul creează un univers imaginar propriu. Orice operă literară este unică prin felul în care scriitorul folosește resursele expresive ale limbii și prin sentimentele și emoțiile transmise cititorului.

Folosiți-vă cunoștințele!

43. Numiți cîteva aspecte pe care le credeți importante pentru a demonstra că poezia *Sfîrșit de toamnă* de Vasile Alecsandri este o operă literară.

44. **Lucrați în pereche.** Comentați aprecierea dată pastelurilor în citatul alăturat și explicați importanța ei pentru voi.

Este bine să mai știți

✓ Biblioteca Națională din Chișinău poartă numele lui Vasile Alecsandri.

✓ Teatrul Național din Bălți are același nume.

„Pastelurile sînt un șir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, cîteva idile, toate însuflețite de o simțire așa de curată și de puternică a naturii, scrise într-o limbă așa de frumoasă, încît au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobște...”

T. Maiorescu, 1872

Textul nonliterar

Biografia și autobiografia

Observați!

1. Găsiți în manual biografiile rezumative ale mai multor scriitori. Ce includ ele?
2. Citiți articolul de dicționar care explică sensul cuvintelor „biografie” și „autobiografie” și notați explicația pe caietul de cuvinte.

Exersați!

3. Alcătuți-vă autobiografia în baza următoarelor repere:

• numele și prenumele	• frații și surorile: numele,
• data și anul nașterii	anul și data nașterii, ocupația lor
• locul nașterii	
• numele și prenumele părinților	• ocupațiile tale la școală și în afara ei.
• ocupația lor	
4. Grigore Vieru și-a completat formularul autobiografic astfel:
 - Numele și prenumele?
 - Eu.
 - Anul de naștere?
 - Cel mai tânăr an când se iubeau părinții mei.
 - Originea?
 - Ar și semăn Dealul acela din prelungirea codrilor. Știu toate doinele.
 - Profesiunea?
 - Ostenesc în ocna cuvintelor.
 - Părinții?
 - Am numai mamă.
 - Numele mamei?
 - Mama.

Ce descoperim?

- ✓ Expunerea pe scurt a creației scriitorului

DICȚIONAR CULTURAL

✓ **Grigore Vieru**

Născut – 14 februarie 1935, Pererîta, județul Hotin, Regatul României; părinți – Pavel și Eudochia Vieru; profesie – poet; naționalitate – român; confesiune – ortodox; deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1990–1994).

Opera:

1957 – *Alarma* (versuri pentru copii);
 1958 – *Muzicuțe* (versuri pentru copii);
 1961 – *Făt-Frumos curcubeul și Bună ziua, fulgilor!*;
 1963 – *Mulțumim pentru pace* (versuri) și *Făgurași* (versuri, povestiri și cîntece);
 1967 – *Poezii de seama voastră*;
 1969 – *Duminica cuvintelor* (ilustrată de Igor Vieru), o carte mult îndrăgită de preșcolari;
 1970 – *Abecedarul*, în colaborare cu Spiridon Vangheli și pictorul Igor Vieru;

- Ocupația ei?
- Așteaptă.
- Ai fost supus Judecătii vreodată?
- Am stat niște ani închis În sine.
- Rubedenii peste hotare ai?
- Da. Pe tata. Îngropat În pământ străin. Anul 1945.”

5. Încercați să vă alcătuiți în mod original autobiografia.

6. Căutați pe internet și prezentați colegilor biografia unui scriitor sau artist preferat.

1972 – *Trei iezi*;
 1974 – *Aproape* (versuri cu ilustrații de Isai Cîrmu);
 1975 – *Mama*, carte pentru cei mici (ilustrată de Igor Vieru).
 1976 – *Un verde ne vede!*, volum pentru care poetului i se decernează *Premiul de Stat al Republicii Moldova*, 1978.

Decedat – 18 ianuarie 2009 (73 de ani), Chișinău, Republica Moldova.

3

Orarul

Observați!

7. Copiați pe caiete tabelul și arătați cum folosiți cele 24 de ore ale zilei, marcînd minutele sau orele pentru fiecare activitate.

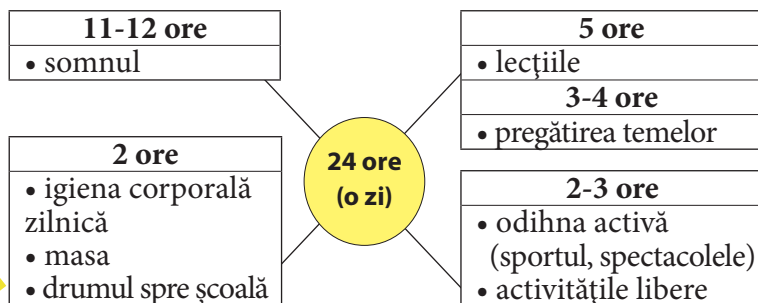
Activitatea	Timpul
Gimnastica de dimineață	
Igiena corporală	
Îmbrăcatul, revizuirea ghiozdanului	
Micul dejun	
Drumul spre școală	
Lecțiile/activitățile școlare	
Drumul de la școală spre casă	
Masa de prînz	
Odihna de după-amiază	
Pregătirea temelor	
Activitățile de recreare (lecturile, vizionarea programelor, jocurile, plimbările)	
Cina și ocupațiile libere alese	
Pregătirea pentru a doua zi (îmbrăcămîntea, ghiozdanul)	
Pregătirea pentru somn (aerisirea camerei, igiena corporală de seară)	
Odihna de noapte	

Ce observăm?

✓ Pentru a folosi productiv și eficient timpul, este nevoie de un program zilnic întocmit riguros.

8. Mai puteţi să vă programaţi timpul şi astfel:

9. Explicaţi sensurile cuvintelor *orar* şi *program*, cu ajutorul dicţionarului explicativ.

Exprimaţi-vă părerea!

10. **Lucraţi în grup.** Citiţi confesiunile alăturate ale unor elevi. Prezentaţi-vă părerile colegilor de clasă.

Sfaturi utile:

- Afişează-ţi orarul săptămînal în cameră pentru a-l putea vedea în fiecare dimineaţă.
- Ai putea pune la vedere orarul pe masa de lucru şi în agenda de note pe care o porţi întotdeauna cu tine.
- În funcţie de complexitatea temelor de casă, zilnic programează-ţi, notînd pe o fişă sau în agendă, timpul de pregătire la fiecare obiect, alternînd activităţile de rezolvare a temelor (30-40 de minute) cu recrearea (10-15 minute de pauză).
- Ține minte: învăţarea este temeinică numai atunci cînd poţi îmbina în mod echilibrat munca cu odihna.
- Cu cît creşti, cu atît mai mult timp vei acorda studiului, muncii.
- Odihna activă înseamnă joc şi mişcare în aer liber, vizite la muzee, expoziţii, excursii, sport, lecturi, discuţii cu prietenii, cu părinţii etc. Din toate aceste activităţi poţi învăţa întotdeauna ceva util pentru viaţă.
- Discută cu cineva mai mare din familie sau rude şi află cum îşi petrece timpul. Compară orarul personal cu al lui.

Ce observăm?

✓ Activitatea de bază a unui elev este învăţatul.

✓ Pentru a învăţa cu succes, este nevoie de a îmbina armonios această activitate cu odihna.

„Toată ziua sînt ocupat şi acasă, şi la şcoală. În timpul liber joc fotbal şi învăţ să cînt la chitară şi îmi place foarte mult.”

(Sandu B., Căuşeni)

„Am un program încărcat şi divers. Mă impun şi eu, şi părinţii să-l respect, dar, recunosc, nu reuşesc întotdeauna. Sînt o fire creativă şi îmi apar unele idei, ocupaţii neprogramate.”

(Lenuţa M., Glodeni)

Mesajul telefonic

Învățați jucându-vă!

11. Lucrați în pereche. Improvizați o convorbire telefonică în care să fiți, pe rînd, și emițător, și receptor/destinatar. Vorbiți despre un joc preferat sau despre o carte citită recent.

emițător	mesaj	receptor/destinatar
		

Sfaturi utile

CÎND TELEFONEZI

- Este politicos să telefonezi numai între orele 9 și 21.
- Cînd ți se răspunde, spui **Bună ziua** sau **Bună seara**; **Mă scuzați de deranj**, în funcție de situație, apoi te prezinți – de exemplu: **Sînt Angela Cărauș**.
- Ceri permisiunea celui care a răspuns să vorbești cu persoana pe care o cauți: **Pot să vorbesc cu...** Niciodată nu te adresezi: „Alo, cu Dan!”
- Nu este politicos să reproșezi că ai telefonat de mai multe ori și nu ți-a răspuns nimeni. De obicei, persoana care a sunat este cea care trebuie să pună capăt discuției.
- Dacă se întîmplă să greșești numărul de telefon, atunci, obligatoriu, îți ceri scuze.

CÎND EȘTI SUNAT

- Cînd răspunzi la telefon, trebuie să fii calm și amabil.
- Dacă este căutată la telefon altă persoană, îl rogi pe cel care a sunat să aștepte pînă o chemi.
- Dacă ai fost sunat în timp ce ai invitați, răspunzi politicos la telefon și amîni convorbirea pentru mai tîrziu sau vorbești cît mai puțin.
- Nu este politicos să-i neglijezi pe invitați, obligîndu-i să asculte o convorbire telefonică îndelungată.
- Dacă sună cineva și nu se prezintă, roagă-l să spună cine este.

Explorarea textelor nonliterare

Observați!

12. Rugați părinții sau pe altcineva dintre cei apropiați să vă permită să citiți autobiografia lor (CV-ul).
13. Care este expresia uzuală folosită în limba română contemporană sinonimă cu *autobiografia*?
14. Examinați-vă agenda și constatați numărul de ore pe care îl oferiți zilnic pentru orele de curs, pregătirea temelor, odihnă și pentru activitățile extrașcolare și casnice. Faceți o reprezentare grafică a acestor activități cu numărul de ore aferente.
15. Extrageți dintr-un text o convorbire telefonică. Comentați utilizarea semnelor de punctuație.

▶ **TEXTELE NONLITERARE** au teme foarte diverse. Spre deosebire de textele literare, care înfățișează întâmplări, fapte și situații aparținând ficțiunii, imaginației scriitorului, textele nonliterare se referă la aspecte din realitate. Ele pot informa, convinge sau amuza cititorul.

Felul în care autorii textelor nonliterare folosesc resursele expresive ale limbii poate trezi interesul cititorilor, în funcție de tipul textului respectiv.

Utilitatea textelor nonliterare

Exprimați-vă părerea!

16. Care dintre aspectele enumerate în dreapta paginii predomină în fiecare dintre textele propuse?
17. Ordonăți textele de la paginile 46–49 în funcție de interesul pe care-l prezintă pentru voi.
18. Citiți textul și constatați ce scop a atins acesta: v-a informat, v-a convins de ceva sau v-a amuzat. Argumentați.
Operator GSM: – Nu vă aud! Vă rog, mergeți către o fereastră!
Interlocutor: – Unde să mă mai duc, domnișoară? Eu sun din Costești și sînt pe acoperișul casei!

Ce descoperim?

✓ *CV (Curriculum vitae)*
 – expresie în limba latină, scurtă autobiografie, care cuprinde datele despre starea civilă și situația profesională a unei persoane.

Model:

✓ **Curriculum vitae**

Numele, prenumele – Negru Daniel;

Data și anul de naștere – 10 septembrie, 2005;

Locul nașterii – s. Mereni, raionul Anenii Noi;

Școala: Liceul Teoretic „Emil Nicula”;

Activități extrașcolare: cercul de dans și lecții de limba engleză;

Performanțe: Dețin un premiu al Festivalului raional de Dans Folcloric (2011) și o mențiune la Concursul de cîntec, dans și voce bună (Chișinău, 2013);

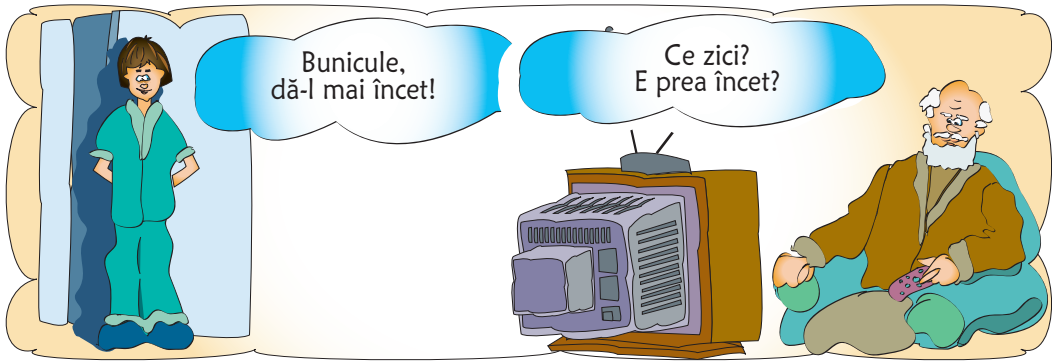
Pasiuni: lectura, dansul popular și lucrul în grădină.

Ce observăm?

✓ Textele nonliterare au diverse scopuri:

- de a informa;
- de a convinge;
- de a amuza etc.

Sunetele limbii române

3

Sunetul – cea mai mică unitate a limbii

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Care sînt sursele producătoare de sunete în desenul de mai sus? De ce nu înțelege bunicul ce îi spune Alexandru?
2. Din ce cuvinte este alcătuit mesajul lui Alexandru?
3. Indicați sunetele din care este format cuvîntul *bunicule*.

► Fonetica este știința care studiază sunetele limbii.

Ce descoperim?

- ✓ Vocea este una dintre sursele producătoare de sunete.
- ✓ Sunetul este perceput de ureche.
- ✓ Mesajul este alcătuit din cuvinte.
- ✓ Cuvintele sînt alcătuite din sunete.

Sunetele limbii române

Observați!

4. Care dintre tastele alăturate au scrise vocalele limbii române? Cîte sînt ele?
5. Care sînt consoanele scrise pe una dintre taste?

- **VOCALELE** sînt sunete la rostirea cărora aerul nu întîmpină niciun obstacol la ieșirea din plămîni și din gură. Ele pot forma singure silabe.
- **CONSOANELE** sînt sunete la rostirea cărora aerul întîmpină obstacole la ieșirea din plămîni și din gură. Ele nu pot forma singure silabe.

Folosiți-vă cunoștințele!

6. Cîte vocale conține o silabă?
7. Literele marcate cu un semn roșu sub ele, în cuvintele alăturate, transcriu vocale sau nu? Justificați-vă răspunsul.

► SEMIVOCALELE sînt sunete care seamănă cu vocalele, dar nu pot alcătui singure silabă.

Semivocalele sînt: *ɤ*, *ɨ*, *ɔ*, *ʉ*.

Sunetele limbii române sînt: $\left\{ \begin{array}{l} \text{VOCALELE;} \\ \text{SEMIVOCALELE;} \\ \text{CONSOANELE.} \end{array} \right.$

ie-pu-re

fie-răs-trău

oa-lă

Correspondența sunet – literă

Folosiți-vă cunoștințele!

8. Prin ce sînt redată în scris sunetele?
9. Cîte sunete transcriu literele din cuvîntul *prună*?
10. Scrieți cuvinte în care sunetele *î*, *c*, *v*, *i* sînt redată diferit.
11. Dați exemple de cuvinte în care litera *x* se pronunță diferit.
12. Despărțiți în silabe cuvintele: *ceas*, *cioban*, *geam*, *fragi*, *cheag*, *chior*, *gheară*, *unghi*, *celulă*, *cinema*, *general*, *girafă*, *chec*, *chip*, *ghețar*, *ghidon*.
- ♦ Cîte sunete reprezintă grupurile de litere scrise cu roșu (unul, mai multe)?
13. Căutați în dicționar explicația cuvintelor necunoscute.

Exersați!

14. Arătați din ce fel de sunete sînt alcătuite cuvintele: *alb*, *baci*, *ceaun*, *gem*, *gheată*, *ghips*, *ieri*, *magiun*, *moară*, *unchi*.
15. Copiați versurile și marcați semivocalele cu semnul specific:
„Colo sus în pomii goi s-a oprit un pițigoi,
Are pene arătoase, ca la nimeni de frumoase.”
Grigore Vieru, *Pițigoiul*
16. **Creați în grup.** Alcătuiți 2 versuri despre anotimpul toamnă, marcînd apoi vocalele și semivocalele, grupurile de litere ce notează un sunet sau două sunete.

Ce ne amintim?

✓ Litera este semnul grafic al unui sunet. Unele sunete pot fi redată prin mai multe litere.

✓ O literă poate reda mai multe sunete: *x* (ks, gz).

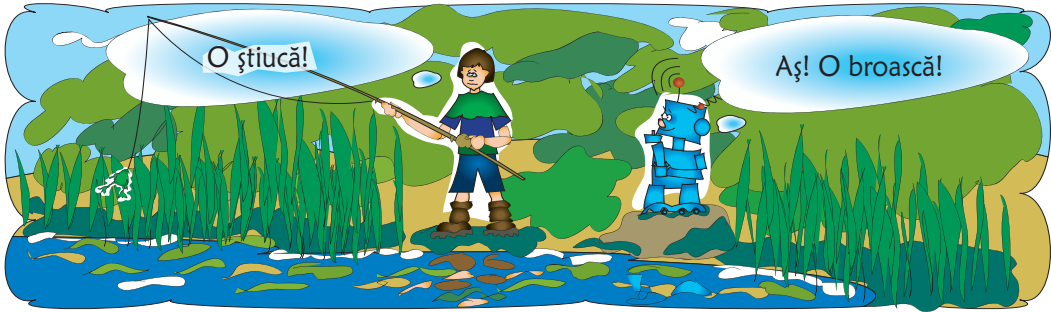
Grupurile de litere pot nota:

- un singur sunet, care este consoană: *č* (ce, ci), *ğ* (ge, gi), *k'* (che, chi), *g'* (ghe, ghi);
- două sunete: consoanele *č*, *ğ*, *k'*, *g'* + vocalele *e* sau *i*.

Ce observăm?

✓ La sfîrșitul unui cuvînt apare uneori un *-i* care nu este vocală.

Diftongul. Triftongul

Alexandru și Roboțel au mers la iaz să pescuiască.

Ce este diftongul

Observați!

1. Indicați vocalele și semivocalele din cuvintele despărțite în silabe din dreapta paginii.
2. Despărțiți în silabe cuvintele din enunțul ce însoțește desenul de mai sus. Identificați grupurile de sunete formate dintr-o vocală și o semivocală, pronunțate în aceeași silabă.

știu-că

► **DIFTONGUL** este grupul de sunete alcătuit dintr-o vocală și o semivocală, pronunțate în aceeași silabă.

broas-că
broscoi

Folosiți-vă cunoștințele!

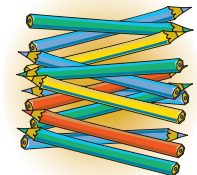
3. Identificați diftongii din cuvintele: *cadou, grîu, iarnă, mai*. Care este poziția semivocalei față de vocală?

Ce este triftongul

Observați!

4. Care sînt vocalele și care sînt semivocalele din cuvîntul despărțit în silabe din dreapta paginii? Din cîte sunete este alcătuit grupul de sunete transcris cu roșu și pronunțat într-o silabă?

cre-ioa-ne

► **TRIFTONGUL** este grupul de sunete alcătuit dintr-o vocală și două semivocale pronunțate în aceeași silabă.

Folosiți-vă cunoștințele!

6. Copiați textul de mai jos. Marcați semivocalele cu semnul specific. Puneți într-un dreptunghi diftongii și triftongii.

- Alexandru mi-a spus că-i plac cărțile. Prietenii i-au dăruit lui Alexandru „Enciclopedia copiilor”. Lui Roboțel însă îi place să citească doar cărți cu aventuri. Roboțel trebuie să ia exemplu de la copiii care citesc cu mult interes variate cărți.

Ce descoperim?

✓ Diftongii și triftongii apar și între două cuvinte pronunțate în aceeași silabă (fapt marcat în scris prin cratimă).

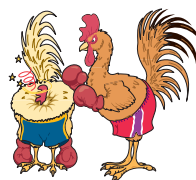
Ce este hiatul

Observați!

7. Indicați în ce silabe intră vocalele scrise cu roșu în cuvintele de sub desenele din dreapta paginii.

► HIATUL apare între două vocale alăturate, pronunțate în silabe diferite.

du-el

Exersați!

8. Copiați cuvintele și marcați semivocalele. Încercuiți diftongii:

- cîine • deal • iute • piatră • soare • vrei • vreo • ziuă

9. Copiați cuvintele și marcați semivocalele. Încercuiți triftongii:

- aripioară • doreau • inimioară • lăcrimioară

10. Arătați care vocale sînt în hiat în cuvintele:

- aeroport • fință • totdeauna • respectuos
- alcool • idee • poezie • știință

11. Subliniați forma corectă: • *clujan/clujean* • *greșeală/greșală* • *constitue/constituie* • *ieșire/eșire* • *oblojală/oblojeală*.

12. Selectați pe coloane cuvintele care conțin diftongi, triftongi și vocale în hiat din textul următor:

„Eram copil. Mi-aduc aminte, culegeam odată trandafiri sălbatici.

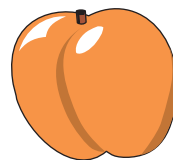
Aveau atîția ghimpi,

dar n-am voit să-i rup.

Credeam că-s muguri —

și-au să înflorească.”

Lucian Blaga, *Ghimpii*

ca-i-să

Ce observăm?

În secvența de sunete *gea* (*g+a*) nu există diftong.

Silaba

„Țapul țesălat rupe țîțina porții din țarc. Țepii măracinilor îi țesală blana țigaie bună de țesături.”

Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei,
Carte de citire, carte de iubire

Ce este silaba

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Despărțiți textul de mai sus în silabe. Indicați numărul de silabe pe care îl are fiecare cuvînt.

► Cuvîntul poate fi **monosilabic** – format dintr-o silabă sau **plurisilabic** – format din două sau mai multe silabe.

Observați!

2. Citiți textul de mai jos și indicați culorile corespunzătoare silabelor formate:

1) dintr-o vocală; 2) din mai multe sunete alăturate ale aceluiași cuvînt; 3) dintr-un cuvînt și începutul sau sfîrșitul altui cuvînt; 4) din două cuvinte rostite împreună.

O	pri	-	e	-	te	-	nă	i-a	dat	un	pi	-	soi.
lu	-	bin	-	du-l,	ea-l	a	-	lin	-	tă.			

Ce ne amintim?

✓ Silaba este formată dintr-o vocală sau dintr-un grup de sunete care conține o vocală și care se pronunță printr-un singur efort expirator.

3

Este bine să mai știți

✓ Despărțirea în silabe poate avea efect artistic în poezii. De exemplu:

„Trandafir cu guturai,
Trandafir transfigurat,
Ai miros scăzut și vai
Te-ai in-dus-tri-a-li-zat!”

A. Suceveanu

Accentul

Observați!

3. Indicați cuvintele care se scriu la fel, dar se pronunță diferit:

- „Vésela verde cîmpie acu-i tristă, vestežită.”

Vasile Alecsandri, *Sfîrșit de toamnă*

- După prînz am spălat toată veséla.

► **ACCENTUL** reprezintă pronunțarea mai intensă a unei silabe dintr-un cuvînt.

Ce observăm?

✓ Accentul poate deosebi înțelesul cuvintelor.

Deasupra silabei pronunțate mai intens se pune semnul **ˈ**:
véselă, veselă.

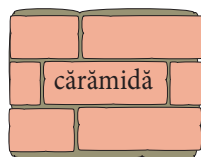

Exersați!

4. Arătați pe ce silabă se pune corect accentul în cuvintele de mai jos:

• antic	• bolnav	• caracter	• dușman
• editor	• fenomen	• jilav	• matur
• penurie	• regizor	• sever	• tranzistor

5. Găsiți cât mai multe cuvinte care să se termine în *-îdă* și care să completeze zidul desenat alături.

Despărțirea în silabe

Reguli de despărțire a cuvintelor în silabe

Folosiți-vă cunoștințele!

6. Precizați câte consoane se află între două vocale în cuvintele despărțite în silabe în dreapta paginii. În ce silabă trece consoana?

7. Despărțiți în silabe cuvintele de mai jos:

- pîine • stropeală • tigroaică

► O CONSOANĂ între două vocale (sau între un diftong ori un triftong și o vocală) la despărțirea în silabe trece la silaba următoare.

► Grupurile de litere *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi* și litera *x* trebuie considerate ca o singură unitate.

8. Precizați câte consoane se află între două vocale în cuvintele despărțite în silabe în dreapta paginii. Indicați în ce silabe trec cele două consoane scrise cu roșu.

9. Despărțiți în silabe următoarele cuvinte:

- oblon • ecluză • codru • affluent • agrafă
- pehlivan • suplețe • patru • covrig

◆ Explicați cu ajutorul dicționarului sensul cuvintelor.

► DOUĂ CONSOANE între două vocale la despărțirea în silabe trec: prima la silaba dinainte și a doua la silaba următoare.

Dacă în grupul de două consoane a doua este *l* sau *r* și prima este *b, c, d, f, g, h, p, t, v*, despărțirea în silabe se face înaintea întregului grup.

Ce descoperim?

✓ În limba română accentul nu are loc fix.

sca-ră

u-re-che

ta-xi

mun-te

un-ghe

Folosiți-vă cunoștințele!

10. Precizați câte consoane se află între două vocale în cuvintele despărțite în silabe în dreapta paginii.

11. Indicați în ce silabe trec consoanele scrise cu roșu.

12. Despărțiți în silabe cuvintele: *sculptură, somptuos, punctaj, funcție, arctic, jertfă, astmă, sandviș*.

► TREI SAU MAI MULTE CONSOANE între două vocale la despărțirea în silabe trec: prima la silaba dinainte și celelalte la silaba următoare.

În grupurile de consoane *lpt, mpt, ncș, nct, ncț, rct, rtf, stm, ndv*, despărțirea se face după a doua consoană.

13. Precizați în ce silabe se află cele două vocale alăturate în cuvântul despărțit în silabe în dreapta paginii.

► Când DOUĂ VOCALE sînt alăturate, despărțirea în silabe se face între ele.

14. Despărțiți în silabe cuvintele: *duios, voiau*.

15. Despărțiți în silabe exemplele: *'neața!; sal' tare!; deodat'apare*.

16. Arătați care este forma literară a acestor exemple și precizați din câte silabe este alcătuit fiecare cuvînt.

Trecerea cuvintelor dintr-un rînd în altul

Folosiți-vă cunoștințele!

17. Copiați prima strofă a pastelului *Sfîrșit de toamnă*. Scrieți fiecare vers în coloană, despărțind cuvintele de la sfîrșitul rîndului.

► La sfîrșitul rîndului, cratima nu trebuie confundată cu liniuța de despărțire în silabe.

18. Realizați o dictare comentată:

„...Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.
Aici orice gînd e mai încet,
și inima-ți zvîcnește mai rar.”

Lucian Blaga, *Sufletul satului*

Ce descoperim?

✓ Dacă o vocală este urmată de un diftong sau de un triftong, despărțirea se face după vocală.

✓ Apostroful marchează grafic căderea accidentală a unor sunete de la începutul, de la mijlocul sau de la sfîrșitul unui cuvînt.

Ce ne amintim?

✓ Trecerea cuvintelor dintr-un rînd în altul se face pe silabe.

Organizarea textului scris

ATELIER: Alcătuirea textelor funcționale

Fișa biobibliografică

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Recitiți scurtele prezentări despre scriitorii studiați pînă acum.
2. Menționați în scris ce date aflați din aceste prezentări.

Aflați mai mult!

– Roboțel vrea să cunoască mai bine viața și opera scriitorilor, studiată de la începutul anului școlar. Pentru aceasta se consultă cu Alexandru.

Ce descoperim?

✓ Fișa biobibliografică oferă informații privitoare la viața și la activitatea literară a unui scriitor.

ARGHEZI Tudor

(pe numele său adevărat, Ion N. Theodorescu)

Scriitor român: poet, prozator și publicist.

S-a născut la București, la 23 mai 1880; s-a stins din viață la București, la 14 iulie 1967.

VIAȚA

- Provine dintr-o familie oltenească din comuna Cărbunești, județul Gorj.
- Studiază la Liceul „Sfîntul Sava” din București.
- Din 1910 este publicist, colaborînd la diverse ziare și reviste.

OPERA

- Volume de poezii: *Cuvinte potrivite* (1927); *Cărticică de seară* (1935); *Ce-ai cu mine, vîntule?* (1937); *Prisaca* (1954).
- Volume de proză: *Cartea cu jucării* (1931); *Cu bastonul prin București* (1961); *Răzlețe* (1965).
- Considerat cel mai mare poet român după Mihai Eminescu, a influențat profund felul de a scrie opere artistice în secolul XX.

De ce nu folosești un dicționar de literatură română sau unul de scriitori români? Am găsit eu un model!

Exersați!

3. Pornind de la modelul de la p. 58 și folosind un dicționar de scriitori, alcătuiți fișa biobibliografică a lui Vasile Alecsandri și cea a scriitorului vostru preferat.

Notițele**Observați!**

4. Cereți-i colegului de bancă să vă dea caietul său de notițe la limba română/istorie. Examinați o pagină și notați pe caiet observațiile voastre referitoare la următoarele elemente:

- așezarea în pagină a notițelor
- lizibilitatea
- aspectul general al paginii
- caligrafia
- conținutul textului scris
- ortografia

Aflați mai mult!

– Pentru ca notițele să vă fie într-adevăr utile, respectați sugestiile de mai jos.

► Când luați notițe:

- evidențiați titlul lecției, de exemplu: TEXTUL NON-LITERAR;
- pentru marcarea capitolelor folosiți cifre romane și majusculă, de exemplu: I. Biografia și autobiografia;
- pentru marcarea subcapitolelor folosiți cifre arabe și minusculă, de exemplu: 5. studii;
- introduceți ideile esențiale prin liniuțe, plasate mai în interiorul paginii față de alineat;
- subliniați aspectele importante.

Ce descoperim?

✓ În cadrul notițelor, se utilizează:

- capitole;
- subcapitole;
- idei principale;
- scheme;
- sublinieri;
- prescurtări;
- paranteze;
- culori diferite.

Rolul notițelor constă în a vă ajuta să rețineți ceea ce este important într-o lecție. De aceea notițele trebuie să consemneze esențialul, să fie formulate și scrise clar.

Observați!

5. Comparați modul în care profesoara de geografie formulează ideea cu felul cum Alexandru o notează pe caiet (vezi desenul de la pagina următoare).

Exprimați-vă părerea!

6. Comentați modul în care a procedat Alexandru.

Temele

Învățați jucându-vă!

7. Formulați o temă în legătură cu un aspect învățat în această unitate, pe care colegul de bancă să o rezolve acasă.

Exprimați-vă părerea!

8. Discutați modul în care ați începe voi să scrieți această temă.

► Când aveți de făcut teme, notați ca titlu: *Temă pentru acasă*.

Menționați numărul exercițiului și pagina de unde l-ați preluat. Scrieți întotdeauna cu alineat cerința temei respective.

Nu neglijați
așezarea în
pagină!

Dar și
caligrafia!
Ortografia!

NB Este acceptată și formula *Tema de casă*.

♦ Pentru care formulă optați? De ce?

TOAMNA ÎN MOLDOVA

de Petru Cărare

Din pomul verde și frumos
Mai cade-o frunză, încă una...

Și se aștern covor pufos –
Așa e toamna-ntotdeauna!

Și păsări zi de zi se duc,
Și vezi doar una câte una...
Precum o frunză-n vîrf de nuc –
Așa e toamna-ntotdeauna!

Pe drum, pe case și pe flori
Frumoase brume-și pun cununa...
Se-ascunde soarele în nori –
Așa e toamna-ntotdeauna.

1. **Lucrați în grup.** Comentați semnele toamnei din poezie. Notați ideile pe postere și dezvoltăți-le în prezentări succinte.

2. Selectați alte poezii despre toamnă din creația poetilor români.

3. De ce poeziile despre toamnă creează o stare de spirit mai tristă și eroul liric este, de obicei, dezamăgit, pesimist?

Aflați mai mult!

CINQUIAN-ul este o poezie de formă fixă, alcătuită din cinci rînduri obligatorii (în fr. *cinque* – „cinci”):

- 1) un substantiv cu statut de titlu;
- 2) două adjective determinative pentru acel substantiv;
- 3) trei verbe, predicate ale acelui substantiv-subiect;
- 4) patru cuvinte semnificative, orice parte de vorbire ce încheagă într-o formulă imaginea generală;
- 5) un substantiv echivalent cu primul (sinonim sau metaforă), la nivel lexical sau intratextual, prin mijlocirea celor patru cuvinte anterioare.

Exemplu:

„Cortina
Prăfuită, monotonă,
Obosind și legănîndu-se, căzu.
Se auzeau doar aplauzele frunzelor uscate
Toamna.”

Tatiana Cartaleanu

4. Alcătuiți și voi câte un cinquian despre toamnă.

Este bine să mai știți

✓ *Acrostihul* este o poezie de formă fixă, în care literele inițiale ale versurilor, citite vertical, alcătuiesc un cuvînt (nume propriu, dedicație etc.) sau o propoziție. De exemplu:

„Crizanteme, flori de toamnă,
Roua peste tine-i brumă...
Iarna este mai aproape,
Zorii vin tot mai la urmă.
Alte straturi stau ascunse,
Nu mai este nici o floare,
Tu-ai rămas crîmpei de vară...
Este-n tine o splendoare
Mai ascunsă, mai aleasă,
Ești frumoasă, ești frumoasă!”

(https://www.resurse-crestine.ro/poezii/34783/crizanteme_acrostih)

FONETICA

1. Arată din ce tipuri de sunete sînt alcătuite cuvintele:

1 p.

- arbori • boare • ghindă • veghea

2. Marchează cu semnul specific semivocalele din textul următor. Pune într-un dreptunghi diftongii din această strofă.

1 p.

„Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe cîmpuri
Pleacă fruntea-ngîndurată.”

Octavian Goga, *Sara*

3. Desparte în silabe primele două versuri și arată cum sînt cuvintele după numărul de silabe care le alcătuiesc. Precizează din ce este formată silaba a treia.

1 p.

4. Pune într-un dreptunghi triftongii din textul următor:

1 p.

Aripioarele puilor păreau fragile. Te-ai întrebat dacă vor ajunge în țările calde?

5. Desparte în silabe următoarele cuvinte și scrie cu albastru vocalele, cu negru consoanele și cu verde semivocalele: *mergeam, vegheau, ziceau*.

1 p.

6. Desparte în silabe următoarele cuvinte și arată ce reguli ai aplicat:

1 p.

- acru • aerian • african • artă • atlet • cadru • cînst
- evlavie • examen • idee • înger • leoaică • maică • obraz
- constructor • ploaie • punctuație • rouă • ticsit • ungher

7. Pune accentul în cuvintele subliniate din următoarele propoziții:

1 p.

Țăranul muncește țarina. Țarina a sosit la palat.

8. Scrie cuvintele pronunțate astfel: *blö, cau-boi, dizel, ferplei, spre, uichend, pic-ap, iancheu*.

1 p.

Verifică ortografierea lor în dicționar.

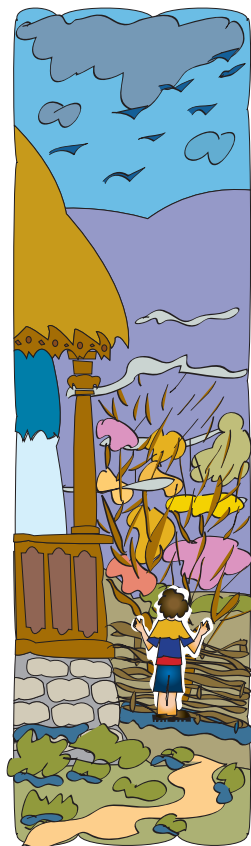
9. Plasează corect accentul în cuvintele subliniate din următoarele enunțuri:

1 p.

- Am cerut copii de pe acte.
- Aveam o companie plăcută.
- Văd în curte niște copii.
- O companie participă la paradă.

10. Alcătuieste un text de cel mult zece rînduri utilizînd desenul alăturat. Așază textul în trei coloane, despărțind corect cuvintele în silabe la sfîrșit de rînd.

1 p.

NARAȚIUNEA

*Deodată, sună telefonul,
se stinge lumina...*

Poate fi începutul unei narațiuni
pe care o citești, o asculți
sau o povestești cu pasiune.

- **Narațiunea ca mod de expunere**
- **Planul simplu de idei**
- **Verbul**
- **Planul dezvoltat de idei**

Narațiunea

BALADA CELOR CINCI MOTĂNAȘI

de Ion Druță

În partea de sus a orașului mai apare o pisică.

► [...] Partea de sus a orașului era socotită de mîțe ca un fel de rai motănesc... Multe trăiau la stăpîni, avînd nume și culcuș, altele trăiau de azi pe mîine, dar cea mai mare parte cutreierau grădinile să vadă de-s adevărate cele auzite despre traiul pisicilor de pe aici.

Apoi, într-o bună zi, a mai răsărit o mîță. N-a luat-o nimeni în samă, că prea era caraghioasă — îi erau ciupite amîndouă urechiușele și îi lipsea mai mult de jumătate de coadă. A cui era, Dumnezeu știe. Pesemne, era a nimănui — blana ei, albă cîndva, devenise galbenă, dovada multor ani de pribegie. Începuse chiar a se sălbătăci — avea mersul moale, hoțesc, gata de fugă.

Fiindcă se apropia vremea să facă pui, pisica se pregătea cu multă grijă.

► A umblat o bună jumătate de zi din ogradă în ogradă și, cum se vede, avea de gînd să se mute cu traiul încoace. Căuta întruna ceva [...].

A tot trecut pe sub garduri, a tot mirosit urma cuiva, pînă s-a oprit în fundul unei ogrăzi, lîngă o cocioabă de scînduri [...]. A tot încercat să intre cînd pe sub ușă, cînd printr-o crăpătură de la temelie, apoi, suind o proptea mai lungă, a sărit pe acoperiș și a prins a toarce mulțumită [...]. Pînă în sară n-a ieșit din cocioabă. Pe la amurg a sărit jos și a prins a căra în pod fel de fel de nimicuri. A suit niște cîrpe vechi, un deget de mînușă, o bucățică de blană furată dintr-o tindă. [...]

Pisica aduce pe lume cinci motănași.

► [...] tocmai a treia zi dimineața, a lunecat pe proptea — jigărită, numai piele și oase.

S-a apropiat de primul prag ce i s-a întîmplat în cale și a prins a mieuna moale și sfios. Cerșea. Dar n-a avut răbdare să aștepte pînă s-a trezi mila stăpînei —

ION DRUȚĂ (n. 1928)

Cunoscut prozator și dramaturg din Republica Moldova.

Scrie despre viața satului. Eroi săi – oameni simpli ai pămîntului – sînt bogați sufletește, purtători ai comorilor de înțelepciune populară. Opera druțiană (volumele de proză *La noi în sat*, *Frunze de dor*, *Clopotnița* etc., piesele *Casa mare*, *Doina*, *Frumos și sfînt* etc.) îndeamnă la păstrarea tradițiilor străbune, la cunoașterea istoriei neamului, la trezirea demnității naționale și umane. Creația druțiană are un limbaj popular, ce conține umor fin și vorbe cu tîlc.

Ion Druță a scris și pentru micul cititor (*Bobocel cu ale lui* etc.).

a intrat într-o verandă de sticlă și a zburat îndată înapoi cu o mătură aruncată în urma ei. Apoi a sărit în lada cu gunoi, fără să se fi așezat la rînd de cu sară, și a făcut mare tărăboi printre pisoii capitalei.

Cei cinci motănași sînt crescuți cu greu de pisica fără stăpîn.

► Pisicile ușernice își au demnitatea lor — o avea și mîța asta galbenă-cenușie, dar s-a întîmplat ceva cu dînsa, că după dimineața ceea n-a rămas nici urmă din demnitatea ei. Se milogea la fiecare ușă, se repezea la cîini, încingînd mare bătaie pentru mîncarea aruncată lor, fura din piață, de prin beciuri. Se întorcea numai pe o jumătate de ceas în podul cocioabei, apoi goana după mîncare pornea din nou. [...]

Motănașii sug. Cinci codițe ridicate sus se clatină încoace și încolo a plăcere. Zece urechiușe stau ciulite, gata să se ia la sfadă cu oricine ar încerca să le strice masa... Apoi codițele coboară cîte-oleacă, urechiușele picură și motănașii adorm grămăjoară; numai cel dolofan iese din mijlocul lor și, beat de somn, urcă pe spinarea mamei — ce să-i faci, așa-i cînd te-ai deprins...

Erau toți cinci bălani și curăței, așa cum fusese și ea odată. Aveau urechiușele întregi și codițe frumușele. Erau o mare minune codițele acelea — după atîta pribegie, sărmana mîță, pesemne, se aștepta că și motănașii ei vor avea urechiușe ciupite și ceva mai puțin de jumătate de coadă...

Dar a fost să fie altfel și n-avea capăt mîndria ei de mamă. Încetișor, ca să nu-i trezească, a prins a le linge blănițele, de parcă ar fi vrut să le vadă toată viața așa curățele cum au apărut pe lume... O rază de lumină strecurată prin acoperiș a adormit deasupra motănașilor și erau ei frumoși cum nu se mai poate spune. [...]

Fiindcă venea iarna cu zăpadă și ger, pisica nu mai putea să-și crească singură motănașii și a fost nevoită să se despartă de ei.

► Era o toamnă tîrzie... Mîțele ce aveau stăpîni s-au mutat cu dormitul prin casele lor, beciurile au căpătat lăcăți, și vînzătorii de la piața mică nu mai picurau, că le era frig... Acum mîța găsea mai greu de mîncare... Abia dacă făcea vreo trei drumuri pe zi și la întoarcere era atît de obosită, că suia cu greu în podul cocioabei...

Dar într-o zi a dispărut dis-de-dimineață și nu s-a mai întors. Motănașii stăteau grămăjoară și o așteptau ca să vadă ce se fac ei cu atîta foame. Mîța nu se întorcea și pîn' la urmă foamea a scos motănașii pe acoperiș. S-au încălzit o clipă la soare, apoi au prins a depăna o jale în cinci glasuri — poate a uitat de dînșii și acum și-a aminti... [...]

Cînd s-a întors biata mîță, nu mai știa ce să facă. În tot largul ogrăzii erau semănate cinci blănițe albe — lasă că-și găsesc ei și singuri de mîncare... Parcă n-au și ei tot cîte patru lăbuțe și un botișor ce prinde îndată urma celor gustoase?! [...]

O noapte întreagă s-a căznit pînă i-a urcat iar în pod — acum nu era atît de ușor să-i prinzi în gură! Dinspre ziuă, i-a văzut suiți grămăjoară, dar nu-i putea aduna în culcuș... [...]

Cînd i-a văzut adormiți, a coborît, pentru a se dumeri cît o să mai ție ploaia ceea. Dar blana ei, pătită de atîtea ori, s-a zburlit rău de tot și i-a spus că vine iarna — vine o iarnă grea și amarnică, cu zăpadă și ger... Mîța a suit propteaua înapoi, s-a culcat lîngă motănași să se încălzească și tot sta cu ochii larg deschiși, căci erau cinci și toți cinci erau micuți și firavi, și venea iarna cu zăpadă și ger... Nopti întregi a tot urzit în capul ei cinci vieți de motănași, care erau să fie cele mai frumoase, apoi într-o dimineață n-a plecat nicăieri. A găsit cîteva coji de pîine ascunse de ea pentru zile negre. Apoi a găsit o coadă de pește...

Pisica-mamă găsește cîte un loc de adăpost pentru fiecare pui al ei.

► Cinci ghemușoare albesc în umbrele amurgului, bucuroase că pleacă și ele undeva. O boare de vînt duce prin grădini răcoarea unei nopți de toamnă...

Printre crengile goale licăresc ferestrele luminate, și vîntul aduce de undeva de printre case o mireasmă gustoasă-gustoasă...

Apoi deodată mîța s-a oprit. A adunat motănașii lîngă o tufă. L-a luat pe cel mai mare, mai dezmiardat și au intrat împreună într-o ogradă. O fetiță, căreia, pesemne, nu-i ajunsese ziua, stătea lîngă poartă, cătînd cu jind în stradă. Mîța și-a trecut motănașul pe lîngă dînsa, apoi s-a întors și a mai trecut o dată... Cum a zărit motănașul, fetița s-a pornit îndată pe urma lui — pis-pis! — pînă l-a prins. Apoi a luat-o într-o goană spre casă, strigînd:

— Bunică! Bunică!

Mîța n-a mai stat să vadă bucuria bunicii — s-a întors iute la motănașii care o așteptau lîngă tufe. S-a mirat că-s numai patru... Apoi și-a amintit...

Au mai trecut pe sub cîteva garduri, și la o cotitură de drum a zărit numai trei blănițe în urma ei. Dolofanul dispăruse. [...]

S-a întors să-l caute. A dat de el cu vreo două ogrăzi în urmă. Se oprise lîngă o ladă cu gunoi — i se făcuse foame și găsise ceva. A vrut să-l ia cu dînsa, să-i găsească ea însăși un loc mai bun, dar a zărit deodată o mîță cenușie, ce venea la ladă. S-a adunat ghem, gata să sară în ajutorul puiului ei, dar mîța cenușie s-a apropiat de motănaș, s-a așezat alături și a prins a roade ceva împreună cu el. Rodea mai mult de urît ce i se făcuse, căci se vedea bine — era o mîță cu stăpîn, o mîță alintată... N-a mai chemat dolofanul în urma ei — s-a întors la motănași, care rămăseseră numai trei...

Ceilalți doi tovarăși n-au voit să se despartă unul de altul și mîța i-a dus în coridorul unei școli. Podeaua de ciment sufla rece și motănașii n-au vrut să rămînă. S-au luat din urma ei. Mîța i-a mai adus o dată, le-a mai cules niște fărîmituri, dar motănașii au mîncat fărîmiturile și au venit iar după ea. Totuși, a hotărît să-i lase cu orice preț în coridorul școlii. A găsit undeva pe afară un capăt de băsmăluță — motănașii au prins a se juca cu ea, și, cît se tot jucau ei, mîța a dispărut.

4

Mai greu a fost cu cel micuț. Simțise el, pesemne, că-i vorba să-l lepede — umbla scîncind în urma ei. L-a vîrît într-un beci, dar a ieșit înapoi, l-a adormit într-un coș, dar a sărit iar afară...

Tot umblînd și scîncind, pe la miezul nopții a căzut într-o groapă săpată pe marginea drumului pentru copaci. Mieuna disperat. Mîța s-a tupilat în întuneric și stătea tăcută. Motănașul mieuna întruna. Mîța a șezut așa multă vreme, apoi a apărut în fundul străzii un omulean. Venea cîntînd ceva și legănîndu-se. A trecut pe lîngă motănaș, și-a contenit cîntecul. S-a aplecat peste groapă, a scos motănașul. A stat o clipă pe gînduri, apoi și-a văzut de drum, dar motănașul s-a pornit în urma lui, bocindu-se. Pînă la urmă omuleanul [...] s-a oprit, l-a vîrît în buzunar — motănașul a amuțit la cald, iar omuleanul a pornit mai departe, tot legănîndu-se împreună cu cîntecul lui.

Pînă la urmă, pisica ră-mîne singură, răbdînd foame și gerul iernii, cu gîndul la motănașii ei.

► Băteau zorii... Vîntul umbla prin livezi culegînd ultimele frunze din copaci. [...] Cînd s-a luminat bine de ziuă, drumurile au adus-o iar la cocioaba veche de scînduri. A urcat iute pe proptea sub acoperiș, dar

podul era pustiu... O aștepta un cuiar răcit, un deget de mînușă pe care nu-l mai împărțea cu nimeni. Cuminte, sleită de puteri, mîța s-a întins alături de cuiar și a rămas să zacă acolo. [...]

Și a rămas. Apoi a venit iarna. Cînd o răzbătea gerul ori foamea, cobora din cocioabă. Umbla prin ogradă cu ochii închiși, cu blana zbîrlită, venea lîngă lada cu gunoi și aștepta cuminte pînă s-a sătura ultima mîță, ca să vadă de-a rămas și pentru dînsa ceva.

Rareori, cînd se abătea vreun străin în ograda ceea, mîța se înviora. Alerga schiopătînd în întîmpinarea lui și mieuna moale, de parcă vroia să-l întrebe:

— N-ai văzut mata motănașii mei? Oare pe unde o mai fi, ce fac, cum o mai duc ei, sărmanii?

.....Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Selectați cuvintele și îmbinările de cuvinte care se utilizează în spațiul moldovenesc.

2. Indicați corespondentul literar al cuvintelor și îmbinărilor selectate.

3. Găsiți în text sinonime pentru următoarele cuvinte:

- a vedea
- a apărea

4. De ce scriitorul nu folosește unul și același cuvânt, ci recurge la sinonimele lui?

5. Construiți familiile lexicale ale cuvintelor *mîță* și *pisică*.

6. Care cuvinte din text au sensul de *adăpost*, *acoperiș deasupra capului*, *siguranță*?

7. Raportați cuvintele găsite la conținutul textului. Stabiliți legătura de sens pe care o pun în evidență.

8. Explicați expresiile:

- a face tărăboi
- a-și împlini somnul

9. Marcați rădăcina și sufixele în cuvintele de mai jos. Explicați cum s-au format ele.

• blănițe	• botișor	• bucățică
• codiță	• curățele	• frumușel
• ghemușor	• grămăjoară	• încetișor
• micuț	• motănaș	• urechiușe

10. Ce rol au sufixele în aceste cuvinte? Ce nuanță de sens conferă sufixele identificate cuvintelor date?

11. Selectați 4 cuvinte formate cu unele din sufixele marcate la exercițiul 9.

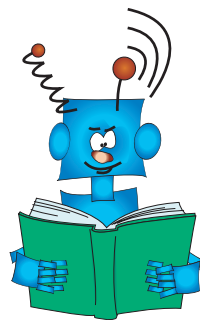
12. Realizați o dictare comentată:

„O noapte întreagă s-a căznit pînă i-a urcat iar în pod – acum nu era atît de ușor să-i prinzi în gură! Dinspre ziuă, i-a văzut suiți grămăjoară, dar nu-i putea aduna în culcuș.”

Ion Druță, *Balada celor cinci motănași*

Ce observăm?

✓ Folosirea unui vocabular regional

Exprimați-vă părerea!

13. Priviți desenul de mai jos. Găsiți elemente de peisaj care se potrivesc substantivelor subliniate:

„Cinci ghemușoare albesc în *umbrele* amurgului... O boare de vînt duce prin grădini răcoarea unei *nopti* de toamnă... Printre *crengile* goale licăresc ferestrele luminate...”

14. Arătați ce înțeles au verbele subliniate:

„...a treia zi ...a *lunecat* pe proptea; a *zburat* îndată înapoi cu o mătură aruncată în urma ei; au prins a *depăna* o jale în cinci glasuri; erau *semănate* cinci blănițe; cinci ghemușoare *albesc* în umbrele amurgului; *băteau* zorii; vîntul *umbla* prin livezi...”

15. **Lucrați în pereche.** Alcătuiți propoziții în care aceste verbe să aibă alte înțelesuri decît cele din text.

Învățați jucîndu-vă!

16. Grupați în substantive, adjective și verbe următoarele cuvinte derivate, extrase din text. Subliniați sufixele și prefixele.

- acoperiș
- amarnic
- băsmăluță
- a se desface
- gustos
- a răzbate
- ghemuit
- motănesc
- nemaipomenit

Figuri de stil

Folosiți-vă cunoștințele!

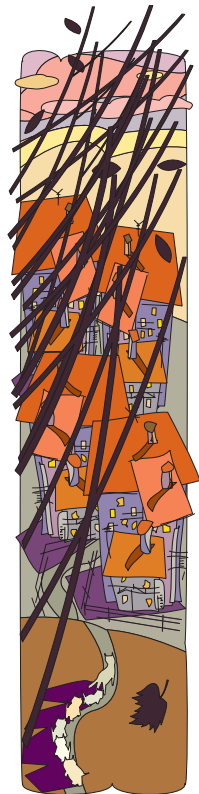
17. Identificați în enunțurile de mai jos figurile de stil învățate. Ce sugerează ele?

a) „Pășea încet ca la pîndă...; S-a mirat că-s numai patru...; Apoi și-a amintit...; Motănașul s-a pornit în urma ei bocindu-se...; Vîntul umbla prin livezi culegînd ultimele frunze din copaci.”

Ion Druță, *Balada celor cinci motănași*

b) „– I-auzi, draga mea păpușă,
Zgîrie mîța la ușă!
Dar eu nu-i deschid deloc,
Că sînt supărată foc,
A furat iar, ca o hoată,
Un întreg picior de rață.”

Elena Farago, *Pedeapsa mîței*

.....Explorarea textului

SUBIECTUL OPEREI LITERARE

Etapele acțiunii

Observați!

18. Recitați primele trei alineate și răspundeți la următoarele întrebări:

- Despre **cine** este vorba?
- **Unde** are loc acțiunea?
- **Cînd** se desfășoară acțiunea?

19. Explicați, cu ajutorul dicționarului, sensul cuvintelor *cadru* și *atmosferă*.

20. Cum este prezentată pisica?

Exprimați-vă părerea!

21. De ce pisica era atât de preocupată? Selectați din text cuvintele care descriu această stare.

22. Găsiți alineatul care sugerează că în viața pisicii a intervenit o schimbare importantă.

Observați!

23. Cum a început pisica să-și crească motănașii? Notați verbele care surprind acțiunile ei.

24. Citiți frazele în care sînt prezentați cei cinci motănași. Comparați cuvintele prin care este descrisă pisica cu cele prin care sînt descriși motănașii. Ce ați constatat în urma comparației?

25. Recitați al treilea pasaj din text, marcat cu săgeată.

26. Alegeți frazele care descriu greutățile ce apar în viața pisicii și a motănașilor.

27. Ce atitudine are naratorul față de pisică și motănașii ei? Expuneți-vă atitudinea proprie față de această felină și puii ei.

28. Realizați o bandă desenată, utilizînd în ordine cronologică citate din text.

29. Relatați textul utilizînd banda desenată.

Ce observăm?

- ✓ Situația inițială;
- cadrul acțiunii;
- atmosfera acțiunii

Ce descoperim?

- ✓ Cauza care modifică situația inițială

Ce observăm?

- ✓ Începutul acțiunii

Ce descoperim?

- ✓ Cauza care întrerupe viața liniștită a pisicii cu cei cinci motănași

Exprimați-vă părerea!

30. De ce apropierea iernii cu zăpadă și ger a impus pisica să se gîndească la viața fiecărui motănaș? Care alineat surprinde acest fapt?

31. Bănuiau ceva motănașii despre îngrijorarea mamei lor? Găsiți pasajul în care este descrisă viața motănașilor.

Observați!

32. Cum a depășit pisica situația dificilă în care se afla?

33. Discutați hotărîrea pisicii de a-și abandona puii. Vi se pare justificată? Explicați.

34. Cum se desparte pisica de fiecare motănaș?

Ce observăm?

✓ Depășirea situației dificile

Exprimați-vă părerea!

35. Recitiți alineatul despre revenirea pisicii la cocioaba veche. De ce pisica a rămas singură?

36. Ce gînduri vă sugerează episodul final al povestirii?

37. Ce legătură are finalul povestirii cu situația inițială?

Ce observăm?

✓ Situația finală

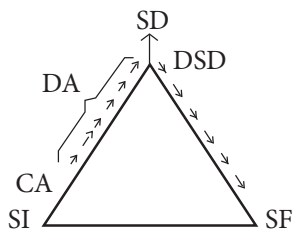
Ideile principale

Exersați!

38. Citiți ideile principale plasate pe fundal de pe marginea textului.

39. Povestiți oral întâmplările prin care trec pisica și motănașii, avînd ca punct de plecare schema de mai jos:

SI	—	situația inițială
CA	—	cauza acțiunii
DA	—	desfășurarea acțiunii
SD	—	situația dificilă
DSD	—	depășirea situației dificile
SF	—	situația finală

► Totalitatea evenimentelor care alcătuiesc conținutul unei opere narative reprezintă SUBIECTUL OPEREI LITERARE.

Ce este narațiunea

Învățați jucându-vă!

40. Ajuțați-l pe Alexandru să ordoneze desenele de mai sus astfel încât să refacă firul logic al întâmplărilor din *Balada celor cinci motănași* de Ion Druță. În ce consecutivitate ați plasa desenele?

► NARAȚIUNEA reprezintă o succesiune de întâmplări petrecute într-o ordine temporală.

Aflați mai mult!

– Narațiunea apare în filme, piese de teatru, benzi desenate, scrieri istorice, articole de ziar, comentarii sportive etc.

Exprimați-vă părerea!

41. Explicați de ce desenele ordonate de Alexandru pot fi considerate ca reprezentând etape ale unei narațiuni, deși nu s-au folosit cuvinte.

Narațiunea ca mod de expunere

Observați!

42. Citiți seria de enunțuri din schema de mai jos:

Pisica a crescut cu grijă, trecând prin multe necazuri, cinci motănași.

Și pe urmă?

A rămas singură, sleită de puteri, cu gândul la motănași.

De ce?

Pentru că motănașii au plecat în lumea mare, fiecare având soarta lui.

Ce descoperim?

✓ Într-o narațiune literară, accentul se pune pe cauza care stă la baza succesiunii întâmplărilor.

✓ Verbele *a nara* și *a povesti* sînt sinonime, iar narațiunea este numită și povestire.

43. Găsiți în narațiunea *Balada celor cinci motănași* alte enunțuri în care există relație de cauză.

44. Seria de enunțuri, din schema de la p. 72, constituie o narațiune? Ce rol are a doua întrebare în comparație cu prima?

► NARAȚIUNEA este un mod de expunere prin care se relatează fapte și întâmplări.

Narațiunea presupune: $\left\{ \begin{array}{l} \text{un narator sau povestitor;} \\ \text{o acțiune;} \\ \text{personaje.} \end{array} \right.$

Observați!

45. Selectați din povestire pasaje în care este descrisă iarna.

46. Găsiți pasaje în care este descrisă pisica la începutul acțiunii și la sfârșitul acesteia.

..... Interpretarea textului

Exprimați-vă părerea!

47. Ce sentimente are pisica față de propriii pui?

48. De ce pisica a dorit ca fiecare motănaș să aibă o casă?

49. De ce a fost mai grea despărțirea de motănașul cel mai mic?

50. De ce, în final, gîndurile ei se îndreaptă spre motănași?

51. Comentați fragmentul din final de la „Și a rămas. Apoi a venit iarna...” pînă la sfîrșit.

52. **Creați.** Inventati alte întâmplări prin care ar putea trece aceste personaje (întîlnirea cu stăpînii casei și cu animalele din gospodăria lor).

Ce descoperim?

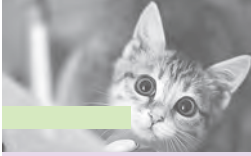
✓ Într-un text literar, narațiunea alternează cu descrierea.

Ce descoperim?

✓ Relațiile dintre personaje

✓ Semnificația gestului final al pisicii

✓ Instinctiv, pisica știe că motănașii pot să se descurce singuri și le caută adăpost.

Planul simplu de idei

Ideea principală

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Citiți următoarele fragmente. Identificați enunțul care exprimă ceea ce este mai important.

- a) Pădurile au alcătuit totdeauna o mare bogăție a României. Ele furnizează lemn pentru construcții și materie primă pentru diferite industrii. Fructele multor arbori servesc drept hrană animalelor.
- b) „În preajma birtului se oploșise un câine slab și flămînd ca vai de el. Dădea tîrcoale meselor, dar nu se alegea cu mare lucru. Abia înfuleca, pe ici-colo, cîteva firimituri căzute pe sub scaune. Să capete un os ori o bucată în sos gras, nici vorbă de așa ceva!”

Cezar Petrescu, *Cîinele isteț*

► **IDEEA PRINCIPALĂ** este o propoziție sau o frază care cuprinde informația esențială desprinsă dintr-un alineat ori dintr-un pasaj.

Cum formulăm ideea principală

Observați!

2. Recitiți primul pasaj marcat cu săgeată în narațiunea *Balada celor cinci motănași* de la p. 64. Copiați-l pe caiete.

3. Citiți, în stînga paginii, ideea principală corespunzătoare pasajului dat. Regăsiți această idee formulată ca atare în text?

4. Care sînt cuvintele păstrate în formularea ideii principale?

5. Subliniați cu negru cuvintele care nu se regăsesc în formularea ideii principale și cu verde pasajele care au fost prezentate într-o formă mai concentrată. Ce aspecte din primul pasaj nu se regăsesc în ideea principală? De ce?

Ce descoperim?

✓ Într-un text, mai multe enunțuri se pot grupa în jurul unei idei principale.

✓ Enunțurile care se referă la aceeași idee apar, de obicei, în același alineat.

✓ Uneori, ideea principală dintr-un text este formulată ca atare.

Ce observăm?

✓ Identificarea și formularea ideilor principale ajută cititorul să înțeleagă și să rețină ceea ce este esențial într-un text.

Folosiți-vă cunoștințele!

6. Există în textul de mai jos un enunț care să formuleze exact ideea principală?

„Sînt singuri: trei fete la rînd, cea mai mare să tot aibă șase ani, și un băiețel, prîslea, ceva mai săltat peste un an și jumătate. Fetele jur-împrejur stau grecește, iar în mijlocul lor Nicușor cel mititel, drăcos și neastîmpărat, cu capul în toate părțile ca un capîntortură. Și e o larmă și un haz și gură de-ți ia urechile. Trebuie să-l mintă și să-l împace pe mititel pînă vine mama.”

Vasile Voiculescu, *Singuri*

- ◆ Formulați ideea principală, în baza operațiilor:
 - selectați cuvintele care răspund la întrebările: *cine? ce face?*
 - numiți elementele necesare pentru descrierea acțiunii (cauza, modul în care se desfășoară acțiunea, locul, timpul);
 - alcătuiți o propoziție sau o frază care să cuprindă informația esențială din fragmentul respectiv;
 - redactați clar și concis ideea principală.

Exprimați-vă părerea!

7. Comparați ideea principală formulată de voi cu următoarele variante:

- Copiii au rămas singuri acasă.
- Copiii sînt singuri acasă și se joacă.
- Copiii sînt singuri acasă, se joacă și au grijă de fratele lor mai mic.
- Copiii sînt singuri acasă și încearcă să-l împace pe fratele lor mai mic pînă cînd vine mama.

8. Care dintre enunțurile de mai sus este cel mai potrivit ca formulare pentru ideea principală din fragmentul citat?

Ce este planul simplu de idei

Folosiți-vă cunoștințele!

9. Notați ideile principale din *Balada celor cinci motănași*. La ce momente importante ale narațiunii se referă?

- **PLANUL SIMPLU DE IDEI** cuprinde ideile principale, înlănțuite în ordinea apariției lor în text.

Ce observăm?

✓ Cînd ideea principală nu este formulată ca atare, cititorul poate construi singur un enunț concis care să reproducă informația din fragmentul respectiv.

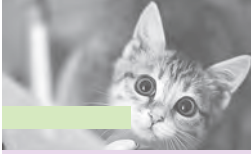
✓ Ideea principală poate fi formulată diferit, dar conținutul ei trebuie să fie același.

Ce descoperim?

✓ Ideea principală a unui text exprimată de fiecare persoană redă esența textului.

Ce observăm?

✓ Înlănțuirea ideilor principale dintr-un text

Planul dezvoltat de idei

Cum formulăm ideile secundare

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Citiți al cincilea pasaj marcat cu săgeată în *Balada celor cinci motănași* de Ion Druță.
2. Notați pe caiete amănunțele care se subordonează ideii principale, urmărind modelul din continuare:
 - Pisica ... sta cu ochii larg deschiși.
 - Erau cinci și toți cinci erau micuți și firavi...
 - Venea iarna cu zăpadă și ger.
 - Nopti întregi a tot urzit în capul ei cinci vieți de motănași, care erau să fie cele mai frumoase.

- IDEILE SECUNDARE constituie o dezvoltare a ideilor principale. Acestea surprind detalii și oferă lămuriri cu privire la:
- acțiunile personajelor;
 - locul și timpul desfășurării acțiunilor;
 - împrejurările în care se petrec faptele.

► Fiindcă venea iarna cu zăpadă și ger, pisica nu mai putea să-și crească singură motănașii și a fost nevoită să se despartă de ei.

Ce descoperim?

✓ Ideea principală înglobează una sau mai multe idei secundare.

Ce este planul dezvoltat de idei

Folosiți-vă cunoștințele!

3. Formulați ideile secundare corespunzătoare ideilor principale din narațiunea *Balada celor cinci motănași*.

- PLANUL DEZVOLTAT DE IDEI cuprinde ideile principale și ideile secundare corespunzătoare acestora, înălțuite în ordinea apariției lor în text.

Exersați!

4. Alcătuiți planul dezvoltat de idei al narațiunii *Balada celor cinci motănași*.

Verbul

„A urcat iute pe proptea sub acoperiș...
O aștepta un cuiar răcit, un deget de mânășă pe care
nu-l mai împărțea cu nimeni.”

Ion Druță, *Balada celor cinci motănași*

Verbul ca parte de vorbire

Folosiți-vă cunoștințele!

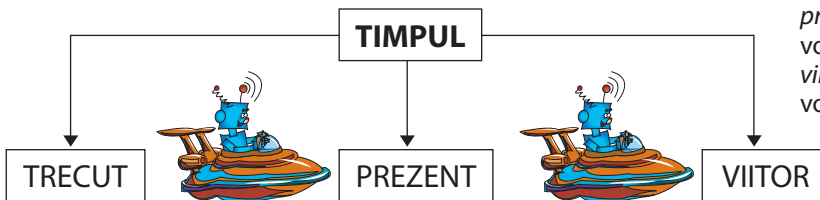
1. Identificați verbele din fragmentul de mai sus și arătați ce exprimă ele: starea, acțiunea, existența.
2. Indicați timpul, persoana și numărul verbelor.
3. Puneți verbele din text la prezent, persoana I singular și plural. Ce observați?

► Verbul este o parte de vorbire care își modifică forma după **TIMP**, **PERSOANĂ**, **NUMĂR**.

Exprimați-vă părerea!

4. Priviți schema de mai jos și precizați momentul la care vă raportați pentru a ordona întâmplările prin care trece Roboțel.

Ce ne amintim?

✓ Verbul este partea de vorbire care arată acțiunea, starea sau existența.

✓ Acțiunea este realizată de o persoană (persoana I – care vorbește; persoana a II-a – cu care se vorbește; persoana a III-a – despre care se vorbește) (numărul singular) sau mai multe persoane (numărul plural).

✓ Acțiunea verbelor se desfășoară la timpul: *trecut* – înainte de momentul vorbirii; *prezent* – în momentul vorbirii; *viitor* – după momentul vorbirii.

Verbul — nucleul comunicării

Observați!

5. Citiți fragmentul de mai jos, omițînd verbele.

„Dar într-o zi a dispărut dis-de-dimineață... Motănașii stăteau grămăjoară și o așteptau... Pîn' la urmă foamea a scos motănașii pe acoperiș.”

Ion Druță, *Balada celor cinci motănași*

Exersați!

6. Alexandru trebuia să claseze în trei plicuri fișele cu verbe din setul de pe masă. Din greșeală, fișele au căzut și s-au împrăștiat pe podea. Ajutați-l să le ordoneze și să intituleze plicurile. Ce veți scrie pe fiecare plic?

7. Identificați verbele din fragmentul următor și dați formele lor din dicționar.

„Și a rămas. Apoi a venit iarna. Cînd o răzbătea gerul ori foamea, cobora din cocioabă. Umbla prin ogradă cu ochii închiși, cu blana zbîrlită, venea lîngă lada cu gunoi și aștepta cuminte...”

Ion Druță, *Balada celor cinci motănași*

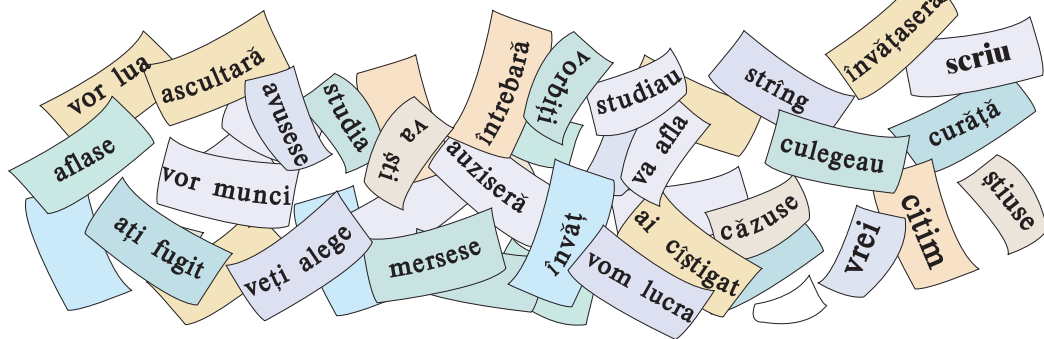
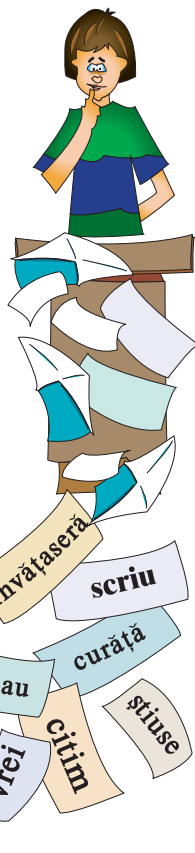
8. Treceți următoarele verbe de la persoana I singular la persoana a III-a singular, păstrînd același timp: *citesc, doream, fugisem, voi lămuri, zării, am văzut*.

9. **Creați.** Scrieți o comunicare despre o întîmplare hazlie din viața personală. Subliniați verbele. Analizați două verbe după modelul dat:

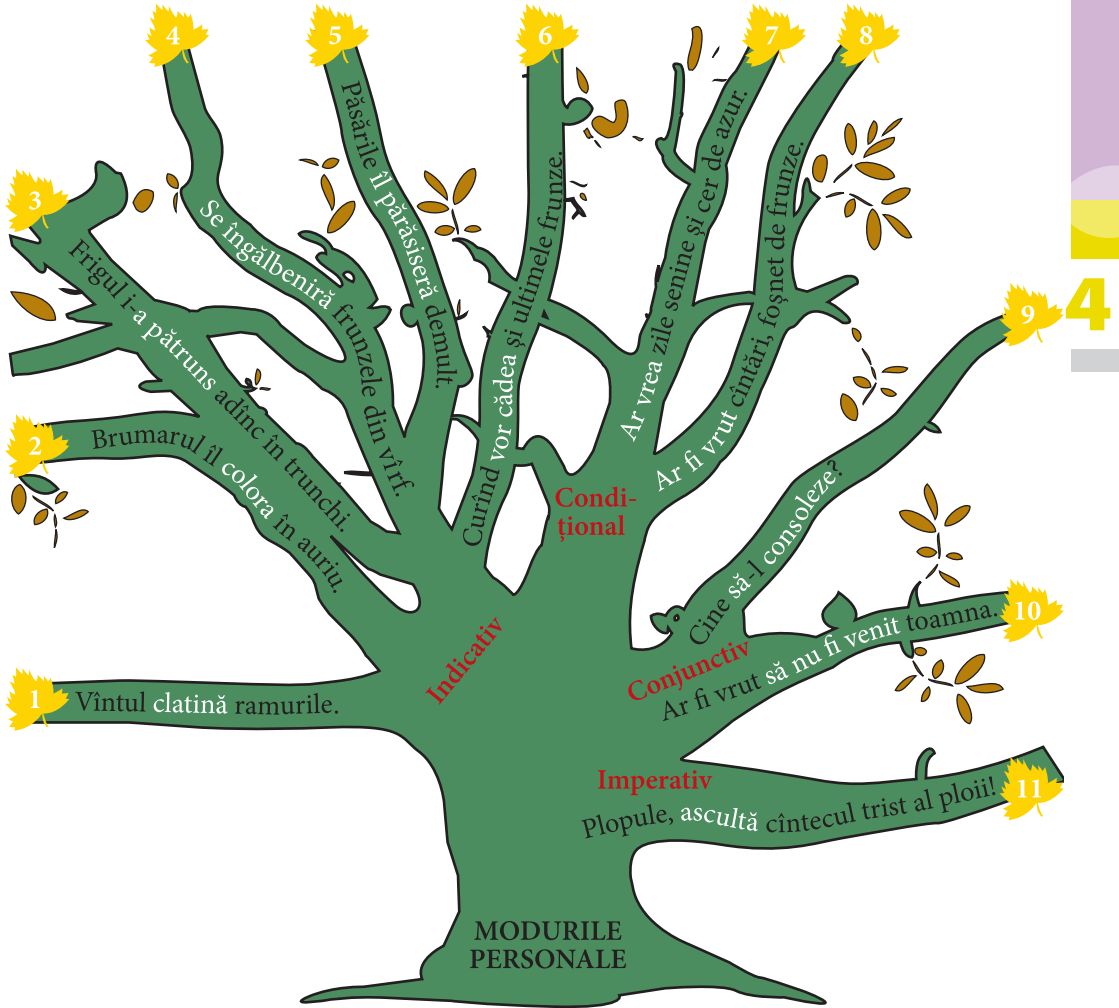
„a rămas” — verb, timpul trecut, persoana a III-a, numărul singular.

Ce descoperim?

✓Într-o comunicare verbul este esențial și reprezintă nucleul comunicării.

Modurile verbului

Ce este modul verbului

Observați!

1. Care acțiuni sau stări vi se par sigure, din punctul de vedere al realizării lor, și care – posibile?

► **MODUL** verbului este forma pe care o ia verbul pentru a arăta felul în care vorbitorul consideră acțiunea.

Ce observăm?

- ✓ Acțiunile exprimate de verbe pot fi:
 - sigure (1–6);
 - posibile (7–11).

Modurile personale și modurile nepersonale

Folosiți-vă cunoștințele!

2. Indicați persoana și funcția sintactică a verbelor din enunțurile plasate în imaginea de la pagina 79.

3. Treceți verbele date la alte persoane. Ce se întâmplă cu forma verbelor?

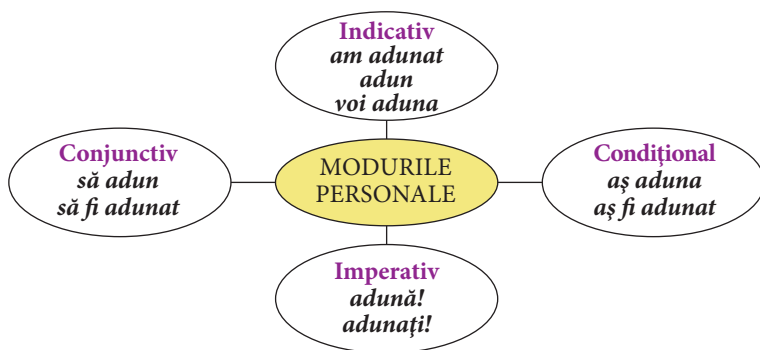
► Verbele care își modifică forma după persoană și care în propoziție au funcția de predicat sînt la MODURI PERSONALE sau PREDICATIVE.

Observați!

4. Analizați imaginea de la pagina 79 și schema de mai jos:

- Cîte moduri personale are verbul? Care sînt ele?
- Ce fel de acțiuni exprimă verbul *a aduna* la fiecare mod?
- Ce semn distinctiv are conjunctivul?
- Ce este specific pentru condițional?
- Ce indică semnul exclamării de la imperativ?
- Care sînt sufixele specifice infinitivului? Dar gerunziului?
- Ce sufixe are participiul? Care este structura supinului?

5. Examinați tabelul:

Infinitiv	Gerunziu	Participiu	Supin
a cînta	cînt înd	cînta t	după cîntat
a vedea	văz înd	văzu t	de văzut
a merge	merg înd	mers	pentru mers
a veni	ven înd	veni t	de venit
a coborî	cobor înd	cobor î t	la coborît

Ce ne amintim?

✓ Verbele prezintă acțiunea efectuată de una sau mai multe persoane.

Ce observăm?

✓ Modurile nepersonale ale verbului sînt:

- *infinitivul*;
- *gerunziul*;
- *participiul*;
- *supinul*.

Modul indicativ. Prezentul

Acțiunea prezentului în raport cu momentul vorbirii

Observați!

1. Care sînt verbele folosite de Alexandru și de prietena sa?
2. Cînd se desfășoară acțiunea în raport cu momentul vorbirii?
3. Indicați alt cuvînt în dialogul din dreapta paginii care vă ajută să situați în timp acțiunea.

► PREZENTUL indică desfășurarea acțiunii în momentul vorbirii.

Structura prezentului. Desinența

4. Observați verbele din tabel. Remarcați culorile diferite pe care le-au folosit Alexandru și Roboșel pentru a scrie verbele de mai jos care sînt la modul indicativ, timpul prezent.

(a) învăța	(a) părea	(a) merge	(a) dormi	(a) hotărî
învăț	par	merg	dorm	hotărăsc
înveți	pari	mergi	dormi	hotărăști
învăță	pare	merge	doarme	hotărăște
învățăm	părem	mergem	dormim	hotărîm
învățați	păreți	mergeți	dormiți	hotărîți
învăț	par	merg	dorm	hotărăsc

► DESINENȚELE sînt sunetele sau grupurile de sunete care, la verb, indică persoana și numărul.

Ce observăm?

- ✓ Verbele au o parte relativ fixă (rădăcină), comună cu a infinitivului.
- ✓ Cu albastru sînt scrise sufixele care indică timpul.
- ✓ Cu roșu sînt scrise desinențele care indică persoana și numărul.

Exersați!

5. Identificați verbele primelor două versuri din *Sfârșit de toamnă* de Vasile Alecsandri și indicați timpul acestora.

6. Puneți accentul pe verbele de mai jos:

• duceți • faceți • mergeți • puneți • scrieți • spuneți

♦ Confrunțați cu *Dicționarul ortografic școlar* (cu elemente de punctuație).

7. Copiați propozițiile pe caiete și completați spațiile libere cu verbele *a crea* și *a agreea* la modul indicativ, timpul prezent.

• Un scriitor ... inspirat de realitate.

• Știu că tu ... muzica rock.

8. Alegeți forma corectă a următoarelor verbe la modul indicativ, timpul prezent:

• aranjază/aranjează	• ascut/ascuț	• copiez/copii
• crez/cred	• înghiț/înghit	• prăjesc/prăjăsc
• scriți/scrieți	• vin/viu	• țiu/țin

9. Indicați forma corectă a verbelor la modul indicativ, timpul prezent:

- Îmi acord/acordez vioara.
- Sportivul își contractă/contractează mușchii.
- Mașina degajă/degajează mult fum.
- Prietenii mei ordonă/ordonează cărțile din bibliotecă.
- Regizorul toarnă/turnează un nou film.

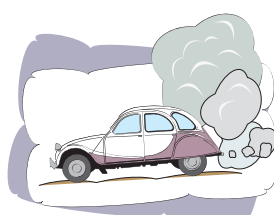
10. Analizați verbele la modul indicativ din textul următor, după modelul dat.

„Tu torci. Pe vatra veche ard, / Pocnind din vreme-n vreme, /
Trei vreascuri rupte dintr-un gard, / Iar flacăra lor geme.”

George Coșbuc, *Mama*

„torci” — verb, modul indicativ, timpul prezent, persoana a II-a, numărul singular.

11. **Creați.** Alcătuiți enunțuri în baza imaginilor. Scrieți-le pe foi aparte, așezându-le apoi pe tablă în 3 coloane. Comentați.

Scrieți corect!

crează
agreează

Imperfectul. Perfectul compus

A. „Mîțele socoteau partea de sus a orașului un fel de rai motănesc... Multe trăiau la stăpîni și aveau nume și culcuș, altele trăiau de azi pe mîine, dar cea mai mare parte cutreierau grădinile...”

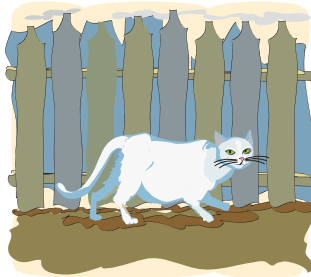

Cadrul de desfășurare

B. „Apoi, într-o bună zi, a mai răsărit o mîță.

A tot trecut pe sub garduri...

A suit pe acoperiș și a coborît într-un pod. Pînă în seară n-a ieșit de acolo. Pe la amurg a sărit jos și a cărat în pod fel de fel de nimicuri.”

Acțiunile

Ce aflăm?

✓ Cadrul desfășurării acțiunii cuprinde:

- locul desfășurării acțiunii;
- elementele cadrului;
- personajele din cadru;
- felul în care arată personajele.

Ce aflăm?

✓ Acțiunile provoacă schimbarea situației inițiale.

✓ Verbele prezintă acțiunile, evenimentele.

Ce fel de acțiuni exprimă imperfectul și perfectul compus

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Selectați verbele din secvențele **A** și **B**. Observați ce acțiuni indică în raport cu prezentul.
2. Ce exprimă verbele din secvența **A**, raportate la acțiunea verbelor din secvența a doua?
3. Dar cele din secvența **B** arată acțiuni terminate sau neterminate?

Ce observăm?

✓ Trecutul are mai multe forme.

✓ Ca la o filmare, aceste forme de trecut corespund:

- cadrului de ansamblu;
- scenelor de acțiune.

- ▶ **IMPERFECTUL** exprimă o acțiune desfășurată în trecut, dar neterminată în momentul vorbirii.
Într-o narațiune, imperfectul este folosit la descrierea cadrului de desfășurare a acțiunii.
- ▶ **PERFECTUL COMPUS** exprimă o acțiune trecută și terminată în momentul vorbirii.
Într-o narațiune din comunicarea curentă și orală, perfectul compus se folosește pentru a prezenta acțiunile, evenimentele.

Ce observăm?

✓ Timpul trecut are mai multe aspecte/forme.

Structura imperfectului

Observați!

4. Ce a scris cu albastru Alexandru și cu roșu Roboțel în verbele de mai jos?

(a) învăța	(a) părea	(a) merge	(a) dormi
învăț am	păre am	merge am	dorme am
învăț ai	păre ai	merge ai	dorme ai
învăț a	păre a	merge a	dorme a
învăț am	păre am	merge am	dorme am
învăț ați	păre ați	merge ați	dorme ați
învăț au	păre au	merge au	dorme au

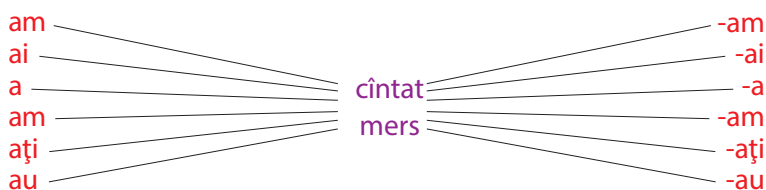
Ce descoperim?

✓ Imperfectul se formează de la rădăcina verbului, la care se adaugă desinențe specifice.

Structura perfectului compus

Observați!

5. Analizați structura verbelor *a cînta* și *a merge* la perfectul compus și observați din câte elemente se constituie:

Ce observăm?

✓ Perfectul compus este alcătuit din formele specifice de indicativ prezent ale verbului *a avea* și participiul verbului de conjugat.

6. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc formele de mai sus ale perfectului compus?

7. Ce a fost intercalat între elementele *semănat* și *am* din structura *semănatu-le-am*?

► PERFECTUL COMPUS are și forme inverse, care sînt arhaice și se păstrează în poezia populară.

Ce observăm?

✓ Între cele 2 componente ale perfectului compus se pot intercala alte cuvinte.

Exersați!

8. Selectați din *Balada celor cinci motănași* trei enunțuri cu verbe la imperfect.

9. Analizați verbele la modul indicativ din următorul text, după modelul dat.

„...cu fiecare rînd citit aflu lucruri necunoscute și nebănuite. Am învățat numele județelor, ale rîurilor și ale orașelor și am aflat despre Daniil Sihastru și Mănăstirea Neamțului și cîte alte lucruri care mă uluiau, mă copleșeau prin vastitatea și misterele lor.”

Mircea Eliade, *Memorii*

„aflu” – verb, modul indicativ, timpul trecut, forma imperfect, persoana I, numărul singular.

10. Alegeți, între imperfect și perfectul compus, timpul potrivit pentru verbele dintre paranteze din următoarea narațiune:

(*A fi*) o după-amiază de toamnă tîrzie. (*A sta*) cuminți în bănci și (*a asculta*) explicațiile profesorului de matematică. Deodată, (*a auzi*) un zgomot puternic și (*a constata*) cu uimire că prin fereastra închisă (*a pătrunde*) o minge, care (*a poposi*) tocmai pe catedră.

11. Selectați din narațiunea *Balada celor cinci motănași* cîte două propoziții care conțin ortogramele: *i-a*, *l-a*.

12. Construiți patru propoziții cu următoarele ortograme: *i-a/ia*, *l-a/la*.

13. Subliniați verbul la perfectul compus, forma inversă și explicați ortografia acestuia:

„Murgule, murguțul meu,
Datu-mi-te-a taică-tău.”

Balada Toma Alimoș

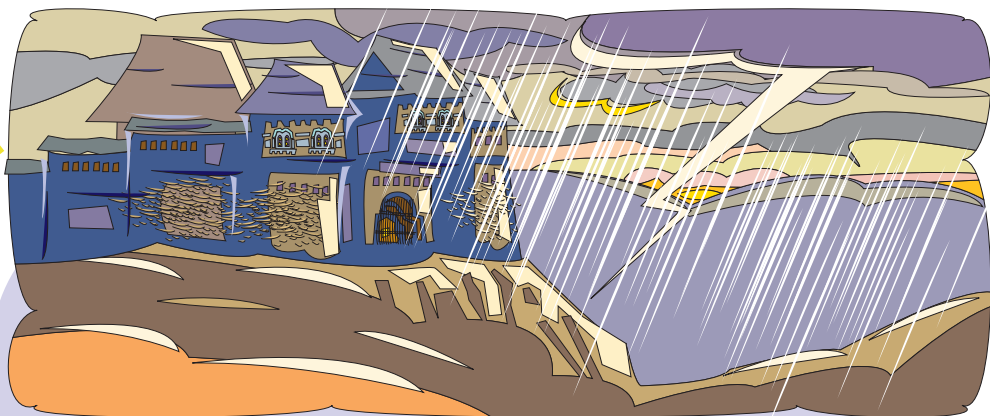
14. **Creați.** Scrieți, în zece rînduri, continuarea narațiunii *Balada celor cinci motănași*, folosind verbe la imperfect și la perfectul compus.

Scrieți corect!

la izvor
l-a ascultat
ia creionul
i-a dat pixul

Perfectul simplu. Mai mult ca perfectul

„Într-al doilea ceas al serii, ploaia sosi pe vînt asupra Cetății, nourii coborîră și din văzduhul încărcat de negreață fulgeră foc asupra văilor.

La cămarile domnești aprinseseră făcliile...”

Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*

Ce fel de acțiuni exprimă perfectul simplu și mai mult ca perfectul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați verbele din primul alineat și arătați dacă acțiunile sînt terminate sau nu în trecut.

- **PERFECTUL SIMPLU** exprimă, în limba literară, o acțiune petrecută și încheiată în trecut.
Este timpul povestirii la persoana a III-a în literatură.

2. Ce fel de acțiune exprimă verbul *aprinseseră* în raport cu acțiunea verbelor la perfectul simplu?

- **MAI MULT CA PERFECTUL** exprimă o acțiune trecută și terminată înaintea altei acțiuni trecute.

Ce observăm?

✓ Perfectul simplu are un sens asemănător perfectului compus.

✓ Perfectul simplu și mai mult ca perfectul se folosesc mai rar în vorbirea cotidiană.

Structura perfectului simplu și a mai mult ca perfectului

Observați!

3. Examinați sufixele de perfect simplu și de mai mult ca perfect din tabelele de mai jos:

(a) învăța	(a) părea	(a) merge	(a) dormi
învăṭ ai	păru ui	mer sei	dormi ii
învăṭ ași	păru și	mer seși	dormi iși
învăṭ ă	păru	mer se	dormi i
învăṭ arăm	păru răm	mer serăm	dormi irăm
învăṭ arăți	păru răți	mer serăți	dormi irăți
învăṭ ară	păru ră	mer seră	dormi iră
învăṭ asem	păru sem	mer sesem	dormi isem
învăṭ aseși	păru seși	mer seseși	dormi iseși
învăṭ ase	păru se	mer sese	dormi ise
învăṭ aserăm	păru serăm	mer seserăm	dormi iserăm
învăṭ aserăți	păru serăți	mer seserăți	dormi iserăți
învăṭ aseră	păru seră	mer seseră	dormi iseră

Ce observăm?

✓ Suffixul de mai mult ca perfectul urmează după sufixul de perfect simplu.

Exersați!

4. Puneți următoarele verbe la perfectul simplu, persoana I și a III-a, numărul singular:

- a dori • a făgădui • a primi • a sădi
- a dovedi • a munci • a pustii • a veni
- a cântări • a povesti • a auzi • a folosi

♦ Explicați ortografia folosită.

5. Construiți enunțuri cu verbele *a scrie* și *a vorbi* la modul indicativ, la toate timpurile trecutului, persoana a II-a, numărul singular.

6. **Creați.** Scrieți un text concis cu titlul: *O aștepta un cuibar răcit...* Utilizați verbe la toate formele timpului trecut.

Viitorul

Tatăl lui Alexandru citește ziarul.

Luna următoare,

PREȚURILE VOR EXPLODA!

Șomajul va crește și puterea de cumpărare a populației va scădea.

Amănunte în p. 3

Iar o să crească prețurile!

Ce fel de acțiuni exprimă viitorul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați verbele din titlul și din subtitlul articolului de ziar. Când se desfășoară acțiunea acestor verbe în raport cu momentul vorbirii?

2. Indicați alte cuvinte din ziar care vă ajută să situați acțiunea în timp.

Ce descoperim?

✓ Timpul viitor în limba română se exprimă în mod diferit: (eu) *voi scrie, am să scriu, o să scriu*.

► **VIITORUL** exprimă o acțiune care se va desfășura după momentul vorbirii.

Structura viitorului

Observați!

3. La ce mod sînt scrise verbele cu albastru?

(a) învăța	(a) părea	(a) merge	(a) dormi
voi	voi	voi	voi
vei	vei	vei	vei
va	va	va	va
vom	vom	vom	vom
veți	veți	veți	veți
vor	vor	vor	vor
învăța		merge	
părea		dormi	

► **VIITORUL** este alcătuit din formele specifice de indicativ prezent ale verbului *a vrea* + infinitivul verbului de conjugat.

Ce observăm?

✓ Acest tip de viitor este literar, fiind folosit, în special, în scris.

Exprimați-vă părerea!

4. De ce tatăl lui Alexandru nu folosește forma de viitor din ziar?

5. La ce timp sînt verbele subliniate în textele de mai jos?

„Acum, pînă una-alta, eu *o să studiez* harta. Să văd pe unde se ajunge la Polul Nord într-un timp record.”

Marin Sorescu, *Unde fugim de-acasă?*

„...calul *ai să-l poți* alege punînd în mijlocul hergheliei o tavă plină cu jaratic, și care dintre cai *a veni* la jaratic să mănînce, acela *are să te ducă* la împărăție și *are să te scape* din multe primejdii.”

Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*

„...ba ș-un topor îți fac, dacă mă crezi, de-*i zice* «aman, puiule!» cînd *îi scăpa* din mîna mea!”

Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*

6. Ce fel de forme de viitor au verbele subliniate în textele de mai sus?

► VIITORUL se construiește în limba vorbită din:

- o invariabil + conjunctivul prezent al verbului de conjugat;
- verbul *a avea* la indicativ prezent + conjunctivul prezent al verbului de conjugat;
- alte forme ale verbului *a vrea* + infinitivul verbului de conjugat.

Ce descoperim?

✓ În limba vorbită, viitorul se construiește în mai multe feluri.

✓ Aceste forme folosite în limba vorbită sînt literare, denumirea de forme populare nejustificîndu-se.

Ce observăm?

✓ Există și forme regionale de viitor:

- *oi, îi (ăi, i), o (a) învăța;*
- *om, îți (ăți, oți, ți), or învăța.*

o să învăț	am să învăț	oi	} învăța
o să înveți	ai să înveți	ăi (i)	
o să învețe	are să învețe	o	
o să învățăm	avem să învățăm	om	
o să învățați	aveți să învățați	ăți (ți)	
o să învețe	au să învețe	or	

Folosiți-vă cunoștințele!

7. Găsiți verbele la modul indicativ, timpul viitor. Cum se ortografiază ele? Încercați să explicați.

„Vom visa un vis ferice, / Îngîna-ne-vor c-un cînt/
Singuraticize izvoare, / Blînda batere de vînt.”

Mihai Eminescu, *Dorința*

Ce descoperim?

✓ Formele inverse ale viitorului apar numai în limbajul poetic.

Exersați!

8. Construiți trei enunțuri cu verbe la modul indicativ, timpul viitor, pornind de la următoarele determinante temporale:

- mâine
- anul viitor
- în anul 3000

9. Analizați verbele din textul următor, după modelul dat:

„Calul suia, din greu, dealul. Nădușise. Muștile îl necăjeau, iar zăbala îi ardea gura... Acuma mergea cu capul în pământ... De sus cădeau razele soarelui ce-i străbăteau prin păr... În sfârșit mai făcu cei câțiva pași de ajuns pînă la vârful dealului... Și-n fața lui [...] deodată, în fund, o iese mare-mare, în care un cal, doi, o sută mănîncă strașnic din iarba coaptă... O să încapă tocmai bine.”

Emil Gârleanu, *Gîza*

„suia” – verb, modul indicativ, timpul trecut, forma imperfect, persoana a III-a, numărul singular.

10. Selectați verbele la modul indicativ, timpul viitor din textele de mai jos. Comentați ortografia formelor inverse de viitor.

„Și poate sosi-va o vreme
Cînd munții vor fierbe, vor geme.”

George Coșbuc, *Moartea lui Gelu*

„– Dacă n-o să vină mama
Și-o să cadă frunza?
– Cum nu o să vină mama?
Cum să cadă frunza?”

Grigore Vieru, *Puișorii*

„Știu: cîndva la miez de noapte,
Ori la răsărit de Soare,
Stinge-mi-s-or ochii mie.
Tot deasupra cărții Sale.”

Grigore Vieru, *Legămînt*

11. Construiți propoziții cu ortogramele: *va/v-a, voi/v-oi, strîngeți/strînge-ți, adunați/adună-ți*.

12. Arătați care este situația inițială și care este situația finală a întâmplării din textul de la exercițiul 9.

13. **Creați.** Scrieți o povestire scurtă (1 pagină) despre Roboțel, care-și imaginează cum se va prezenta pe scenă recitînd o poezie. Folosiți verbe la modul indicativ, timpul viitor.

Ce descoperim?

✓ Cuvintele indicate în exercițiul 8 solicită utilizarea în propoziție numai a timpului viitor.

DICȚIONAR CULTURAL

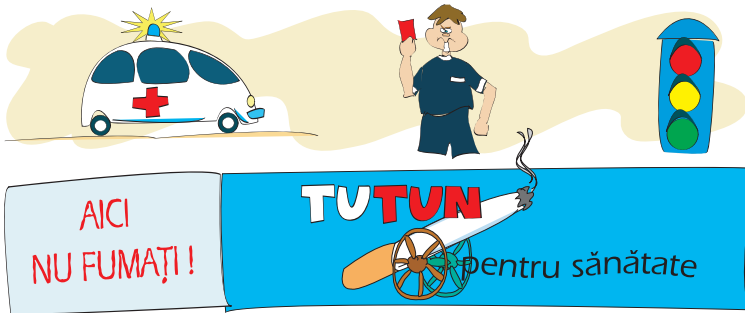
✓ **Emil Gârleanu** (1878–1914) – prozator, regizor, scenarist de film și jurnalist român.

Cel mai cunoscut volum al scriitorului: *Din lumea celor care nu cuvîntă* (1910), în care a relatat întâmplări ale-gorice din viața gîzelor, păsărilor, animalelor și a plantelor.

Scrieți corect!

va trece
v-a trecut
voi veni
v-oi da

Modul imperativ

Ce fel de acțiune exprimă modul imperativ

Exprimați-vă părerea!

1. Prin ce este exprimat ordinul în ilustrațiile alăturate?
2. Indicați verbele. Arătați la ce mod, persoană și număr sînt.
3. Indicați verbul la forma negativă.
4. Comparați primele două și ultimele două verbe la imperativ cu formele de indicativ, prezent ale aceluiași verbe. Căror persoane le corespund? Precizați desinențele.

► Ordinul poate fi exprimat:

- printr-un mesaj oral sau scris;
- prin semnale sonore;
- prin semnale vizuale.

Într-o comunicare orală, ordinul se exprimă printr-un verb la modul imperativ, care poate să apară:

- în relațiile familiale;
- în relațiile prietenești;
- în relațiile ierarhice;
- într-o situație de urgență.

Imperativul este marcat de o intonație specifică, exclamativă.

Într-o comunicare scrisă, imperativul apare pentru a exprima:

- interdicția, îndemnul – în legi, afișe, instrucțiuni de folosire, poezia militantă.

- **MODUL IMPERATIV** exprimă un ordin, un îndemn, un sfat, o amenințare, o rugămintă, acțiunea verbului fiind realizabilă.

Structura modului imperativ

Observați!

5. Precizați ce a scris cu roșu Roboțel și cu albastru Alexandru la verbele de mai jos, aflate la modul imperativ.

(a) învăța învăț ă ! învăț ați !	(a) lucra lucre ază ! lucra ți !	(a) afla afl ă ! afla ți !
	(a) apărea apar i ! apar eți !	(a) merge merg i ! merg eți !
(a) dormi dorm i ! dorm iți !	(a) iubi iube ște ! iubi ți !	(a) hotărî hotăr ăște ! hotăr iți !

- Modul imperativ are numai persoana a II-a, numerele singular și plural.
- Modul imperativ are:
- FORMĂ AFIRMATIVĂ;
 - FORMĂ NEGATIVĂ, alcătuită, la persoana a II-a, singular, din adverbul *nu* + verbul la infinitiv sau, la persoana a II-a, plural, din adverbul *nu* + imperativul afirmativ.

Propoziția imperativă

Folosiți-vă cunoștințele!

6. Indicați modul verbelor din enunțurile de mai jos.

- Scrieți exercițiul 2!
- Nu fiți distrați!
- Citește această carte!
- Caută pe internet și vei găsi!

- Propoziția în care verbul este la modul imperativ se numește PROPOZIȚIE ENUNȚIATIVĂ IMPERATIVĂ.

Ce aflăm?

✓ Formă afirmativă la persoana a II-a, singular: *Ascultă! Fii darnic!*

La persoana a II-a plural: *Ascultați! Fiți darnici!*

✓ Formă negativă la persoana a II-a, singular: *Nu asculta! Nu fi egoist!*

La persoana a II-a, plural: *Nu ascultați! Nu fiți egoști!*

Ce observăm?

✓ La marea majoritate a verbelor, persoana a II-a, singular la modul imperativ are aceeași formă cu persoana a III-a, singular la modul indicativ, prezent.

✓ Unele verbe au la imperativ, persoana a II-a, singular aceeași formă cu persoana a II-a, singular la indicativ, prezent: *Fugi! Leși! Tac! Șezi! Apari!*

✓ Unele verbe au forme specifice la persoana a II-a, singular: *Vino! Fă! Zi! Du!*

Exersați!

7. Identificați verbele la modul imperativ din afișul alăturat și din rețeta de bucătărie de mai jos.

MACAROANE CU NUCI	
<i>Ingrediente:</i>	350 g de macaroane, 250 g de nuci, sare, 150 g de zahăr, 1 linguriță de scorțișoară, coaja de la o portocală.
<i>Preparare:</i>	Fierbeți în 3 litri de apă coaja de portocală, apoi scoateți-o. Adăugați o linguriță de sare și fierbeți macaroanele. Strecurați-le și lăsați-le să se răcească. Dați nucile prin mașină. Așezați pe un platou macaroanele și puneți peste ele nucile cu zahăr și scorțișoară.

8. **Lucrați în grup.** Jucați în clasă rolul angajaților dintr-un mare restaurant. Bucătarul-șef dă ordine pentru prepararea mâncărurilor, chelnerii vor transmite comenzile, patronul va ordona cumpărarea produselor alimentare și supravegherea curățeniei. Folosiți verbele la modul imperativ.

9. Analizați, după modelul dat, verbele la modul imperativ din următoarele texte:

- a) „Strângeți piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde,
Și-ți avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.”

Alexe Mateevici, *Limba noastră*

- b) „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face!”

Folclor

- c) „– Fii bărbat! Îl dojeni Fram cu blîndețe.

Așeză puiul jos. Îi mormăi în șoaptă:

– Acum stai liniștit, piciule! Nu mișca! Să nu-ți aud glasul! Așteaptă... Și dacă n-are să-ți placă, atunci să nu-mi spui mie pe nume...”

După Cezar Petrescu, *Fram, ursul polar*

„strângeți” – verb, modul imperativ, persoana a II-a, numărul plural, forma afirmativă.

10. Explicați ortografia verbelor în următoarele propoziții:

- Scrieți tema! Strângeți lucrurile!
- Scrie-ți tema! Strânge-ți lucrurile!

**SCĂPAȚI
DE HÎRTIA INUTILĂ
DIN CASĂ!**

Strângeți ziarele
și revistele vechi,
hîrțiile uzate,
legați-le și predați-le
la centrele
de colectare.

Atenție!

Nu amestecați
în maculatură
alte resturi menajere!

**ECONOMISEȘTE
PENTRU TINE
ȘI PENTRU
CEILALȚI!**

4

Verbele predicative și verbele nepredicative

„Eu iubesc ciroul. Există cineva mai viteaz ca elefantul? De exemplu, fiind acrobată la trapez, odată am alunecat de sub cupolă, elefantul doar a ridicat trompa că m-a și prins de mijloc. Eu l-am sărutat și el a chiuit de mulțumire... În orele libere aș fi dresat un elefant... Am idei multe și grozave.”

După Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei,
Carte de citire, carte de iubire

Folosiți-vă cunoștințele!

11. Selectați verbele la modul indicativ, timpul trecut, perfectul compus din textul de mai sus.

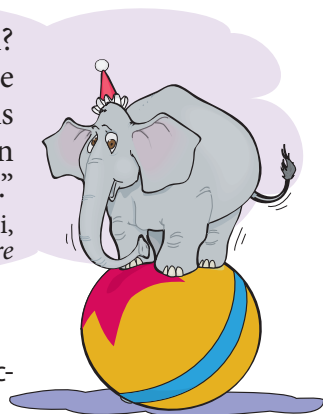
12. Identificați predicatul exprimat doar prin verbul *a avea*.

13. Arătați deosebiriile verbului *a avea* în formele *am alunecat* și *am idei*.

► Verbele sînt:

- PREDICATIVE — cînd formează singure predicat;
- NEPREDICATIVE — cînd nu formează singure predicat.

► Verbele nepredicative care ajută la formarea unor moduri și timpuri se numesc VERBE AUXILIARE.

Ce descoperim?

✓ Verbele pot alcătui singure predicat (*Am o idee.*) sau nu pot alcătui singure predicat (*Am învățat.*).

Verbele auxiliare *a avea*, *a vrea*, *a fi*

Folosiți-vă cunoștințele!

14. Indicați verbul la modul condițional din textul de mai sus. Cu ajutorul cărui verb auxiliar s-a format?

15. Identificați în textele următoare verbul *a vrea*. Arătați unde apare ca verb auxiliar. Ce mod și ce timp formează?

„Cresc cît *vor*, și nu-i nimica,
Barba, unghiile, chica.”

Tudor Arghezi, *Țara piticilor*

„Pădurile și toate florile
vor crește — acoperindu-mi pieptul și subțiorile.”

Magda Isanos, *Călătorie*

Ce descoperim?

✓ Verbele auxiliare nu au sens de sine stătător, intrînd în compoziția unor moduri și timpuri.

16. Arătați ce fel de verb este *a fi* în textul de mai jos.

Să fi mers la bunici, Alexandru ar fi cules nuci și mere, căci în spatele casei este o mică livadă.

17. Indicați modurile în componența cărora verbul *a fi* este auxiliar.

- ▶ Verbul A AVEA este **auxiliar** când ajută la formarea:
 - timpului trecut, perfectul compus, modul indicativ: **am citit**;
 - timpului prezent, modul condițional: **aș citi**.
- ▶ Verbul A VREA este **auxiliar** când ajută la formarea timpului viitor: **vor citi**.
- ▶ Verbul A FI este **auxiliar** când ajută la formarea:
 - timpului trecut, modul conjunctiv: **să fi învățat**;
 - timpului trecut, modul condițional: **ar fi învățat**.

Verbul *a fi* predicativ

Folosiți-vă cunoștințele!

18. Identificați predicatele din propozițiile următoare:

Copilul este acasă. Accidentul a fost ieri. Ion a fost la mare.

19. Ce parte secundară de propoziție determină verbul din exemplele date? Ce sensuri are verbul *a fi*?

Exersați!

20. Arătați sensul verbului predicativ *a fi* în enunțurile:

• Întîmplările au fost pe la 1600. • El este din Bălți. • Azi acest obicei vechi mai este încă prin unele sate. • Nu știu ce e cînd ți se zbate ochiul. • Mîine, sînt trei luni de cînd am venit de la bunici.

21. Construiți două propoziții în care cuvîntul *voi* să fie pronume personal și verb auxiliar.

Felul predicatelor

Folosiți-vă cunoștințele!

22. Identificați predicatele din textul de la pagina următoare.

Ce descoperim?

✓ Verbul *a fi* predicativ este determinat de un complement care răspunde la întrebările:

• *unde?*;

• *cînd?*.

✓ Verbul *a fi* este predicativ cînd are sensul de:

„a se afla”;

„a exista”;

„a merge”;

„a călători”;

„a se petrece”;

„a se întîmpla” etc.

„Munții noștri sînt bogați ca soarele. Au aur și argint în toate buzunarele... Sub pietre sînt cărbuni, cu care desenează locomotivele aburi pufoși. Au fier, var, sare, dar ce n-au?”

Marin Sorescu, *Unde fugim de-acasă?*

► Predicatul este:	{	VERBAL –	cînd este exprimat printr-un verb predicativ la un mod personal;
		NOMINAL –	cînd este alcătuit din verb copulativ + nume predicativ <i>sînt bogați</i>

Ce ne amintim?

✓ Predicatul poate fi exprimat printr-un verb predicativ sau poate fi alcătuit din verbul *a fi* + altă parte de vorbire.

Verbul copulativ *a fi*

Observați!

23. Indicați predicatele nominale din exemplele următoare. Precizați la ce mod este verbul copulativ.

• Alexandru este elev în clasa a V-a. • El a fost harnic întotdeauna și a ajutat-o pe bunica la curățenie. • Sîntem isteți și avem încredere în noi. • Roboțel ar fi artist de circ, dacă ar face antrenamente.

◆ De ce verbul copulativ *a fi* este nepredicativ?

► VERBUL COPULATIV face legătura dintre subiect și numele predicativ. El nu are înțeles de sine stătător, fiind verb nepredicativ.

Ce observăm?

✓ Verbul copulativ dintr-un predicat nominal este la un mod predicativ.

Numele predicativ

Folosiți-vă cunoștințele!

24. Numiți predicatele nominale în propozițiile de mai jos. Prin ce părți de vorbire se exprimă?

- Patria mea este frumoasă.
- „Limba română este patria mea.”

Nichita Stănescu. *Despre limba română*

► Numele predicativ se poate exprima prin adjectiv (*este frumoasă*) sau substantiv (*este patria*).

Ce descoperim?

✓ Numele predicativ are rolul de a preciza caracteristica subiectului.

CIOBĂNILĂ de Vasile Voiculescu

— fragment —

În zori a plecat iar, se înseninase. Și dimineața, când soarele urcase de-o suliță, el intra într-o margine de sat. A încetinit mersul și, cu băgare de seamă, a trecut pe lângă cea dintâi casă, de-a lungul unor uluci de țambre, din dosul cărora s-auzea o larmă și niște zbierete parcă de miei... Prinse suflet: erau ai lui... Înaintă și se opri în poarta deschisă. Adevărat: în ograda țărcoită ca o stîină zburda un ciopor, dar de un alt soi de miei, cei mai mulți albi: să-reau, se zbenguiau, se luptau, alergau, cu mare ramăt.

Cîinele, amăgit, intră înăuntru. Nimeni nu-l băga de seamă. Mai în fund în fața lui o clădire tot albă, cu ferestre mari, cum nu mai văzuse în viața lui. Deasupra pridvorului o tăblie, pe care, dacă ar fi învățat buchile, Samson ar fi citit: Școala primară mixtă a comunei Lunca-Frumoasă, cătunul Poeni. Dar el nu știa carte și nici copii nu mai văzuse. Cunoscuse numai oameni mari, îndeosebi pe baciul lui și pe păstori. Ceilalți cu care avusese de-a face nu-i plăcuseră. I-ar fi mușcat, dar la certarea stăpînului se mulțumea să-i mîrîie. Pe

cînd gîgilicile astea săltărețe de aici din țarc aduceau cu mieii despărțiți de-a bașca de oi, zbierînd după mamele lor. Se apropie să-i miroasă...

Un copilaș îl zări și dete alarma. Cîinele cu blana vîlvoi, terfelită de pulberi și noroaie, cu lanțul tîrîș după el, se înfățișa fioros. Și speriați fugiră grămadă în pridvorul școlii.

— Domnule, strigau, domnule, un cîine, un cîine turbat!

Numaidecît se ivi din tîrlă un om voinic și mustăcios cu o nuia în mînă.

— Ce e neorînduiala asta, copii? strigă el.

— Un cîine turbat! zbierară ei iar.

— Unde?

— Uite-l colo, domnule... și copiii arătau cu mîinile întinse spre el.

„Ăsta e baciul lor”, își zise Samson. Se ridică și se smeri, vîrînd puțin coada între picioare.

Învățătorul se uită de departe la el: era hîd în adevăr, dar nu părea primejdios. Sta liniștit, fără nici un gînd rău. Totuși, n-avea ce căuta la școală. Făcu cîțiva pași, se plecă să ia o piatră, o azvîrli în el și-l huidui.

1. Citiți fragmentul de mai sus. Numiți personajul principal.
2. Caracterizați-l pe Ciobănilă, apelînd la acțiunile și relațiile lui cu celelalte personaje.
3. Ce i s-o fi întîmplat cîinelui înainte de a ajunge în curtea școlii? De unde venea?
4. Cu cine îi aseamănă cîinele pe copiii din Poeni? Utilizați în răspuns și formula „un alt soi de...”. Însenați fragmentul dat, respectînd intonația și pauzele, conform semnelor de punctuație.
5. Găsiți la bibliotecă povestirea și lecturați-o integral.

VERBUL

1. Indică modul următoarelor verbe:

1,8 p.

• vom scrie	• am dansa	• să citești
• scrie!	• vorbind	• de învățat
• mersese	• a asculta	• ar fi mâncat
• fugirăm	• auzeam	• o să plecăm
• să fi întrebat	• lucrați	• au cîntat
• furăm	• citește!	• fusesem

2. Analizează 3 verbe din textul următor, indicînd funcția lor sintactică.

3 p.

„Corabia sosi cu semne de mare grabă. Ancorase în larg și trimise două bărci să încarce blănurile vînătorilor. Fram privea și înțelegea.”

Cezar Petrescu, *Fram*, ursul polar

3. Treci verbul *a sosi* la modul indicativ, perfectul simplu, persoanele I și a III-a, numărul singular. Explică ortografia.

1 p.

4. Identifică predicatele:

1,2 p.

- a) „Puțină vreme încă ne desparte
De iarna tristă, prea curînd sosită! [...]
Pustiu e cuibul blîndeii turturele...
Ah, unde-i şuierul mierliței sure!”

Ștefan Octavian Iosif, *Toamnă*

b) „Dulăul nu l-a cunoscut însă pe stăpîn... A mișcat ușurel moțul cozii și i-a zîmbit oleacă, trist, din priviri... Cîinele, amăgit, intră înăuntru.”

Vasile Voiculescu, *Ciobănilă*

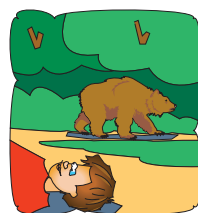
5. Construiește enunțuri cu următoarele ortograme: *ia/i-a, nea/ne-a, la/l-a, neam/ne-am*.

1 p.

6. Scrie o narațiune la timpul trecut, pornind de la desenele alăturate, inspirate din *Povestea vorbii* de Anton Pann. Pentru aceasta:

2 p.

- identifică situația inițială și descrie cadrul de desfășurare a acțiunii;
- precizează cauza care determină începutul și desfășurarea acțiunii;
- arată cum e depășită împrejurarea dificilă;
- prezintă situația finală, folosind citatul de sub ultimul desen;
- pune un titlu potrivit narațiunii.

– la spune-mi, măi frățioare, ursul ce lucru-ți șopti/ Cînd se puse la urechea-ți?/ (Și-ncepu a hohoti.)/ – Mi-a poruncit – el răspunse – să țiiu min-te să mă păzesc/ Și c-un prieten ca tine să nu mai călătoresc.

AUTOR. NARATOR. PERSONAJ

Un autor, ascuns în spatele naratorului,
își mînuiește, precum un păpușar, personajele.
Să găsim „păpușarul” și „marionetele”.

- Autorul și naratorul
- Rezumatul
- Substantivul
- Articolul

Autor. Narrator. Personaj

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

de Ion Creangă

— fragment —

Odată, vara, pe-aproape de Moși¹, mă furișez din casă și mă duc, ziua miază-mare, la moș Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur niște cireșe; căci numai la dînsul și încă la vro două locuri din sat era cîte-un cireș varatic, care se cocea-pălea de Duminica Mare. Și mă chitesc eu în mine, cum s-o dau, ca să nu mă prindă. Întru mai întâi în casa omului și mă fac a cere pe Ion, să ne ducem la scăldat.

— Nu-i acasă Ion, zise mătușa Mărioara; s-a dus cu moșu-tău Vasile sub cetate, la o chiuă² din Condreni, s-aducă niște sumani³.

Căci trebuie să vă spun că la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații; și se fac multe giguri⁴ de sumani, care se vînd [...]. Cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii, răzăși fără pămînturi, și cu negustoria din picioare⁵: vite, cai, porci, oi, brînză, lînă, oloi, sare și făină de popușoi; sumane mari, genunchere⁶ și sărdace; ȋtari⁷, bernevici, cămeșoale, lăicere și scorțuri înflorite; ștergare de burangic alese, și alte lucruri, ce le duceau luna în tîrg de vînzare sau joia, pe la mănăstirile de maice, căroră le vine cam peste mîină tîrgul.

— Apoi dar, mai rămîi sănătoasă, mătușă Mărioară! vorba de dinioarea; și-mi pare rău că nu-i văru Ion acasă, că tare-aș fi avut plăcere să ne scăldăm împreună... Dar în

¹ Moși (la pl.; în tradițiile populare), s.m. — bilci organizat în simbăta de dinaintea Rusaliilor (sărbătoare creștină de pomenire a morților, care cade la cincizeci de zile după Paști).

² Chiuă (forma literară, *piuă*), s.f. — instalație pentru împîslirea țesăturilor de lînă.

³ Suman, s.m., n. — țesătură groasă de lînă lucrată în casă; haină țărănească lungă, făcută dintr-un material gros.

⁴ Gig (forma literară, *vig*), s.n. — val, sul de pînză sau de stofă.

⁵ Negustorie din picioare — negustorie ambulantă, fără prăvălie sau tejghea.

⁶ Genuncher, s.n. — obiect de îmbrăcăminte fără mînci, lung pînă la genunchi.

⁷ Țtari, s.m. pl. — pantaloni țărănești lungi, strîmți și încrețiți pe picior.

Este bine să mai știți

În 1965, la București (România) a fost turnat filmul „Amintiri din copilărie” după opera lui Ion Creangă (regizor Elizabeta Bostan). Ulterior acest film a fost decernat cu premii naționale și internaționale.

Nică și Smărăndița popii, o zgîtie de copilă

Mama Smaranda citind cu Nică

Nică silabisind buchiile

Nică vînzînd pupăza la iarmaroc

gîndul meu: „Știi c-am nemerit-o? Bine că nu-s acasă; și, de n-ar veni degrabă, și mai bine-ar fi!”...

Și, scurt și cuprinzător, sărut mîna mătușei, luîndu-mi ziua bună, ca un băiet de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat, mă șupuresc pe unde pot și, cînd colo, mă trezesc în cireșul femeiei și încep a cărăbani la cireșe în sîn, crude, coapte, cum se găseau. Și cum eram îngrijit și mă sileam să fac ce-oi face mai degrabă, iaca mătușa Mărioara, c-o jordine în mînă, la tulpina cireșului.

— Dar bine, ghiavole, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; sco-boară-te jos, tâlharule, că te-oiu învâta eu!

Dar cum să te cobori, căci jos era prăpădenie! Dacă vede ea și vede că nu mă dau, zvîrr! de vro două-trei ori cu bulgări în mine, dar nu mă chitește¹. Apoi începe a se aburca pe cireș în sus, zicînd: „Stăi, măi porcane, că te căptușește² ea, Mărioara, acuș!” Atunci eu mă dau iute pe-o creangă, mai spre poale, și odată fac zup! în niște cînepă, care se întindea de la cireș înaintea și era crudă și pînă la brîu de naltă. Și nebuna de mătușa Mărioara, după mine, și eu fuga iepurește prin cînepă, și ea pe urma mea, pînă la gardul din fundul grădinei, pe care neavînd vreme să-l sar, o cotigeam înapoi, iar prin cînepă, fugind tot iepurește, și ea după mine până-n dreptul ocolului pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de laturi iar gard, și hîrsita de mătușa nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului! Cît pe ce să puie mîna pe mine! Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea

Nică la cirește

fuga, până ce dăm cînepa toată palancă la pămînt³; căci, să nu spun minciuni, erau vro zece-douăsprezece prăjini de cînepă, frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s-au ales nimica. Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa, nu știu cum, se încâlcește prin cînepă, ori se împedecă de ceva, și cade jos. Eu, atunci, iute mă răsucesc într-un picior, fac vro două sărituri mai potrivite, mă azvîrl peste gard, de parcă nici nu l-am atins, și-mi pierd urma, ducîndu-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea...

Dar mai în desară, iaca și moș Vasile, cu vornicul și pasnicul, strigă pe tata la poartă, îi spun pricina și-l cheamă să fie de față cînd s-a ispăși cînepa și cireșele... căci, drept vorbind, și moș Vasile era un cărpănos ș-un puiu de zgîrie-brînză, ca și mătușa Mărioara. Vorba ceea: „Au tunat și i-au adunat”. Însă degeaba mai clămpănesc⁴ eu din gură: cine ce are cu munca omului? Stricăciunea se făcuse, și vinovatul trebuia să plătească. Vorba ceea: „Nu plătește bogatul, ci vinovatul!”

¹ A chiti, vb. — a lovi, a nimeri.

² A căptuși, vb. — (în text) a înșfăca, a prinde.

³ A da palancă la pămînt, expr. — a doborî, a culca la pămînt.

⁴ A clămpăni, vb. — a flecări, a vorbi vrute și nevrute.

Așa și tata: a dat gloabă pentru mine, și pace bună! Și după ce-a venit el rușinat de la ispașă, mi-a tras o chelfăneală ca aceea, zicînd:

— Na! satură-te de cireșe! De-amu să știi că ți-ai mîncat liftiria de la mine¹, spînzuratule! Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?

Și iaca așa cu cireșele; s-a împlinit vorba mamei, sărmana, iute și degrabă: „Că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtușag”. Însă ce ți-i bună pocăința după moarte? D-apoi rușinea mea, unde o pui? Mai pasă de dă ochi cu mătușa Mărioara, cu moș Vasile, cu văru Ion și chiar cu băieții și fetele din sat; mai ales duminica la biserică, la horă, unde-i frumos de privit, și pe la scăldat, în Cierul² Cucului, unde era bătește³ flăcăilor și a fetelor, doriți unii de alții, toată săptămîna, de pe la lucru!

Mă rog, mi se dusesse buhul despre pozna ce făcusem, de n-aveai cap să scoți obrazul în lume de rușine [...].

Însă ce-i de făcut?... S-a trece ea și asta; obraz de scoarță, și las-o moartă-n păpușoi, ca multe altele ce mi s-au în-tîmplat în viață, nu așa într-un an, doi și deodată, ci în mai mulți ani și pe rînd, ca la moară. Și doar mă și feream eu, într-o părere, să nu mai dau peste vro pacoste, dar parcă naiba mă împingea, de le făceam atunci cu chiuita⁴.

Nică atent la vorbele tatei și unchiului despre fapta lui

Descoperirea isprăvii lui Nică

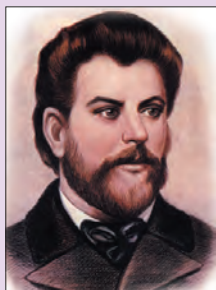
¹ A-și mîncă liftiria de la cineva, expr. — a pierde încrederea cuiva.

² Cier (forma literară, *ceair*), s.n. — (învechit și regional) loc de pășune; cîmpie nelucrată în apropierea unei ape.

³ Bătește, s.f. — loc de întîlnire, de adunare.

⁴ Cu chiuita — în număr mare.

Casa copilăriei din Humulești a lui I. Creangă

ION CREANGĂ (1837–1889)

Clasic al literaturii române. Maestru neîntrecut al cuvîntului prin arta de a povesti în limbajul popular și cu mult haz.

Fiu de țăran, copil silitor la învățătură, la dorința mamei se face slujitor al bisericii, dar apoi devine învățător, autor de manuale școlare. La îndemnul lui Mihai Eminescu, cu care leagă o frumoasă prietenie, își pune în valoare talentul literar. Devine celebru prin poveștile (*Capra cu trei iezi*, *Dănilă Prepeleac* etc.), povestirile sale (*Povestea unui om leneș* etc.) și, mai ales, prin *Amintiri din copilărie*.

Regionalismele

Observați!

- Citiți următoarele liste de cuvinte extrase din textul studiat:
 - popușoi* (variantă a lui *păpușoi*), s.m. – porumb;
sărdac, s.n. – haină lungă pînă la genunchi, de culoare neagră, asemănătoare cu sumanul;
bernevici (variantă a lui *berneveci*), s.m. pl. – pantaloni țărănești largi, din stofă groasă;
lăicer, s.n. – covor țărănesc din lînă;
a se șupuri, vb. – a se furișa, a se strecura.
 - răzăș* (forma literară, *răzeș*), s.m. – țăran liber, posesor de pămînt;
prăjină, s.f. – unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu aproximativ 180–210 m²;
vornic, s.m. – primar al unui sat sau al unui tîrg;
ispașă, s.f. – despăgubire, amendă plătită pentru stricăciunile făcute pe proprietatea altuia;
gloabă, s.f. – amendă care se aplică cuiva ca urmare a săvîrșirii unor delictе sau crime.
- Precizați care dintre cele două liste, a) sau b), cuprinde cuvinte învechite.
- Cuvintele din cealaltă listă sînt folosite în zona geografică în care locuiți?

► REGIONALISMELE LEXICALE sînt cuvinte folosite numai în anumite zone ale țării.

Folosiți-vă cunoștințele!

- În ce zonă se utilizează regionalismele din textul lui Ion Creangă?
- Subliniați regionalismele din textul următor:
„Da! Să semănăm ceapă, morcovi, fasole, barabule și curechi.”
Ioan Slavici, *Popa Tanda*
- Indicați forma literară a cuvintelor subliniate. Care alte cuvinte denumesc aceleași legume în zona în care locuiți?
- Citiți alte fragmente din *Amintiri din copilărie* și selectați 3 regionalisme.

Ce observăm?

✓ Prin folosirea unor cuvinte specifice anumitor regiuni, scriitorul redă culoarea locală.

Costumul tradițional românesc de bărbați

Lăicer

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

8. Selectați din text cel puțin 9 cuvinte și expresii de limbă vorbită.

9. Scrieți forma literară a cuvintelor:

• vro	• varatic	• întâi	• furtușag
• dinioarea	• băiet	• ghiavol	• oloi
• tălhar	• până	• naltă	• a nemeri
• scorțuri	• împedecă	• amu	• să puie

10. Care este sensul cuvântului „trebușoară” în text?

11. Indicați sinonimele următoarelor cuvinte:

- jordine • cărpănos • pacoste

Exprimați-vă părerea!

12. Arătați ce sens au următoarele construcții și expresii din text:

• în ruptul capului	• a o lăsa moartă-n păpușoi
• zgîrie-brînză	• a i se duce buhul
• a-și lua ziua bună	• a-i veni peste mîna

13. Alcătuți enunțuri cu două dintre expresiile de mai sus, pe care le folosiți și voi în vorbirea curentă.

14. Explicați următoarele zicale din text:

- Au tunat și i-au adunat.
- Nu plătește bogatul, ci vinovatul.
- Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtușag.

15. Prezentați o situație căreia i s-ar potrivi una dintre zicalele din exercițiul anterior.

16. Ce greșeli de exprimare observați în spusele mătușii Mărioara?

- Scoboară-te jos, tălharule!

17. Găsiți în text cuvintele care imită zgomote din natură și indicați ce sugerează acestea.

Ce descoperim?

✓ În opera lui Ion Creangă apar numeroase cuvinte și expresii din limba vorbită.

Ce observăm?

✓ Preferința autorului pentru construcții cu valoare expresivă

Ce observăm?

✓ Folosirea în narațiune a unor cuvinte care imită zgomote din natură

Figuri de stil

Enumerația

Folosiți-vă cunoștințele!

1. De ce s-a recurs la virgulă în al treilea alineat al textului?
2. Găsiți în înșiruirea din al treilea alineat mărfurile pe care humuleștenii le duceau la târg pentru vânzare.

► **ENUMERAȚIA** este o figură de stil care constă în înșiruirea unor termeni de același fel sau cu sensuri apropiate, pentru a accentua ideea exprimată.

Ce observăm?

- ✓ Înșiruirea are rolul de a detalia imaginea prezentată.
- ✓ Enumerația se folosește în special în limbajul popular.

Exprimați-vă părerea!

3. Ce sugerează enumerațiile din text cu privire la traiul țărilor din Humulești?
4. Grupați în cîmpuri lexicale cuvintele care denumesc obiectele duse de humuleșteni la târg.

Repetiția

Observați!

5. Din cîte propoziții este alcătuită următoarea frază?
„Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga...”
6. Prin ce se deosebesc propozițiile între ele?
7. Ce parte de vorbire își schimbă forma în propozițiile de mai sus și ce funcție sintactică îndeplinește aceasta?
8. Care este efectul repetiției în fraza de mai sus?

► **REPETIȚIA** este o figură de stil care constă în reluarea unui cuvînt ori a unui grup de cuvinte pentru evidențierea anumitor aspecte ale obiectelor sau ale acțiunilor prezentate.

Ce descoperim?

- ✓ Repetarea unor cuvinte sporește expresivitatea textului.
- ✓ Repetițiile din text ajută la memorarea acestuia.

9. **Creați.** Realizați în 5-7 rînduri un minicomentariu în care să arătați semnificația enumerațiilor și a repetiției.

.....Explorarea textului

CE SE POVESTEȘTE Acțiunea

Folosiți-vă cunoștințele!

10. Demonstrați prin 2-3 argumente că fragmentul din *Amin-tiri din copilărie* de Ion Creangă este o narațiune.
11. Împărțiți textul în secvențe și formulați ideile principale.
12. Povestiți pe scurt întâmplarea, urmărind cum se trece de la situația inițială la cea finală.
13. Recitați pasajele care se referă la urcatul în cireș și la fuga prin cîneapă.
14. Selectați cuvintele prin care autorul sugerează desfășurarea alertă a acțiunii.
15. Prin ce vă amuză cele două episoade?

Ce descoperim?

✓ Într-o narațiune de dimensiuni mari pot exista mai multe episoade.

Personajele

Observați!

16. Ce personaje participă la acțiune și care sînt relațiile dintre acestea? Ilustrați relațiile date printr-o schemă.
17. Toate personajele au nume sau unele sînt anonime? Exemplificați.
18. Ce personaj apare cel mai des în text?

Ce observăm?

✓ Acțiunea se desfășoară prin intermediul personajelor.

► PERSONAJUL este o persoană care participă la acțiunea prezentată într-o operă literară.

Personajul poate fi: { PRINCIPAL sau protagonist — care ocupă locul central în acțiune;
SECUNDAR — care are un rol mai puțin important în acțiune;
EPISODIC — care apare într-un singur episod.

19. Rescrieți personajele în ordinea în care apar în text.
20. Clasificați personajele din fragmentul citit.

Nică — personajul principal

Observați!

21. Selectați pasaje de la începutul textului, care surprind deosebirea dintre gândurile lui Nică și felul în care acesta acționează.

22. Cum explicați faptul că, după întâmplarea cu mătușa Mărioara, Nică este *foarte cuminte în ziua aceea...*?

Exprimați-vă părerea!

23. Nică este un personaj literar sau o persoană reală? Explicați.

Ce observăm?

✓ Diverse trăsături ale lui Nică: șiretenia, istețimea, „cumințenia”, plăcerea de a face haz de necaz

Ce descoperim?

✓ Personajul Nică nu este copilul Ion Creangă!

Mătușa Mărioara și moș Vasile

Exprimați-vă părerea!

24. Precizați pasaje care se referă la vorbele și la comportamentul mătușii Mărioara. Ce imagine a personajului vă sugerează aceste pasaje?

25. Ce părere are Nică despre mătușa Mărioara și despre moș Vasile? Argumentați răspunsul, folosind citate din text.

Ce observăm?

✓ Prezentarea personajului se face prin:

- propriile cuvinte și acțiuni;
- părerea altor personaje despre acesta.

CUM SE POVESTEȘTE Timpul

Exprimați-vă părerea!

26. Alegeți din text cuvintele care indică momentul începerii și etapele desfășurării acțiunii.

27. Ce efect are în text cuvântul *iaca*?

Observați!

28. La ce timp sînt povestite întâmplările (*sărut mîna mătușei; ies din casă; mă șupuresc pe unde pot și, cînd colo, mă trezesc în cireșul femeiei*)?

29. Selectați din textul studiat 6 verbe la prezent, dar cu nuanță de trecut.

Ce descoperim?

✓ Întîmplările narate par a se petrece chiar sub ochii cititorului.

Exprimați-vă părerea!

30. Care este efectul folosirii acestui timp?
31. Întîmplările sînt povestite în momentul desfășurării lor sau ulterior acestuia?

Spațiul

Observați!

32. Care este spațiul de desfășurare a întîmplărilor?
33. Unde se întoarce Nică după fiecare pozna pe care o face?

Ce observăm?

✓ Casa părintească este, pentru copil, centrul lumii în care trăiește.

Autorul și naratorul

Observați!

34. La ce persoană a verbului se povestește?
35. Cine povestește?
36. Ce vîrstă are naratorul? Dar personajul principal?

Exprimați-vă părerea!

37. De ce naratorul povestește întîmplările la persoana I? A fost martor sau participant direct la întîmplările relatate?
38. Cine este autorul *Amintirilor din copilărie*?

Ce descoperim?

✓ Naratorul se prezintă în două ipostaze:
• copil;
• adult.

▶ **AUTORUL** este persoana care imaginează și scrie o operă literară.

▶ **NARATORUL** este persoana care povestește o anumită întîmplare.

Narațiunea poate fi relatată:

- la persoana a III-a, cînd naratorul povestește întîmplările din exterior, asemenea unui spectator, fără să participe la acțiune; de exemplu: *Balada celor cinci motănași* de Ion Druță;
- la persoana I, cînd naratorul este și personaj, adică participant la acțiune; de exemplu: *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă.

Ce descoperim?

✓ În cazul operelor literare, între narator și autor nu se pune niciodată semnul egalității.

..... Interpretarea textului

Cui i se adresează naratorul

Exprimați-vă părerea!

39. Cui i se adresează naratorul prin cuvintele *căci trebuie să vă spun* din alineatul al treilea al textului de la pagina 100?

40. Cui îi mărturisește Nică sentimentul său că era *prăpădenie* când este surprins de mătușă?

41. Cui îi împărtășește Nică aprecierile sale despre moș Vasile și despre mătușa Mărioara?

Ce observăm?

✓ Relația pe care naratorul o stabilește cu posibili cititori.

Umorul

Exprimați-vă părerea!

42. De ce poznele lui Nică vă fac să zîmbiți?

43. Ce v-a amuzat mai mult în acest text: una dintre întâmplări, reacția personajelor sau felul lor de a vorbi, expresiile și zicalele?

Ce observăm?

✓ Mijloacele de realizare a umorului.

Semnificația întâmplării povestite

Observați!

44. Care dintre personaje rezumă învățătura întâmplării povestite?

45. Ce atitudine au consătenii față de băiat după furtul cireșelor?

Exprimați-vă părerea!

46. Ce învățăminte trage Nică din această întâmplare?

47. Ce sentimente încearcă Nică după ce este pedepsit? Are remușcări sau face haz de necaz?

48. V-ați aflat vreodată într-o situație asemănătoare cu aceea trăită de Nică? Povestiți-o pe scurt.

49. Comentați afirmația lui George Călinescu: „În *Amintiri din copilărie*, Creangă povestește copilăria copilului universal”.

Ce descoperim?

✓ Într-un sat se află foarte repede întâmplările din viața sătenilor.

Rezumatul

Ce este rezumatul

Observați!

1. Citiți textul din dreapta paginii, apărut pe coperta a IV-a a romanului *Vasul Fantomă*, din ciclul „Star Trek. Generația următoare”, de Diane Carey.

Folosiți-vă cunoștințele!

2. Ce mod de expunere este folosit în acest text?
3. Ce întâmplare se povestește?
4. Ce rol are acest text pe coperta a IV-a a cărții?

Pregătirea rezumării

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Recitați fragmentul din *Amintiri din copilărie* de la paginile 100–102. Identificați etapele narațiunii.

6. Subliniați, în secvențele delimitate, cuvintele prin care puteți da răspunsul la întrebările: *cine?*, *ce face?*, *cînd?*, *unde?*.

7. Urmăriți, în exemplul de mai jos, dacă rezolvarea este corectă.

„Odată, vara, pe-aproape de Moși, [eu] mă furișez din casă și mă duc, ziua miază-mare, la moș Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur niște cireșe.”

Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*

8. Alcătuți în scris planul simplu de idei al fragmentului din manual, extras din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă.

► Pentru a rezuma un text narativ, parcurgeți următoarele etape:

- citirea textului;
- identificarea și delimitarea etapelor narațiunii;
- găsirea elementelor de legătură dintre aceste etape;
- realizarea planului simplu de idei.

1995. O creatură misterioasă distruge un portavion rusesc și dispare la fel de ciudat.

Trei sute de ani mai târziu, consilierul Deanna Troi se trezește dintr-un coșmar în care aude și înțelege vocile echipajului aceluși portavion dispărut. Echipajul își pierduse esența vitală, absorbită de creatura care-i distrusese nava cu multă vreme în urmă.

Comandantul Picard se vede obligat să găsească o cale de a „dialoga” cu această creatură. Altfel, el și echipajul său vor fi absorbiți, în același mod, de *Vasul Fantomă*.

Ce ne amintim?

✓ Rezumatul este prezentarea în cuvinte puține a ceea ce a fost spus sau scris anterior mai pe larg, reținând esențialul și eliminând aspectele secundare.

Ce observăm?

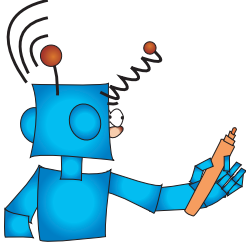
✓ Informația esențială se poate găsi identificând în text răspunsurile la întrebările: *cine?*, *ce face?*, *cînd?*, *unde?*.

Redactarea rezumatului

Observați!

9. Pornind de la cuvintele subliniate în exercițiul 7 de la pagina 110, Alexandru și Roboțel au alcătuit, fiecare, câte un enunț:

Odată, vara, mă furișez și mă duc ziua, miază-mare, la moș Vasile să fur niște cireșe.

Ce descoperim?

✓ Pentru a redacta un rezumat, se pornește de la un text de bază.

Într-o zi de vară, Nică pleacă la unchiul său să fure cireșe.

10. Copiați tabelul pe caiete și marcați cu bifă (✓) enunțul care evidențiază transformările specifice rezumării:

Transformări	Enunțul 1	Enunțul 2
Rezumatul este mai scurt decât textul de bază.		
Mai multe cuvinte din textul de bază referitoare la aceeași idee se reduc la un singur cuvânt.		
Informația din textul de bază este concentrată și simplificată.		
Verbele sînt folosite la persoana a III-a, indiferent de persoana lor în textul de bază.		

11. Citiți și comentați regionalismele și formele de limbă vorbită din următorul fragment:

„Și mă chitesc eu în mine, cum s-o dau, ca să nu mă prindă. Întru mai întâi în casa omului și mă fac a cere pe Ion, să ne ducem la scăldat.”

Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*

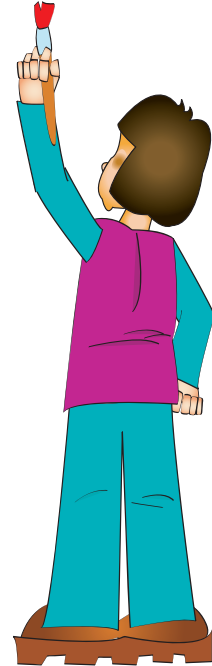
12. Comentați cum a rezumat Alexandru acest fragment:

El s-a gîndit cum să procedeze ca să nu fie prins. Astfel, intră în casa unchiului său și întrebă de Ion.

Ce descoperim?

✓ În rezumat, spre deosebire de textul de bază, nu se folosesc:

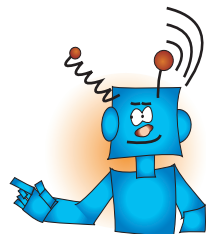
- cuvinte și expresii din limba vorbită;
- regionalisme.

- Pe măsură ce rezumați, faceți legătura cu pasajul anterior.

De exemplu: dacă în prima frază ați folosit substantivul propriu „Nică”, în următoarea puteți folosi un substantiv comun („băiatul”, „copilul”) sau un pronume („el”, „acesta”).

Exersați!

13. Rezumați următorul alineat din text:

„— Nu-i acasă Ion, zise mătușa Mărioara; s-a dus cu moșu-tău Vasile sub cetate, la o chiuă din Condreni, s-aducă niște sumani.”

Observați!

14. Comparați rezumatul vostru cu cel realizat de Alexandru:

Mătușa Mărioara îi spune că Ion nu este acasă.

- Când rezumați, eliminați amănuntele nesemnificative. De exemplu: din textul de bază se păstrează în rezumat numai informația esențială, și anume aceea că „Ion nu este acasă”, fără să se menționeze celelalte detalii obținute prin răspunsurile la întrebările: *unde?*, *cu cine?*, *în ce scop?* a plecat acesta de acasă.

Exersați!

15. Rezumați următoarele trei alineate de la „— Apoi dar, mai rămii sănătoasă...”, în cel mult zece rînduri.

Observați!

16. Citiți alineatul „Dar cum să te cobori...” de la pagina 101. Iată cum au început Alexandru și Roboțel rezumarea acestuia:

Văzînd-o pe mătușă
sub cireș...

Cum a văzut-o pe mătușă
lîngă cireș...

17. Continuați rezumarea, folosind unul dintre cele două începuturi din exercițiul anterior și sugestiile de la pagina 113:

Ce observăm?

✓ În rezumat nu se folosește dialogul ca mod de expunere.

- Prin gerunziu, un ansamblu de informații poate fi concentrat într-un singur cuvânt.

- Mai multe cuvinte, folosite pentru a exprima aceeași acțiune, apar în rezumat într-o formulare concentrată. Se evită astfel repetițiile; de exemplu: secvențele *eu fuga iepurește [...]* și *ea pe urma mea [...]*, *o cotigeam înapoi [...]*, *fugind tot iepurește, și ea după mine; Și eu fuga, și ea fuga* se pot reformula astfel: „Mătușa Mărioara îl fugărește multă vreme pe Ion”.

- Din rezumat se exclud descrierile, figurile de stil și termenii expresivi.

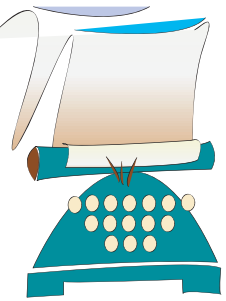
- Rezumatul respectă întocmai ordinea desfășurării întâmplărilor din textul de bază.

5

► Pentru a realiza legătura dintre diversele enunțuri ale rezumatului, puteți folosi cuvinte și expresii ca: *la început, apoi, între timp, de îndată ce, după, după aceea, de aceea, deoarece, deși, pe când, pentru* + verb la infinitiv.

- Evitați formulări de felul: *Autorul relatează...; Acțiunea se desfășoară...*

- Referiți-vă strict la *ceea ce se povestește*, nu la *cine și cum anume povestește*.

Rezumatul oral

Învățați jucându-vă!

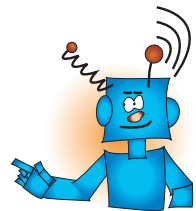
18. Imaginați-vă că rezumați un meci de fotbal într-o conversație telefonică.

19. Rezumați, pentru colegii voștri, un film care v-a plăcut.

Ce descoperim?

✓ Rezumatul oral respectă aceleași reguli ca și rezumatul scris.

► Exprimați-vă clar, cu voce tare, observînd dacă ascultătorii sînt atenți sau nu. Adaptați-vă rezumatul la partenerul de dialog: dacă acesta nu pare interesat, încercați să-i atrageți atenția printr-o exprimare variată. Dacă nici de această dată nu reușiți, renunțați.

Substantivul

Venea Anul Nou. Era în ajun de Sfântul Vasile. Ninsorea cădea din norii plumburii.

Nică și prietenii lui s-au pornit cu plugul. Popa i-a alungat, pentru c-au venit prea devreme.

O gospodină i-a fugărit, fiindcă nu știau a ura ca-n Humulești. Și așa s-a terminat uratul.

Ce este substantivul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Cine povestește întâmplarea ilustrată mai sus?
2. Cine este personajul principal al narațiunii?
3. Arătați prin ce părți de vorbire sînt denumite personajele.
4. Indicați cuvîntul din al doilea enunț al povestirii lui Alexandru, care depinde de un substantiv.
5. Găsiți substantivele comune din povestirea lui Alexandru. Arătați ce denumesc ele.
6. Precizați substantivele proprii din povestirea lui Alexandru. Găsiți pentru fiecare un substantiv comun corespunzător, după modelul: *Anul Nou* — sărbătoare.
7. Din ce parte de vorbire este obținut numele de familie al autorului *Amintirilor din copilărie*?
8. Căutați în dicționar explicația substantivului subliniat în propoziția de mai jos:
Priveam *olanda* albă a feței de masă.

► **SUBSTANTIVUL** este partea de vorbire care denumește obiecte în sens larg: ființe, lucruri, fenomene ale naturii, însușiri, acțiuni, stări sufletești.
Substantivele sînt **COMUNE** sau **PROPRII**.

Ce ne amintim?

- ✓ Într-o narațiune, personajele sînt numite prin substantive.
- ✓ Orice substantiv poate fi determinat de un adjectiv.
- ✓ Substantivele comune pot deveni substantive proprii.
- ✓ Substantivele proprii pot deveni substantive comune.

Genul și numărul substantivelor

Folosiți-vă cunoștințele!

9. Indicați genul și numărul substantivelor comune din povestirea lui Alexandru de la pagina 114.
10. Treceți la plural substantivele: *prieten, floare, zi, gospodină, lucră, tablou, pui, ochi*.

► **DESINENȚELE** sînt sunetele sau grupurile de sunete așezate la sfîrșitul substantivelor pentru a indica numărul.

Exersați!

11. Subliniați substantivele din fragmentul de mai jos. Indicați genul și numărul.

„Arar se vede pui de om trecînd prin sat. Pîrtia e acoperită. Abia se zăresc poteci ca de lățimea unei lopeți. Cea mai îngrijită potecă leagă ulițele satului de școală.”

Barbu Delavrancea, *Sultănică*

12. Indicați substantivele din enunțurile următoare. Puneți lîngă ele un adjectiv potrivit.

a) Vîntul bate. b) Frigul cuprinde plaiurile. c) Căderea zăpezii mă întristează.

13. Scrieți pe caiete substantivele proprii din textul afișului publicitar alăturat.

14. Construiți două enunțuri cu substantivele comune: *bălți, frunză*. Alcătuiți alte două enunțuri în care aceste substantive să devină substantive proprii.

15. Ce gen au substantivele: *basma, bloc, caiet, chip, cocoș, fiu, găină, iapă, leu, mamă, plug, pom, profesor, saltea, șanț, ziar*?

16. Treceți substantivele de la exercițiul 14 la plural și indicați desinențele.

17. **Creați.** Scrieți o narațiune amintindu-vă o întîmplare personală pe timp de iarnă.

18. Identificați substantivele din textul alcătuit și analizați-le după modelul dat:

„zăpada” — substantiv comun, genul feminin, numărul singular.

Ce observăm?

✓ Unele substantive au aceeași formă la singular și la plural.

Agencia DINA vă propune o călătorie de vis în România! Descoperiți Ardealul!

În 10 zile veți străbate cu autocarul județele Prahova, Brașov, Sibiu, Alba, Bihor, Cluj, Mureș.

Veți petrece cîte o zi în orașele Brașov, Sibiu, Oradea, Cluj.

Se ajunge la izvorul râurilor Mureș și Olt.

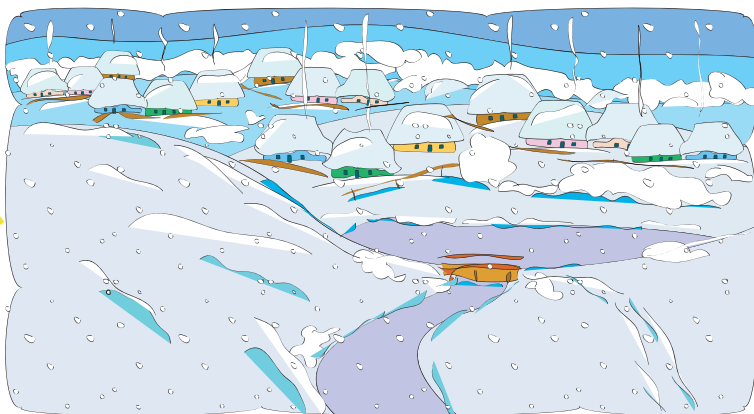
Vă așteptăm zilnic între orele 9 și 17 la sediul central al agenției:

Strada Sfatul Țării, nr. 3,

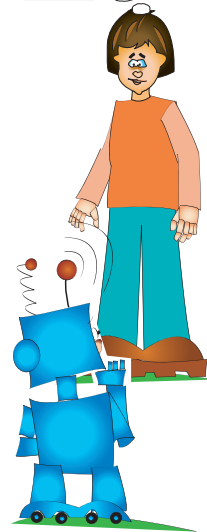
Chișinău;

telefon: 25.18.50

Articolul

Humulești
este un sat.
Humulești este
satul în care s-a
născut Nică.

Ce este articolul

Exprimați-vă părerea!

1. În care dintre cele două enunțuri ale lui Alexandru substantivul *sat* este mai bine cunoscut atât de emițător, cât și de receptor?

Observați!

2. Citiți formele substantivelor de mai jos.

În care dintre coloane obiectul denumit de substantiv nu este cunoscut vorbitorului?

băiat – băiatul – un băiat

uliță – ulița – o uliță

sat – satul – un sat

3. Ce se adaugă substantivelor pentru ca vorbitorul să indice gradul de cunoaștere a obiectului denumit de ele?

- ▶ ARTICOLUL însoțește un substantiv arătând în ce măsură obiectul denumit este cunoscut vorbitorilor.
- ▶ Când nu se oferă nici o informație cu privire la gradul de cunoaștere a obiectului, substantivul nu primește articol.
- ▶ În dicționare, substantivele sînt nearticulate.

Ce descoperim?

- ✓ Substantivele pot fi:
 - *nearticulate* (prima coloană);
 - *articulate* (a II-a și a III-a coloană).

Articolul hotărît

Exprimați-vă părerea!

4. Cum consideră vorbitorul obiectele denumite de substantivele din a doua coloană a exercițiului 2 de la pagina 116?
5. Unde stă articolul: înainte sau după substantiv?

► ARTICOLUL HOTĂRÎT arată că obiectul denumit de substantiv este cunoscut atât de emițător, cât și de receptor. Articolul hotărît se adaugă direct la sfârșitul substantivului, formînd cu acesta o singură unitate sonoră și grafică.

Ce observăm?

- ✓ Articolul hotărît la genurile masculin și neutru, numărul singular se leagă de substantiv prin vocala de legătură **-u-**.
- ✓ Fac excepție substantivele terminate în **-e** (frate – frate**le**).

Observați!

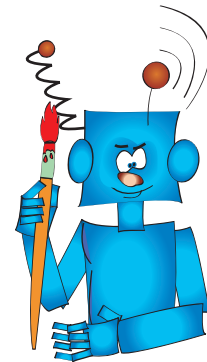
6. Citiți enunțurile de mai jos în care articolele hotărîte ale substantivelor sînt scrise cu roșu de Roboțel.

Băiatul **și** fata **drează** cîine**le**.
 Băieții **și** fete**le** drează cîine**le**.
 Tata **a** reparat scaunul.
 Soarele **încălzește** plaiurile.

Dau mere băiatul**ui** și fetei.
 Dau mere băieții**lor** și fetel**or**.
 Spătarul scaunul**ui** s-a rupt.
 Spătare**le** scaunel**or** s-au rupt.

► Formele articolului hotărît sînt:

genul \ numărul	masculin	feminin	neutru
singular	-l, -le, -a, -lui	-a, -i	-l, -le, -lui
plural	-i, -lor	-le, -lor	-le, -lor

Articolul nehotărît

Exprimați-vă părerea!

7. Citiți substantivele din a treia coloană a exercițiului 2 de la pagina 116. Cum consideră vorbitorul obiectele denumite?
8. Articolul este scris cu albastru. Unde este așezat acesta față de substantiv?

► ARTICOLUL NEHOTĂRÎT arată că obiectul denumit de substantiv este mai puțin cunoscut emițătorului și receptorului. El stă înaintea substantivului, fiind un cuvînt scris separat.

Ce descoperim?

- ✓ 1-2 sunete în cuvînt modifică sensul exprimat de acestea.

Observați!

9. Citiți enunțurile de mai jos în care articolele nehotărâte ale substantivelor au fost scrise cu albastru de Roboțel.

Văd **un** băiat și **o** fată în curte. Dau mere **unui** băiat și **unei** fete.
Văd **niște** băieți și **niște** fete. Dau mere **unor** băieți și **unor** fete.
Am reparat **un** scaun. Spătarul **unui** scaun s-a rupt.
Am reparat **niște** scaune. Spătarele **unor** scaune s-au rupt.

► Formele articolului nehotărît sînt:

genul numărul	masculin	feminin	neutru
singular	un, unui	o, unei	un, unui
plural	niște, unor	niște, unor	niște, unor

Exersați!

10. Realizați dictarea comentată a textului de mai jos.

Transcrieți pe caiete, pe trei coloane, substantivele comune nearticulate și substantivele comune articulate cu articol hotărît și cu articol nehotărît.

„Iarna s-a înăsprit pe la Crăciun. Viscolul se zbătea chiuind... Răscolea troiene... Zgîlțîia ferestre și se prelingea pe sub uși, împrăștiind o pulbere înghețată de zăpadă... Lumina era turbure și posomorîță.”

Cezar Petrescu, *Feerie*

11. Articulați cu articol hotărît și nehotărît, la singular și la plural, substantivele: *biblioteca, carte, pisoai, sat, brad*.

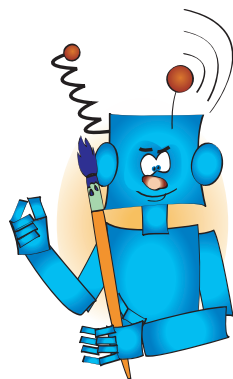
12. Completați pe caiete textul următor cu articolele nehotărîte potrivite:

Am văzut ... carte în vitrina ... anticariat. ... prieteni mi-au spus că este ... exemplar al ... ediții rare. O să întreb ... specialist înainte de a-l cumpăra.

13. Articulați cu articol hotărît substantivele dintre paranteze în textul de mai jos.

(*Obicei*) de a colinda este străvechi. (*Băieți*) și (*fete*) merg pe la (*case*) tuturor (*gospodari*) din sat și le fac urări de bel-sug. (*Colinde*) ne bucură (*suflet*) în fiecare ajun de Crăciun.

◆ Încadrați într-un chenar verde articolele hotărîte.

DICȚIONAR CULTURAL

✓ **Cezar Petrescu** (1892–1961). Opera lui – circa 70 de volume – constituie romane, nuvele, piese de teatru, proză fantastică și literatură pentru copii, studii, notă de călătorie și memorialistică. A scris și pentru copii: *Fram, ursul polar; Cocîrș și bomba atomică; Pif-Paf-Puf; Omul de zăpadă; Iliuță copil; Neghiniță*.

Cazurile substantivului. Prepoziția

Ce este cazul

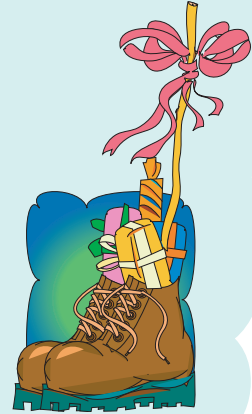
Folosiți-vă cunoștințele!

1. Indicați funcția sintactică a substantivului subliniat în următoarele enunțuri:

- *Ghetele* sînt pline de cadouri.
- Am dat *ghetele* cu cremă.
- Am dat *ghetelor* lustru.
- Șireturile *ghetelor* sînt lungi.

► Forma luată de substantiv pentru a-i exprima funcția sintactică într-un enunț se numește CAZ.

Ajun de Moș Nicolae

Cazul nominativ

Folosiți-vă cunoștințele!

2. Numiți subiectele din propozițiile de mai jos. Arătați prin ce sînt exprimate.

Ghetuțele sînt doldora. Moșul le-a umplut. Nuielușa e un dar pentru copiii neascultători.

► Substantivul care are funcția sintactică de **subiect** este în CAZUL NOMINATIV.

Ce ne amintim?

✓ Întrebarea specifică subiectului este *cine*?

Ce este prepoziția

Observați!

3. Citiți cuvintele subliniate care preced substantivele în enunțurile de mai jos.

- Tata l-a certat *pe* Nică *pentru* poznele lui.
- El a mers *în* sat *cu* uratul.

Ce observăm?

✓ Cuvintele subliniate sînt *prepoziții*.

Folosiți-vă cunoștințele!

4. Indicați partea de vorbire de care depind substantivele precedate de prepoziții în enunțurile din exercițiul 3 de la pagina 119.

5. Ce funcție sintactică îndeplinesc substantivele precedate de prepoziții?

► **PREPOZIȚIA** este partea de vorbire care leagă un complement sau un atribut de cuvintele determinate. Prepoziția, luată separat, nu are înțeles. Ea se analizează împreună cu părțile de vorbire pe care le precedă.

Prepoziții simple și prepoziții compuse

Folosiți-vă cunoștințele!

6. Precizați prepozițiile din enunțul următor:

Biciul de la școala din Humulești era numit Sfântul Nicolae.

7. Din câți termeni este alcătuită prima prepoziție și din câți a doua?

► Prepozițiile sînt:

- **SIMPLE** — alcătuite dintr-un singur termen;
- **COMPUSE** — alcătuite din mai mulți termeni.

Ce descoperim?

✓ Prepoziții simple sînt: *cu, de, după, fără, în, între, la, lingă, pe, pentru, peste, pînă* etc.

✓ Prepoziții compuse sînt: *de la, de lingă, de pe, de peste, de prin, de sub, pe după, pe la, pe lingă, pe sub, de pe la, de pe lingă, de pe sub* etc.

Cazul acuzativ

Folosiți-vă cunoștințele!

8. Ce funcții sintactice îndeplinesc substantivele din enunțurile următoare?

- Nică i-a chemat pe băieți pentru mersul cu uratul.
- Copiii au ieșit cu nerăbdare pe uliță la apus.

► Substantivul care are funcția sintactică de **complement** sau de **atribut** și este precedat de prepoziții se află în **CAZUL ACUZATIV**.

Ce observăm?

✓ Complementul răspunde la întrebările:

- *pe cine?, ce?*;
- *pentru cine?, pentru ce?, de la cine?, de la ce?* etc.;
- *unde?, de unde?* etc.;
- *cînd?, de cînd?* etc.;
- *cum?*.

✓ Atributul răspunde la întrebările:

- *care?, ce fel de?*.

9. Arătați funcția sintactică a substantivului subliniat în propoziția de mai jos:

Copiii au primit *daruri*.

- Substantivul în acuzativ poate să apară și fără prepoziție când are funcția sintactică de complement și răspunde la întrebarea *ce?*

Ce descoperim?

✓ Complementul se află în propoziție, de regulă, după predicat.

Ortografia substantivelor în nominativ și în acuzativ

Folosiți-vă cunoștințele!

10. Care este cazul substantivului subliniat?

Copiii au primit daruri. Darurile sînt *pentru copiii* buni.

11. Indicați genul, numărul și cazul substantivelor subliniate în enunțurile următoare:

Am citit *poeziile* recomandate. *Exercițiile* au fost ușoare.

Exersați!

12. Subliniați cu o linie substantivele în nominativ care au funcția sintactică de subiect.

Din cer cad fulgi mari. Pămîntul e o mantie albă de nea.

13. Indicați substantivele în acuzativ din textul de mai jos și faceți analiza acestora după modelul dat.

Pe toți copiii îi bucură sărbătorile de iarnă. De Crăciun, împodobesc bradul. Pun pe crenguțele lui verzi globulețe, ghirlande și lumînărele.

„pe copiii” — substantiv comun, genul masculin, numărul plural, cazul acuzativ, articulat cu articolul hotărît „-i”, precedat de prepoziția simplă „pe”, funcția sintactică de complement.

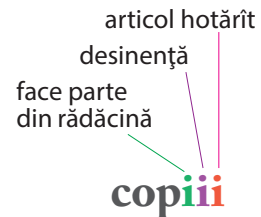
14. Realizați dictarea comentată a versurilor și analizați două substantive după modelul de la exercițiul 13.

„Gerul vine de la munte, la fereastră se oprește,
Și, privind la focul vesel care-n sobe strălucește,
El depune flori de iarnă pe cristalul înghețat.”

Vasile Alecsandri, *Gerul*

Ce descoperim?

✓ La nominativ și acuzativ substantivele au aceeași formă.

Moș Crăciun aduce daruri *copiilor*.
Băiatului i-a dat o bicicletă.

Cazul dativ

Folosiți-vă cunoștințele!

15. Indicați funcția sintactică a substantivelor subliniate în propozițiile de mai sus. La ce întrebare răspund acestea?

- Substantivul care are funcția sintactică de **complement** și răspunde la întrebarea *cui?* este în CAZUL DATIV.

Observați!

16. Identificați substantivele în dativ din propozițiile următoare:

- Lui Alexandru i-a adus o bicicletă.
- I-a dat o carte lui Carmen.
- Mariei i-a adus dulciuri.
- Viorică și Olgăi le-au făcut daruri multe.

17. Arătați genul substantivelor identificate.

Cazul genitiv

Folosiți-vă cunoștințele!

18. Arătați funcția sintactică a substantivelor subliniate în propozițiile de mai jos. La ce întrebări răspund?

Crengile *bradului* sînt împodobite. Lumina *beculețelor* colorate se răspîndește în cameră.

- Substantivul care are funcția sintactică de atribut și răspunde la întrebările *al, a, ai, ale cui?* este în CAZUL GENITIV. Atributul exprimat prin substantiv se numește **atribut substantival**.

19. Indicați cazul substantivului subliniat în enunțurile de mai jos:

Moș Crăciun aduce daruri *copiilor*.
Bucuria *copiilor* e mare.

Ce descoperim?

✓ Substantivele nume de persoane masculine și feminine terminate în consoană sau de origine străină sînt precedate la dativ de articolul hotărît **lui**.

✓ Substantivele nume de persoane feminine terminate în **-a** la dativ se termină în **-ei**.

✓ Substantivele nume de persoane feminine terminate în **-ca, -ga** la dativ se termină în **-ăi**.

Ce descoperim?

✓ La dativ și genitiv substantivele au aceeași formă.

Ortografia substantivelor în dativ și în genitiv

Folosiți-vă cunoștințele!

20. Identificați substantivele în dativ și în genitiv din enunțurile următoare:

Dau unei fete un dar. Dau unor fete daruri.
Clanța unei uși s-a stricat. Clanțele unor uși s-au stricat.

21. Treceți substantivele identificate în enunțurile de mai sus la forma cu articol hotărît.

Exersați!

22. Identificați substantivele în dativ și în genitiv din textul următor și faceți analiza acestora, după modelul dat:

De Crăciun o să dăm apartamentului un aer festiv. Culoarele globulețelor, strălucirea lumînărilor, mirosul rășinii vor oferi camerei un alt aspect. Bucuria acestei sărbători este aceeași în fiecare an.

„apartamentului” — substantiv comun, genul neutru, numărul singular, cazul dativ, articulat cu articolul hotărît „-lui”, funcția sintactică de complement.

23. Găsiți în textul de la exercițiul 22 substantive comune feminine care la singular, în dativ și în genitiv, se scriu cu desinența *-i* sau *-e* înaintea articolului hotărît. Explicați ortografia lor.

24. Realizați dictarea comentată a versurilor. Analizați substantivele, indicând funcția lor sintactică:

- a) „În munții noștri astăzi zăpezile torc leneș,
Izvoarele îngheață în clinchete subțiri,
Și caprele de munte nervoase prin poiene-și
Urmează-n taină calea iernaticei iubiri.”

Nicolae Labiș, *Scrisoare mamei*

- b) „Iarna, cu papuci de gheață Cu alai de-mpărăteasă,
Și cu tîmplele cărunte, Pe drum de mărgăritar,
S-a pornit de dimineață Se prezintă viforoasă
Lunecînd din vîrf de munte. Rupînd foi din calendar.”

Tiberiu Juganaru, *Iarna*

Ce observăm?

✓ Substantivele feminine au la D.-G., singular, nearticulat sau articulat nehotărît, aceeași formă ca la N.- A., plural, nearticulat sau articulat nehotărît.

5

Este bine să mai știți

✓ Crăciunul (sau Nașterea Domnului) este o sărbătoare creștină celebrată la 25 decembrie (în calendarul gregorian) sau 7 ianuarie (în calendarul iulian) în fiecare an. El face parte din cele 12 sărbători domnești ale Bisericii Ortodoxe.

✓ De Crăciun se împodobește bradul și se fac daruri „de la Moș Crăciun” membrilor familiei.

Copilul mic al vecinei a spart globulețele strălucitoare ale bradului de Crăciun. A crezut că sînt mingi pentru el.

Ce este articolul genitival

Folosiți-vă cunoștințele!

25. Indicați substantivele din textul de mai sus și precizați cazul lor.

26. Ce cuvinte se află înaintea substantivelor în genitiv?

► ARTICOLUL GENITIVAL sau POSESIV face legătura între substantivul în genitiv și substantivul determinat de acesta. Formele articolului genitival sînt:

numărul genul	singular	plural
masculin	al	ai
feminin	a	ale

Observați!

27. Precizați genul și numărul substantivului în genitiv:

a) „Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi Răspîndind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.”

Vasile Alecsandri, *Iarna*

b) „Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor...”

Barbu Delavrancea, *Apus de soare*

◆ Indicați apoi genul și numărul substantivului determinat de substantivul în genitiv.

Folosiți-vă cunoștințele!

28. Marcați prin dreptunghiuri articolele genitivale din enunțul următor. Arătați cum sînt folosite articolele genitivale în acest enunț.

Basmele spuse lîngă soba caldă au fermecat copilăria nepotului, a părinților și a bunicilor.

Ce descoperim?

✓ Articolul genitival se acordă în gen și număr cu substantivul determinat de substantivul în genitiv.

Ce observăm?

✓ Într-o enumerare de substantive în genitiv, articolul genitival se reia înaintea fiecărui substantiv.

- a) – Bună vremea, *cumătro!* Da' ce vînt te-a abătut pe-aici?
 – Bună să-ți fie inima, *cumetre*, cum ți-i căutătura... Ia, nu știu cine-a fost pe la mine pe-acasă în lipsa mea, că știu că mi-a făcut-o bună!
 – Ca ce fel, *cumetriță* dragă?
 – Ia, a găsit iezii singurei, i-a ucis și i-a crîmpoțit, de le-am plîns de milă!...
 – Da' nu mai spune, *cumătră!*

Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*

- b) – *Bunicule*, ne spui o poveste?
 – *Nepoților*, acum puteți să citiți și singuri.

Cazul vocativ

Exprimați-vă părerea!

29. Ce arată substantivele subliniate în textele de mai sus?

- Substantivul care arată o chemare sau prin care unei persoane i se atrage atenția este în **CAZUL VOCATIV**. Substantivul în cazul vocativ **nu are**, de obicei, **funcție sintactică de parte de propoziție**.

Vocativul poate constitui singur o propoziție neanali-zabilă; de exemplu: – *Alexandre!*

Folosiți-vă cunoștințele!

30. Care dintre substantivele în vocativ subliniate în textele de mai sus au desinențe specifice?
 31. Care au aceeași formă cu cea de nominativ nearticulat?
 32. Care sînt formele construite cu ajutorul unui articol hotărît?

Punctuația vocativului

Observați!

33. Indicați ce semn de punctuație separă substantivele în vocativ de restul propoziției în textele de mai sus. Unde este așezat acest semn?

Ce observăm?

✓ Substantivele în vocativ au:

- formă proprie, construită cu desinențele: -e (copile! Ioanel!); -o (fato! Viorico!);
- aceeași formă cu substantivele în nominativ (cumătră);
- formă construită cu ajutorul articolului hotărît la masculin, singular și plural (nepoților).

✓ Substantivele în vocativ au o intonație specifică.

- Substantivul în cazul vocativ se separă de restul propoziției prin virgulă. După substantivul în vocativ se pune uneori semnul exclamării.

Dacă substantivul în vocativ are un determinant, se separă împreună cu acesta de restul propoziției.

Exersați!

34. Puteți da un aer festiv casei voastre la sărbătorile de iarnă. Citiți sfaturile practice și completați textul cu articolele genitive.

Toți membrii familiei trebuie să petreacă fericiți frumoasa sărbătoare ... Crăciunului. Înfațișarea obișnuită ... casei trebuie să se schimbe. Îți sugerăm să faci singur un ornament ... ușii de la intrare. Din crenguțele rupte ... bradului sau din vîsc împletește o coroniță. Agață în partea de jos o fundă roșie și atîrnă în cercul gol ... cadrului un ursuleț de pluș. Așază pe masa festivă suporturile aurii ... lumînărilor, care vor da impresia stelelor aprinse ... cerului nopții. Nu uita nici ambalajul atrăgător ... cadourilor. Surprizele plăcute ... acestei seri vor aduce bucurii celor dragi.

35. Analizați substantivele din textul de mai jos și din textul colindului din ilustrație, indicînd totodată funcția lor sintactică.

Peste zăpezi, sania zboară. În casă, mama face cozonaci și mirosul lor ne îmbată. Așteptăm nerăbdători înserarea. Ea este clipa curată în care glasurile gingașe ale copiilor aduc urări de mult belșug. Le vom face daruri colindătorilor, mulțumindu-le că ne-au urat.

36. Analizați substantivele în genitiv din text după model:

Afară, auzim sunetul cristalin al colindelor de Crăciun.

Cetele copiilor cîntă sub geamurile înghețate ale casei.

— Mamă, au venit colindătorii!

Mirosul dulce al merelor, șirurile rumene ale covrigilor, sunetul sec al nucilor fac din coșul de la intrare un obiect fermecat.

„al colindelor” — substantiv comun, genul neutru, numărul plural, cazul genitiv, articulat cu articolul hotărît „-lor”, precedat de articolul genitival „al”.

37. Identificați substantivul în vocativ din textul de la exercițiul 36 și explicați punctuația folosită.

38. **Creați.** Alcătuiți un poster „Crăciunul în familia noastră”.

Că la Betleem
Maria,
Săvîrșind
călătoria,
În sărac
lăcaș,
Lîng-acel
oraș,
Născu
pe Mesia.

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

de Ion Creangă

— fragment —

Și cîte nu ne venea în cap, și cîte nu făceam cu vîrf și îndesat, mi-aduc aminte de parcă acum mi se întîmplă.

Mai pasă de ține minte toate cele și acum așa, dacă te slujește capul, bade Ioane.

La Crăciun, cînd tăia tata porcul și-l pîrlea, și-l opărea, și-l învălea iute cu paie, de-l înădușea, ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor și făceam un chef de mii de lei, știind că mie are să-mi deie coada porcului s-o frig și beșica s-o umplu cu grăunțe, s-o umflu și s-o zurăiesc după ce s-a usca; și-apoi vai de urechile mamei, până ce nu mi-o spărgea de cap!

D-apoi cu smîntînitul oalelor, ce calamandros făceam!

Cînd pune mama laptele la prins, eu, fie post, fie cîșlegi, de pe-a doua zi și începeam a linchi groșciorul de pe deasupra oalelor; și tot așa în toate zilele, până ce dam de chișleag. Și cînd căuta mama să smîntînească oalele, smîntînește, Smărandă, dacă ai ce...

— Poate c-au luat strigoaicele mana de la vaci, mămucăi, ziceam eu, șezînd

închincit și cu limba scoasă afară dinaintea mamei, jos lîngă oale.

— Doamne, prinde-l-voiu strigoitul acela odată la oala cu smîntînă, zicea mama, uitîndu-se lung la mine, și-apoi las'! Nănașa din grindă are să-i știe de știre, de nu l-or pute scoate din mîna mea tot neamul strigoilor și al strigoaicelor din lume!... Se cunoaște el strigoitul, care a mîncat smîntîna, de pe limbă... Urît mi-a fost mie în viața mea omul viclean și lingău, drept să-ți spun, dragul mamei! Și să știi de la mine că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtușag, fie lucru de purtat, fie de-a mîncării, fie ori de ce-a fi.

„Ei, apoi! unde-o plesnește mama și unde crapă!” zic eu în gîndul meu, că doar tot nu eram așa de prost până pe-acolo, să nu pricep atîta lucru.

D-apoi cu moș Chiorpec ciubotarul, megieșul nostru, ce necaz aveam! ...Cînd mă vedea intrînd pe ușă, îmi zicea cu chef: He, he! bine-ai venit, nepurcele! Și iar mă răbuia, făcîndu-mă de rîs; și eu iar fugeam acasă, plîngînd, stupind și blestemîndu-l. Și mama avea un chin cu mine din pricina asta...

1. Citiți fragmentul de mai sus. Selectați din text elemente de limbă vorbită.
2. Identificați secvențele de narațiune și de dialog din text.
3. Discutați, apoi comentați în 5-7 rînduri secvența care conține morala textului.
4. Comparați fragmentul dat cu cel de la paginile 100–102. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc aceste texte?
5. Redactați 2-3 pagini de jurnal personal în care să relatați întîmplări din copilărie.
6. **Discutați subiectul:** Relația mea cu părinții. Cauzele unor conflicte. Soluții.

SUBSTANTIVUL

1. Indică genul substantivelor de mai jos. Articulează-le hotărît și nehotărît la singular și la plural: **1 p.**

• fluture • fulger • minge • pahar • papagal • pește • pui • ochi

2. Completează, pe caiet, spațiile libere din textul de mai jos cu unul dintre substantivele proprii din coloana din stînga: **1 p.**

Radu
Dana
Jeni
Monica
Magda

Prietenii ... și ... au hotărît să meargă în vacanța de iarnă la schi. Domnul profesor de educație fizică a văzut schiurile ..., ... și ... și le-a sfătuit să schimbe legăturile.

3. Indică funcția sintactică și cazul substantivelor din textul de mai jos. **1 p.**

Plugușorul este un vechi obicei care exprimă dorința omului de a avea o recoltă bogată în noul an. Textul lui este o descriere poetică a muncii de cultivare a pămîntului. Hărnicia țaranului dă rodnicie ogorului.

4. Identifică substantivul în vocativ din textul următor și explică punctuația folosită. La ce semn de punctuație ar mai fi putut recurge autorul? **1,5 p.**

„Bănică recunosc glasul mamei și se ridică din pat.

– Scoală-te, c-au venit George și Radu să plecați cu uratul.

– Mamă, spuse băiatul, a fost aici o căprioară...”

Fănuș Neagu, *În ajun de Anul Nou*

5. Analizează substantivele din textul de la exercițiul 4, indicînd genul, numărul, cazul și dacă sînt articulate sau nu. Precizează tipul prepozițiilor. **1,5 p.**

6. Analizează substantivele din textul următor, indicînd și funcția lor sintactică. **1 p.**

„Cad fulgii mari încet zburînd,	Rugată, mama repeta
Și-n casă arde focul,	Cu glasul rar și dulce
Iar noi pe lîngă mama stînd	Cum sta pe paie-n frig Hristos
De mult uitarăm jocul.	În ieslea cea săracă,
De mult și patul ne-aștepta,	Și boul cum sufla milos
Dar cine să se culce?	Căldură ca să-i facă.”

George Coșbuc, *Colindătorii*

7. Scrie o minicompunere din 8-10 enunțuri cu titlul: „Vacanța de Crăciun”. Utilizează substantive proprii. Încadrează într-un dreptunghi articolele hotărîte și nehotărîte. **3 p.**

DIALOGUL

Oamenii comunică între ei. Adeseori, scriitorii își lasă personajele să se exprime direct. Uneori, transformă cuvintele acestora, pentru a le integra în povestire.

- Dialogul ca mod de expunere
- Organizarea dialogului
- Pronumele personal
- Numeralul

Dialogul

VIZITĂ...

de Ion Luca Caragiale

M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori. N-am voit să merg cu mîna goală și i-am dus băiețelului o minge foarte mare de cauciuc și foarte elastică. Atențiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele și mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori¹ în uniformă de mare ținută. După formalitățile² de rigoare³ am început să convorbim despre vreme, despre sorții agriculturii — d. Popescu tatăl este mare agricultor —, despre criză ș.cl.⁴ Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că de la o vreme i se urăște chiar unei femei cu petrecerile, mai ales cînd are copii.

— Să-ți spun drept, cît era Ionel mititel, mai mergea; acu, de cînd s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educația. Și nu știți dv. bărbații cît timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales cînd mama nu vrea să-l lase fără educație!

Pe cînd doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrînă:

— Uite, conia, Ionel nu s-astîmpără!

— Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

Apoi, cătră mine încet:

— Nu știi ce ștregar se face... și deștept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

— Conia! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina⁵!...

Astîmpără-te, că te arzi!

Este bine să mai știți

De mai bine de 60 de ani (1952) a fost lansat pe ecran filmul „Vizită” după opera caragialiană de regizorul român Jean Georgescu.

Un cadou pentru Ionel de ziua lui onomastică (cadru din film)

¹ Roșior, s.m. — ostaș călăreț, îmbrăcat în haină roșie.

² Formalitate, s.f. — (în text) cerință impusă de regulile de politețe.

³ De rigoare — care este cerut de o anumită împrejurare.

⁴ Ș.cl. — prescurtare pentru „și celelalte”.

⁵ Mașină, s.f. — spirtieră (instrument pentru pregătirea cafelei).

— Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

— Sări, conia! varsă spirtul! s-aprinde!

— Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el. Dar pe cînd vrea să iasă pe ușe, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luînd o poză foarte marțială¹. Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută...

— Nu ți-am spus să nu te mai apropii de mașină cînd face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

— Dar — întrerup eu — pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?

— Pentru dumneata.

— Da de ce vă mai supărați?

— Da ce supărare!

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipe, să nu-l deoache, și-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută militărește și merge într-un colț al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri și pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trîmbiță și o tobă. Atîrnă toba de gît, suie pe un superb cal vînat rotat², pune trîmbița la gură și, legănîndu-se călare, începe să bată toba cu o mîină și să sufle-n trîmbiță. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund totuși că nu cred să mai ție mult gerul așa de aspru; ea n-aude nimica.

— Ionel! Ionel!!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, cînd sînt musafiri!

¹ *Marțial*, adj. — cu aer războinic.

² *Rotat*, adj. — (despre cai) cu pete de altă culoare decît restul părului.

Iar eu, profitînd de un moment cînd trîmbița și toba tac, adaog:

— Și pe urmă, d-ta ești roșior, în cavalerie.

— Maior! strigă mîndrul militar.

— Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; și maiorul nu cîntă cu trîmbița; cu trîmbița cîntă numai gradele inferioare; maiorul comandă și merge-n fruntea soldaților cu sabia scoasă.

Explicația mea prinde bine. Maiorul descalică, scoate de după gît toba, pe care o trîntește cît colo; asemenea și trîmbița. Apoi începe să comande:

— Înainte! marș!

Și cu sabia scoasă, începe să atace strașnic tot ce-nîlnește-n cale. În momentul acesta, jupîneasă³ cea răgușită intră cu tava aducînd dulceață și cafele. Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă⁴ fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă, și maiorul, dînd un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un țipăt de desperare.

— Ține-l, conia, că mă dă jos cu tava!

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupîneasă este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudența să iasă din neutralitate⁵ și să intervie în război, primește în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

³ *Jupîneasă*, s.f. — (învechit) menajeră, femeie de serviciu într-o casă particulară.

⁴ *A se reculege*, vb. — (în text) a-și veni în fire, după o spaimă, după o emoție.

⁵ *Neutralitate*, s.f. — (în text) neamestecul unei persoane într-un conflict.

— Vezi? vezi, dacă faci nebunii? era să-mi scoți ochiul... Ți-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă și să te iert!

Maiorul sare de gîtul mamei și o sărută... Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceața, mă pregătesc să sorb din cafea...

— Nu vă supăra fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.

— Vai de mine! la noi se fumează... Bărbatu-meu fumează... și... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Și zicînd „dumnealui”, mama mi-arată rîzînd pe domnul maior.

— A! zic eu, și dumnealui?

— Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu țigara-n gură, să te prăpădești de rîs... ca un om mare...

— A! asta nu e bine, domnule maior — zic eu —; tutunul este o otravă...

— Da tu de ce tragi? mă-nterupe maiorul lucrînd cu lingura în cheseaua¹ de dulceață...

— Ajunge, Ionel! destulă dulceață, mamă, iar te-apucă stomacul...

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vreo trei-patru lingurițe; apoi iese cu cheseaua în vestibul².

— Unde te duci? întreabă mama.

— Viu acu! răspunde Ionel.

După un moment, se-ntoarce cu cheseaua goală; o pune pe masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabachera cu țigarete regale, scoate una, o pune în gură și mă salută militarăște, ca orice soldat care cere unui țivil să-i împrumute foc. Eu nu știu ce trebuie să fac. Mama, rîzînd, îmi face cu ochiul și mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind țigareta mea, militarul o aprinde pe a lui și, fumînd, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo pînă colo. Eu nu-l pot admira îndeșul, pe cînd mama îl scupă, să nu-l deoache, și îmi zice:

— Scupă-l, să nu mi-l deochi!

Maiorul și-a fumat țigareta pînă la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu și-ncepe s-o trîntească. Mingea sare pînă la policandru³ din tavanul salonului, unde turbură grozav liniștea ciucurilor de cristal.

Pozna urîtă a micului maior

¹ Chesea (forma literară, chisea), s.f. — vas mic din sticlă, din cristal sau din porțelan în care se servește dulceața.

² Vestibul, s.n. — prima încăpere a unei locuințe, în care se intră venind de afară.

³ Policandru, s.n. — candelabru cu mai multe brațe.

— Ionel! astîmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s-a ndîrjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mînă: o trîntește cu mult necaz de parchet. Eu aduc spre gură ceașca, dar, vorba francezului, *entre la coupe et les lèvres*...¹ mingea îmi zboară din mînă ceașca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, culoarea oului de rață.

— Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ți-am spus să te-astîmperi... Vezi? ai supărat pe domnul!... al' dată n-o să-ți mai aducă nici o jucărie!

Apoi, întorcîndu-se către mine, cu multă bunătate:

— Nu e nimic! iese... Cafeaua nu pătează! iese cu nițică apă caldă.

Dar n-apucă să termine, și deodată o văd schimbîndu-se la față ca de o adîncă groază. Apoi dă un țipăt și, ridicîndu-se de pe scaun:

— Ionel! mamă! ce ai?

Mă-ntorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduți și cu drăgălașa lui figură strîmbată. Mama se repede spre el, dar pînă să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine! țipă mama. E rău copilului!.. Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul² la gît și la piept.

— Nu-i nimica! zic eu. Apă rece!

Îl stropesc bine, pe cînd mama pierdută își smulge părul.

— Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-și mai vine în fire; vezi? Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun? Al' dată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniștită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmanță și am ieșit. Mi-am pus șoșonii și paltonul și am plecat. Cînd am ajuns acasă, am înțeles de ce maiorul ieșise un moment cu cheseaua în vestibul — ca să-mi toarne dulceață în șoșoni.

¹ *Entre la coupe et les lèvres* (fr.) — în traducere, „între pahar și gură”; (în text) corespunde zicalei „socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din tîrg”.

² *Mondir* (forma literară, *mundir*), s.n. — haina de la uniforma militară.

DICȚIONAR LITERAR

✓ **Schița** este o narațiune de mici dimensiuni, în care se relatează o singură întîmplare semnificativă din viața unor personaje.

✓ **Parodia** este o creație literară în care se preiau tema, motivele sau mijloacele artistice ale altei opere literare ori ale unui autor în scopul de a obține un efect satiric sau comic.

✓ **Ironia** se realizează prin contrastul dintre ceea ce se spune aparent într-un enunț și intenția care se ascunde dincolo de cuvinte, dintre ceea ce declară și ceea ce gîndește în realitate un personaj sau naratorul.

ION LUCA CARAGIALE (1852–1912)

Cel mai mare dramaturg și scriitor satiric al literaturii române. Autor de comedii, dramă, nuvele, schițe, parodii, poezii.

Caragiale satirizează incultura, corupția, prostia omenească. Critica sa, umoristică fără egal, se potrivește și vremurilor de azi. Marele scriitor își selectează eroii din familie și școală, din presă, din lumea mondenă sau din viața politică.

În schițele caragialiene (*D-I Goe*, *Bùbico*, *Bacalaureat*, *Căldură mare* etc.) întâmplările și personajele sînt creionate cu mult umor și ironie.

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Indicați forma literară a următoarelor cuvinte din textul schiței *Vizită...* de Ion Luca Caragiale:

- prietină • atențiune • cătră • ușe • fotel • descalică
- țivil • (eu) văz • (eu) viu acu • să intervie

2. Explicați cum s-au format cuvintele:

- copilaș • drăguț • anișori • băiețel • Ionel • maioraș
- drăgălaș

3. **Lucrați în grup.** Comentați rolul utilizării cuvintelor în textul schiței *Vizită* din exercițiul 2. Ce impresie produc acestea asupra cititorului?

4. Selectați din text cuvintele care aparțin cîmpului lexical din care face parte substantivul *maior*.

5. Indicați sinonime pentru următoarele cuvinte din text:

- a convorbi • a expune • inamic • imprudență • alarmant

6. Evidențiați sensurile pe care le au în text cuvintele subliniate:

- *Am observat* doamnei Popescu.
- Da de ce *vă* mai *supărați*?
- *Lucrînd* cu lingura în cheseaua cu dulceață.

Ce observăm?

✓ În text apar:

- cuvinte recent intrate în limba vremii;
- pronunții regionale;
- cuvinte care nu se mai folosesc astăzi.

„Individualizarea personajelor cu ajutorul comicului de limbaj are în Caragiale pe cel mai înzestrat autor român și unul din cei mai de seamă reprezentanți ai genului în literatura europeană.”

Liviu Călin

Ortografie și punctuație

Observați!

7. De ce este folosit apostroful în exemplele:
Vin' la mama; *al'* dată?

Ce observăm?

✓ Vorbirea personajelor reproduce vorbirea obișnuită din epoca respectivă.

Exprimați-vă părerea!

8. Explicați ce sugerează folosirea ghilimelelor în exemplul:
Și zicînd „dumnealui”, mama mi-arată rîzînd pe domnul maior.

..... Explorarea textului

Timpul și spațiul întîmplării

Folosiți-vă cunoștințele!

9. Identificați cuvintele care arată momentul și locul de desfășurare a întîmplării povestite în schița *Vizită...* de Ion Luca Caragiale.

10. Ce detalii ale mobilierului și ale altor obiecte sînt surprinse în descrierea salonului doamnei Popescu?

Acțiunea

Folosiți-vă cunoștințele!

11. Delimitați în text primele două momente ale vizitei:

- discuția dintre doamna Popescu și musafir;
- conflictul dintre Ionel și jupîneasă.

12. Care cuvînt marchează temporal începutul primului moment?

13. Identificați următoarele momente ale schiței. Formulați scurte enunțuri care să le corespundă. Notați-le pe caiet.

14. Selectați cuvintele care indică înlănțuirea cronologică a episoadelor.

Personajele

Folosiți-vă cunoștințele!

15. Identificați personaje:

- în ordinea apariției;
- în ordinea importanței.

16. Indicați pasajul în care naratorul schițează portretul lui Ionel. Scrieți pe caiete informațiile referitoare la vîrsta și la aspectul său fizic.

Ce observăm?

✓ Prezența unor detalii semnificative referitoare la timp și spațiu

6

Ce observăm?

✓ Înlănțuirea momentelor acțiunii

Ce descoperim?

✓ Într-o narațiune, personajele sînt caracterizate fiind conturate portretul fizic și cel moral.

17. Găsiți pasaje care pun în evidență:

- felul în care se comportă lonel;
- felul în care vorbește acesta.

18. Ce ironizează autorul în schiță?

Exprimați-vă părerea!

19. Citiți fragmentul:

– Da tu de ce tragi? mă-ntrepupe maiorul, *lucrând cu lingura în cheseaua de dulceată...*

20. Ce atitudine a lui lonel exprimă cuvintele subliniate în pasajul de mai sus?

21. Pornind de la aspectele constatate, prezentați-l pe lonel în cinci rânduri.

Folosiți-vă cunoștințele!

22. La ce persoană a verbului sînt narate întîmplările?

23. Care este poziția naratorului față de întîmplările relatate: de participant sau de simplu martor?

24. De ce naratorul nu trebuie confundat cu autorul, chiar dacă povestește la persoana I?

Ce observăm?

✓ Felul în care autorul înfățișează personajele

Ce descoperim?

✓ Naratorul întîmplării nu trebuie identificat cu autorul schiței, I.L. Caragiale.

Ce este dialogul

Folosiți-vă cunoștințele!

25. Prin ce semn de punctuație se marchează faptul că o persoană sau un personaj intervine într-o discuție?

- ▶ DIALOGUL este alcătuit dintr-o înlănțuire de replici.
- ▶ REPLICA reprezintă intervenția unei persoane în dialog.

Ce ne amintim?

✓ Dialogul este convorbirea dintre două sau mai multe persoane.

Dialogul ca mod de expunere

Observați!

26. Citiți pasajul de mai jos:

[...] *auzim* dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrînă:

Ce descoperim?

✓ Verbele care însoțesc replicile personajelor
✓ Înlănțuirea replicilor

- Uite, coniță, Ionel nu s-astîmpără!
 — Ionel! *strigă* madam Popescu [...]
 Apoi, *cătră mine încet*:
 — Nu știi ce ștregar se face... și deștept...
 Dar *vocea* de dincolo *adaogă*:
 — Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!...

27. Urmăriți cuvintele evidențiate în pasaj (ex. 26). Comparați modul în care este anunțată intervenția persoanelor în discuție.

Cele mai frecvente verbe care exprimă replici
sînt „verbele zicerii”:

<i>a afirma</i>	<i>a constata</i>	<i>a relata</i>
<i>a anunța</i>	<i>a exclama</i>	<i>a ruga</i>
<i>a arăta</i>	<i>a îndemna</i>	<i>a striga</i>
<i>a comenta</i>	<i>a mărturisi</i>	<i>a zice</i>

28. Numiți verbele care însoțesc replicile personajelor în următoarele exemple:

- a) — Unde te duci? întreabă mama.
 — Viu acu! răspunde Ionel.
 b) — Dar — întrerup eu — pentru cine ați poruncit cafea? [...]
 Mi se strigă:
 — Pentru dumneata.

Observați!

29. Selectați din schița *Vizită...* schimburile de replici alcătuite după modelul de mai jos:

- întrebare — răspuns;
- sfat sau recomandare — respingerea recomandării.

Exprimați-vă părerea!

30. Indicați ce marchează semnul exclamării în următoarele exemple:

- a) — Sări, coniță! varsă spirtul! s-aprinde!
 b) — Ionel! Ionel!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos cînd sînt musafiri!

31. Observați ce marchează semnul întrebării în următoarele exemple:

- a) Și zicînd „dumnealui”, mama mi-arată rîzînd pe domnul maior.
 — A! zic eu, și dumnealui?
 b) — Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ți-am spus să te-astîmperi...

Ce observăm?

✓ Semnalarea replicilor se face prin:

- gesturi, mimică;
- verbe care exprimă acțiunea de „a spune”, „a întreba”, „a răspunde” etc.

Ce descoperim?

✓ Verbele care însoțesc replicile personajelor pot apărea:

- înaintea replicii unui personaj, fiind urmate de două puncte;
- după replica unui personaj, fiind precedate de virgulă, de semnul exclamării sau de semnul întrebării;
- în interiorul replicii, fiind puse între virgule sau între linii de pauză.

32. Indicați ce marchează punctele de suspensie în exemplele:

a) — Nu știi ce ștregar se face... și deștept...

b) — Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!...
Astîmpără-te, că te arzi!

► Într-o operă literară, dialogul oferă personajelor posibilitatea de a se prezenta singure, prin ceea ce spun și prin felul de a se exprima.

Într-un dialog scris, semnele de punctuație marchează:

... ezitări, întreruperi sau pauze în vorbire;

! emoție, furie, uimire, surpriză etc.;

? o întrebare sau o atitudine de îndoială, nedumerire etc.

Ce descoperim?

✓ Semnele de punctuație marchează grafic diversele valori expresive ale replicilor.

..... Interpretarea textului

Observați!

33. Care sînt cuvintele mamei, repetate aproape de fiecare dată după năzbîtiile lui Ionel?

Exprimați-vă părerea!

34. Ce nepotrivire observați între *părerile sănătoase* ale mamei în privința educației copiilor și comportamentul unicului său fiu?

35. Ce diferență există între ceea ce vrea să pară Ionel și felul în care se comportă? Pe cine imită el prin îmbrăcăminte și prin comportament?

36. Care este atitudinea naratorului față de Ionel: îi este simpat, antipatic sau indiferent?

37. Arătați ce indică în text cuvintele subliniate în enunțurile:

a) Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe *maiorașul*.

b) Mă-ntorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduți și cu *drăgălașa* lui figură *strîmbată*.

38. Ce marchează punctele de suspensie din titlul schiței? Despre ce fel de vizită este vorba în această operă?

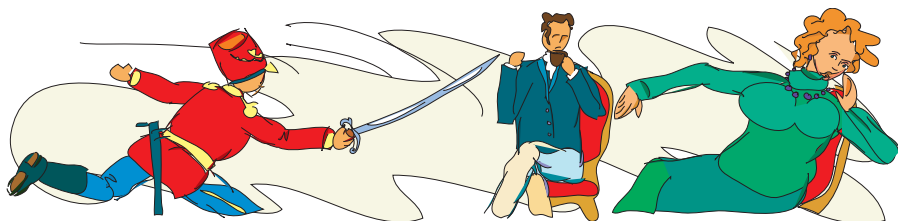
39. Comentați în scris (5-7 rînduri) semnificația punctelor de suspensie din titlul schiței.

„Eu nu scriu decît despre viața noastră și pentru viața noastră, căci alta nu cunosc și nici mă interesează.”

I.L. Caragiale

„Pe frontispiciul operei caragialiene poate fi înscris un singur cuvînt — IRONIE!!!”

Tudor Palladi

Formule specifice dialogului

Exprimați-vă părerea!

1. Arătați în ce situații se pot folosi următoarele formule de salut și de inițiere a conversației:

- – Bună ziua! Puteți să-mi spuneți cât e ceasul?
- – Alo! Bună dimineața. Aș vrea să comand o pizza.
- – Salut! Ai auzit că Dan...?
- – Bună ziua! Îl caut pe domnul Popescu.
- – Bună ziua, copii! Cum vi se pare vremea azi? Putem face lecția de biologie în parc?
- – Bună! Ce mai faci?

2. Comentați semnele de punctuație.

► Într-un dialog, vorbitorii trebuie să-și adapteze limba-jul la partener și la scopul sau împrejurările situației de comunicare.

Folosiți-vă cunoștințele!

3. Găsiți formule de inițiere a dialogului, potrivite următoarelor situații:

- v-a căzut mingea în curtea vecinului;
- o căutați pe mama la serviciu, prin telefon.

4. Construiți un dialog pentru una din situațiile propuse la exercițiul 5, utilizând formule de inițiere identificate (la același exercițiu).

Învățați jucându-vă!

5. Închipuiți-vă că dialogați cu un coleg. Țineți seama de câteva sugestii:

- în dialog puteți aborda o temă privind activitatea voastră la școală sau în timpul liber;
- unul dintre voi povestește ceva, iar celălalt joacă rolul unui bun partener de discuție.

Ce descoperim?

✓ Dialogul oral se desfășoară în diverse situații cotidiene.

Ce ne amintim?

✓ Alături de cuvinte, în dialogul oral se folosesc gesturi, o anumită mimică și intonație.

Ce observăm?

✓ Într-un dialog există:

- participanți activi, care iau parte efectiv la discuție;
- participanți pasivi, care asistă doar la discuția celorlalți.

► Respectați următoarele reguli:

- ascultați-l și priviți-l atent pe partener;
- nu-l întrerupeți și nu vorbiți în același timp cu el;
- prin replicile voastre, faceți ca dialogul să avanseze.

Interesul pentru ceea ce spune partenerul de dialog poate fi exprimat prin ridicarea sprâncenelor, aprobarea prin mișcările capului și prin mimică binevoitoare.

Folosiți-vă imaginația!

6. Lucrați în grup. Continuați dialogul, în condițiile în care intervin și alți colegi. Nu toți sînt de acord cu afirmațiile celui care vorbește.

Cînd vă exprimați dezacordul, puteți folosi formulări ca:

- Eu nu cred că...
- Dimpotrivă, eu cred că...
- Poate n-am înțeles eu bine!
- Mi se pare totuși că...
- Cum adică? Stai un pic!
- Ce vrei să spui? Nu-i așa!

Dacă o replică este exagerat de lungă, partenerul de dialog poate fi întrerupt prin formule ca:

- Fii mai scurt!
- Hai că mă grăbesc!
- Spune odată!
- Spune mai repede!

Învățați jucîndu-vă!

7. Lucrați în pereche. Începeți un dialog, de exemplu, despre cum v-ați pierdut cățelul. La un moment dat, doriți să schimbați tema conversației. Cum procedați?

Alegeți, spre exemplu, una dintre următoarele formulări:

- Ah! Mi-am adus aminte de...
- Apropo! Știi că...?
- Mi-a venit o idee!
- Da' tu știi că...?

Folosiți-vă cunoștințele!

8. Găsiți formule potrivite de încheiere pentru situațiile:

- vă despărțiți de un verișor, după ce acesta v-a vizitat;
- vă luați rămas-bun de la colegii cu care ați călătorit împreună;
- ați cerut colegului o informație.

✓ Dacă nu ați înțeles ceva, puteți folosi exprimări ca:

- Nu am auzit. Repetă, te rog!
- Poți să repeți ce-ai spus?

✓ Nu uitați gesturile:

- aprobarea din cap;
- ridicarea mâinilor;
- mișcările corpului.

Nu uitați nici mimica!

✓ Ajutați-vă partenerul să-și continue replica, folosind formulări ca:

- Da, da...!
- A! Interesant!
- Chiar?!
- Ia te uită!

✓ Puteți folosi formulări ca:

- Mulțumesc! Bună ziua!
- La revedere! Pe mâine!
- Drum bun!

Organizarea dialogului

Atelier: Informații despre persoane sau despre obiecte

Cum cerem o informație

Folosiți-vă cunoștințele!

1. **Lucrați în grup.** Imaginați-vă că vă aflați într-un magazin. Exprimați diverse solicitări. Puteți recurge la formule ca:

- Fiți amabil, arătați-mi...
- Spuneți-mi, vă rog...
- Puteți să-mi arătați...
- Vă rog, unde aş putea găsi...
- Dați-mi, vă rog, o informație...
- Vă rog să mă ajutați...
- Vă rog, am nevoie de...
- M-ar interesa...
- Aș vrea să știu...
- Nu vă supărați, unde se află?...

2. Reformulați cererea în funcție de persoana căreia i-o adresați:

- unui prieten;
- unui coleg;
- unui membru al familiei;
- unui adult necunoscut.

Folosiți-vă imaginația!

3. Imaginați scurte convorbiri telefonice în care solicitați:

- o informație referitoare la adresa unei instituții;
- o informație de la o agenție de voiaj;
- o informație privind un număr de telefon.

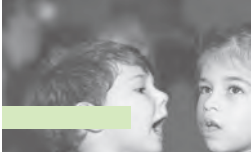
4. Alcătuiți mai multe enunțuri prin care solicitați ceva. Notați apoi cele mai potrivite formule.

5. Scrieți colegului/colegei de bancă un bilețel prin care să îl/o rugați ceva.

Ce descoperim?

✓ Informația trebuie cerută:

- clar;
- precis;
- politicos.

Cum oferim o informație

Folosiți-vă imaginația!

6. Continuați dialogul început mai jos:

- Știți, m-am rătăcit și nu găsesc...
-
- Mulțumesc.

7. **Lucrați în grup.** O persoană să solicite, iar cealaltă să ofere informații referitoare la:

- un film;
- un loc unde îți poți petrece sfârșitul de săptămână;
- un animal domestic;
- un traseu prin oraș;
- un spectacol;
- o colecție de timbre sau de abțibilduri;
- o formație sau un cântăreț preferat;
- un meci de fotbal.

8. Oferiți informații despre:

- cea mai bună carte pe care o aveți acasă;
- cel mai apropiat dintre prietenii voștri;
- cele mai ecologice fructe din Moldova;
- covoarele moldovenești;
- iile naționale.

Ce descoperim?

✓ Orice informație trebuie formulată:

- corect;
- clar;
- precis;
- politicos;
- cu bunăvoință.

Cum convingem

Folosiți-vă imaginația!

9. Completați dialogul de mai jos, rescriindu-l pe caiete, astfel încât vânzătorul să-l convingă pe cumpărător în legătură cu achiziționarea unui obiect:

Cumpărătorul: – Bună ziua! Vreau să cumpăr acest...

Vânzătorul: ...

Pentru a convinge pe cineva cu privire la calitățile și utilitatea unor obiecte:

- arătați întâi calitățile vizibile;
- atrageți atenția asupra unor calități mai puțin evidente;
- insistați asupra utilității lor imediate și de viitor;
- arătați cât de utile v-au fost vouă aceste obiecte.

De la textul dialogat la textul narativ

Vorbirea directă și vorbirea indirectă

Observați!

1. Citiți cu atenție următoarele texte:

Dar vocea de dincolo adaugă:

– Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... Astîmpără-te, că te arzi!

– Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

– Sări, coniță! varsă spirtul! s-aprinde!

– Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el.

Dar vocea de dincolo îi strigă conitei că Ionel vrea să-i răstoarne mașina. Servitoarea îi spune lui Ionel să se astîmpere, pentru că se va arde.

Madam Popescu îl cheamă pe Ionel să vină la ea.

Slujnica o roagă pe conitea să îi sară în ajutor, fiindcă Ionel varsă spirtul și se aprinde.

Mama îl strigă iar pe Ionel și se scoală repede să meargă după el.

- ▶ VORBIREA DIRECTĂ se realizează prin reproducerea întocmai a cuvintelor atribuite unei persoane/unui personaj.
- ▶ VORBIREA INDIRECTĂ se realizează prin relatarea, într-o narațiune, a spuselor unei persoane/unui personaj.

Trecerea vorbirii directe în vorbire indirectă

Folosiți-vă cunoștințele!

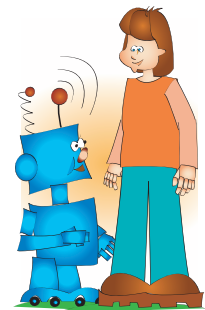
2. Comparați cele două texte de mai sus și arătați ce semne de punctuație au dispărut prin transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă.

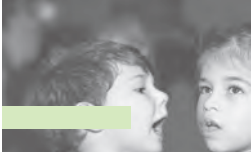
3. Care este persoana verbelor și a pronumelor din cel de-al doilea text?

Ce descoperim?

✓ Cuvintele persoanelor pot fi redată prin vorbire directă sau prin vorbire indirectă.

6

4. Subliniați cuvintele care au rolul de a introduce replicile transpuse din vorbirea directă în vorbire indirectă.

5. Ce mod al verbului corespunde în vorbirea indirectă modului imperativ folosit în vorbirea directă?

6. Care este cazul utilizat în vorbirea indirectă, corespunzător vocativului din vorbirea directă?

► Trecerea vorbirii directe în vorbire indirectă se realizează prin:

- semnalarea replicilor prin verbe care exprimă acțiunea de „a spune”;
- plasarea, după aceste verbe, a unor cuvinte precum: *că, să, ca să, dacă, unde, când, care* etc.;
- transformarea persoanei I și a II-a ale verbelor și ale pronumelor în persoana a III-a;
- reproducerea cât mai exactă a cuvintelor vorbitorului;
- transformarea modului imperativ în conjunctiv;
- transformarea cazului vocativ în acuzativ sau dativ;
- eliminarea exclamațiilor, a liniei de dialog.

Exersați!

7. Treceți următorul fragment dialogat în vorbire indirectă:

– Frumuseșel cățel aveți, zic eu cocoanii, după câteva momente de tăcere; da rău!

– Aș! nu e rău, zice cocoana, pînă se-nvață cu omul; dar nu știți ce cuminte și fidel este, și deștept! Ei bine! e ca un om, frate! doar că nu vorbește...

Apoi către paner, cu multă dragoste:

– Unde-i Bùbico?... Nu e Bùbico!...

Din paner se aude un miorlăit sentimental.

– Să-i dea mama băiețelului zăhărel?... Bùbico! Bùbi!! [...]

– Madam! pentru Dumnezeu, țineți-l să nu se dea la mine! eu sînt nevricos, și nu știu ce-aș fi în stare... de frică...

Dar cocoana, luînd în brațe pe favorit și mîngîindu-l cu toată duiosia:

– Vai de mine! cum crezi d-ta?... Noi sîntem băieți cu minți și binecrescuți...

Apoi cocoana scoate din săculețul de mînă o bucată de zahăr:

– Cui îi place zăhărelul?...

I.L. Caragiale, *Bùbico*

Exemplu:

Mama a repetat rugămintea: „Nu uita să te întorci la timp”.

Mama mi-a repetat rugămintea ca să nu uit să mă întorc la timp.

Pronumele personal

Eu sînt mult mai bine
crescut decît Ionel.
Tu ce zici?

Adică el e mai
mic, că-n rest...

Ce este pronumele personal

Observați!

1. Care este pronumele personal folosit de Alexandru în discuția cu Roboțel? Poate fi înlocuit printr-un alt cuvînt?

- ▶ PRONUMELE este partea de vorbire care ține locul unui substantiv într-o comunicare.
- ▶ PRONUMELE PERSONAL indică diferitele persoane care participă la actul comunicării.

Persoana, numărul și genul pronumelui personal

Folosiți-vă cunoștințele!

2. Indicați pronumele personale folosite de Alexandru și Roboțel în discuția lor. Precizați persoana și numărul pronumelor.
3. Precizați pronumele personale de persoana a III-a.

- ▶ PRONUMELE PERSONAL are **gen** numai la persoana a III-a: **masculin** (*el, ei*) și **feminin** (*ea, ele*).

Ce ne amintim?

✓ Pronumele personal are trei persoane:

- persoana I;
- persoana a II-a;
- persoana a III-a.

Pronumele personal are număr:

- singular;
- plural.

Cazul pronumelui personal

Ce descoperim?

✓ Pronumele personal stă în același caz cu substantivul căruia îi ține locul.

4. Arătați cazul substantivelor subliniate în textul de mai jos. Înlocuiți-le cu pronumele personale potrivite.

Roboțel e înfumurat. Cînd îi întâlnește *pe copii* la joacă, se laudă mereu. *Băieților* le spune că e mare sportiv. Talentul *robotului* se reduce însă la urlatul pe teren:

– *Alexandru*, dă mai bine în minge!

Formele și funcțiile sintactice ale pronumelui personal în cazul nominativ

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Indicați funcția sintactică a pronumelor personale din următoarele enunțuri:

- Eu am spart ceașca.
- Tu vorbești mult.
- El a pus dulceață în șoșoni.
- Ea împletește o flanelă.
- Noi râdem.
- Voi mergeți la film.
- Ei discută.
- Ele citesc.

► Formele de nominativ ale pronumelui personal sînt:

numărul persoana	singular	plural
persoana I	eu	noi
persoana a II-a	tu	voi
persoana a III-a	el, ea	ei, ele

► Pronumele personal în cazul nominativ este în poziție **subiect**.

Exersați!

6. Înlocuiți substantivele subliniate în textul următor cu pronume personale potrivite.

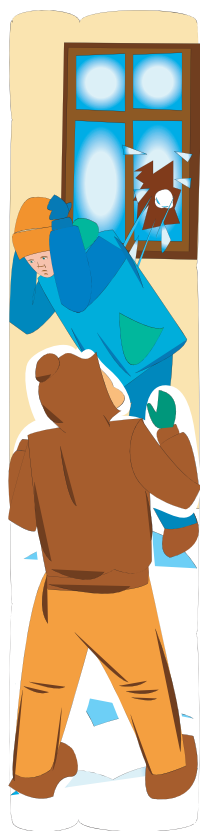
Băieții au organizat un concurs de aruncat bulgări. *Dana* le-a spus să fie atenți, dar *Mihai* a spart un geam.

7. Identificați pronumele personale din textul de mai jos. Indicați cazul și funcția sintactică a acestora.

El e un copil bine crescut. Noi apreciem comportamentul său. Voi ați văzut că el vorbește frumos cu toți colegii. Ele consideră că e cel mai amabil băiat din clasă.

8. Construiți enunțuri în care pronumele *eu, tu, el, ea* să fie subiecte.

9. Continuați textul de la exercițiul 6, imaginîndu-vă două variante de rezolvare a situației dificile. Folosiți pronume personale.

- Aceasta e fotografia de la ziua mea, când ai mei m-au lăsat să-i invit pe toți prietenii.
- Pe noi ne-a prins în cadru?
- Sigur! Uite-vă pe voi și pe mine. Iată-l pe el. Iat-o pe ea. Pe tine nu știu de ce nu te văd. Pe ele le-am zărit în altă poză.

Formele și funcțiile sintactice ale pronumelui personal în cazul acuzativ

Folosiți-vă cunoștințele!

10. Cine dialoghează în textul de mai sus? Arătați pronumele personale din dialog.
11. Precizați care dintre acestea pot primi în vorbire accent.
12. Ce funcție sintactică au pronumele personale identificate?
13. Indicați funcția sintactică a pronumelor personale din enunțurile de mai jos. Precizați ce cuvinte le precedă.
 - Am vorbit despre tine. • Mergeți la el.
 - Dansați ca ea. • Florile de la ei sînt frumoase.

Scriveți corect!

- ✓ Roboțel **ia** aparatul de fotografiat pentru a face un cadru.
- ✓ După ce **i-a** fotografiat pe copii, o întreabă pe Maria dacă **ea** dorește să se fotografieze aparte.

► Formele de acuzativ ale pronumelui personal sînt:

numărul	singular		plural	
forme	forme accentuate	forme neaccentuate	forme accentuate	forme neaccentuate
persoana I	(pe) mine	mă, m-	(pe) noi	ne
persoana a II-a	(pe) tine	te	(pe) voi	vă, v-
persoana a III-a	(pe) el, ea	îl, l-, o	(pe) ei, ele	îi, i, le

- Pronumele personal în cazul acuzativ este în propoziție **complement** sau **atribut pronominal**.

Ce descoperim?

- ✓ La acuzativ pronumele personal are:
 - forme accentuate;
 - forme neaccentuate.
- ✓ Formele accentuate ale pronumelui personal în acuzativ sînt precedate de prepoziții.

Formele și funcțiile sintactice ale pronumelui personal în cazul dativ

- Să vă arăt și vouă ce daruri am primit.
- Nouă să ne spui care dintre cadouri ți-a făcut ție cea mai mare bucurie.
- Mie îmi plac darurile neașteptate și mi-a produs o surpriză pixul cu un calculator mic, primit de la Răzvan. Scapi de calcule la lucrarea de matematică.
- Dana i-a dat lui ideea.
- Lor le vin mereu idei trăsnite.

Folosiți-vă cunoștințele!

14. Indicați pronumele personale din dialogul de mai sus, precizînd forma lor. Ce funcție sintactică au acestea?

► Formele de dativ ale pronumelui personal sînt:

numărul	singular		plural	
forme	forme accentuate	forme neaccentuate	forme accentuate	forme neaccentuate
persoana I	mie	îmi, mi	nouă	ne, ni
persoana a II-a	ție	îți, ți	vouă	vă, v-, vi
persoana a III-a	lui, ei	îi, i	lor	le, li

► Pronumele personal în cazul dativ este în propoziție **complement**.

Exersați!

15. Realizați o dictare comentată. Subliniați cu o linie pronumele personale în acuzativ și cu două linii pronumele personale în dativ.

„Eu nu-l pot admira îndeșt, pe cînd mama îl scui pă, să nu-l deoache, și îmi zice:

– Scui pă-l, să nu mi-l deochi!”

Ion Luca Caragiale, *Vizită...*

16. Construiți enunțuri cu următoarele ortograme: *lați/l-ați*, *var/v-ar*, *laș/l-aș*, *navă/na-vă*.

17. Alcătuiți două propoziții în care cuvîntul *o* să fie pronume personal și articol nehotărît.

Ce descoperim?

✓ La dativ pronumele personal are:

- forme accentuate;
- forme neaccentuate.

Scrieți corect!

Lui **i-au** spus o poveste.

Pe aceștia nu-i **iau** în seamă.

Pe aceștia îi **iau** acum.

De ziua lui, Alexandru a pus tartinele cu șuncă pe marginea ferestrei. Atrasă de mirosul lor, pisica vecinilor a constatat că sînt și pe gustul ei, nu doar al copiilor.

Formele și funcțiile sintactice ale pronumelui personal în cazul genitiv

Folosiți-vă cunoștințele!

18. Indicați pronumele personale din textul de mai sus.
19. Ce funcție sintactică au ele?

► Formele de dativ ale pronumelui personal sînt:

numărul	singular		plural	
genul	masculin	feminin	masculin	feminin
persoana				
persoana a III-a	lui	ei	lor	lor

► Pronumele personal în cazul genitiv este în propoziție **atribut pronominal**.

Formele pronumelui personal în cazul vocativ

20. Indicați pronumele personale din enunțurile de mai jos.

- Hei, tu! Adă-mi mingea.
- Hei, voi! Liniștiți-vă!
- O, voi! Cîntați un imn de slavă țării.

21. Care dintre acestea au formă accentuată și ce arată ele?

22. Ce semn de punctuație apare după aceste pronume?

► Formele de vocativ ale pronumelui personal sînt:

numărul	singular	plural
persoana		
persoana a II-a	tu!	voi!

► Pronumele personal în cazul vocativ nu are **funcție sintactică**, nu este parte de propoziție.

Ce descoperim?

✓ Cazul genitiv apare numai la persoana a III-a.

Ce descoperim?

✓ Cazul vocativ apare numai la persoana a II-a.
✓ Pronumele personal în cazul vocativ are aceeași formă cu pronumele personal în cazul nominativ.

✓ Pronumele personal în cazul vocativ se separă prin virgulă de restul propoziției.

Alte pronume personale

Exprimați-vă părerea!

23. Înlocuiți, în afirmația lui Alexandru, cuvântul subliniat cu o altă parte de vorbire.

Ei sînt invitații mei
și dînșii – părinții lor.

► La persoana a III-a există și alte pronume personale:

numărul	singular		plural	
cazul \ genul	masculin	feminin	masculin	feminin
N.-A.	dînsul	dînsa	dînșii	dînsele
D.-G.	dînsului	dînsei	dînșilor	dînselor

► Unii vorbitori îl simt ca avînd nuanță de politețe, situîndu-l între *el* și *dumnealui* (dar în limba literară nu poate fi sinonim cu acesta din urmă). În unele regiuni pronumele *dînsul* se folosește și pentru lucruri.

Ce descoperim?

✓ În limba literară, pronumele *dînsul* înlocuiește doar nume de persoană.

Exersați!

24. Analizați pronumele personale din textul de mai jos, după modelul dat. Comentați ortograma *le-a*.

Cadourile lor sînt frumoase. Mama lui le-a dus în camera ei, ca să nu fie împrăștiate prin sufragerie.

„lor” — pronume personal, persoana a III-a, numărul plural, genul masculin, cazul genitiv, funcție sintactică de atribut pronominal.

25. Subliniați pronumele personale în cazul vocativ din următorul dialog:

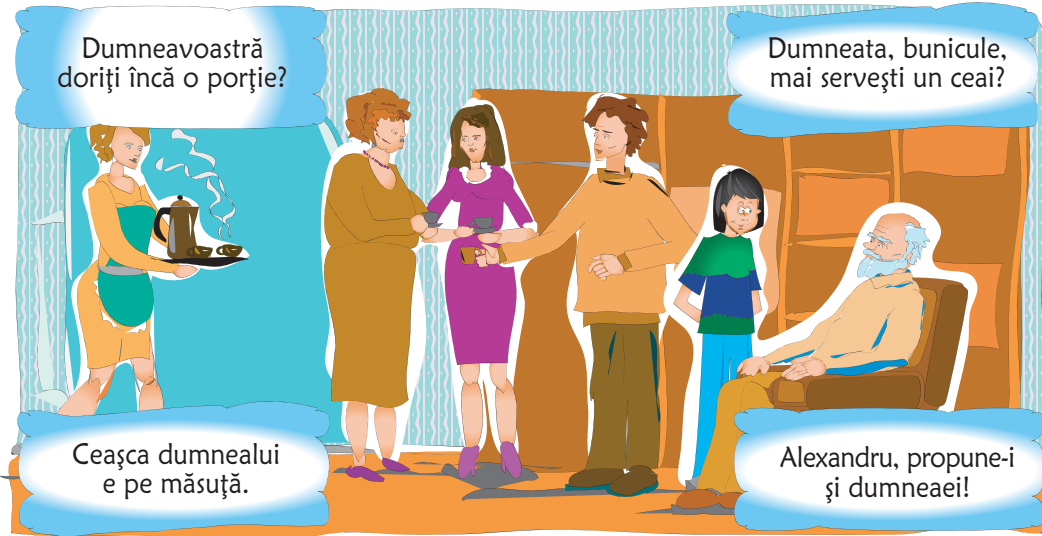
- Ehei, voi! Veniți la joacă!
- Ehei, tu! De ce nu vii încoace?

26. Identificați pronumele personal din enunțul următor și indicați funcția lui sintactică:

„...n-am mai dat de dînsa nicăieri.”
Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*

27. Alcătuiți trei enunțuri în care cuvîntul *lui* să fie pronume personal în cazul dativ, în cazul genitiv și articol hotărît.

6

Pronumele personal de politețe

Folosiți-vă cunoștințele!

28. Identificați pronumele personale de politețe folosite în replicile de mai sus.

29. Indicați persoana, numărul și cazul acestora. Care dintre pronumele identificate au forme specifice pentru gen?

► PRONUMELE PERSONAL DE POLITEȚE sau DE REVERENȚĂ arată respectul față de o persoană.

Formele pronumelui personal de politețe sînt:

persoana a II-a	singular		plural	
N.–A.–V.	dumneata (d-ta)		dumneavoastră (dv., dvs., d-voastră)	
D.–G.	dumitale (d-tale)			
persoana a III-a	singular		plural	
	masculin	feminin	masculin	feminin
N.–A.	dumnealui	dumneaei	dumnealor	dumnealor
D.–G.	(d-lui)	(d-ei)	(d-lor)	(d-lor)

Ce descoperim?

✓ Pronumele personal de politețe are numai persoana a II-a și a III-a.

✓ Pronumele personal de politețe se diferențiază după gen doar la persoana a III-a, singular.

30. Alcătuiți 3 enunțuri de mulțumire, folosind 3 pronume personale de politețe.

31. Redactați o scrisoare adresată unei persoane mai în vîrstă. Utilizați în două situații pronume de politețe.

Exprimați-vă părerea!

32. Ce exprimă cuvîntul subliniat în replica bunicului?

► În limbajul familiar și regional există și alte variante ale pronumelui personal de politețe: *mata*, *'neata*, *matale*, *mătălică*, *tălică*.

Aceste pronume exprimă politețea față de un inferior sau respectul dintre egali și dintre cei apropiați. Ele reprezintă cel mai scăzut grad de respect.

Formule reverențioase de adresare și de referire

Excelenței Sale,
domnului prim-ministru
al Republicii Moldova
Piața Marii Adunări
Naționale, nr.1, Chișinău

Procurorul general Soroca. **Domnia Sa**
le-a cerut colabora-
torilor consecvență și
nire cu lucrătorii de competență în activi-
poliție din raionul tatea lor.

Măria Sa,
regele roboților!

Ce descoperim?

✓ Există și alte pronume personale de politețe.

Exprimați-vă părerea!

33. Ce arată grupurile de cuvinte subliniate în adresa de pe scrisoare, în replica din visul lui Roboțel și în știrea din ziar?

34. În ce împrejurări sînt folosite aceste formule?

► FORMULELE REVERENȚIOASE, precum *Domnia Ta*, *Domnia Sa*, *Domnia Voastră*, *Măria Ta*, *Înălțimea Sa*, *Excelența Sa*, *Luminăția Voastră* etc. se folosesc în limbajul solemn, oficial și protocolar.

Formulele reverențioase exprimă cel mai înalt grad de respect.

Ce observăm?

✓ Aceste formule reverențioase se scriu cu majusculă.

Folositi-vă cunoștințele!

35. La ce persoană și la ce număr este utilizat verbul când vă exprimați un grad mai mare de respect?

Folositi:

persoana a II-a singular	persoana a II-a plural
limbaj familiar	limbaj solemn, oficial, protocolar
• între prieteni • între colegi de școală sau de serviciu • în familie	• pe stradă • într-un mijloc de transport • într-un loc public • la locul de muncă
• cu un prieten • cu un coleg • cu cineva din familie • cu cineva de vîrstă mai mică • cu cineva de aceeași vîrstă	• cu un necunoscut • cu o persoană mai în vîrstă • cu un cadru didactic • cu un superior în relațiile de serviciu

Ce descoperim?

✓ În pronumele de politețe *dumneata, dumnealui, dumneaei, dumnealor* se conține substantivul *domnia* care a suferit modificări fonetice.

6

– Ți-am adus niște flori. **la-le**, sînt din grădina mea!

Exersați!

36. Subliniați pronumele personale de politețe și formulele reverențioase din următoarele texte:

„Îmi dai voie, sînt învățătorul Gheorghe Vasile, tatăl dumnealui. Apostol, cum ne spuneți dumneavoastră...”

Mircea Eliade, *Noaptea de Sînzien*

„Codrule, Măria Ta,
Lasă-mă sub poala ta.”

Mihai Eminescu, *Codrule, Măria Ta...*

„Și Înălțimei Voastre gînd bun și mîină slobodă...”

Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*

„Vai de mine, Iliuță! strigă ea repede. Mi-a luat hultanul găina cea mare, neagră. O știi cît era de frumoasă! Și matala îți era dragă!”

Mihail Sadoveanu, *Hultanul*

37. **Lucrați în grup.** Formulați întrebări ca și când ați fi:

- în autocar, în troleibuz sau în tren;
- la școală, cînd vorbiți cu persoanele mature;
- pe stradă, cînd discutați cu o persoană necunoscută;
- în fața blocului, cînd vorbiți cu un copil mai mic decît voi;
- acasă, cu părinții sau cu frații.

– Mi-ar trebui și mie niște **yale**.

Numeralul

Ce este numeralul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Arătați ce numere apar în ilustrațiile de mai sus și precizați pentru ce sînt utilizate.

2. Indicați pagina la care este această temă și unitatea din care face parte.

► **NUMERALUL** este partea de vorbire care exprimă un număr sau ordinea obiectelor prin numărare.

Numeralul cardinal

Folosiți-vă cunoștințele!

3. Indicați numerele din numărătoarea de mai jos:

„O găină cu doi pui

Numără din doi în doi:

Doi, patru, șase, opt, zece;

O maimuță cu cercei

Numără din trei în trei:

Trei, șase, nouă.”

Emilia Comișel, *Folclorul copiilor*

4. Ce exprimă numerele identificate?

► **NUMERALUL CARDINAL** exprimă un număr concret de obiecte.

Ce observăm?

✓ Numerele apar frecvent în comunicarea de fiecare zi.

Este bine să mai știți

✓ **Cardinal** – 1. *adj.* principal, esențial, fundamental; 2. *s.m.* titlu în ierarhia Bisericii Catolice; 3. *s.m.* mică pasăre cântătoare, originară din America de Nord.

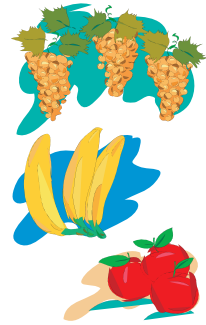
Folosiți-vă cunoștințele!

5. Indicați numerele din textul de mai jos și arătați dacă pot avea și altă formă.

„Bătrînul o mîngîie și zise băiatului:

- Bine, să prinzi și pentru tine, să prinzi și pentru ea.
- Ție două și mie două... nu e așa, tată moșule?
- Firește, ție două, lui două și mie una.”

Barbu Delavrancea, *Bunicul*

6

- Numerele *unu (un)* și *doi* își modifică forma în funcție de gen.

6. Cîte fructe sînt desenate în fiecare grup din dreapta paginii? Alcătuiești o minicompunere pornind de la aceste imagini și folosești numere cardinale.

Numerele cardinale simple și numerele cardinale compuse

Folosiți-vă cunoștințele!

7. Găsiți numerele cardinale din textele următoare:

„Acolo căutăm o săniuță, dacă se poate cu ataș, și-nhă-măm la ea doisprezece iepurași.”

Marin Sorescu, *Unde fugim de-acasă?*

„Trei papuci cu opt papuci
Patruzeci și cinci de nuci.”

Nina Cassian, *Eu și tata*

- Numerele cardinale sînt:
- simple – de la *unu* la *zece*, *sută*, *mie*, *milion*, *miliard*;
 - compuse – a) de la *unsprezece* la *nouăsprezece*, formate din numeral + prepoziția *spre* + *zece*;
 - b) de la *douăzeci* la *nouăzeci și nouă*, formate din numeral + *zeci* + *și* + numeral;
 - c) de la *o sută* în sus, formate din numeral care exprimă *sute* sau *mii* + numeral simplu sau compus.

Numerele cardinale compuse care conțin pe *unu (un)* și *doi* își modifică forma în funcție de gen.

Ce observăm?

✓ Următoarele numere cardinale se scriu și se pronunță corect:

- *paisprezece*;
- *șaisprezece*;
- *șaizeci*.

✓ Pentru exprimarea datei se folosesc numerele cardinale, în afară de prima zi a lunii.

✓ Pentru compusele lui *unu* se folosește masculinul (*douăzeci și unu mai*), iar pentru *doi* și compusele lui – femininul (*douăzeci și două mai*).

Valorile morfologice și funcțiile sintactice ale numeralului cardinal

Folosiți-vă cunoștințele!

8. Înlocuiți numerele cardinale din enunțurile următoare cu o altă parte de vorbire. Ce funcție sintactică au numerele cardinale?

Trei au plecat la săniuș. Pe doi îi cunosc.

► Numeralul cardinal poate avea **valoare substantivală**.
De exemplu: Zece este nota mare.

Ca și pronumele, numeralul cardinal este în această situație un substitut (un înlocuitor) al substantivului.

9. Arătați prin ce parte de vorbire a fost înlocuit numeralul cardinal *doi* din următorul enunț:

Doi
Frumoșii
Tărcății } pisei dorm.

10. Ce funcție sintactică îndeplinește numeralul cardinal în enunțul din exercițiul 9?

► Numeralul cardinal poate avea **valoare adjectivală**.
De exemplu: Roboțel a cumpărat *cinci* caiete.

Exersați!

11. Scrieți cu litere numerele: 29 • 36 • 216 • 345 • 1 953 • 15 955.

12. Analizați numerele cardinale din anunțurile publicitare din dreapta paginii, după modelul dat.

„cinci” — numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, cazul acuzativ, funcția sintactică de atribut.

13. Subliniați în enunțurile de mai jos numerele cardinale cu o linie și articolele nehotărâte cu două linii.

- Un băiat pofticios a cumpărat patru napolitane, cinci acadele, două ciocolate și un pateu.
- O fată și doi băieți se dau pe derdeluș cu o sanie veche.
- Nouă copii din clasa a V-a și alții nouă din clasa a VI-a au format cîte o echipă de fotbal.

Ce observăm?

✓ Numeralul cardinal poate înlocui un substantiv într-o comunicare.

Vînd vilă cu
5 camere, două
etaje, scară
interioară,
2 băi,
curte mare.
Tel.: 62.37.34

Firmă particulară
de construcții
ANGAJEAZĂ
14 zidari
4 dulgheri
2 tîmplari
1 șofer
1 casieră
Tel.: 25.27.13

D-L GOE de Ion Luca Caragiale

— fragment —

...Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam'mare, mamîica și tanti Mița au promis tînărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai.

...Tînărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică *le Formidable* și sub pamblică biletul de călătorie, înfip de tanti Mița, că „așa țin bărbații biletul”.

...Pe cînd Goe își mănîncă ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una de alta...Trenul aleargă acuma de spre Grivina către Periș.

— Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamî! zice mamîca către mam'mare.

Mam'mare se ridică bătrînește și se duce în coridor.

— Goe! Puișorule! Goe! Goe!
Goe nicăieri.

— Vai de mine! țipă cocoana, nu-i băiatul! Unde-i băiatul!... s-a prăpădit băiatul!

Și toate cocoanele sar...

Dar deodată, cu tot zgomotul tre-

nului, se aud bubuituri în ușa compartimentului, unde nu intră decît o persoană.

— Goe, maică, acolo ești?

— Da!

— Aide! zice mam'mare, ieși odată! ne-ai speriat!

— Nu! nu pot...

— E încuiat! zice mam'mare vrînd să deschidă pe dinafară.

— Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.

— Vai de mine! Îi vine rău băiatului înăuntru!

În sfîrșit, iacătă conductorul cu biletul: primește paralele și eliberează pe captiv, pe care toate trei cocoanele îl sărută dulce, ca și cum l-ar vedea după o îndelungată absență. Și mam'mare se hotărăște să stea în coridor pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se întîmple ceva puișorului. Puișorul vede o linie de metal în colțul coridorului, care are la capătul de sus o mașină cu mîner...

1. Citiți fragmentul de mai sus. Realizați lectura comentată a episodului.

2. Identificați elementele comune cu schița *Vizită...* de același autor.

3. Faceți portretul dlui Goe, insistînd asupra trăsăturilor de caracter ce reies din faptele și vorbele sale, din atitudinea altor personaje etc.

4. **Lucrați în pereche.** Povestiți colegului de bancă episodul care v-a amuzat cel mai mult.

5. Comentați afirmația:

Schița este compusă dintr-o succesiune de fapte și întîmplări, care se produc în timpul unei călătorii din provincie la București, avîndu-l ca personaj principal pe dl Goe, un copil răsfățat și obraznic, a cărui educație lasă mult de dorit.

PRONUMELE ȘI NUMERALUL

1. Analizează pronumele personale din textul următor: **1 p.**

- Alo! Răzvan?
- Da.
- Dana la telefon. Mi-ai spus să te sun ca să mergem să-i cumpărăm lui Alexandru un cadou pentru ziua lui.
- Voi ați discutat ce-am putea cumpăra?
- Noi n-am hotărât nimic și am dori să le cerem părerea și părinților noștri. Ei ne-au sfătuit deja să-i luăm mamei lui un buchet de flori, iar pentru el să căutăm un cadou amuzant.
- Eu mai am de scris un exercițiu la matematică și peste o jumătate de oră sînt în colțul străzii.
- Bine! Îl sun și pe Victor. Salut!
- Salut!

2. Construiește enunțuri cu următoarele ortograme: **1 p.**
ai/a-i, iar/i-ar, la/l-a, nea/ne-a, nul/nu-l.

3. Alcătuiește scurte dialoguri inspirate din desenele alăturate. Precizează persoana la care ai folosit pronumele și justifică alegerea. **2 p.**

4. Alege forma corectă. **1 p.**

„De ce (m-ați/ma-ți/mați) dus de lîngă voi?
De ce (m-ați/ma-ți/mați) dus de-acasă?
Să fi rămas fecior (l-a/la) plug,
Să fi rămas (l-a/la) coasă.”

Octavian Goga, *Bătrînii*

5. Redactează un text-narațiune pe tema: „La săniuș”, **2 p.**
în care să utilizezi cel puțin 3 pronume personale.

6. Scrie cu litere următoarele numere de telefon: **1 p.**

• 222 37 85 • 335 78 61 • 676 98 42

7. Analizează numerele cardinale din textul următor, **1 p.**
indicînd și funcția lor sintactică.

Astăzi sînt programate șase partide, urmînd ca mîine să se desfășoare alte trei meciuri. În clasament, echipa nr. 1 este „Zimbru”, iar pe locul doi se află „Tiligul”.

8. Selectează forma corectă a numeralelor cardinale **1 p.**
din următoarele enunțuri:

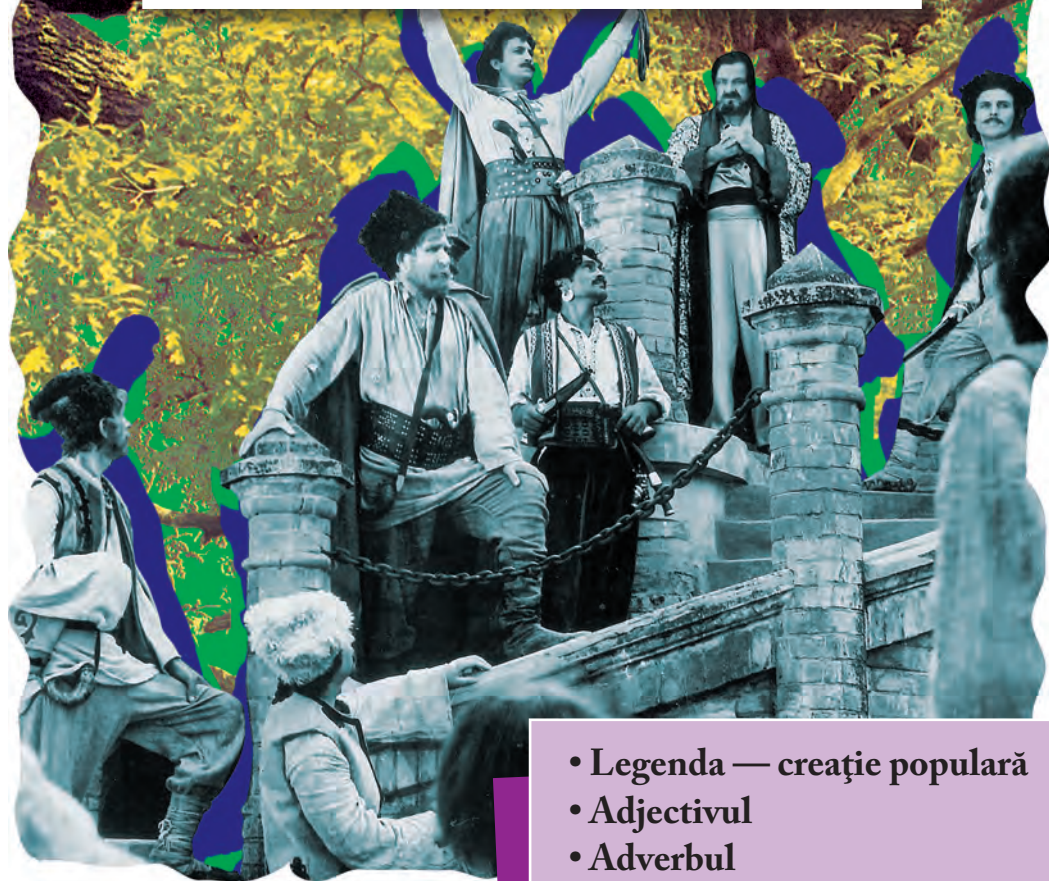
- Ziua mea e pe doi/două mai.
- Pe douăsprezece/doisprezece iulie voi pleca la mare.
- Pe douăzeci și una/douăzeci și unu iunie terminăm anul școlar.

7

LEGENDA POPULARĂ

În legende se explică apariția lumii,
a plantelor, a animalelor, a ținuturilor sau
se povestesc fapte ieșite din comun.

- Legenda — creație populară
- Adjectivul
- Adverbul
- Interjecția

Legenda

DRAGOȘ-VODĂ

Dragoș-Vodă era un român deștept și voinic din Maramureș. El era un bun vânător și-i plăcea să străbată pădurile, ca să uciagă fiarele sălbatece. Într-o zi, se porni la vânătoare cu o haită de câini. Apucă prin niște codri mari; umblă cât umblă și câinii dibuiră¹, în sfârșit, un taur sălbatec cu niște coarne tari încovoiate și cu o barbă stufoasă. Era un bour sau un zimbru, adică un fel de fiară puternică și mare ce nu se mai găsește acum prin țară la noi. Câinii luară la goană pe acel bour care fugea ca turbat prin codri și părea că are aripi la picioare. Dragoș-Vodă alerga și el călare în urma haitei de câini, cari lătrau toți de urlau pădurile.

Astfel fugiră cu toții o zi și o noapte, fără ca să se oprească. Bourul fugea tot mai repede, iar câinii, câte unul-unul, cădeau morți de oboseală. Numai o cățea mai rămăsese, care nu se lăsa de fugă și p-aci, p-aci era să ajungă pe bour. Dar fiara, sosind la malul unui râu mare, se repezi în apă ca să treacă gîrta înot. Cățeaua se aruncă și ea în apă, dar puterile nu o mai țineau; ea se zbatu din răputeri, pînă ce deodată se afundă în valuri și se îneacă. Dragoș sosi și el acolo și, văzînd pierzania² bieteii cățele, azvîrli după bour ghioaga³ sa cea țintuită⁴ cu cuie de fier. Ghioaga izbi fiara drept în creștet și apa râului se roși de sîngele ei. Atunci Dragoș prinse bourul, îi tăie capul și-l luă cu sine, ca un semn de izbîndă.

Dragoș se făcu stăpîn pe țara unde se petrecuse această vestită vânătoare. Gîrlei în care se înecase vrednica lui cățea îi dăde numele de Moldova, fiindcă pe cățea o chema Molda; și toată țara dimprejur luă numele gîrlei, iar semnul noii domnii din Moldova fu capul bourului ucis în apa Moldovei de viteazul Dragoș.

Din *Legende populare românești*

¹ A dibui, vb. — a da de urma cuiva.

² Pierzanie, s.f. (pop.) — moarte năprasnică, violentă.

³ Ghioagă, s.f. — armă veche de luptă, alcătuită dintr-un ciomag din lemn sau din fier, cu ținte (cuie scurte de metal).

⁴ Țintuit, adj. — (în text) acoperit cu ținte.

DICȚIONAR CULTURAL

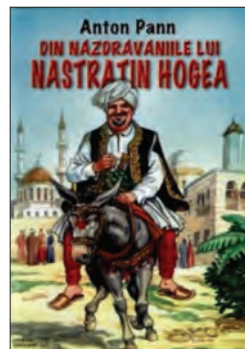
✓ **Dragoș** (mijlocul secolului al XIV-lea) – voievod român din Maramureș, considerat în tradiția orală drept întemeietor al Moldovei.

Legenda — creație populară

Aflați mai mult!

- Legenda este o creație populară, care circulă oral și este consemnată în scris de culegătorii de folclor.
- Există și legende culte, scrise de autori cunoscuți, care prelucrează motive din legendele populare.

Ce observăm?

✓ Apariția, în text, a unor cuvinte și construcții diferite de cele din limba literară

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

- Indicați forma literară a următoarelor cuvinte din text:
 - sălbatec • cari • p-aci
- Formați familia de cuvinte a verbului *a vîna*.
- Găsiți sinonime pentru următoarele cuvinte din text:
 - deștept • voinic • dibuiră • (pădurile) urlau • fiară
- gîrlă • vrednic
- Cunoașteți și alte sensuri ale substantivului *corn*?
- Alcătuți o listă cuprinzînd sinonimele expresiei: a o lua la goană.

Morfologie și sintaxă

Folosiți-vă cunoștințele!

- Indicați forma literară a verbelor *să ucigă, îi dete*.

Exprimare

Observați!

- Arătați prin ce diferă alăturarea cuvintelor din exemplele de mai jos de exprimarea literară:
 - *fără ca să se oprească*;
 - *țintuită cu cuie de fier*.

..... Explorarea textului

Timpul și spațiul întâmplării

Observați!

8. Identificați în legenda *Dragoș-Vodă* pasajele referitoare la spațiul în care se petrece întâmplarea.
9. Care este punctul de plecare al vânătorilor? Dar cel de sosire?
10. Indicați rolul articolelor nehotărâte în exemplele de mai jos:
 - Apucă prin *niște* codri mari.
 - Fiara sosind la malul *unui* râu mare...
11. Care este semnificația adjectivului *mare* în exemplele de mai sus?
12. Selectați pasajele din text care surprind momentul desfășurării acțiunii.
13. Notați cuvintele care sugerează că întâmplarea se petrece în urmă cu mult timp.

Exprimați-vă părerea!

14. Ce vă sugerează, referitor la durata acțiunii, construcția subliniată în enunțul următor: Dragoș *umblă cât umblă*?
15. Credeți că urmărirea bourului a durat într-adevăr *o zi și o noapte*?

Folosiți-vă cunoștințele!

16. Ce asemănări și ce deosebiri există între timpul și spațiul din acest text și cele din basm?

Personaje

Folosiți-vă cunoștințele!

17. Care sînt personajele din legenda *Dragoș-Vodă*? Numiți-le în ordinea apariției lor.
18. Realizați, pe baza textului, portretul lui Dragoș-Vodă. Evidențiați trăsăturile fizice și morale ale eroului.
19. Prin ce mijloace este caracterizat personajul?

Ce descoperim?

- ✓ Indicii de spațiu și de timp

Ce observăm?

- ✓ Deși unele elemente privind locul sînt menționate, spațiul propriu-zis al întâmplării nu poate fi precizat.
- ✓ Timpul în care se petrec întâmplările este un trecut foarte îndepărtat.

Ce observăm?

- ✓ Eroul este însoțit în căutarea sa de ajutoare.

20. Care sînt ajutoarele lui Dragoș-Vodă la vînătoare?
21. Cine este „călăuza” voievodului pe acest drum?
22. De ce urmărirea bourului se sfîrșește tragic pentru cățeaua Molda?

Observați!

23. Identificați modalitățile prin care este prezentat bourul.
24. La ce mod și la ce timp sînt verbele utilizate în descrierea personajelor?
25. Arătați ce vă sugerează următoarele secvențe în care este descris bourul:
- *un fel de fiară;*
 - *care fugea ca turbat prin codri și părea că are aripi la picioare.*

Ce observăm?

✓ În unele texte, există și portrete ale unor animale.

Acțiunea

Folosiți-vă cunoștințele!

26. Notați pe caiete etapele narațiunii.
27. Copiați tabelul de mai jos. Completați-l cu verbele care indică acțiunile personajelor din legenda de la pagina 160.

Dragoș	cîinii	bourul	cu toții	cățeaua
<i>se porni</i>	<i>dibui ră</i>	<i>fugea</i>	<i>fugiră</i>	<i>rămăsese</i>
.....				
.....				
.....				
.....				
.....				

Ce observăm?

✓ Verbele indică ritmul desfășurării acțiunii.

Observați!

28. Numiți verbele care apar în tabel cel mai frecvent. Ce legătură este între sensurile lor?
29. Identificați verbele din text. Arătați în ce ritm se desfășoară acțiunea.
30. Stabiliți aspectele de trecut, indicativ ale verbelor identificate la exercițiul 29.

..... Interpretarea textului

Exprimați-vă părerea!

31. Ce formă ia „căutarea” în acest text?
32. Ce descoperă Dragoș-Vodă la capătul drumului parcurs?
33. Cine este „călăuza” voievodului pe acest drum?
34. Cum se explică existența capului de bour pe stema noului pământ descoperit?
35. De ce nașterea unei țări sau ridicarea unei construcții presupune, în credința populară, o jertfă? Cunoașteți și alte creații cu această temă?
36. Cum este explicată în text denumirea Moldovei?
37. De ce poporul păstrează în amintire această întâmplare ca pe o *vestiță vînătoare*?

► **LEGENDA** este o narațiune populară, în proză sau în versuri, în care realitatea și ficțiunea se împletesc. În legendă se explică originea unor ființe, plante sau animale, desfășurarea unor momente istorice sau faptele unor eroi. De obicei, în legende se dă o explicație imaginară unui fapt real; de exemplu: întemeierea și denumirea statului Moldova, printr-o întâmplare fantastică.

Aflați mai mult!

– Citiți și discutați următoarele observații ale lui Mircea Eliade, referitoare la tema legendei studiate:

„Urmărirea zimbrului are ca rezultat descoperirea unei țări necunoscute și, în cele din urmă, întemeierea unui stat. Această temă mitică este extrem de răspândită, fie sub formă de mituri ale originii (originea popoarelor, a statelor, a dinastiilor etc.), fie sub formă de legende folclorice.”

– În legenda *Dragoș-Vodă* se povestește modul în care memoria colectivă a păstrat momentul întemeierii Moldovei. Această întâmplare este deseori relatată sub denumirea de *Legenda descălecatului*.

Este bine să mai știți

✓ Culegerile de legende ne oferă mai multe tipuri:

- legende despre plante;
- legende despre originea unor localități;
- legende despre animale.

DICTIONAR LITERAR

✓ **A descăleca** – a se așeza statornic într-un loc, întemeind o țară. Termenul a fost folosit mai ales de cronicari, în legătură cu întemeierea Moldovei și a Țării Românești.

✓ **Mit** – povestire fabuloasă, care cuprinde credințele popoarelor despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari.

Adjectivul

Ce este adjectivul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Indicați adjectivele folosite de Alexandru în descrierea lui Roboțel.
2. Arătați ce parte de vorbire determină adjectivele din enunțurile de mai jos.
 - Mie îmi plac animalele blînde.
 - M-a bucurat milionul cîștigat la Concursul de Șah.
3. Din ce parte de vorbire a provenit adjectivul din al doilea enunț?

E mic și iute.
La prima privire
pare a fi
colțuros, dar
eu cred că e
simpatic.

Ce observăm?

✓ Adjectivul se folosește pentru a descrie ceva sau pe cineva.

7

► ADJECTIVUL este partea de vorbire care exprimă înșușirea unui obiect.

► Adjectivele sînt: { PROPRIU-ZISE: *alb, mic, bun*;
PROVENITE DIN ALTE PĂRȚI
DE VORBIRE: *sfios, liniștit, adunat*.

Ce descoperim?

✓ Adjectivul determină un substantiv sau un substitut al acestuia (pronume sau numeral).

Adjectivele variabile și adjectivele invariabile

Folosiți-vă cunoștințele!

4. Precizați genul, numărul și cazul substantivelor determinate de adjective în enunțurile de mai jos.
 - Băiatul bun iubește animalele.
 - Băieții buni au făcut un coteț cățelului.
 - Fetița bună îngrijește o pisică.
 - Fetițele bune dau de mîncare porumbeilor.
- ♦ Citiți literele scrise cu roșu de Roboțel pentru a marca în scris sunetele care indică modificarea formei adjectivelor.
5. Selectați substantivele determinate de adjectivul *gri* din enunțurile de mai jos, precizînd genul și numărul lor.
 - Cotoiul *gri* e pe acoperiș.
 - PISOII *gri* sînt puii lor.
 - Pisica *gri* îl cheamă.
 - PISICUȚELE *gri* se joacă cu ei.
6. Arătați diferențele de formă ale adjectivelor *bun* și *gri*.

Ce descoperim?

✓ Desinența indică modificarea formei adjectivului în funcție de gen, număr și caz.

► Adjectivele sînt:

{ VARIABLE — cînd își modifică
 forma în vorbire;
 INVARIABILE — cînd nu își mo-
 difică forma în vorbire.

Acordul adjectivului cu substantivul determinat

Folosiți-vă cunoștințele!

7. Indicați adjectivele și substantivele determinate de ele din enunțurile de mai jos.

- Lupul rău a mîncat iezii neascultători.
- Mezinul i-a povestit întîmplarea caprei iubitoare.
- Dorința mamei triste era să se răzbune.

♦ Precizați genul, numărul și cazul acestor substantive și adjective. Ce constatați?

Exersați!

8. Subliniați cu o linie adjectivele propriu-zise și cu două linii adjectivele provenite din alte părți de vorbire din textul următor:

„Era într-adevăr o veveriță, un ghem de blăniță de culoarea flăcării, cu coada stufoasă adusă pe spinare spre urechi, c-un căpșor minuscul. Am avut un simțămînt intens de simpatie pentru fărîma ei simbolică de viață.”

Mihail Sadoveanu, *Veverița*

9. Arătați care dintre adjectivele de mai jos și din dreapta paginii sînt variabile și care sînt invariabile:

- adînc • bălai • cuminte • deștept • dibaci • dulce • greoi

10. Analizați adjectivele din textul următor, după modelul dat.

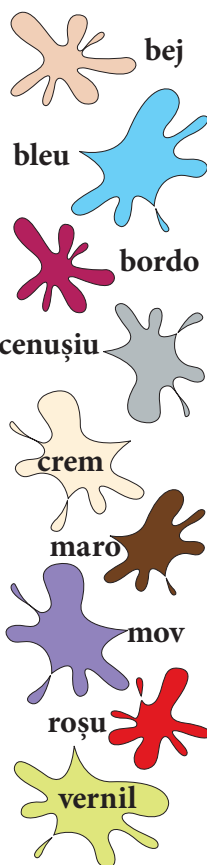
În curtea largă, cocoșii frumoși se înfruntau mereu. Ei aveau pieptul lucios și pene albăstrii. Creasta roșie împodobește un cap ce se înalță cu mare trufie pe deasupra lighioanelor ogrăzii.

„largă” — adjectiv propriu-zis, variabil, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul „curtea” (feminin, singular, acuzativ).

11. **Creați.** Descrieți în cinci rînduri o mică viețuitoare, folosind cel puțin șase adjective.

Ce observăm?

✓ Adjectivul se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat.

Funcțiile sintactice ale adjectivului

Folosiți-vă cunoștințele!

12. Indicați adjectivele din replicile lui Alexandru și Roboțel din imaginile alăturate. Ce funcție sintactică au ele?

- Adjectivul are funcție sintactică de:
- ATRIBUT — Pisica *harnică* prinde șoareci.
 - NUME PREDICATIV — Pisica este *harnică*.

Locul adjectivului față de substantivul determinat

Folosiți-vă cunoștințele!

13. Arătați unde sînt așezate adjectivele față de substantivul determinat.

„Și-a risipit Apolodor
În triluri lungi, răsunătoare,
Superba-i voce de tenor.”

Gellu Naum, *Cărțile cu Apolodor*

- ♦ Ce se întîmplă cu cele așezate înaintea substantivului?

- *Adjectivul* poate sta înainte sau după substantivul determinat. Cînd adjectivul stă înaintea substantivului, preia de la acesta articolul hotărît.

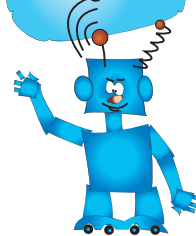
Exersați!

14. Realizați dictarea comentată a textului. Analizați adjectivele din text, indicînd și funcția lor sintactică.

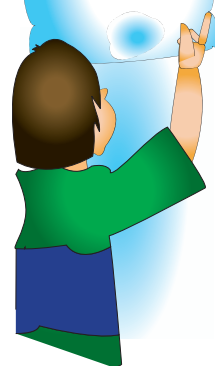
Blînde dealuri își arcuiau coamele spre cerul înalt și limpede. În lumina slabă a palidului soare de sfîrșit de iarnă, coasta golașă era cenușie. Peisajul cu tonuri gri era trist și doar mugurul verde al ierbii încolțite îl înveselea.

Pe o carte serioasă de filozofie nu poate dormi decît un șoarece inteligent.

Cred că e cult.

Adjective formate cu sufixe

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Găsiți adjectivele derivate cu sufixe din replica lui Alexandru și din reclama de pe panou.
2. Arătați cum sînt formate adjectivele următoare:
 - amaric • bărbătesc • cărămiziu • darnic • domnesc
 - fermecător • fumuriu • gălbui • lemnos • milos • osos
 - pămîntiu • roșiatic • străveziu
3. Copiați enunțurile de mai jos. Completați spațiile libere cu adjectivul *auriu*.
 - Mi-am pus cerceii ...
 - ... lauri împodobeau fruntea statuii.

clopoței
argintii

face parte
din sufix

desinență

Adjective formate cu prefixe

Folosiți-vă cunoștințele!

4. Arătați cum sînt formate următoarele adjective:
 - neatent
 - neașteptat
 - nedrept
 - nesigur

► Prefixul *ne-* formează antonime.

5. Adjectivele *strălucit*, *descusut*, *reales* sînt derivate sau nu? Justificați-vă răspunsul.

► Sînt derivate cu prefixe verbele *a străluci*, *a descoase*, *a realege*, și nu adjectivele provenite din participiul acestor verbe.

6. Formați cu ajutorul prefixului *în* adjective de la cuvintele: *nou*, *nor*, *negru*, *nod*, *nămol*.

articol
hotărît
desinență
face parte
din sufix

argintiii

clopoței

Substantive provenite din adjective

Folosiți-vă cunoștințele!

7. Ce parte de vorbire sînt cuvintele evidențiate în enunțurile următoare:

- *Leneșul* mai mult aleargă, *scumpul* mai mult păgubește.
- *Un bolnav* s-a însănătoșit.

Folclor

► Adjectivele devin substantive prin articulare.

Exersați!

8. Explicați cum sînt formate următoarele adjective:

- albăstrui • castaniu • cîinos • cîntător • dăscălesc
- grabnic • lumesc • mijlociu • necalificat • nesperios • neprevăzut • roșiatic • tomnatic • tuciuriu • voinicesc

9. Completați spațiile libere cu adjectivele potrivite din coloana din stînga, făcînd acordul cu substantivul.

zglobiu
hazliu
cenușiu
grijuliu
propriu

Cîțiva nori ... erau pe cerul primăvărat. Odată cu primele raze de soare, ... copii încep ... lor jocuri. Veselia vîrstei ... îi face să uite de sfaturile ... ale părinților.

Scriveți corect!

pirpiriii copii;
pustiii copaci;
arămiii codri;
cafeniii muguri;
albăstriiii toporași

10. Indicați substantivele provenite din adjective din următoarea propoziție:

Albastrul pur al cerului se reflectă în apa de un verde-deschis.

11. Realizați o dictare comentată a textului de mai jos.

„Pe mușchiul gros, cald ca o blană a pămîntului, căprioara stă jos, lîngă iedul ei. Acesta și-a întins capul cu botul mic, catifelat și umed, pe spatele mamei lui. Căprioara îl linge, și limba ei subțire culcă ușor blana moale, mătăsoasă a iedului.”

Emil Gîrleanu, *Căprioara*

12. Analizați adjectivele din fragmentul de la exercițiul 11, indicînd și funcția lor sintactică.

ADJECTIVUL

1. Găsește cât mai multe adjective care pot determina substantivele de mai jos. **1 p.**

ghiocel

mașină

mărțișor

2. Descrie florile din buchet, folosind adjective referitoare la: **1 p.**

- culoare • miros • formă

3. Găsește în horoscopul din dreapta paginii adjectivele prin care sînt descrise caracteristicile zodiei. Treci textul la plural. **1 p.**

4. Transcrie, trecînd la plural, următoarele enunțuri: **1 p.**

- Tricoul vișiniu e în dulap.
- Timpuriul ghiocel a răsărit.

5. Explică modul în care sînt formate următoarele adjective: **1 p.**

- cenușiu;
- înviorător;
- neînmugurit;
- firesc;
- luminos;
- vîrstnic.

6. Analizează adjectivele din textele de mai jos, indicînd și funcția lor sintactică. **1 p.**

„Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură,
Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură.
În curînd și el apare pe-orizontul aurit,
Sorbînd roua dimineții de pe cîmpul înverzit.”

Vasile Alecsandri, *Dimineața*

7. Completează textul cu adjective potrivite. **1 p.**

„Ești ..., ești ... o, țara mea ... ai copii ..., care te iubesc, ai cartea ... a trecutului și viitorul ... înaintea ta ...
Pentru ce curg lacrămile tale?”

După A. Russo

8. Rescrieți caracteristicile zodiacale proprii, folosind cel puțin 5 adjective. **2 p.**

9. Formați grupuri conform zodiilor și identificați asemănările. **1 p.**

Ștefan Luchian. *Anemone*
(ulei pe pînză)

Pești

19 februarie — 20 martie

Caracteristici ale nativului

Este șovăitor, nehotărît în acțiuni.
Este un tip milos și darnic. Este sincer și afectuos, dar uneori are un comportament agresiv.
În munca lui este ingenios.
În relațiile cu ceilalți este timid.

Adverbul

Ce este adverbul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Arătați ce parte de vorbire determină cuvântul evidențiat:

Era un bour sau un zimbru, un fel de fiară puternică și mare ce nu se mai găsește *acum* prin țară la noi.

► ADVERBUL este partea de vorbire neflexibilă care determină un verb.

2. Identificați adverbele. Ce părți de vorbire determină?

- El a fost destul de mândru de izbînda sa.
- Domnul s-a gîndit aproape totdeauna la unire.

Felul adverbului

Învățați jucîndu-vă!

3. **Lucrați în grup.** Primul grup să găsească în textul următor adverbele care arată locul, al doilea – pe cele care arată timpul și al treilea – pe cele care arată felul în care se desfășoară acțiunea.

Atunci am plecat departe de locurile acelea. Trăisem bine acolo, dar le-am părăsit lesne, imediat ce se ivise ocazia. Dincolo, anevoie mi-aminteam de vremurile trecute.

► După înțeles, adverbele sînt:

- DE LOC — *acolo, aici, aproape, deasupra, dedesubt, împrejur, jos, sus, departe;*
- DE TIMP — *acum, atunci, astăzi, devreme, ieri, îndată, odată, poimîine, niciodată;*
- DE MOD — *abia, alene, anevoie, astfel, așa, bine, bărbătește, degrabă, firește, repede, încît.*

4. Subliniați adverbele în proverbele de mai jos:

Mergi încet, departe ajungi. Focul tăciunelui se stinge repede. Gura satului n-o închizi niciodată.

Ce descoperim?

✓ Adverbul poate să determine și un adjectiv sau un alt adverb.

7

Scriveți corect!

✓ Nu-i place **deloc** ca-feaua.

Acesta este un adverb **de loc**.

De șapte ori măsoară și **o dată** taie.

Odată, cînd eram la grădiniță...

Adverbe provenite din adjective și adverbe provenite din substantive

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Indicați ce părți de vorbire sînt cuvintele evidențiate în enunțurile următoare:

- Oul *frumos* este încondeiat de bunica.
- Mama a roșit *frumos* ouăle.
- *Primăvara* este un anotimp plăcut.
- Paștele se sărbătorește *primăvara*.

Aflați mai mult!

- Unele adverbe sînt formate prin derivare cu sufixe:
- prietenește • chiorîș • pieptiș • literalmente • românește

Funcția sintactică a adverbului

Folosiți-vă cunoștințele!

6. Indicați funcția sintactică a adverbelor din cuvintele mamei (imaginea alăturată).

► În general, adverbele au funcția sintactică de **complement**.

Exersați!

7. Grupați următoarele adverbe după felul lor:
 - numai • aievea • iar • îndată • încă • mereu • nicăieri
 - cîndva • uneori • niciodată • aiurea • aidoma • adesea
 - brusc
8. Indicați adverbele provenite din alte părți de vorbire din textul următor:

Primăvara facem curățenie pentru Paște. Luni am bătut bine covoarele și miercuri vom spăla toate geamurile.
9. Alcătuiești 8 enunțuri în care cuvintele *des*, *rău*, *rece*, *ușor* să fie adjective și adverbe.
10. Scrieți după dictare următoarele cuvinte:
 - afară • altminteri • odată • apoi • încoace • încolo • mîine
 - cumva • undeva • nicicînd • negreșit • deodată • anevoie.

Ce descoperim?

- ✓ Adjectivul devine adverb atunci cînd determină un verb.
- ✓ Substantivele care denumesc anotimpurile, părțile zilei, zilele săptămîinii devin adverbe de timp cînd determină un verb.

Se fac pregătiri
pentru Paște.

Acum pune coșul
cu ouă roșii acolo.
Așază-l bine!

Interjecția

Ce este interjecția

Exprimați-vă părerea!

1. Ce arată cuvintele evidențiate în replicile din desenele alăturate?

- INTERJECȚIA este partea de vorbire care, folosită exclamativ, exprimă stări sufletești, îndemnuri sau reproduce sunete din natură.
De obicei, interjecția nu are **funcție sintactică**, **nu este parte de propoziție**.

Tipuri de interjecție

Exprimați-vă părerea!

2. Arătați ce exprimă interjecțiile din desenele alăturate.

- Interjecțiile exprimă:
- senzații sau stări sufletești;
 - acte de voință (îndemnuri, ordine).
- Interjecțiile care reproduc sau imită sunete și zgomote din natură se numesc **onomatopee**.

Hai să mă ajuți la bucătărie!

O, cât mă bucur că vine Paștele!

Rolul interjecției în comunicare

Exprimați-vă părerea!

3. Ce rol au interjecțiile în dialogul din desenul alăturat?

► În comunicare, interjecțiile pot fi folosite:

- pentru a te adresa direct unei persoane: *măi, mă, fă, bre* (au același rol ca și vocativul);
- pentru a atrage atenția cuiva asupra unui lucru: *ia, iacă, iată, uite, ian*.

Punctuația interjecției

Observați!

4. Arătați ce semne de punctuație s-au folosit după interjecții în exemplele din această temă (paginile 173, 174).

5. Cu ce literă se continuă comunicarea după semnul exclamării în următoarele exemple:

- Ei! Ați cumpărat iepurași de ciocolată?
- Vai! am uitat cozonacul în cuptor!

Exersați!

6. Indicați interjecțiile pe care vi le sugerează imaginile din dreapta paginii.

7. Realizați dictarea comentată a textului. Identificați interjecțiile din textul de mai jos:

- Ei! Bravo! Ați făcut singuri curățenie în camera voastră.
- A, ce credeai că nu sîntem în stare?
- De, pînă acum n-ați prea dovedit-o!
- Uf, dragă mamă, tot nu ești mulțumită?
- E, dacă asta se întîmplă numai din an în Paște!
- Acum, la o sărbătoare așa de mare, hai! fii și tu înțelegătoare! Uite, îți promitem că o să facem săptămînal curat.

8. Construiți enunțuri în care cuvîntul o să fie interjecție, pronume personal, articol nehotărît, numeral cardinal.

9. **Lucrați în pereche.** Improvizați un dialog cu colega/colegul de bancă, folosind cît mai multe interjecții.

Ce descoperim?

✓ După interjecție se poate pune:

- virgulă;
- semnul exclamării.

✓ Semnul exclamării pus după interjecție nu este considerat semn de punctuație finală. Comunicarea poate continua cu literă mică.

LEGENDA LĂCRIMIOAREI

de Vasile Alecsandri

În rai nici o minune plăcută nu lipsea.
Văzduhul lin, răcoare, a crini amirosea,
Căci albele potire în veci tot înflorite
Scoteau din a lor sînuri arome nesfîrșite.
Lumina era moale și-ndemnătoare șoptii.
Nici noaptea urma zilei, nici ziua urma nopții.
Prin arbori cîntau păsări, prin aer zburau îngeri,
Și nu găseau răsunset în el a lumii plîngeri;
Căci scris era pe ceruri, pe frunze și pe unde:
Nici umbra de durere aice nu pătrunde”.
Pe maluri verzi, frumoase, de rîuri limpeze,
Stau sufletele blînde, iubinde, fericite,
Gustînd în liniștire cerească veselie
Ce-n fiecare clipă cuprinde-o vecinicie.
Dulce-adăpost de pace, grădină-ncîntătoare...
Avea orice minune, dar îi lipsea o floare.
Și iată că sosește un oaspe de pe lume,
Un suflet alb și tînăr pe-un nor de dulci parfume;
Iar sufletele toate îi ies lui înainte,
Primindu-l cu zîmbire, cu gingașe cuvinte,
Și-i zic: „În raiul nostru bine-ai sosit, copile!
Curînd plecași din viață! Nu plîngi a tale zile?”
„Nu, căci am dat o clipă de viață trecătoare
Pe alta mai ferice și-n veci nepieritoare.”
„Și nu ți-e dor acuma de lumea pămîntească?”
„Nu, căci mai mult îmi place întinderea cerească.”
„Cum? Nu lași nici o jale pe urma ta duioasă?”
„Ah! las o mamă scumpă, o mamă drăgăstoasă
Și vecinic după dînsa voi plînge cu durere!”
Zicînd, copilul plînge, lipsit de mîngîiere,
Și lacrimile-i calde se schimbă-n lăcrimioare.
De-atunci nu mai e lipsă în rai de nici o floare!

1. Citiți poezia și demonstrați prin două argumente că este o legendă.
2. Citiți poezia *Lăcrimioare* de același autor și redactați reacția cititorului (VAS/Bliț).
3. Comparați aceste două texte și completați diagrama Venn.

ADVERBUL ȘI INTERECȚIA

1. Indică felul adverbelor din textul următor, precizînd și funcția lor sintactică. **1 p.**

Mîine e Paștele și acum Alexandru face ultimele cumpărături.

– Acolo, jos, în raft aveți o cutie de bomboane. Vă rog frumos, să mi-o dați!

– Îți spun cinstit că are termenul depășit și te sfătuiesc prietenește să iei vișine în ciocolată. Ieri, am mîncat o cutie întregă, fiindcă sînt delicioase.

2. Alege forma corectă a cuvintelor subliniate: **1 p.**

• *Altădată/altă dată* mama făcea drob de Paște.

• Bunicului îi e *totuna/tot una* dacă face și cozonaci, fiindcă are diabet și nu mîncă dulciuri.

• *Bineînțeles/bine înțeles* că vom merge toți la slujba de Înviere.

3. Construiește enunțuri cu următoarele ortograme: **1 p.**
odată/o dată; întruna/într-una; deloc/de loc; deoparte/de o parte; altfel/alt fel; demult/de mult.

4. Corectează greșelile de folosire a adverbelor din următorul text: **1 p.**

Am cumpărat trei cărți noi apărute în colecția „Tezaur”. Sîntem fermi convinși că sînt interesante. La lansarea lor au venit destul de mulți elevi.

5. Alcătuiește patru propoziții în care cuvintele *repede* și *greu* să fie adjective și adverbe. **1 p.**

6. Construiește patru enunțuri în care cuvintele *seara* și *iarna* să fie substantive și adverbe. **1 p.**

7. Identifică interjecțiile din textul de mai jos: **1 p.**

Familia s-a întîlnit la masa de Paște. Tata spune:

– Hai să ciocnim cîte un ou roșu.

– Sigur! Să vedem cine sparge mai multe.

Spre surprinderea tuturor, Alexandru reușește să le spargă pe toate.

– A! Sper că n-ai trișat și că oul nu e din lemn!

– Vai, mamă, cum poți să crezi așa ceva? Uite, ia-l și tu!

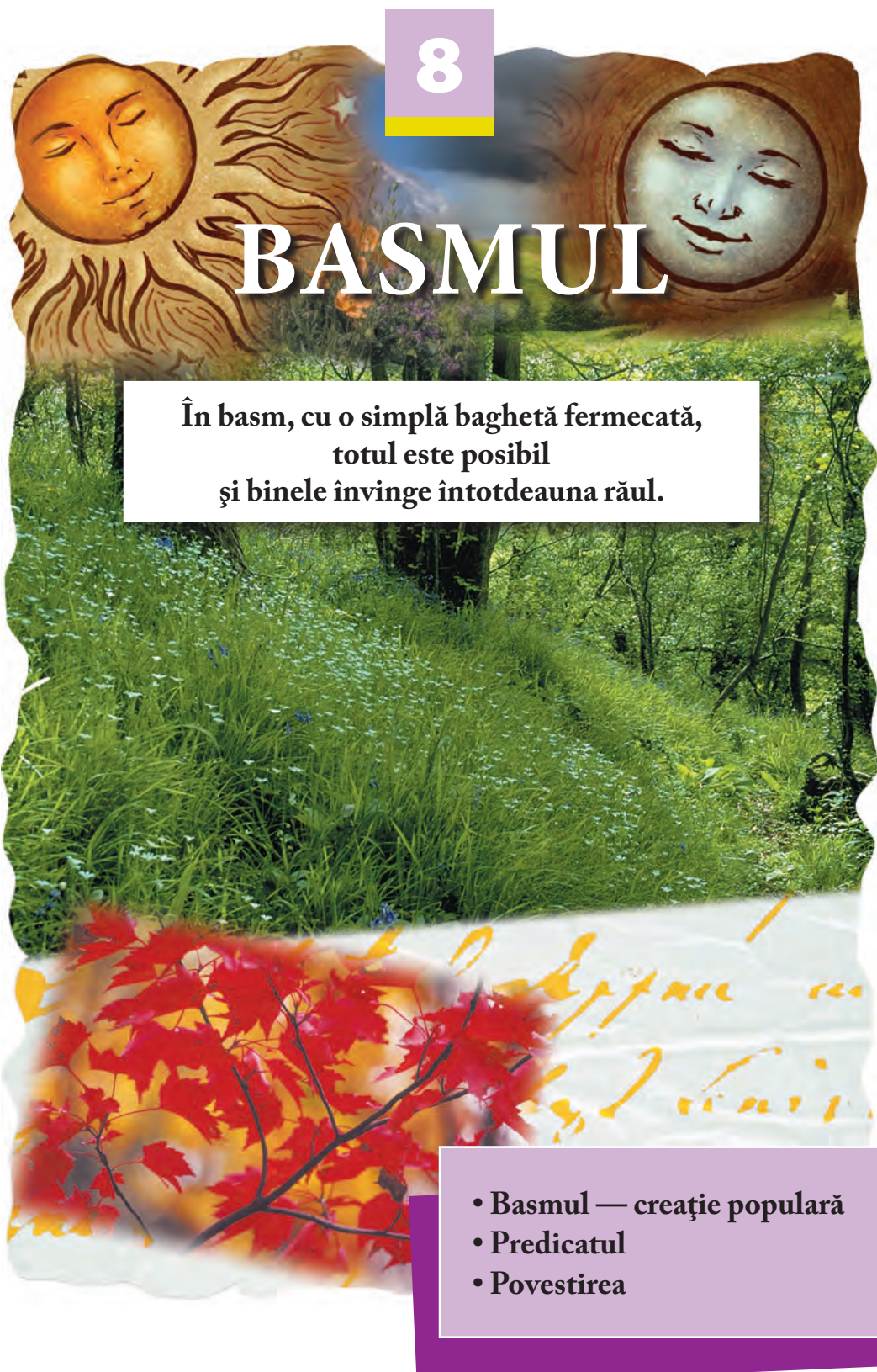
– Hristos a înviat!

– Adevărat a înviat!

8. Redactează în 10 rînduri o legendă despre floarea preferată. **3 p.**

Poc! Cioc!

BASMUL

În basm, cu o simplă baghetă fermecată,
totul este posibil
și binele învinge întotdeauna răul.

- Basmul — creație populară
- Predicatul
- Povestirea

Basmul

PRÎSLEA CEL VOINIC ȘI MERELE DE AUR

— fragmente —

A fost odată ca niciodată...

Era odată un împărat puternic și mare, și avea pe lângă palaturile sale o grădină frumoasă, bogată de flori, și meș-
teșugită nevoie mare! Așa grădină nu se mai văzuse pînă
atunci, p-acolo. În fundul grădinei avea și un măr care făcea
mere de aur și, de cînd îl avea el, nu putuse să mănînce din
pom mere coapte, căci, după ce le vedea înflorind, crescînd
și pîrguindu-se, venea oarecine noaptea și le fura tocmai
cînd erau să se coacă. Toți paznicii din toată împărăția și cei
mai aleși ostași, pe care îi pusese împăratul ca să pîndească,
n-au putut să prindă pe hoți. În cele mai de pe urmă veni
fiul cel mai mare al împăratului și-i zise:

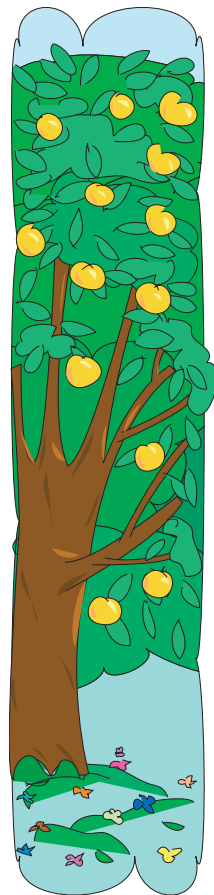
— Tată, am crescut în palaturile tale, m-am plimbat
prin astă grădină de atîtea ori, și am văzut roade foarte
frumoase în pomul din fundul grădinei, dar n-am putut
gusta niciodată din ele; acum a dat în copt, dă-mi voie ca
noptile astea să păzesc însumi, și mă prinz că voi pune
mîna pe acel tîlhar care ne jefuiește.

[Tatăl se lăsă înduplecat, dar fiul cel mare nu reuși să prindă pe
tîlhari; peste un an, nici fiul cel mijlociu nu izbuti. Împăratul,
deznădăjduit, hotărî să taie pomul, dar Prîslea, fiul cel mic, îl
rugă pe tatăl său să-i îngăduie și lui să păzească mărul de aur.]

— Tată, atîția ani l-ai ținut, ai suferit atîtea necazuri după
urma acestui pom, mai lasă-l, rogu-te, și anul acesta, să-mi
încerc și eu norocul.

— Fugi d-aci, nesocotitul, zise împăratul. Frații tăi cei
mai mari, atîți și atîți oameni voinici și deprinși cu nevo-
ile n-au putut face nimic, și tocmai tu, un mucos ca tine,
o să izbutească? N-auzi tu ce prăpăstii spun frații tăi? Aici
trebuie să fie ceva vrăji.

— Eu nu mă încumet, zise Prîslea, a prinde pe hoți, ci
zic că o încercare de voi face și eu nu poate să-ți aducă
nici un rău.

Împăratul se înduplecă, mai lăsa pomul netăiat încă un an.

Sosi primăvara: pomul înflori și mai frumos și legă mai mult decît altădată. Împăratul se veseli de frumusețea florilor și de mulțimea roadelor sale, dară cînd se gîdea că nici în anul acesta n-o să aibă parte de merele lui cele aurite, se căia că l-a lăsat netăiat. Prîslea se ducea adesea prin grădină, da ocol mărului și tot plănuia. În sfîrșit, merele începură a se pîrgui. [...]

Cum veni seara, se duse, își luă cărți de cetit, două țepușe, arcul și tolba cu săgețile. Își alege un loc de pîndă, într-un colț, pe lîngă pom, bătu țepușele în pămînt și se puse între ele, așa cum să-i vină unul dinainte și altul la spate ca, dacă îi va veni somn și va moțâi, să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui, și dacă ar da capul pe spate, să se lovească cu ceafa în cel dinapoi.

Astfel, pîndi pînă cînd, într-una din nopți, cam după miezul nopții, simți că-l atinge încetișor boarea zorilor, care îl îmbăta cu mirosul său cel plăcut, o piroteală moleșitoare se alege de ochii lui; dară loviturile ce suferi, vrînd să moțâiască, îl deșteptară și rămase priveghind pînă cînd, pe la revărsat de zori, un ușor fișîit se auzi prin grădină. Atunci, cu ochii țintă la pom, luă arcul și sta gata; fișîitul se auzi și mai tare și un oarecine se apropie de pom și se apucă de ramurile lui; atunci, el dete o săgeată; dete două și cînd dete cu a treia, un geamăt ieși de lîngă pom și apoi o tăcere de moarte se făcu; iară el, cum se luminea puțin, culese cîteva mere din pom, le puse pe o tipsie de aur și le duse la tatăl său.

Niciodată n-a simțit împăratul o mai mare bucurie decît cînd a văzut la masa sa merele de aur, din care nu gustase niciodată.

— Acum, zise Prîslea, să căutăm și pe fur.

Dară împăratul, mulțumit că pipăise merele cele aurite, nu mai voia să știe de hoți. Fiul său însă nu se lăsa cu una, cu două, ci, arătînd împăratului dîra de sînge ce lăsase pe pămînt rana ce făcuse hoțului, îi spuse că se duce să-l caute și să-l aducă împăratului chiar din gaură de șarpe. Și chiar de-a doua zi, vorbi cu frații lui ca să meargă împreună pe urma hoțului și să-l prinză.

[Frații începură să-l dușmănească pe Prîslea, pentru că, prin izbînda lui, îi făcuse de rușine. Hotărîră să plece toți trei în căutarea hoțului. Frații mai mari plănuiră să-l „piardă” pe cel mic. Ajunși la o prăpastie, spre care îi condusesese dîra de sînge, coborîră pe o frînghie. Singurul care avu curajul să se lase pînă jos fu Prîslea. Frații se sfătuiră să-l aștepte ca să vadă dacă reușește să prindă hoțul.]

Prîslea ajunsese pe tărîmul cellalt, se uită cu sfială în toate părțile, și cu mare mirare văzu toate lucrurile schimbate: pămîntul, florile, copacii, lighioni altfel făptuite erau p-acolo. Deocamdată îi cam fu frică, dară, îmbărbătîndu-se, apucă pe un drum și merse pînă dete de niște palaturi cu totul și cu totul de aramă.

Nevăzînd nici un pui de om pe care să-l întrebe cîte ceva, intră în palat, ca să vadă cine locuia acolo. În pragul ușei, îl întîmpină o fată frumușică.

[Prîslea află că este fata unui împărat de pe tărîmul lui și fusese răpită, împreună cu două surori ale ei, de către trei frați zmei, pe moșia cărora se aflau. Zmeii voiau să le ia de soții, dar ele se împotriveau, cerîndu-le tot felul de minunății. Prîslea îi povesti fetei cum a ajuns acolo și o întrebă despre puterea zmeilor, plănuiind să-i înfrunte. El îi promise că va încerca să le elibereze. Prîslea se luptă mai întîi cu primii doi zmei, pe care îi răpuse. Se îndreptă apoi spre palatul de aur al zmeului care furase merele din grădina tatălui său.]

Văzînd palaturile de aur în care locuia zmeul cel mic, rămase cam pe gînduri, dară, luîndu-și inima în dinți, intră înăuntru.

Cum îl văzu fata, îl rugă ca pe Dumnezeu să o scape de zmeu, care, zicea ea, e hotărît ca, îndată ce se va face sănătos bine, să o silească oricum să se însoțească cu dînsul.

Abia isprăvisese vorba, și buzduganul, izbînd în ușa și în masă, se puse în cui. Prîslea întrebă ce putere are zmeul și îi spuse că aruncă buzduganul cale de trei conace; atunci, el îl aruncă și mai departe, lovindu-l în piept.

Zmeul, tulburat de mînie, se întoarce numaidecît acasă.

— Cine este acela care a cutezat să calce hotarele mele și să intre în casa mea?

— Eu sînt, zise Prîslea.

— Dacă ești tu, îi răspunse zmeul, am să te pedepsesc amar pentru nescotința ta. Cum ai vrut, venit-ai; dară nu te vei mai duce cum vei voi.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, îi răspunse Prîslea, am eu ac de cojocul tău.

Atunci se învoiră să se ia la luptă dreaptă:

și se luptară,

și se luptară,

zi de vară

pînă seara;

iară cînd fu pe la nămieze, se făcură amîndoi două focuri și așa se băteau; un corb însă le tot da ocol, croncănind. Văzîndu-l, zmeul îi zise:

— Corbule, corbule! ia se u în unghiile tale și pune peste mine, că-ți voi da stîrvul ăsta ție.

— Corbule, corbule! îi zise și Prîslea, dacă vei pune peste mine se u, eu îți voi da trei stîrvuri.

— Unde dă Dumnezeu să cază un asemenea noroc chior peste mine! Mi-aș sătura sălașul întreg.

— Adevăr grăiește gura mea, îi răspunse Prîslea.

Corbul, fără a mai întârzia, aduse în unghiile sale seu, puse peste viteazul Prîslea, și prinse mai multă putere.

Către seară, zise zmeul către fata de împărat, care privea la dînșii cum se luptau, după ce se făcuseră iară oameni:

— Frumușica mea, dă-mi nițică apă să mă răcoresc, și-ți făgăduiesc să ne cununăm chiar mîine.

— Frumușica mea, îi zise Prîslea, dă-mi mie apă, și-ți făgăduiesc să te duc pe tărîmul nostru, și acolo să ne cununăm. [...]

Fata de împărat dete apă lui Prîslea și bău, și prinse mai multă putere; atunci strînse zmeul în brațe, îl ridică în sus, și, cînd îl lăsă jos, îl băgă pînă în genunchi în pămînt; se opinti și zmeul, ridică și el în sus pe Prîslea, și lăsîndu-l jos, îl băgă pînă la brîu; puindu-și toate puterile, Prîslea mai strînse o dată pe zmeu de-i pîrîi oasele și, aducîndu-l, îl trînti așa de grozav, de îl băgă pînă în gît în pămînt, și-i și tăie capul; iară fetele de bucurie se adunară împrejurul lui, îl luau în brațe, îl sărutau și îi ziseră:

— De azi înainte frate să ne fii.

Îi spuseră apoi că fiecare din palaturile zmeilor are cîte un bici, cu care lovește în cele patru colțuri ale lor și se fac niște mere. Așa făcură, și fiecare din fete avură cîte un măr. Se pregătiră deci să se întoarcă pe tărîmul nostru.

Ajungînd la groapă, cletenă frînghia de se lovi de toate marginile groapei. Paznicii de sus pricepură că trebuie să tragă frînghia. Se puseră la vîrtejuri și scoaseră fata cea mare cu mărul ei de aramă.

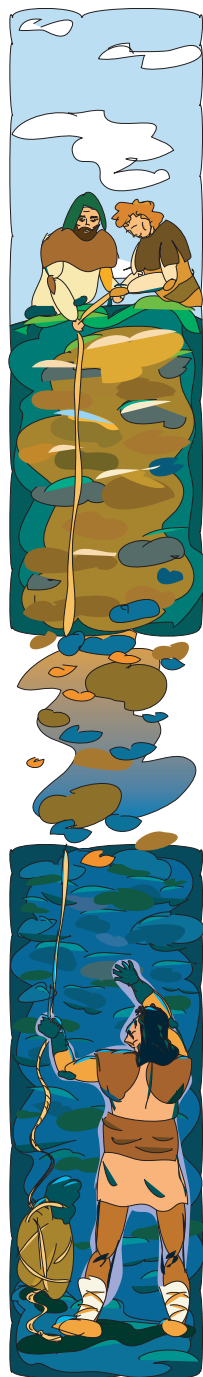
Ea, cum ajunsese sus, arătă un răvășel ce-i dase Prîslea, în care scria că are să ia de bărbat pe frate-său cel mai mare.

Bucuria fetei fu nespūsă cînd se văzu iară pe lumea unde se născuse.

Lăsară din nou frînghia și scoase și pe fata mijlocie, cu mărul ei cel de argint și cu o altă scrisoare, în care o hotăra Prîslea de soție fratelui celui mijlociu.

Mai lăsară frînghia și scoase și pe fata cea mică; aceasta era logodnica lui Prîslea; însă mărul ei cel de aur nu-l dete, și-l ținu la sine.

El simțise de mai-nainte că frații săi îi poartă simbetele și, cînd se mai lăsă frînghia ca să-l ridice și pe el, dînsul legă o piatră și puse căciula deasupra ei, ca să-i cerce; iară

frații, dacă văzură căciula, socotind că este fratele lor cel mic, slăbiră vârtejile și dete drumul frînghieii, care se lăsă în jos cu mare iuțeală, ceea ce făcu pe frați să creadă că Prîslea s-a prăpădit.

Luară deci fetele, le duseră la împăratul, îi spuseră cu prefăcută mîhnire că fratele lor s-a prăpădit, și se cununară cu fetele, după cum rînduise Prîslea. Iară cea mică nu voia cu nici un chip să se mărite, nici să ia pe altul.

Prîslea, care ședea deoparte, văzu piatra, care căzuse cu zgomot, și se gîndea ce să facă ca să iasă afară. Pre cînd se gîndea și se plîngea dînsul, auzi un țipăt și o văietare care îi umplu inima de jale; se uită împrejur și văzu un balaur care se încolăcise de un copac, și se urca ca să mănînce niște pui de zgripsor. Scoase paloșul Prîslea, se repezi la balaur și numaidecît îl făcu în bucățele.

[Puii îi mulțumiră lui Prîslea și cînd sosi mama lor, zgripsoroaica, ei i-l arătară pe voinic.]

[...] iară ea, de bucurie, îl strînse în brațe și cît p-aci era să-l înghiță, dacă nu l-ar fi acoperit puii.

— Ce bine vrei să-ți fac și eu, pentru că mi-ai scăpat puii de moarte?

— Să mă scoți pe tărîmul celălalt, răspunse Prîslea.

— Greu lucru mi-ai cerut, îi zise zgripsoroaica, dară pentru că ție îți sînt datoare mîntuirea puilor mei, mă învoiesc la asta. Pregătește o sută de oca de carne făcută bucățele de cîte o oca una, și o sută de pîini.

Făcu ce făcu Prîslea, găti pîinile și carnea și le aduse la gura groapei. Zgripsoroaica zise:

— Pune-te deasupra mea cu merinde cu tot și, de cîte ori oi întoarce capul, să-mi dai cîte o pîine și cîte o bucată de carne.

Se așezară și porniră, dîndu-i, de cîte ori cerea, pîine și carne. Cînd era aproape, aproape să iasă deasupra, pasărea uriașă mai întoarse capul să-i mai dea demîncare; dară carnea se sfîrșise. Atunci Prîslea, fără să-și piardă cumpătul, trase paloșul și-și tăie o bucată de carne moale din coapsa piciorului de sus, și o dete zgripsoroaicei.

După ce ajunseră deasupra și văzu că Prîslea nu putea să umble, îi zise zgripsoroaica:

— Dacă nu era binele ce mi-ai făcut și rugăciunea puilor mei, mai că te mîncam. Eu am simțit că carnea care mi-ai dat în urmă era mai dulce decît cea de mai înainte, și n-am înghițit-o; rău ai făcut de mi-ai dat-o.

Apoi o dete afară dintr-însa, i-o puse la loc, o unse cu scuipat de-al său și se lipi. Atunci se îmbrățișară, își mulțumiră unul altuia și se despărțiră; ea se duse în prăpastia de unde ieșiseră, și Prîslea plecă către împărăția tatălui său.

[Află că frații săi s-au căsătorit și că fata cea mică nu vrea să se mărite decît cu acela care îi va aduce „o furcă cu caierul și

fusul cu totul de aur”, care „să toarcă singură”, așa cum primise de la zmeu. Auzind acestea, Prîslea merse la argintarul căruia împăratul îi poruncise să facă furca și îi promise că, dacă îl acceptă ca ucenic, în trei zile el o va face. Prîslea scoase furca din mărul de aur al zmeului primit de la fata cea mică și argintarul o duse împăratului.]

Fata, cum văzu furca, îi trecu un fier ars prin inimă; ea cunoscuse furca și pricepu că Prîslea cel viteaz trebuie să fi ieșit d-asupra pămîntului.

[Ea mai ceru atunci împăratului o „cloșcă cu pui cu totul și cu totul de aur”, așa cum îi dăruise zmeul. Prîslea scoase și cloșca din mărul zmeului, iar argintarul, fericit, o duse împăratului. Acesta îi spuse fetei că acum, după ce toate voile îi fuseseră împlinite, trebuia să se pregătească de nuntă.]

— Tată, îi mai zise fata, cine a făcut astea două lucruri, trebuie să aibă și mărul de aur al zmeului; poruncește, rogu-te, argintarului, să aducă pe meșterul care le-a făcut.

Primind porunca asta argintarul, se înfățișă împăratului, rugîndu-se să-l ierte și zicîndu-i:

— Cum o să aduc înaintea Măriei Tale pe meșter, fiindcă este un om prost¹ și trențeros și nu este vrednic să vază luminata față a Măriei Tale.

Împăratul porunci să-l aducă oricum ar fi.

Atunci, argintarul, după ce puse de spăla pe Prîslea și-l curăță, îl îmbracă în niște haine noi și-l duse la împăratul; iară împăratul îl înfățișă fetei.

Cum îl văzu fata, îl și cunoscuse. Ea nu putu să-și ție lacrimile care o podidiseră, de bucurie mare ce avu, și zise împăratului:

— Tată, acesta este viteazul care ne-a scăpat din mîna zmeilor.

Și, dînd în genunchi, îi sărută mîinile și pe față, și pe dos.

Luîndu-i seama bine împăratul, îl cunoscuse și dînsul, măcar că foarte mult se schimbase. Îl îmbrățișă și-l sărută de sute de ori. Dar el tăgăduia.

În cele din urmă, inima lui înduioșată de rugăciunile tatălui său, ale mamei sale și ale fetei care rămase în genunchi rugîndu-l, mărturisi că, în adevăr, el este fiul lor cel mai mic.

¹ Prost, adj. — (în text) de condiție socială modestă, din popor, de jos, de rînd.

Prîslea le povesti apoi toată istoria sa, le spuse și cum a ieșit deasupra pămîntului și le arătă și mărul de aur al zmeului.

Atunci împăratul, supărat, chemă pe feciorii lui cei mai mari; dar ei cum văzură pe Prîslea, o sfeclică. Iară împăratul întrebă pe Prîslea cum să-i pedepsească? Viteazul nostru zise:

— Tată, eu îi iert și pedeapsa să o ia de la Dumnezeu. Noi vom ieși la scara palatului și vom arunca fiecare câte o săgeată în sus, și Dumnezeu, dacă vom fi cineva greșiți, ne va pedepsi.

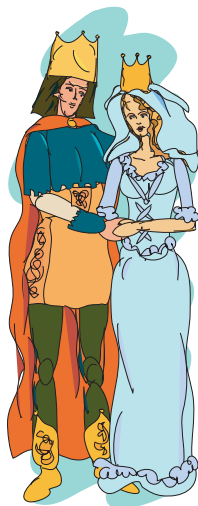
Așa făcură. Ieșiră cîte trei frații în curte, dinaintea palatului, aruncară săgețile în sus și, cînd căzură, ale fraților celor mai mari le căzură drept în creștetul capului și-i omorîră, dar a celui mai mic îi căzu dinainte.

Iară dacă îngropară pe frații cei mai mari, făcură nuntă mare, și Prîslea luă pe fata cea mică. Toată împărăția s-a bucurat că le-a adus Dumnezeu sănătos pe fiul cel mai mic al împăratului și se mîndrea, fălindu-se de vitejiile ce făcuse el; iară după moartea tătîne-său, se sui el în scaunul împărăției și împărăți în pace de atunci și pînă în ziua de astăzi, de or fi trăind.

Trecui și eu pe acolo și stătui de mă veselii la nuntă, de unde luai

O bucată de batoc,
Ș-un picior de iepure șchiop,
și încălecai p-o șa și v-o spusei dumneavoastră așa.

Petre Ispirescu, *Legende sau basmele românilor*

Plăcerea lecturii

Aflați mai mult!

– Citiți integral basmul *Prîslea cel voinic și merele de aur*.

Basmul — creație populară

Aflați mai mult!

– Obiceiul de a povesti este străvechi și există la toate popoarele.

– La sate, acest fenomen se manifesta cu diferite prilejuri: la sezători, la clăci, după terminarea muncii, la păzitul vitelor, la moară etc.

Trăsăturile caracteristice ale basmului popular:

- caracter oral** ▶ este transmis prin viu grai;
- caracter anonim** ▶ autorul este necunoscut;
- caracter colectiv** ▶ este rezultatul contribuției mai multor creatori anonimi.

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

- Indicați forma literară a următoarelor cuvinte din text:
 - mă prinz • să piarză • să crează • să înghiță • să vază
 - să ție • umere • genunche • trențeros • palaturi • p-acolo
 - d-aici • cetit • lighioni • cellalt
- Explicați cum s-au format cuvintele: *mîhnire*, *moleșitor*, *a îmbărbăta*, *zgripsoroaica*, *a se înduioșa*.
- Alcătuți propoziții cu verbul *a povățui* și cu sinonimele acestuia.
- Dați sinonime pentru următoarele expresii din text: *a o sfecli*, *a pune mîna pe*, *a face voia cuiva*, *a-și încerca norocul*, *a purta sîmbetele*, *noroc chior*, *a avea ac de cojocul cuiva*.
- Alegeți două dintre expresiile de mai sus pe care le folosiți în vorbirea curentă. Construiți cîte un enunț cu acestea.

Exprimați-vă părerea!

- Întăcește Roboțel după ce Alexandru i-a citit basmul:

Zmeii **se fac luntre și punte** pentru a îndeplini dorințele fetelor de împărat.

Prîslea **își ia inima în dinți** și intră în palatul de aur.

Ce observăm?

- ✓ Sensul unitar al unor grupuri stabile de cuvinte folosite în limbă

8

7. De ce a făcut Roboțel aceste confuzii? Discutați cu colegul/colega de bancă.

8. **Lucrați în grup.** În primul grup va câștiga elevul care va găsi cele mai multe sinonime pentru prima expresie înțeleasă greșit de Roboțel. În al doilea grup va câștiga elevul care va găsi cele mai multe expresii cuprinzând substantivul *inimă*.

Folosiți-vă cunoștințele!

9. Care este sensul cuvîntului *fur* din text? Se mai folosește astăzi acest cuvînt?

10. Ce înțeles are cuvîntul *rugăciune* în enunțul: *Prîslea veni cu rugăciune către tată-său*?

11. Alcătuiți o propoziție în care acest cuvînt să fie folosit cu sensul lui curent.

Ce descoperim?

✓ Cuvinte cu sensuri multiple

Construcții sintactice specifice limbii vorbite

Folosiți-vă cunoștințele!

12. Identificați, în următoarele construcții, cuvintele care apar într-o altă ordine decît cea obișnuită: *nepovestită fu mirarea tatălui său, rogu-te, o încercare voi face și eu, adevăr grăiește gura mea, scoase paloșul Prîslea*.

Exprimați-vă părerea!

13. Care este efectul inversării ordinii obișnuite a cuvintelor în exemplele menționate mai sus?

14. Restabiliți cuvintele din enunțurile de mai jos într-o ordine obișnuită. Ce ați observat?

- Prîslea, cu mare mirare, văzu toate lucrurile schimbate.
- El, auzind de toate acestea, nu puțin s-a întristat în sufletul lui.
- Cum ai vrut, venit-ai, dară nu te vei mai duce cum vei voi.

Ce observăm?

✓ Ordinea neobișnuită a cuvintelor în enunț

.....Explorarea textului

Timpul și spațiul întâmplării

Exprimați-vă părerea!

15. Ce vă sugerează formula: *A fost odată ca niciodată*, folosită la începutul basmului?

16. Se poate stabili cu precizie momentul în care se petrece acțiunea basmului? Argumentați.

Ce descoperim?

✓ Basmul constituie o lume unde totul este posibil.

Observați!

17. Câți ani trec de la încercarea fiului cel mare al împăratului de a-l prinde pe hoțul merelor pînă cînd Prîslea îl rănește pe răufăcător?

18. Cîte zile îi cere Prîslea argintarului să aștepte pentru a-i aduce furca de aur? Argumentați.

Ce observăm?

✓ Ritmul și durata întâmplărilor.

Exprimați-vă părerea!

19. Unde se desfășoară întâmplările povestite? Ați putea indica acest loc pe o hartă a lumii? Explicați.

20. Ce reprezintă în basm cele două tărîmuri?

Ce descoperim?

✓ În basm, întâmplările se petrec pe două tărîmuri diferite.

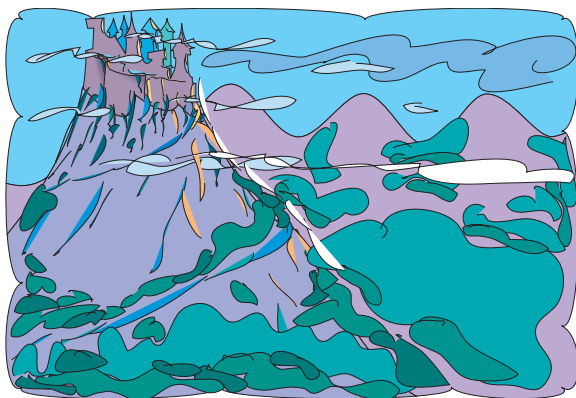

Folosiți-vă imaginația!

21. Recitați următorul pasaj:

„Prîslea ajunsese pe tărîmul cellalt, se uită cu sfială în toate părțile, și cu mare mirare văzu toate lucrurile schimbate: pămîntul, florile, copacii, lighioni altfel făptuite erau p-acolo. Deocamdată îi cam fu frică, dară, îmbărbătîndu-se, apucă pe un drum și merse pînă dete de niște palaturi cu totul și cu totul de aramă.”

♦ Cum vă închipuiți tărîmul în care a ajuns voinicul Prîslea? Descrieți-l într-o jumătate de pagină.

22. Priviți ilustrațiile de mai jos. Indicați o altă modalitate prin care personajele basmelor pot călători între cele două țărmuri.

► Timpul și spațiul în basm sînt imaginare; prin urmare, nu pot fi indicate cu precizie.

Între povestitor și ascultător există o convenție (o înțelegere), conform căreia în basm orice este posibil.

În basme există două țărmuri. Acestea se află la mare distanță unul de celălalt, au o înfățișare diferită și se conduc după legi diferite.

Personaje

Observați!

23. Care este personajul principal al basmului *Prîslea cel voinic și merele de aur*?

24. Care sînt personajele secundare? Dar personajele episodice?

Exprimați-vă părerea!

25. Copiați pe caiete tabelul de mai jos. Completați-l cu personajele care reprezintă binele și cele care reprezintă răul.

Ce descoperim?

✓ Personajele episodice apar într-un singur episod al basmului.

Ce descoperim?

✓ În basm, personajele reprezintă modele morale opuse.

Personaje reprezentînd binele	Personaje reprezentînd răul

Folosiți-vă cunoștințele!

26. Identificați în basm:

- ființele cu însușiri supranaturale
 - animalele sau păsările
 - obiectele fermecate
- } care îl ajută pe erou.

27. Povestiți pe scurt întâmplarea prin care zgrițuroaica își dovedește calitățile supranaturale.

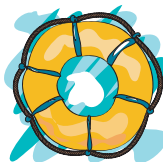
28. Selectați din basm:

- ființele cu însușiri supranaturale
 - personajele aparținând lumii eroului
- } care i se împotrivesc eroului.

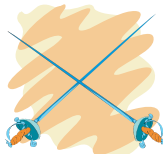
29. Personajele au nume sau sînt prezentate prin caracteristici generale, referitoare la vîrstă ori la comportament?

Ce observăm?

Ajutoarele

Adversarii

8

Eroul basmului

Exprimați-vă părerea!

30. De ce Prîslea iese întotdeauna învingător?

31. Cum îl apreciază împăratul pe Prîslea la începutul basmului? Dar la sfîrșit? Cum evoluează eroul față de poziția în care se găsea la început?

32. Citiți cu atenție fragmentul de la paginile 180–181, în care se prezintă lupta dintre Prîslea și zmeul care furase merele. În ce se transformă cele două personaje?

33. Care sînt probele pe care le trece Prîslea pentru a-i dovedi fetei de împărat cine este el?

34. Care sînt calitățile lui Prîslea?

Ce descoperim?

✓ Supranaturalul intervine în acțiunile eroului.

Observați!

35. Cîți feciori are împăratul?

36. Cîte fete de împărat sînt răpite de zmei?

37. Cîți zmei se luptă cu Prîslea?

38. Care cifră apare cel mai des în basm?

39. Ce alte cifre ați întîlnit în basmele citite pînă acum?

40. Căutați într-un dicționar de simboluri semnificația cifrelor magice din basm.

Ce observăm?

✓ Repetarea unor cifre magice

Situații specifice basmului

Folosiți-vă cunoștințele!

41. Identificați în basmul *Prîslea cel voinic și meriele de aur*:

- situația inițială;
- cauza care determină acțiunea;
- peripețiile eroului;
- depășirea situației dificile;
- situația finală.

42. Din cîte episoade este alcătuită acțiunea? Delimitați-le.

Observați!

43. Identificați în basm următoarele situații și precizați personajele care se află în centrul lor:

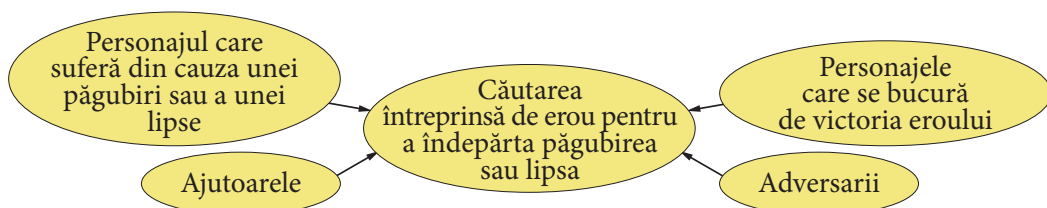
- plecarea de acasă;
- punerea la cale a vicleșugului;
- drumul între două țărîmuri;
- lupta;
- victoria;
- întoarcerea acasă;
- încercarea grea;
- recunoașterea meritelor eroului;
- dezvăluirea vicleșugului;
- căsătoria;
- încoronarea.

▶ Basmele sînt construite pe o schemă asemănătoare, în centrul căreia se află căutarea binelui și a dreptății de către erou.

Folosiți-vă cunoștințele!

44. Completați pe caiete schema generală a basmului, prezentată mai jos, cu elementele corespunzătoare.

Este bine să mai știți

✓ În basme cifrele 3, 6, 9 și 12 sînt cifre magice.

Expresii din basme

– Merșeră nici prea tare, să nu obosească, nici prea încet, să nu întîrzie...

– Abia-și vorbi vorba.

– El își întări inima, deși îl furnica în spinare fiorii de spaimă.

– Atît era de frumoasă, încît lupii păzeau turma cînd o vedeau pe dînsa păstoriță.

– Ca să nu-l cuprindă somnul, se culcă pe un pat de spini, cu jăratîc dedesubt.

Formule specifice basmului

Exprimați-vă părerea!

45. Recitați începutul basmului *Prîslea cel voinic și merele de aur*. Observați formula inițială.

46. Dați exemple de alte formule inițiale întâlnite de voi în basme.

47. Ce alte formule finale ați observat în basmele citite?

48. Identificați, în formulele inițiale și în cele finale, elementele care sugerează timpul și spațiul specifice basmului.

49. Unde apar în basm formule ca următoarea: *Și-nainte cu poveste, că de-aicea mult mai este?*

► Basmul are formule specifice:

- INIȚIALE — prin care se anunță intrarea în lumea ficțiunii;
- MEDIANE — prin care este semnalată continuarea acțiunii;
- FINALE — prin care se indică ieșirea din lumea ficțiunii.

Ce este basmul

Exprimați-vă părerea!

50. Care sînt cele mai importante episoade ale basmului studiat?

51. Ce forțe se confruntă în basm?

52. Cum este finalul basmului: optimist sau trist?

53. Rezumați în scris un episod din basmul *Prîslea cel voinic și merele de aur*.

► BASMUL este o narațiune populară în proză, de mare întindere și cu multe personaje, cel mai adesea cu forțe supranaturale, unele reprezentînd binele și altele – răul. Finalul basmului aduce întotdeauna victoria binelui asupra răului.

54. Dați exemple de basme pe care le-ați citit anterior.

Ce descoperim?

✓ Formulele mediane și formulele finale sînt adeseori exprimate în versuri.

.....Interpretarea textului

Semnificația basmului

Exprimați-vă părerea!

55. Cum reușește Prîslea să cîștige încrederea împăratului și să-l convingă să mai lase un an pomul netăiat?

56. Care sînt calitățile eroului și cum se comportă el în final cu frații săi?

57. De ce frații îi poartă simbetele lui Prîslea?

58. Prin ce vi se pare că reușește Prîslea să-și învingă adversarii?

59. De ce îl sprijină ajutoarele pe erou?

60. De ce se întoarce Prîslea în împărăția tatălui său sub înfățișarea unui om simplu?

61. Cum vi se pare în general lumea basmului?

62. **Lucrați în grup.** Discutați și aflați diverse puncte de vedere despre lumea basmului.

63. Care dintre aspectele specifice acestei lumi vi se par fascinante?

64. Prin ce se deosebește basmul de alte specii literare pe care le-ați studiat?

65. De ce în basm binele învinge întotdeauna răul?

Folosiți-vă imaginația!

66. Numiți cele trei obiecte datorită cărora fata cea mică a împăratului îl recunoaște pe Prîslea sub înfățișarea ucenicului argintarului.

67. Descrieți și apoi desenați unul dintre personajele sau obiectele indicate mai jos, așa cum vi le închipuiți:

- Prîslea;
- cei doi frați ai lui Prîslea;
- fata cea mică a împăratului;
- împăratul;
- grădina împărăției;
- zgripțuroaica;
- zmeul care a furat-o pe fata cea mică;
- furca de aur;
- cloșca cu puii de aur.

Expresii din basme

– Viteazului îi tremura fiori o dată de sus în jos, o dată din jos în sus, o dată cruciș și o dată curmeziș.

– Pe iarbă răsărea tot flori de flori, iar pe flori dormea zîne de zîne.

– Voinicul nu era de ieri, de alaltăieri; era om pe sine.

– Calea e lungă, lumea e rea... Să te feri de lume, să nu-ți ieși din cale.

– Venea așa de iute că nu făceau colb copitele cailor.

Predicatul

Ziceam că eu sînt un zmeu și tu ești un năzdrăvan din basme. Eu am furat fata de împărat și tu pleci să o cauți. Ce vei face?

CE ESTE PREDICATUL Felurile predicatului

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați predicatele din textul de mai sus.

► **PREDICATUL** este partea principală de propoziție care arată *ce face, cine este, ce este sau cum este* subiectul.

Predicatul poate fi **VERBAL**, exprimat printr-un verb predicativ la un mod personal (*Ziceam.*), sau **NOMINAL**, alcătuit din *verb copulativ + nume predicativ* (*Sînt un zmeu.*).

Ce observăm?

✓ Comunicarea se organizează în jurul predicatului.

Predicatul verbal

Folosiți-vă cunoștințele!

2. Găsiți predicatele din următorul text și indicați felul lor:

„A fost odată un morar. El lăsa la moartea sa drept moștenire celor trei fii: o moară, un asin și un motan. Celui mare îi promisese moara, celui de-al doilea asinul și celui de-al treilea nu-i mai rămînea decît pisoiul.

Năzdrăvan, motanul îi ceru stăpînului o pereche de cizmulite roșii și îi zise:

– Stăpîne, fă ce spun eu! O să cîștigi de pe urma mea mai mult decît frații tăi.

Băiatul ar fi vrut să-l creadă, dar gîndi că un pisoi nu poate să facă mare lucru pentru el.”

După Charles Perrault, *Motanul încălțat*

3. Spuneți prin ce parte de vorbire se exprimă predicatele și faceți analiza ei morfologică.

► **PREDICATUL VERBAL** se exprimă printr-un **verb** la un mod personal:

- indicativ — El *povestește* o întâmplare.
- conjunctiv — Tu *să asculți* la lecție.
- condițional — Aș *citi* o carte.
- imperativ — *Scrie corect!*

Exersați!

4. Alcătuiți trei propoziții cu predicate verbale.

5. Realizați dictarea comentată a textului de mai jos.

„În niște bălării de la marginea unui conac stătea o rață în cuiabar și clocea. Din ouă au ieșit niște pui frumoși. Doar dintr-un singur ou a apărut o rățușcă urâtă, care nu semăna cu celelalte. În ogradă, pe aceasta care ieșise din ou la urmă și care era așa de urâtă, toate păsările o ciupeau, o înghionteau, încât, într-o zi, a zburat peste gard în lume. Năpăstuită și adăpostită ici și colo peste iarnă, de-abia primăvara ea întâlnește niște păsări albe și frumoase. În luciul apei văzu că seamănă cu ele și o mare fericire o cuprinse.”

După Hans Christian Andersen, *Rățușca cea urâtă*

6. Identificați predicatele verbale de la exercițiul 5 și analizați verbele, după modelul dat:

„stătea” — **predicat verbal exprimat prin verb predicativ, modul indicativ, timpul trecut, forma imperfect, persoana a III-a, numărul singular.**

7. Construiți în baza imaginii două propoziții cu predicat verbal exprimat prin verb la modul imperativ.

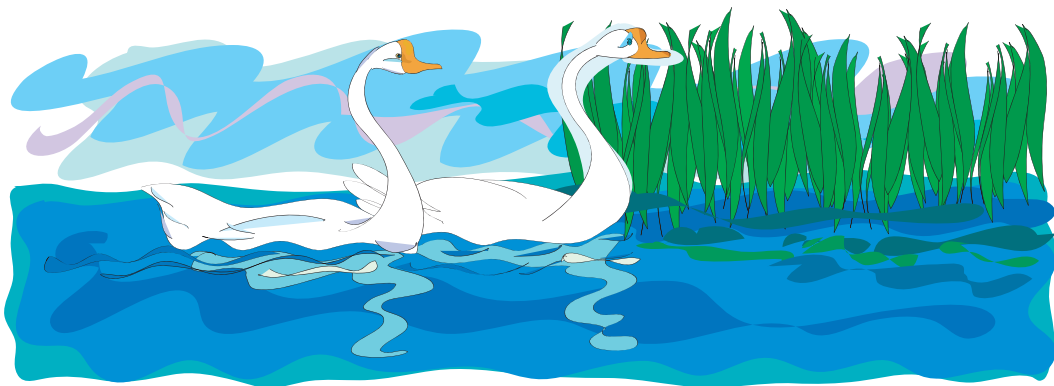
Scrieți corect!

rață – rațe

casă – case

ogradă – ogrăzi

sămânță – semințe

Făt-Frumos, eroul basmelor românești, este un flăcău înzestrat cu puteri supranaturale. El este curajos și dovedește în lupta cu adversarii calitățile sale. Totodată, personajul este tânăr, frumos și modest. Dintotdeauna, el a fost întruchiparea binelui în creația populară.

8

Predicatul nominal

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați predicatele nominale din textul de mai sus.
2. Câte predicate nominale sînt în textul dat?
3. Indicați modul, timpul, persoana și numărul verbelor copulative.

► În predicatul nominal, verbul copulativ este la un mod predicativ:

Făt-Frumos este viteaz.

Făt-Frumos era viteaz.

► Numărul predicatelor nominale dintr-un text este egal cu numărul verbelor copulative.

Ce ne amintim?

- ✓ Verbul copulativ:
 - nu are înțeles de sine stătător;
 - face legătura dintre subiect și numele predicativ.
- ✓ Numele predicativ se poate exprima prin:
 - adjectiv;
 - substantiv.

Valorile sintactice ale verbului *a fi*

Folosiți-vă cunoștințele!

4. Indicați valorile sintactice ale verbului *a fi* în următoarele enunțuri:

Țara noastră este Republica Moldova. Republica Moldova este în Europa de Sud-Est. Noi am fi dorit o călătorie și prin alte țări europene.

Ce observăm?

- ✓ Verbul *a fi* este:
 - copulativ;
 - predicativ;
 - auxiliar.

Numele predicativ simplu și numele predicativ multiplu

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Indicați felul numelor predicative din textul de la pagina 195 din punctul de vedere al numărului de termeni.
6. Arătați prin ce părți de vorbire se exprimă numele predicative identificate.

► Numele predicativ este:

- SIMPLU — când este alcătuit dintr-un singur termen (*Alexandru este harnic.*);
- MULTIPLU — când este alcătuit din mai mulți termeni (*Alexandru este harnic și cuminte.*).

7. Precizați ce se poate pune între termenii numelui predicativ multiplu.

8. Formulați concluzia cu privire la cele învățate despre numele predicativ.

Exersați!

9. Subliniați cu o linie predicatele nominale și cu două linii predicatele verbale din textul următor:

„A fost odată un împărat care era bogat și puternic. Acest împărat avea un fecior și o fată. Feciorul a murit și fata ceru să-l petreacă la groapă. Ea a îmbrăcat o rochie neagră și părul ei curgea despletit pe spate. Lumea văzu că era gingașă și plăpândă. O priveau toți cu nesaț cum era puțintică și dragălașă. Tot pe atunci era în cetate o femeie care era o văduvă săracă. Ea avea un fiu. El era cumsecade, smerit și sficios ca o fată mare.”

După Petre Ispirescu, *Fata de împărat și fiul văduvei*

♦ Găsiți sinonimele literare ale cuvintelor: *nesaț, puțintică, sficios*. Încadrați-le în enunțuri.

10. Construiți trei enunțuri în care verbul *a fi* să aibă valoare sintactică de verb copulativ, predicativ și auxiliar.

11. Alcătuiți șase enunțuri cu predicate nominale în care să o descrieți pe Ileana Cosânzeana. Folosiți verbe copulative la toate timpurile modului indicativ.

Ce observăm?

✓ Numele predicativ exprimă caracteristica subiectului.

Ce descoperim?

✓ Între termenii numelui predicativ multiplu se pune:

- virgulă;
- un cuvânt de legătură: *și, dar, sau* etc.

Este bine să mai știți

✓ Ileana Cosânzeana este personajul principal feminin din basmele românești. Ea are chipul unei fecioare întotdeauna foarte frumoase, curajoase, deștepte și năzdrăvane. Această zână reprezintă idealul feminin al lui Făt-Frumos.

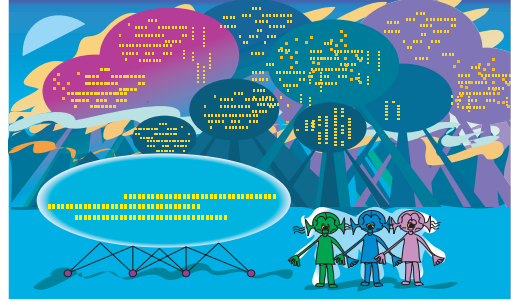
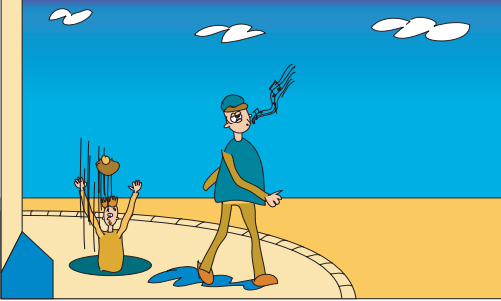

Povestirea

Exprimați-vă părerea!

1. Priviți desenele de mai jos.

2. Arătați care dintre indiciile de timp și de spațiu enumerate mai jos sînt mai importante pentru situația din primul desen:

- ieri după-amiază
- la colțul străzii
- cît ai bate din palme
- într-un cartier
- deodată
- undeva, în Europa
- astă-iarnă
- lîngă blocul meu

3. Selectați dintre aspectele de mai jos pe cele mai sugestive pentru desenul al doilea:

- toamna
- pe lună
- seara
- în orașul selenar PX-15
- în anul 6015
- în galaxia QKY
- pe la mijlocul celei de a șaptea ere solare
- pe cosmodromul 7

Exersați!

4. Scrieți o povestire de o jumătate de pagină, pornind de la unul dintre desenele de mai sus.

5. Dezvoltați în scurte povestiri una dintre următoarele situații inițiale:

- Privită de departe, pădurea părea liniștită.
- Seara se lăsa pe neașteptate, răcoroasă și umedă.
- Ziua începuse bine; eram fericit că a venit bunica.
- Căpitanul Spark stătea calm și urmărea atent monitorul rachetei.

Ce ne amintim?

✓ Etapele unei acțiuni sînt:

- situația inițială;
- cauza acțiunii;
- desfășurarea acțiunii;
- depășirea situației dificile;
- situația finală.

6. Reconstituiți într-o povestire scurtă ce s-a petrecut înainte și după fiecare dintre următoarele întâmplări:

- Pe neașteptate, simți o zguduitură puternică în stînga aeronavei.
- Auzind un zgomot asurzitor, girafa ciuli speriată urechile.
- Abia atunci îmi dădui seama că uitasem cheia la școală.

7. Pornind de la una dintre următoarele situații finale, scrieți o povestire scurtă:

- Salvamontiștii erau fericiți, iar cabana devenise din nou un loc cald și primitiv.
- În cele din urmă, armonia dintre animalele fermei se restabili ca din senin.
- Abia atunci își dădu seama că la bine ți se răspunde cu bine.

Folosiți-vă imaginația!

8. Citiți propozițiile de mai jos, aparținînd unor povestiri diferite.

- Acesta răspunse imediat, cu o voce sugrumată de emoție.
- Deodată se auzi un țipăt.
- Liniștea se lăsă peste satul cufundat în întuneric.
- Grădina zoologică abia se deschisese.
- La vară, voi merge într-o excursie la munte.

♦ Cărei etape din povestirile respective credeți că îi corespund aceste enunțuri?

9. Selectați cel puțin două dintre enunțurile de mai sus, în așa fel încît să poată fi incluse în aceeași povestire. Scrieți pe scurt povestirea cu întâmplările pe care le-ați ales, adăugînd și altele, imaginate de voi.

10. Reconstituiți oral una dintre celelalte povestiri sugerate de enunțurile de mai sus.

Învățați jucîndu-vă!

11. Realizați, la alegere, o scurtă povestire distractivă, pornind de la titlurile: *Călătorie pe planeta Marte; Un raliu în deșert; Un meci de fotbal; 1 aprilie.*

12. **Lucați în grup.** Citiți povestirile create. Spuneți-vă părerea despre fiecare povestire și sugerați-le colegilor ce ar fi bine de îmbunătățit.

ZÎNA MUNȚILOR

de Petre Ispirescu

— fragmente —

A fost odată ca niciodată.

A fost odată un împărat foarte viteaz: toate împărățiile de prinprejurul împărăției sale îi cerea sfaturi: atîta era de drept și înțelept. Cînd se isca sfadă între dînșii, la acest împărat plecau mai întîi la judecată și, cum zicea el, așa se și făcea, fiindcă era judecător drept și iubitor de pace. Cînd fu aproape de bătrînețe, îi dăruî Dumnezeu un fecior. Nu se poate spune cîtă bucurie simți împăratul cînd a văzut că dobîndi un moștenitor. Toți împărații vecini i-au trimis daruri. Ei nu mai puțin se bucurau că vecinul lor, care îi ajuta cu sfaturi și povețele lui cele de mult folos, a dobîndit fecior.

După ce se mări, îl puse de a învăța carte. El era așa de silitor, încît se mirau dascălii de dînsul cum învăța așa repede. Ceea ce învățau ceilalți copii într-un an, el învăța numai într-o săptămînă. Ajunsesse să nu mai aibă dascălii ce să-l învețe. Iară tată-său scrisse carte împărătească la niște filozofi vestiți ca să vie să ispitească cu învățăturile lor pe fiul său.

La curtea acelui împărat se afla pe atunci un vînător vestit; și pînă să vie filozofii cei vestiți, împăratul dete pe

fiu-său acestui vînător ca să-l învețe meșteșugul său.

După ce veniră filozofii, învăță de la dînșii cîte în lună și în soare. Bucuria tatălui era așa de mare unde vedea că fiu-său are să fie pricopsit ca niciunul din fiii de împărați, încît se uita la el ca la soare. Iară el de ce se mărea d-aia se făcea mai cu minte și mai frumos...

...Fel de fel de împărați voiau să-și dea fetele după el, dară el nu voi să se însoare așa de tînăr.

Într-una din zile, mergînd la vînătoare, văzu o turturică, care tot sărea înaintea lui...

Lui îi fu milă să o vîneze; el căuta vînături mari, fiindcă nu se temea de primejdii: era vînător meșter și viteaz. Dacă văzu și văzu că tot îi sărea în cale, întinse arcul și dete cu o săgeată. El se miră prea mult cum de nu o putu omori el, care era așa de bun vînător, ci o răni puțin în aripă, care, așa rănită, se duse de nu o mai văzu. Cum se duse turturica, simți, nu știu cum, nu știu de ce, că îi tîcîia inima...

După ce se întoarse acasă, era tot cam galeș. Împăratul văzînd că tînjește fiu-său cu sănătatea, îl întrebă ce are, iară el răspunse că n-are nimic.

1. Citiți fragmentele din basm. Recitiți începutul basmului și observați caracteristicile specifice acestuia. Argumentați fiecare caracteristică cu cîte un enunț relevant din text.

2. **Lucrați în grup.** Improvizați continuarea și sfîrșitul basmului.

3. Selectați formele populare ale cuvintelor și scrieți forma lor literară. Exemplu: de prinprejurul împărăției = din jurul împărăției.

4. Citiți basmul în întregime. Însenați cîteva fragmente.

PREDICATUL

1. Indică felul predicatelor din următoarele instrucțiuni de folosire și arată la ce mod sînt verbele prin care se exprimă. **1 p.**

Garanția calității

Lîna 100%

- Spălați cu apă la 40°C.
- Nu stoarceți prin răsucire.
- Uscăți pe suprafață plană.
- Nu călcați.

2. Transcrie și subliniază predicatele din povestirea bunicii. **2 p.**

„A fost cîndva o împărăteasă. Ea era frumoasă, dar rea. Într-o zi, oglinda ei fermecată i-a spus că Albă-ca-Zăpada, fiica sa vitregă, o întrecuse în frumusețe. Atunci împărăteasa îi porunci unui vînător să ducă fata în pădure și s-o ucidă. Acesta a cruțat-o însă și ea a găsit adăpost în casa piticilor.”

După Frații Grimm, *Albă-ca-Zăpada*

3. Nepoata a adormit și nu știe cum s-a terminat povestea. Reconstruiește-o, punînd în ordine enunțurile amestecate mai jos. Subliniază predicatele și indică felul lor. **3 p.**

Prințesa a înviat și cei doi au făcut nuntă mare.

Albă-ca-Zăpada a murit după ce a mușcat dintr-un măr otrăvit oferit de mama vitregă.

A încercat s-o ucidă, dar piticii au salvat-o.

El a căzut cînd a coborît racla și mărul a sărit din gîtlejul fetei.

Piticii au pus-o într-un sicriu de cristal și au dus-o în munți.

Mama vitregă a găsit-o cu ajutorul oglinzii.

Un prinț care a văzut-o a vrut să ia sicriul la palat.

4. Analizează părțile de vorbire prin care se exprimă primele cinci predicate din textul de la exercițiul 2. **1 p.**

5. Construiește patru propoziții cu predicate nominale prin care să arăți cum era mama vitregă a Albei-ca-Zăpada. **1 p.**

6. Subliniază predicatele și arată valorile sintactice ale verbului *a fi*. **2 p.**

- Eu eram la bunici.
- Bunicii mei erau povestitori neîntrecuți de basme.
- Basmele buneilor sînt frumoase și vechi, iar pentru mine întotdeauna vor fi o încîntare.

MITUL

Miturile povestesc despre timpuri, întâmplări și personaje fabuloase prin reprezentări concrete ale fenomenelor enigmatice de la începuturile existenței lumii și a omului, înțelese ca manifestări supranaturale.

- Mitul antic
- Subiectul
- Texte de interes personal

Mitul

FILEMON ȘI BAUCIS

din *Legendele Olimpului* de Alexandru Mitru

Plecarea spre Arcadia

Zeus și-a preschimbat sceptrul de aur într-un toiag din lemn de corn. Mantia lui sărbătorească, țesută de mîna Atenei, a prefăcut-o într-o haină de om sărac și necăjit. Sub haină însă și-a vîrît fulgerul cel scînteietor.

A luat-o-ntîi și-ntîi prin munți, către Arcadia ferice. A străbătut naltul Menala, un munte potopit de fiare, apoi; Cilene și Liceul cel tot învăluit în brazi, și-a ajuns în Arcadia. Era la vremea cînd amurgul aduce după sine noaptea cea misterioasă pe pămînt. Acolo-a cerut adăpost, sub un acoperiș măreț: palatul regelui Licaon.

Și a dat semne tuturor că este el, stăpînitorul.

— Temeți-vă! le spunea aspru. Acel pe care-l ospețiți nu-i om de rînd, și s-ar putea să fie-un zeu...

Numai că regele Licaon ura pe zei și s-a gîndit: „Stai, am să pun la încercare puterea-ți, călătorule!”...

Și s-a hotărît să îl lovească, în timpul nopții, pe ascuns.

Mai înainte, ca să ridă, a vrut să-l și batjocorească. I-a dat bucate să mănînce, din carnea unui rob ucis.

— Să văd și eu dacă-și dă seama zeul acesta îngîmfat ce carne-nfulecă la masă, a spus nehibzuit Licaon slugilor sale din palat.

Acum, fie c-a fost trădat, fie că Zeus, cu puterea-i, a prins de veste-nșelăciunea, destul e că s-a înfuriat și a trîntit talgerul plin cu rușinoasele bucate.

— Nemernice! i-a strigat el. Crima ta este fără margini. Vrei să-l răpui pe însuși Zeus. Pedepsa mea te va ajunge...

Și a scos fulgerul său groaznic de sub mantie, și-a lovit.

Palatul regelui Licaon a ars pînă în temelii. Iar regele, cînd a-ncercat să mai rostească un cuvînt, a și simțit cum glasul lui se schimbă-n urlete de fiară. Trupul i s-a-nvelit în blană. Brațele și picioarele s-au prefăcut și ele-n labe. Licaon s-a făcut un lup, o fiară cruntă, ce-a fugit să se ascundă prin păduri.

Este bine să mai știți

✓ „Legendele Olimpului” este un ciclu de povestiri alcătuit din 2 părți (intitulate „Zei” și „Eroii”), autorul fiind Alexandru Mitru. În lucrare sînt redată faptele legendare ale unor personaje din mitologia greacă. Volumul I na-rează despre geneza și viața zeilor, iar al doilea volum povestește despre eroii legendari (semizei) ai Greciei antice.

DICȚIONAR CULTURAL

✓ **Alexandru Mitru** (1914–1989), scriitor român, autor de literatură pentru copii și tineret. A mai scris: „Din marile legende ale lumii” (antologie din miturile celebre ale omenirii); „Povești despre Păcală și Tîndală” ș.a.

În Frigia

De-acolo Zeus a umblat din țară-n țară, pînă cînd a ajuns și în Frigia.

Era acum însoțit și de pristavul său, de Hermes.

Mergînd așa, 'ntr-o bună zi, zeii au intrat într-un sat. Zeus, avînd toiagu-n mînă, se-nfățișa ca un bătrîn sărac și foarte obosit. Hermes, la fel de zdrențuit, se prefăcea că-l sprijină. Mergeau prin praful drumului. Se arătau nepăsători, însă cu ochii cercetau, iscoditori, orișice loc — pe prispe, prin ogrăzi, pe drum — să vadă tot ce se întîmplă.

Era la ceasul cînd drumeții își caută un acoperiș, să poată înnopta tihniți.

Cerul era imens și roșu ca o tipsie de aramă. Prin arborii grădinilor se cerneau ultimele dîre din ziua care-ncet trecea, lăsînd în urmă numai pete întunecate, de rugină. Murmurul cel molcom al serii chema pe oameni la odihnă.

Tot cercetînd cu grijă satul, au ajuns lîng-o locuință. O locuință arătoasă, ținută bine, pe stîlpi groși, cu trepte largi și acoperită, în chip temeinic, cu șindrila. Prin curte mergeau vite grase, ce se-ntorseseră sătule de la pășunile din deal. Erau boi mari, cu părul alb, bivoli cu coarnele întoarse și cai puternici, murgi și roibi. Oile behăiau cumînți într-un saivan, mai la o parte. Caprele, ca de obicei, săltau, tot neastîmpărate, și, nesătule, mai rupeau mlădițe pe lîngă zăplaz.

În cuhnia din dosul casei se-auzeau zgomote de vase. Stăpîna pregătea mîncarea. Fumul se ridica alene, în lungi fuioare cenușii. Mirosuri calde, ațîțătoare, de carne friptă și fierturi, gîdilau

nările lui Zeus. Nemaiputînd răbda ispita, a și bătut degrabă-n poartă:

— Hei, oameni buni, ne găzduiți? Vă-ntreb în numele lui Zeus, stăpîntorul din Olimp.

Nu i s-a dat niciun răspuns. Poate că oamenii aceia nu auzeau în larma curții sau poate nu vroiau s-audă numele ce li se rostea.

Atunci zeii, blestemînd, au luat-o iarăși mai departe.

N-au mers prea mult, și-n calea lor s-a arătat un alt lăcaș. Aici femeia mulgea lapte, un lapte gros, de bivoliță, tocmai cum îi plăcea lui Zeus. De-aceea a strigat la gazdă:

— Deschide-n numele lui Zeus! Îți cerem să ne ospețești...

Numai că gospodina ceea era grăbită peste poate. Ridicînd capul către Zeus, a răsturnat un vas cu lapte. S-a supărat și a răspuns:

— Plecați de-aici!... Am răsturnat, din cauza voastră, un șistar... Vedeți-vă de altă casă.

Și tot așa, nu știe nimeni cum s-a-ntîmplat în acea seară, că dînșii n-au găsit niciunde un adăpost și niscai hrană, deși le spuneau tuturor că vin în numele lui Zeus.

Filemon și Baúcis

Tocmai se pregăteau să-și facă culcușul, pentru acea noapte, într-o căpiță-nmiresmată de fîn, ce se afla pe cîmp, cînd iacătă o luminiță... Uitîndu-se ceva mai bine, au înțeles că-i o colibă, cea mai sărmană dintre toate cîte văzuseră în sat.

Hermes s-a apropiat de ușă și a bătut ușor în ea.

Ușa micuță s-a deschis încetinel și scîrțîind. În prag s-a arătat un chip cuminte de bătrîn, și-n urma lui o bătrînică.

— Poftiți!... Poftiți în casa noastră, au rostit ei, fără să-ntrebe măcar o vorbă pe drumetu, de unde vin și cine sînt.

Cei doi bătrîni, așa de buni și prietori, se numeau Filemon și Baúcis.

Deși erau atît de-nvîrstă, rar să fi fost pereche-n lume mai strîns unită decît ei. Se îndrăgiseră din vremea cînd amîndoi erau copii. Mai tîrziu, se legaseră prin lanțul dulce-al căsnicie și rămăseseră-mpreună șazeci sau șaptezeci de ani, dacă nu, poate, și mai bine... Iar lumea îi dădea drept pildă de căsnicie trainică.

Fetelor, cînd se măritau, părinții le făceau urarea:

— Să fii la fel de fericită, în anii tăi de căsnicie, cum este doar bătrîna Baúcis.

Băieților, la-nsurătoare, părinții le spuneau la fel:

— Să fii iubit ca Filemon de credincioasa lui soție!

Și dacă e să vorbim drept, nu avuseră bătrîni nici un belșug în viața lor. Coliba-n care locuiau era din trestie

Adam Elsheimer. *Filemon și Baúcis*

uscată, cam coșcovită și-aplecată, și învelită cu șovar. Alături de coliba lor era un petic de grădină, tăiat în două de-un pîriu. Aici lucra de dimineață și pînă seara Filemon, săpînd și cultivînd legume sau îngrijind pomii și vița, care creșteau la marginea pămîntului ce-l stăpîneau.

Erau săraci, dar acest lucru nu-i împiedica deloc să își găsească mulțumirea în dragostea ce îi lega, în înțelegerea deplină ce domnea veșnic între ei. Așa se face că puteau să-ndure orișice necazuri și lipsuri grele, fără teamă sau plîsete zadarnice. Ba uneori mai ajutau și pe-alții, care-aveau nevoie, fie cu roade din grădină, fie cu sfaturi înțelepte.

În casa lor nu se găseau slugi și stăpîni, ca pe la alții. Singuri își porunceau și tot ei își aduceau la-ndeplinire, sîrguincios, poruncile.

O masă întinsă cu toată inima

Aceștia erau pămîntenii la care Zeus și cu Hermes au poposit în acea seară.

Cu fețe calde, primitoare, cu firea lor deschisă, bună, i-au poftit grabnic în colibă pe cei doi mîndri-olimpieni, fără să cate nici la haine, nici la cuvinte sau la fețe. Ba, tocmai fiindcă olimpieții păreau trudiți, săraci, flămînzi, cei doi bătrîni s-au arătat mai săritori ca totdeauna, mai dornici să-i primească bine. Iar Filemon i-a îmbiat:

— Uitați-vă... lavița asta. Ședeți și odihniți-vă de osteneala drumului, cît timp o să pregătim masa.

Baúcis a-ntins pe scîndură o pătură din lînă moale, țesută chiar de mîna ei; apoi, s-a repezit la vatră, dezvelind din cenușă jarul; a pus pe jar frunze uscate, surcele și un lemn mai gros, suflînd

din răspuțeri într-însul. Focul a pîlpîit pe-ncetul, iar cînd a ars cu vîlvătaie, Baúcis a potrivit deasupra-i un ceaun mare, plin cu apă. În vremea asta, soțul ei îi adusese din grădină legume proaspete, pe care le-au și pus în ceaun să fiarbă. Filemon a mai coborît și o bucată de slănină, care stătea de mult în grindă, păstrată pentru sărbători. Din ea a retezat bătrînul o felioară, nu prea groasă, și i-a dat drumul în fiertură, să-i dea gust puțintel mai bun.

Pentru că masa-ntîrzia, gazdele, ca să-nșele vremea, stăteau cu oaspeții de vorbă, glumind și arătîndu-se veseli și binevoitori.

Filemon a turnat apă caldă într-un lighean din lemn de tei. S-a aplecat singur de șale, să spele, după datină, picioarele drumeților. Pe urmă-a luat un covoraș, cam învechit și ros de timp, și totuși cel mai bun din casă. L-a așternut frumos pe patul unde urma să doarmă zeii.

Umblînd grăbită, bătrînica ștersese masa c-un mănunchi de mentă strînsă din grădină, iar pe masă adusese măsline puse-n saramură, cicoare, napi, brînză de vaci și ouă coapte-n spuza caldă. Și-ntr-un vas larg pusese vinul, destul de vechi și aromat, în fața fiecărui zeu era cîte o cană mică, din lemn de fag, și smălțuită cu ceară albă de albine.

După gustare a-mpărțit fiertura caldă de legume. Pe urmă a adus bătrînul un coșuleț umplut cu fructe. Erau acolo nuci, curmale, prune ca niște pietre scumpe, struguri cu boabe mari și roșii, smochine dulci și, la mijloc, un fagure de miere albă.

Nu mai știau cum să-i slujească pe cei doi oaspeți, ce să le dea, cum să-i îmbeie.

Mai ales Filemon, bătrînul, le turna vin neîncetat. Dar ce să vezi? Oricît turna vinul în căni, vasul de lut rămînea plin.

Zeii se arată cine sînt

Stăpînul cerului dăduse, în acest fel, un semn că este un prea-puternic olimpian.

Filemon a priceput semnul. Chemînd-o lîngă el pe Baúcis, s-au plecat zeilor cu teamă. Amîndoi și-au cerut iertare că cina a fost prea săracă.

Pentru că în coliba lor aveau și-o pasăre, o gîscă, s-au repezit s-o prindă iute și s-o gătească zeilor. Numai că ei erau bătrîni. Picioarele le tremurau. Iar gîsca era sprintenă. Sărea-n colibă ici și colo și gîgîia înfricoșată. Ba, parcă presimțindu-și soarta ce o pîndea, pasărea și-a căutat scăparea chiar sub picioarele lui Zeus.

Acesta însă i-a oprit:

— Lăsați-o, n-o sacrificați. Este destul tot ce ne-ați dat.

Și Zeus, mulțumit în sine, pentru c-a fost recunoscut, a mai rostit bătrînilor:

— Ați fost pentru noi gazde bune. Vecinii voștri însă nu ne-au primit ca oaspeți, precum se cuvenea, deși cerusem adăpost în numele Olimpului. Pentru nelegiuirea asta, ei au să fie pedepsiți. Numai pe voi vă vom cruța; dar trebuie să ne urmați pe muntele din apropiere...

Bătrînii cunoșteau prea bine că nu e chip să stea-mpotrivă, cînd zeii hotărăsc ceva. Le părea rău de casa lor, unde trăiseră o viață, în înțelegere deplină. Dar nu aveau, bieții, ce face. Au trebuit să se supună.

Luîndu-și cîte-un toiag în mîini, au pornit după cei doi zei.

Au mers ce-au mers și au ajuns aproape-n vârful muntelui. Atunci Filemon a-ntors capul, să vadă ce s-a petrecut și ce osîndă au dat zeii satului lor. Da-n locurile cunoscute, voința zeilor schimbase satul întreg într-un lac negru, care sclipea tăcut sub lună, închizînd taina-n apa sa.

Privești i-a-ndurerat pe cei doi și lacrimi le-au țîșnit din ochi.

— De ce ați scufundat tot satul? a spus bătrînul Filemon. Chiar dacă unii dintre ei greșiseră față de voi, ceilalți erau nevinovați.

— Taci, Filemon, a rostit Zeus. Osînda noastră, cum o fi, este întotdeauna dreaptă. Priviți mai bine spre coliba în care voi ne-ați ospețit...

Un stejar mîndru, ce parcă-mbrățișează un tei în floare...

Într-adevăr, cîtînd bătrînii înspre coliba lor cea veche, n-au mai văzut-o. Însă pe locul unde fusese ea-nainte, se ridicase-o insulă. Pe insulă era un templu din marmură în care Zeus avea o statuie de aur. Porți mari, sculptate-nchideau templul. Grădini pline de flori și rodii se întindeau în jurul său.

— Voi o să locuiți în templu, a glăsuit solemn stăpînul. Vreau să vă dau și o răsplată, pentru că i-ați cinstit pe zei. Spuneți o singură dorință. Poate vreți aur, tinerețe sau frumusețea mult rîvnită, putere, slavă sau mărire? Spuneți ce vreți, și vă voi da.

Filemon a privit spre Baúcis. Ea către el, cu înțeles. Se deprinseseră cu timpul să își grăiască fără vorbe, numai privindu-se în ochi.

— Nu, mare Zeus, nu vreau asta, a dat răspuns Filemon. Aurul mult se risipește. Puterea scade. Tinerețea trece cu anii,

negreșit. Pacea și dragostea în care am viețuit cu buna-mi Baúcis sînt lucruri de neprețuit. De-aceea, dacă vrei să faci unor bătrîni sărmani un dar, îngăduie să-nchidem ochii, amîndoi, în aceeași clipă. Să nu-mi vadă soția rugul pe care îmi vor arde trupul. Nici eu pe-al ei nu vreau să-l văd, căci m-ar îndurera prea tare...

— Numai atîta vă doriți?

— Darul acesta ni-i destul... a dat din cap bătrîna Baúcis.

— Bine. Fie pe voia voastră...

Și Zeus a făcut un semn. Amîndoi zeii au pierit. N-au mai rămas, acolo-n munte, decît bătrînii.

Filemon și iubita-i Baúcis s-au coborît pînă la templu. S-au așezat în tinda lui, dorind să stea-n aceleași locuri, în care viețuiseră încă pe cînd erau copii.

Anii s-au scurs pe îndelete. Cei doi s-au gîrbovit mai mult. Ochii li s-au încețoșat; nu mai vedeau nici la un pas.

Ș-așa, precum spune legenda, ședeau bătrînii, într-o zi, pe trepte-n fața templului. Niște drumeți îi întrebau despre-ntîmplarea petrecută odinioară în coliba unde se odihnise Zeus. Ei povesteau, cu vorbă moale, tremurătoare, tot ce-a fost: cum le-a schimbat coliba Zeus în acel templu aurit.

Pe cînd vorbea așa, bătrînul a simțit că îl înfășoară o scoarță rece, pe la tălpi. Scoarța creștea și către mijloc, și se urca spre gît, spre cap.

Baúcis simțea același lucru. Înțelegînd că i-a sosit sfîrșitul așteptat, a spus ușor lui Filemon:

— Soțul meu scump, a sosit ceasul!... îți spun adio...

— Adio!... a grăit și dînsul, și-a sărutat-o lin pe frunte. Îți mulțumesc pentru credința ce mi-ai purtat-o pînă la ultima suflare!

Și poate că și-ar fi spus cei doi bătrâni și alte vorbe de-adio și de mîngîiere; dar gurile le-au amuțit.

În preajmă s-a făcut tăcere. Cei care se-ntîmplaseră să se găsească lîngă ei priveau înmărmuriți. Bătrînul nu mai era om, ci se făcuse-un stejar falnic. Baúcis, în schimb, era un tei subțire, alb, cu flori micuțe, dar cu mireasmă-amețitoare.

Legenda spune despre templu că s-a sfărîmat, bătut de vînturi; dar multă, foarte multă vreme, s-ar fi văzut încă acolo cei doi copaci: un stejar mîndru și puternic, ce-mbrățișa cu ramurile sale un tei cu trunchiul alb și plin de floare...

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Explicați sensul cuvintelor:

• toiag	• șindrilă	• saivan
• prispă	• șiștar	• zăplaz
• tipsie	• coșcovit	• cuhnie

♦ Apelați la un dicționar explicativ, apoi discutați cu părinții sau bunicii și vedeți care dintre cuvintele de mai sus se mai întrebuintează și astăzi.

2. Arătați cum s-au format cuvintele:

a înnopta, a găzdui, bivoliță, stăpînitor, recunoscut, încețoșat, înmărmurit, căsnicie.

3. Selectați din text cinci cuvinte care fac parte din cîmpul lexical al noțiunii *animale domestice*.

4. Găsiți sinonime pentru următoarele cuvinte.

• larmă	• nelegiuire	• a se sfărîma
• pildă	• a viețui	• în preajmă
• belșug	• scoarță	• grabnic
• spuză	• falnic	• pe îndelete

5. Explicați cu ajutorul Dicționarului explicativ sensul adjectivelor *murg* și *roib*.

6. Alcătuți cîte un enunț cu sensul direct și cel figurat al cuvîntului *fuior*.

DICTIONAR MITOLOGIC

✓ **Zeu** – ființă sfîntă, divinitate.

✓ **Olimp** – munte sfînt, unde se credea că trăiau zeii.

✓ **Zeus** (în mitologia greacă) – divinitate supremă, „tatăl zeilor și al oamenilor”. Zeu al cerului, al ploii și al tunetului, apoi și al dreptății și al ordinii sociale stabilite. Fiu al Geei și al lui Cronos, l-a detronat pe tatăl său, instaurînd stăpînirea zeilor olimpici.

✓ **Hermes** – Zeul comerțului și al drumurilor, fiul lui Zeus și al Maiei.

..... Explorarea textului

Exprimați-vă părerea!

7. Explicați expresiile:

- era grăbită peste poate • lanțul dulce-al căsniciei
- ca să-nșele vremea • căsnicie trainică

8. Explicați legătura dintre noțiunile: *casă, casnic, căsătorie, căsnicie*.

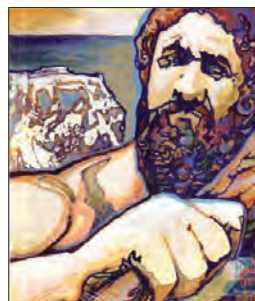
Timpul și spațiul întâmplării

Observați!

9. Care a fost punctul de plecare „în lume” al lui Zeus?

10. Prin care ținuturi istorice au călătorit Zeus și Hermes?

Folosiți-vă cunoștințele!

11. Selectați cîte cinci indicii de spațiu din fiecare dintre cele 6 fragmente/povestiri.

12. Distribuți în două coloane indiciile care se referă la noțiunea de spațiu interior și la cea de spațiu exterior.

13. Completați enunțurile:

- Lăcașul zeilor se afla într-un spațiu ...
- Locuința lui Filemon și a lui Baúcis era într-un spațiu ...

14. Selectați din fiecare fragment cîte 2 cuvinte/îmbinări de cuvinte care semnifică timpul acțiunii.

Exprimați-vă părerea!

15. În care anotimp sînt plasate întâmplările din fragmentul *În Frigia*? Argumentați cu citate din text.

16. În ce epocă se petrec întâmplările descrise în mit? Alegeți unul din răspunsurile de mai jos. Argumentați alegerea.

- un trecut foarte îndepărtat
- un trecut apropiat

17. Ce puteți spune despre timpul și spațiul întâmplărilor din: mitul *Filemon și Baúcis*; basmul *Príslea și merele de aur* și legenda *Dragoș-Vodă*?

Personajele

Exprimați-vă părerea!

18. Care personaje sînt înzestrate cu trăsături supranaturale? Demonstrați utilizînd secvențe din text.

19. **Lucrați în grup.** Găsiți și caracterizați personajele principale (grupul I), secundare (grupul II) și pe cele episodice (grupul III) din mitul *Filemon și Baúcis*, folosind cuvinte din text.

20. Finisați, pe caiete, frazele de mai jos:

- Personaje principale ...
- Personaje secundare ...
- Personaje episodice ...
- Personaje care trezesc admirație ...
- Personaje care trezesc revoltă ...

21. Numiți 5 trăsături care deosebesc zeii de oameni.

Folosiți-vă cunoștințele!

22. Selectați secvențele ce se referă la cei doi bătrîni și scrieți-le pe caiet după modelul oferit în tabel.

Pasajul din text	Trăsături fizice	Trăsături morale	Modalități de caracterizare a personajului
Filemon...			
Baúcis...			

Ce este mitul

Folosiți-vă cunoștințele!

23. Mitul *Filemon și Baúcis* explică originea mai multor fenomene. Enumerați-le.

- MITUL este o povestire al cărei subiect se referă, de obicei, la un eveniment creator (al întregului Univers sau al unei părți din el: un teritoriu geografic, o stea, o specie vegetală sau animală, un sentiment etc.) petrecut la începutul lumii. El reprezintă prima treaptă a cunoașterii.

Ce descoperim?

✓ Personajele mitice sînt făpturi supranaturale cu caracter simbolic: zei, semizeii, eroi.

Mitul „relatează un eveniment care a avut loc într-un timp primordial, în timpul fabulos al începuturilor”.

M. Eliade, *Aspecte ale mitului*

..... Interpretarea textului

Observați!

24. Comparați gospodăriile întâlnite în cale de zei. Ce impresionează cel mai mult în fiecare din ele?

Caracteristici	Prima gospodărie	Gospodăria bătrânilor
• atmosfera creată de gazde • nivelul de trai • atitudinea gazdelor		

25. Recitiți povestirea a III-a și identificați mesajul.

26. Ce semnifică simplitatea traiului din casa lui Filemon și Baucis?

27. Cărui pasaj din text îi corespunde fragmentul dat?

„Pune măslin necoapte, fructul curatei Minerve,
Coarne de toamnă muiate, andive, ridichi și un bulgăre
Mare de caș, apoi vine cu ouă încet învîrtite-n
Spuză mocnită, în vase de lut toate-s puse. Aduce
Și o ulcică lucrată-n același argint și pahare
Din fag lucrate, cu galbenă ceară spoite pe partea
Lor cea scobită. Puțină zăbavă și vatra trimis-a
Caldul ospăț, apoi vinul, ce vechi prea tare nu este,
Loc ca să facă, îl dă puțin la o parte și-aduce
Nuci și uscate smochine, cu crețe curmale de-a valma,
Prune și mere ce-nalță miresme din largile coșuri,
Struguri culeși de pe împurpuratele vițe. La mijloc
Stă alb un fagure de miere; dar pe lângă acestea...”

Ovidiu, *Metamorfoze*. Cartea a VIII-a

28. Identificați asemănările. Enumerați felurile de bucate care se serveau în Antichitate la gustare, la prînz și după prînz.

Exprimați-vă părerea!

29. **Lucrați în grup.** Comentați situațiile de mai jos:

- Ți s-a întâmplat să fii în casa cuiva oaspete nepoftit. Cum ai fost primit?
- Ai servit pe cineva atotputernic. El e gata să-ți dea orice. Tu ce i-ai fi cerut?

DICȚIONAR CULTURAL

✓ **Minerva** – zeița înțelepciunii la romani.

✓ **Ovidiu** (43 î.Hr. – c. 17 d.Hr.) – poet latin.

Este bine să mai știți

Minerva este de asemenea zeița artelor și a meșteșugurilor patronînd deopotrivă mobilitatea minții. Pentru romani a fost și inventatoarea construcțiilor navale.

Statuia zeiței Minerva

Subiectul

Ce este subiectul

Exprimați-vă părerea!

1. Construiți propoziții cu subiectul *Dragoș*.

- **SUBIECTUL** este partea principală de propoziție care arată **cine face acțiunea** exprimată de un predicat verbal sau **cui i se atribuie o însușire** ori o **caracteristică** exprimată de un predicat nominal.

Subiectul exprimat și subiectul neexprimat

Folosiți-vă cunoștințele!

2. În fraza de mai jos sînt propoziții în care subiectul nu este exprimat. Ce număr au acestea?

Alexandru a hotărît¹/ să facă o plimbare prin parcul de lîngă școală²/ ca să vadă magnoliile înflorite.³

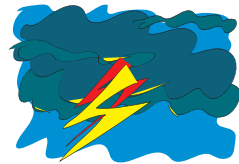
3. Alcătuiți o propoziție în care verbul-predicat verbal să exprime fenomenul naturii sugerat de desenul alăturat.

Ce observăm?

✓ Subiectul este:

- exprimat;
- neexprimat.

Sînt propoziții cu subiect inexistent.

Subiectul simplu și subiectul multiplu

Observați!

4. Indicați subiectele din enunțurile următoare și precizați din cîți termeni sînt alcătuite.

A venit primăvara. Caișii, piersicii și cireșii au înflorit. Ghiocei albi, toporași violeți, zambile roz și albastre au apărut printre frunzele uscate pe straturile din parc.

► Subiectul este:

- **SIMPLU** — cînd este alcătuit dintr-un singur termen;
- **MULTIPLU** — cînd este alcătuit din mai mulți termeni.

Ce descoperim?

✓ Termenii subiectului multiplu:

- pot urma unul după altul;
- pot fi despărțiți de alte părți de propoziție.

✓ Între termenii subiectului multiplu se pune:

- virgulă;
- un cuvînt de legătură.

Părțile de vorbire prin care se exprimă subiectul

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Arătați prin ce părți de vorbire se exprimă subiectele din textul de mai jos și faceți analiza lor.

Rîndunelele au venit la vechile lor cuiburi. Alexandru le presară zilnic boabe pe marginea ferestrei. Ele ciugulesc toate semințele. Două au deja pui.

► **SUBIECTUL** se exprimă prin **substantiv** comun sau propriu, **pronume** personal, **numeral** cardinal cu valoare substantivală.

Substantivul, pronumele și numeralul cu funcție sintactică de subiect sînt în cazul nominativ.

Exersați!

6. Subliniați cu o linie subiectele simple și cu două linii subiectele multiple din textul de mai jos. Explicați folosirea virgulei.

Soarele încălzește mai puternic. Aburi albicioși apar deasupra pămîntului reavăn. Iarba, florile și pomii au înviat din somnul iernii. Cărbuși lucitori, gîndăcei negri, fluturi de toate culorile zboară prin grădină.

7. Analizați subiectele din textul următor, după modelul dat.

„Pe vremea domniei lui Vlad Țepeș, un neguțător anunță că a pierdut o pungă cu o mie de lei. El făgădui o sută de lei drept recompensă. Un creștin îi aduse punga.

— Eu socotesc că e a dumitale.

Păgubașul numără banii și spuse:

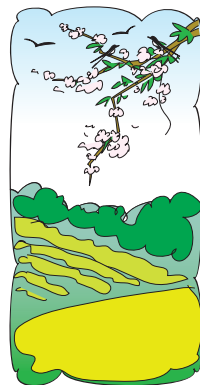
— Punga are doar nouă sute de lei.

Omul, supărat, a mers la Vodă ca să-i facă dreptate.

— Jupîne, tu ai pierdut o pungă cu o mie de lei, deci creștinul a găsit altceva. Așa că dumneata așteaptă pînă vei afla punga bună. Pe aceasta o ia găsitorul.”

După *Întîmplări din viața domnitorilor*

„un neguțător” — subiect exprimat prin substantiv comun, genul masculin, numărul singular, cazul nominativ, articulat cu articolul nehotărît „un”.

Texte de interes personal

Relatarea unor întâmplări personale

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Povestiți pe scurt, în scris, o întâmplare deosebită din viața voastră. Țineți seama de următoarele sugestii:

DACĂ ESTE O ÎNTÂMPILARE DE GROAZĂ,

- asigurați înlănțuirea rapidă a etapelor narațiunii, folosind propoziții și fraze scurte;
- realizați momente de suspans, care să stîrnească curiozitatea și teama cititorului; în acest scop, folosiți formulări precum: *încetul cu încetul; deodată; pe cînd...; pe neașteptate; de după...; fără să-mi dau seama; din întuneric; din depărtare... etc.*

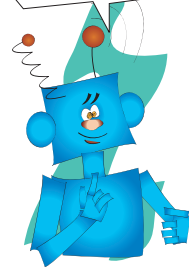
DACĂ ESTE O ÎNTÂMPILARE HAZLIE,

- imprimați un ritm vioi acțiunii;
- imaginați personaje care să stîrnească rîsul;
- dați întâmplării o tonalitate glumeață și veselă.

Ce descoperim?

✓ Într-un text de interes personal se prezintă propriile experiențe, gânduri, stări sau sentimente.

Nu uitați!
Acest tip de scriere se face întotdeauna la persoana întâi.

Anunțul în interes personal

Colecționez postere cu actori, cîntăreți și formații celebre. Ofer, în schimb, postere cu sportivi.

Pasionată de poezie și de literatură în proză (mai ales cea fantastică), doresc să corespondez cu un băiat avînd aceleași pasiuni.

Vîrsta: 11 ani
Caut prieteni pentru corespondență, pe următoarele teme: fotbal, OZN, turism. Aștept răspuns la căsuța poștală nr. 1/101 — Bălți.

Observați!

2. Citiți anunțurile de mai sus, extrase dintr-o revistă pentru copii. Realizați portretele sumare ale autorilor acestor anunțuri, așa cum vi-i imaginați voi.

Folosiți-vă imaginația!

3. Răspundeți, printr-o scurtă scrisoare, anunțului care vă interesează.

Scrisoarea. Tipuri de scrisori

Exersați!

4. Pornind de la tabelul de mai jos, redactați o scrisoare. Alegeți varianta cea mai interesantă din punctul vostru de vedere. Puteți combina informațiile din coloane diferite.

Cine scrie?	Oana, 11 ani	Andrei, 10 ani	Tatăl lui Andrei
Cui îi scrie?	unei prietene	mamei	primarului
Din ce cauză scrie?	nu s-au văzut demult	vrea să mai stea la bunici	sistemul de încălzire al cartierului s-a defectat
În ce scop?	s-o felicite de ziua ei	s-o roage să-l mai lase la bunici	să facă o reclamație
Pe ce ton?	cald, prietenos	entuziast, cu dorința de a convinge	ferm, dar politicos
În ce limbaj?	familiar	familiar	oficial

Ce descoperim?

✓ Limbajul și tonul folosite într-o scrisoare trebuie adaptate la:

- *destinatar*;
- *scopul* pentru care scrieți.

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Identificați tipul scrisorilor indicate în tabel, pe baza clasificării din dreapta paginii.

Folosiți-vă imaginația!

6. Alcătuiți răspunsul la una dintre scrisorile anterioare.

Învățați jucându-vă!

7. **Lucrați în grup** (de câte trei elevi). Alegeți una dintre variantele de mai jos și redactați o scrisoare:

- în care să îi comunicați unui prieten planul vostru de a înființa un club;
- trimisă din tabără părinților;
- adresată unui coleg, cu ocazia zilei sale de naștere.

8. Schimbați textele între voi. Discutați felul în care au fost redactate.

Ce observăm?

✓ În funcție de destinatar, scrisoarea poate fi:

- *familiară*, când vă adresați unor membri ai familiei sau unor prieteni;
- *oficială*, când vă adresați unor instituții sau unor persoane oficiale.

✓ Scrisorile pot fi:

de felicitare (care poate fi familiară sau oficială și este scrisă cu ocazia sărbătorilor, a zilelor de naștere etc.);

- *de informare*;
- *de rugăminți*;
- *de condoleanțe* etc.

9. Maria și Alexandru s-au hotărât să plece în vacanță la mare. Au la Mangalia un unchi, care are o fetiță de 13 ani, Alina. Maria a scris verișoarei ei o scrisoare. Completați scrisoarea ce urmează, imaginându-vă ce ar mai putea scrie.

Ce descoperim?

✓ Scrisoarea nu impune nici o limită în ceea ce privește amploarea textului.

Soroca, 15 iunie 2015

Dragă Alina,

Sînt sigură că aștepti cu nerăbdare vacanța. Ea și mine, de altfel! Alexandru și cu mine ne-am și făcut planuri. Am vrea să venim la voi pentru o săptămână sau două. Ne primiți? Dacă da, anunță-ne ce perioadă ți-ar conveni. Alina așteaptă să ne vedem și să ne facem de cap!

Îți amintești cît de bine ne-am distrat anul trecut, cînd ai fost la noi? Mai știi cum am... Ea să nu mai vorbim de... De cîte ori le povesteam prietenilor peripețiile noastre, rîdeau cu lacrimi.

Pune-ți și tu, imaginația, la contribuție și inventează ceva pentru cînd venim. N-o să ne lăsăm mai prejos ca anul trecut.

În materie de jocuri pe calculator, avem o groază de surprize pentru tine. Mai ales la unul să te ții!

Cu școala, de bine, de rău, am scos-o la capăt. Cred că iau și eu o mențiune. Alexandru stă mai bine... Tu? Sper că...

Așteptăm „acceptul” tău și „indici temporali” preciși. Evident, să-ți faci socotelile bine, ca să poți veni și tu la noi măcar pentru cîteva zile.

Te sărut și aștept răspunsul tău.

Cu drag și cu chef de nebunii,

Maria.

10. Ce fel de scrisoare (familiară sau oficială) este cea de mai sus?

11. Scrieți o scrisoare pe aceeași temă, prin care Maria și Alexandru se adresează unchiului lor.

12. Notați pe caiete diferențele existente între cele două scrisori. Referiți-vă la formula de adresare și la cea de încheiere folosite, precum și la modul în care limbajul este adaptat destinatarului.

13. Redactați o scrisoare de felicitare cu o anumită ocazie. Respectați parametri de realizare a unui discurs de felicitare.

DISCURSUL DE FELICITARE

Parametri de realizare

- Datarea, menționarea localității, plasate în dreapta-sus a paginii;
- Adresarea (Dragă/Dragi/Stimat/Stimată/Dragă Domnule ..., iubite amice) plasată în centrul primului sfert de sus al paginii;
- Conținutul discursului (un text scurt, care cuprinde felicitarea propriu-zisă: considerația, aprecierea, urările de bine/de voie bună; urările de fericire, de sănătate) ușor distanțat de adresare;
- Limbajul folosit este adaptat, de fiecare dată, destinatarului scrisorii („se redactează în termenii cât mai călduroși, fără exagerări de stil” [C. Parfene, *Compoziție...*]);
- Formula de încheiere (*Cu drag*, *Cu mult drag* etc.) și semnătura plasate în dreapta paginii, ușor distanțate de textul propriu-zis.

14. Miniproiect de grup:

a) Alcătuiți o listă a sărbătorilor/ocaziilor, în care să se poată redacta discursuri de felicitare.

b) Alegeți cine va fi destinatarul: un prieten/un coleg/un profesor/un primar etc.

c) Redactați un discurs de felicitare cu o anumită ocazie („fără exagerări de stil”).

d) Faceți prezentări ale discursurilor.

Ce ne amintim?

✓ Elementele specifice unei scrisori:

- localitatea și data redactării;
- formula de adresare;
- introducerea;
- conținutul propriu-zis;
- formula de încheiere;
- semnătura.

Ce descoperim?

✓ Limbajul și tonul scrisorii sînt alese în funcție de relația (oficială, de prietenie etc.) dintre expeditor și destinatar și de scopul ei (rugămintă, reproș etc.).

UN CÎNTĂREȚ FĂRĂ DE SEAMĂN

de Alexandru Mitru

— fragment —

Lira lui măiastră îi fermeca pe toți. Cîntecul său era atîta de frumos, că oamenii ascultîndu-l își uitau întristarea.

Dar ce spun eu de oameni — cînd fiarele pădurii veneau în jurul său! Și tot felul de păsări se adunau pe ramuri. Ba chiar, de vreți să știți, elinii povesteau că lira lui vrăjită făcea să se desprindă din rădăcini copacii. Ei lunecau pe văi și veneau să-i umbrească fruntea îngîndurată și plină de visări. Munții se clătinau. Pietrele se mișcau și se rostogoleau pînă lîngă Orfeu. Natura, fermecată, căuta să se apropie de aed cît mai mult și să-i asculte viersul, poemele sublime, neîntrecute încă de nimeni pînă-atunci.

Și, devenind Orfeu flăcău în toată legea, a însoțit eroii plecați către Colhida să dobîndească lîna berbecului de aur.

De n-ar fi fost cu ei Orfeu, n-ar fi putut niciunul să-și mai revadă casa, părinții și copiii. Prin sunete de liră a domolit mînia unor stînci fioroase, care striveau adesea corăbiile eline. Tot el a adormit în viers molesitor balaurul cel

groaznic, care păzea-n Colhida acea lîna de aur, și-a nimicit, prin cîntec, vraja amăgitoare a unor fete-păsări, ce se chemau sirene și încercau s-afunde pe marinari în valuri.

A mai făcut Orfeu și-alte isprăvi de seamă. Dar n-a luptat cu lancea, sabia sau arcul. Arma lui i-a fost lira, și totuși a învins.

Ar fi să spunem totuși că el s-a-ndrăgostit de-o nimfă, pe nume Euridice.

Adesea Euridice îl ruga pe Orfeu să-și reverse din liră divină-i armonie, ca ea, cu alte nimfe, să poată dănuți în tactul muzicii.

Orfeu o asculta și atingea îndată coarda melodioasă c-un bețișor de argint, făcînd să izbucnească din liră un nou val de sunete vrăjite. Vroia s-o-nveselească pe preafrumoasa nimfă. Nu bănuia, sărmanul, soarta-nspăimîntătoare ce-i era hărăzită, peste puțină vreme; căci draga-i Euridice n-avea să aibă parte, prea mult, de bucuria ce-o răspîndea Orfeu, prin cîntecele sale.

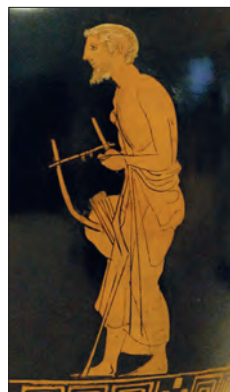
1. Citiți fragmentul de mit și discutați reacția cititorului.

2. Explicați sensul cuvîntului *liră*. Stabiliți legătura de sens dintre substantivul *liră* și adjectivul *liric*. Consultați și Dicționarul explicativ.

3. Unde se află Colhida?

4. Porniți o discuție de la enunțul: „Arma lui i-a fost lira, și totuși a învins”.

5. Citiți, din *Legendele Olimpului* de Alexandru Mitru sau din *Lecturi literare. Antologie pentru clasele V–VI*, mitul despre Orfeu și Euridice. Discutați-l cu colegii.

SUBIECTUL

1. Subliniază cu o linie subiectele simple și cu două **1 p.**
linii subiectele multiple din textul următor:

„Odată împăratul păsărilor a voit să afle pe supusul său cu glasul cel mai frumos. Păsările au hotărât să trimită la curte trei dintre ele. Astfel, graurul, mierla și privighetoarea porniră spre împărat. Primul avea pene aurii, strălucitoare, a doua avea ciocul auriu și pene ca mătasea, a treia era mică și mergea cu umilință în urma lor. Ea a cântat însă cel mai frumos și împăratul a pus-o în fruntea celorlalți. De atunci, privighetoarea este cea mai mare cântăreață din neamul păsărilor.”

După Simion Florea Marian, *Legendele păsărilor noastre*

2. Acordă, în textul de mai jos, predicatele verbale cu **1 p.**
subiectele:

Eu (*a citi*) legenda lăcrămioarei și (*a afla*) că această floare (*a apărea*) din lacrimile unui prinț care (*a plînge*) prima dată când sora lui (*a muri*).

3. Analizează părțile de vorbire prin care sînt exprimate **1 p.**
subiectele identificate la exercițiul 1.

4. Desparte textul, de la exercițiul 1, în propoziții. **1 p.**

5. Desparte (prin bară) textul de mai jos în propoziții. **2 p.**

„Cînd a făcut Dumnezeu zăpada, i-a zis:

– Să-ți cauți singură culoarea.

Ea a mers pe la toate florile, dar ele nu i-au ascultat rugămintea. A ajuns și la ghiocel și i-a spus:

– Vrei să-mi dai culoarea ta?

– Dacă dorești, o împart bucuros cu tine.

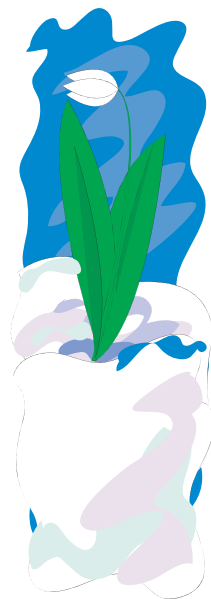
Drept recunoștință, zăpada îl lasă să scoată în afară capușorul, cum vine primăvara.”

După Ilie I. Mirea, *Legende*

◆ Subliniază subiectele, indicînd cazul fiecăruia. **2 p.**

6. Adaugă următoarelor subiecte multiple predicate nominale cu nume predicative exprimate printr-un singur adjectiv: **2 p.**

- toporașii și brebeneii;
- cocorii și rîndunelele;
- cîmpiile și munții;
- oile și mieii.

POEZIA

**O stare sufletească, un joc de cuvinte,
o armonie sonoră, imagini și ritmuri —
într-un cuvânt, o poezie.**

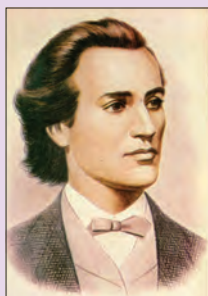
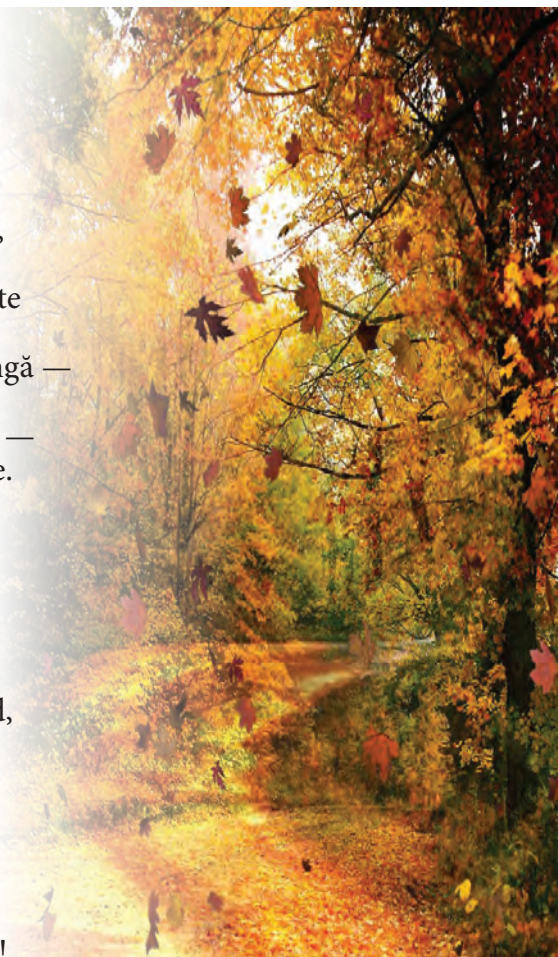
- Ce este o poezie?
- Atributul
- Complementul

Poezia

CE TE LEGENI...

de Mihai Eminescu

— Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vînt,
Cu crengile la pămînt?
— De ce nu m-aș legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.
Bate vîntul frunza-n dungă —
Cîntăreții mi-i alungă;
Bate vîntul dintr-o parte —
Iarna-i ici, vara-i departe.
Și de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!
Peste vîrf de rămurele
Trec în stoluri rîndurile,
Ducînd gîndurile mele
Și norocul meu cu ele.
Și se duc pe rînd, pe rînd,
Zarea lumii-ntunecînd,
Și se duc ca clipele,
Șcuturînd aripele,
Și mă lasă pustii,
Vestejit și amorțit
Și cu doru-mi singurel,
De mă-ngîn numai cu el!

MIHAI EMINESCU (1850–1889)

Este poetul nostru național (poetul reprezentativ al românilor). Poezia eminesciană îndeamnă la reflecții despre scurgerea timpului, destinul uman, universul cosmic; elogiază dragostea, natura, trecutul măreț al neamului. Poetul demonstrează frumusețea limbii române prin limpezimea expresiei, muzicalitatea versului, naturalețea limbajului.

Mihai Eminescu a scris, de asemenea, proză, dramaturgie, a fost și un veritabil ziarist. Opera eminesciană este citită pe toate meridianele planetei în 64 de limbi ale lumii.

..... Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Care este forma literară a cuvintelor *rîndurile*, *aripe*, *ici* și *vestejit*, folosite în text?
2. Ce sens au în poezia *Ce te legeni...* cuvintele menționate mai jos?

• a se legăna	• cîntăreț	• frunza-n dungă
• noroc	• a îngîna	• pe rînd, pe rînd
3. Identificați în text cuvintele aparținînd cîmpului lexical al substantivelor *codru* și *pasăre*.
4. Care este sensul cuvîntului *ce* din titlu?

Ce observăm?

- ✓ Folosirea unor forme diferite de cele din limba literară
- ✓ Sensuri mai puțin folosite ale unor cuvinte cunoscute

Morfologie

Observați!

5. Indicați modul și timpul verbului subliniat în versurile:
– De ce *nu m-aș legăna*,
Dacă trece vremea mea!
6. La ce alt mod se poate trece acest verb, fără ca sensul propoziției să se schimbe?
7. Există în text un pasaj asemănător construit cu alt mod?

Ce observăm?

- ✓ Valoarea unor moduri verbale

Exprimați-vă părerea!

8. Citiți versurile următoare. Arătați ce exprimă forma neaccentuată a pronumelui personal de persoana I în cazul dativ:
Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul *mi-l* rărește.

Este bine să mai știți

- ✓ **Codru** – pădure mare, deasă și bătrînă.
- ✓ **Codru de piine/codru de mămăligă** – felie, bucată mare.

Ortografie și punctuație

Folosiți-vă cunoștințele!

9. Ce rol are linia de dialog? Dar cratimele?

.....Explorarea textului

Forma poeziei

Folosiți-vă cunoștințele!

10. Prin ce se deosebește poezia *Ce te legeni...*, din punctul de vedere al formei, de alte texte în versuri pe care le-ați studiat?

Dialogul imaginar

Exprimați-vă părerea!

11. Ce moduri de expunere sînt folosite în poezia *Ce te legeni...*?
12. Prin ce se deosebește acest text de altele realizate pe baza dialogului?

„În locul plopului sau al bradului din poezia populară, Eminescu a ales ca partener de dialog obișnuitul codru, simbol al permanenței, căruia i se adresează ca unei ființe cunoscute, apropiate.”

George Călinescu

Ce observăm?

✓ Specificul dialogului poetic

Figurile de stil

Folosiți-vă cunoștințele!

13. Prin ce figură de stil îi sînt atribuite codrului însușiri umane?
14. Care sînt aceste trăsături?
15. Identificați figurile de stil din versurile de mai jos:
- Bate vîntul frunza-n dungă —
Cîntăreții mi-i alungă;
Bate vîntul dintr-o parte —
Iarna-i ici, vara-i departe.*
 - Și se duc pe rînd, pe rînd,
Zarea lumii-ntunecînd.*
 - Și se duc ca clipele,
Scuturînd aripele.*
 - Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.*
 - Trec în stoluri rîndurile,
Ducînd gîndurile mele
Și norocul meu cu ele.*

Ce ne amintim?

✓ Figurile de stil sînt procedee prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvînt pentru a da mai multă expresie unei imagini. Cele mai frecvente figuri de stil sînt:
*comparația;
personificarea;
epitetul;
metafora;
inversiunea;
repetiția;
enumerația.*

Epitetul

Folosiți-vă cunoștințele!

16. Alegeți din enunțul de mai jos cuvintele care determină substantive și verbe, atribuindu-se însușiri deosebite.

„Pădurea bătrână și nestricată de mână de om ... urca domol coline trăgănite.”
După M. Sadoveanu

► **EPITETUL** este o figură de stil care exprimă însușiri deosebite, surprinzătoare ale obiectelor ori ale acțiunilor, determinând un substantiv sau un verb.

Ce observăm?

✓ Din câți termeni poate fi alcătuit epitetul

10

17. Selectați epitelele din secvența de mai jos:

„Peste vîrf de rămurele
Trec în stoluri rîndurele
.....

Și mă lasă pustii,
Vestejit și amorțit
Și cu doru-mi singurel,
De mă-ngîn numai cu el!”

Mihai Eminescu. *Ce te legeni...*

18. Comparați între ele epitelele de mai jos. Indicați numărul de termeni din care sînt alcătuite:

- brad străvechi;
- ploaie deasă și caldă;
- chemare nedeslușită, moale, stinsă.

„Epitetul este partea de vorbire care determină, în lucrurile sau acțiunile exprimate printr-un substantiv sau verb, însușirile lor estetice, adică acelea care pun în lumină felul cum le vede sau le simte scriitorul și care au un răsunet în fantezia și sensibilitatea cititorului.”

Tudor Vianu

► În funcție de numărul de termeni din care este alcătuit, epitetul este **SIMPLU**, **DUBLU** sau **TRIPLU**.

19. Identificați în textele date epitelele care exprimă valoarea.

„Îmi mîngîia obrajii îmbujorați și moi.”

Nicolae Labiș, *Scrisoare Mamei*

„Peste creștet de dumbravă
Norii suri își poartă plumbul.”

Octavian Goga, *Toamna*

„Pe fereastră se vedeau în fund, departe, munții sinilii ai Bucovinei.”

Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*

Ce descoperim?

✓ Epitelele care se referă la culoare se numesc **cromatice**.

..... Interpretarea textului

Exprimați-vă părerea!

20. Ce sentimente față de codru se degajă din întrebarea de la începutul poeziei *Ce te legeni...*?

21. Exprimați în cuvinte proprii starea sufletească surprinsă în versurile:

– De ce nu m-aș legăna,
Dacă trece vremea mea!

22. Explicați semnificația următoarelor versuri, construite pe baza unor antonime:

Ziua *scade*, noaptea *crește*; Iarna-i *ici*, vara-i *departe*.

23. Extrageți din poezie și alte exemple care ilustrează ideea trecerii timpului.

24. Ce stare sufletească sugerează cuvintele „rostite” de codru?

25. Ce sens dați versului: *Zarea lumii-ntunecînd*? Este doar o imagine a stolurilor care întunecă orizontul sau sugerează o atmosferă generală de tristețe?

26. Ce impresie de ansamblu se desprinde din finalul poeziei?

27. Despre ce se spune în poezie că „trec”, „se duc” sau „sînt alungate”? Cum explicați acest fenomen?

Folosiți-vă imaginația!

28. Imaginați-vă că altcineva (soarele, luna, un fluture, o furnică) se adresează codrului. S-ar modifica sensul poeziei?

Exprimați-vă părerea!

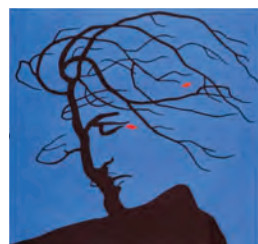
29. Citiți poezia *Revedere* de Mihai Eminescu, poezie care are o structură asemănătoare.

30. Identificați și plasați într-o diagramă Venn asemănările și deosebirile dintre poeziile *Ce te legeni...* și *Revedere*.

31. Ce exprimă ultima strofă din poezia *Revedere*?

32. Vi s-a întâmplat ca o anumită trăire sau stare sufletească de moment să influențeze modul în care vedeți lumea înconjurătoare? Relatați într-o pagină de caiet o asemenea experiență.

33. În pictura *Arborele Eminescu* de A. David, poetul este înfățișat cu trup arborescent, ieșit din adîncurile pămîntului. Care este semnificația acestei întruchipări a poetului?

Aurel David. *Arborele Eminescu*

DICTIONAR CULTURAL

✓ **Aurel David** (1935–1984) – pictor, grafician, sculptor din Chișinău. Una dintre cele mai valoroase lucrări ale sale este pictura „Arborele Eminescu”.

BATE VÎNT

de Dumitru Matcovschi

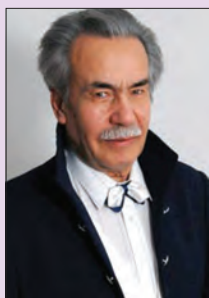
Bate vînt. Se-apleacă pom
 Peste suflet larg de om:
 „Omule, Măria Ta,
 Pune-mi ramurei propteală!”
 Sare, ca un frate, omul,
 Să înfrunte vînt cu pomul,
 Vîntul vîntură pămîntul,
 Se-nfruntă negru vîntul;

Dar se ține om de pom
 Și se ține pom de om,
 Și apoi pom și om se țin
 De ascunse rădăcini;

 Și apoi rădăcinile
 Caută-adîncimile,
 Și apoi adîncimile
 Izvorăsc fîntînilor.

Și rodește roșu pomul
 Și fruct roșu mîncă omul,
 Și din sîmbur ce rămîne
 Crește pui din azi în mîine.

 Iar din pui, la vremea lui,
 Crește iarăși verde pui,
 Iar apoi, din puiu-acel,
 Crește pui mai mititel –
 Tot cu omul lîngă el
 Crește pui mai mititel...

DUMITRU MATCOVSCHI (1939–2013)

Poet, prozator, dramaturg, publicist.

Prin poezia limpede, simplă, sonoră a venerat baștina, casa părintească, femeia, graiul, omenia, demnitatea. Cei mai importanți compozitori au creat cîntece pe versurile sale, îndrăgite apoi de toată lumea (*Bucurați-vă, prieteni; Chișinăul meu cel mic; Inimă de mamă* etc.). Volumele de proză ale scriitorului (*Duda, Toamna porumbeilor albi* etc.) reflectă viața satului de pe plaiurile nistrene. Dramele sale de mare succes (*Tata, Troița, Pomul vieții* etc.) sînt montate pe scenele teatrale din țară și de peste hotare.

A fost un publicist de mare curaj.

Dumitru Matcovschi este un exemplu al demnității în istoria neamului nostru.

..... Observarea textului

Vocabular

1. Rescrieți forma literară a cuvintelor *mîncă*, *sîmbur*, *mititel*.
2. Scrieți pe coloane cuvintele ce aparțin câmpurilor lexicale ale cuvintelor:

pom *om*

3. Definiți cuvintele:
adîncime, *pui*, *a se ține*.

♦ Confrunțați definițiile alcătuite de voi cu cele din DEX.

4. Ce sensuri poate avea verbul *a bate*? Aflați cu ajutorul DEX-ului ce înseamnă în text verbul *a bate*?

5. Găsiți sinonime contextuale pentru cuvintele:
• *pom* • *ramură* • *a înfrunța* • *a crește*.

Morfologie

6. Indicați modul și timpul verbelor din text.
7. La ce caz este substantivul *omule*?
8. Identificați formulele reverențioase din text.
9. Ce părți de vorbire exprimă cuvintele subliniate:
„Și rodește *roșu* pomul
Și fruct *roșu* mîncă omul.”

Ortografie și punctuație

10. Ce rol are cratima în sintagma *pune-mi*?
11. Formulați regula de ortografiere a substantivelor: *rădăcinile*, *adîncimile*, *fîntînile*.
12. Argumentați utilizarea semnelor de punctuație din prima strofă.
13. Realizați o dictare comentată:
„Nu mi-e teamă nici de-o vamă,
Voi pleca și voi cînta:
– Te-am iubit ca pe o mamă,
– Scumpa mea, Moldova mea.”
D. Matcovschi. *Nu mi-e teamă*
14. Comentați scrierea adverbului *iarăși*. Care alte cuvinte se scriu conform aceleiași reguli?

Este bine să mai știți

✓ **Copac** – plantă cu trunchiul lemnos și înalt, ale cărei crengi se ramifică, formînd o coroană; arbore.

✓ **Pom** – nume generic pentru arbori care produc fructe comestibile.

✓ Expresia „pomul de Crăciun” vine de la *po-mul cunoștinței binelui și răului* sau *po-mul raiului* – amintit în Biblie, plantat în mijlocul grădinii Edenului (raiului), din care Adam și Eva au cules mărul, fructul interzis, ce simbolizează izvorul cunoașterii.

..... Explorarea textului

15. Din ce tipuri de strofe este alcătuită poezia: terține/catrene, cvintete, sextine?

16. Identificați rimele din poezie.

17. Marcați accentul fonetic în cuvintele-rimă. Ce ați constatat?

Figuri de stil

18. Rescrieți din text figurile de stil și încadrați-le în tabelul de pe caiete după modelul oferit mai jos.

	Epitet	Comparație	Repetiție	Alte figuri de stil
strofa I				
strofa a II-a				
strofa a III-a				

..... Interpretarea textului

19. Ce puteți spune despre frecvența în text a cuvintelor *pom* și *om*?

20. **Lucrați în pereche.** Discutați despre ce este poezia:

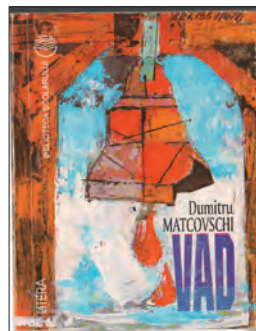
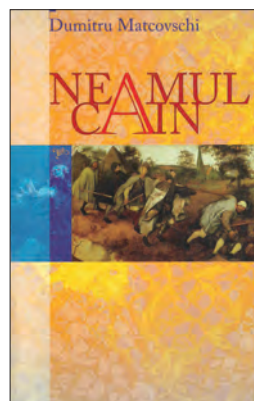
- despre un pom;
- despre un om;
- despre un pom și un om;
- despre rezistența pomului;
- despre rezistența/demnitatea omului;
- despre altceva?

♦ Alegeți o variantă și comentați-o.

21. „Traduceți” în proză sensul fiecărei strofe. Povestiți conținutul poeziei.

22. Transcrieți versurile în care poetul pune în paralel noțiunile de *om* și *pom*. De ce D. Matcovschi face această paralelă? Comentați.

23. **Lucrați în grup.** Creați un poster în care să ilustrați relația omului cu pomul în baza poeziei lui D. Matcovschi, dar și a altor opere.

24. Recitiți strofa a treia. Formulați 3-4-6 întrebări în cheia tehnicii 6 *De ce?*, pornind de la versul „Dar se ține om de pom”.

25. Ilustrați prin desen conținutul unei strofe/al poeziei. Organizați o expoziție cu aceste desene.

26. Găsiți și transcrieți două proverbe care au cuvîntul-cheie *om* și două proverbe care au cuvîntul-cheie *pom*.

27. Explicați oral/în scris două dintre proverbele atestate la exercițiul 24.

28. Căutați peisaje de toamnă în creația pictorilor moldoveni. Organizați o vizită în realitate sau on-line la muzeul de arte și studiați aceste picturi.

29. Arătați care este, în limbajul curent, ordinea firească a cuvintelor din următoarele versuri:

„Și rodește *roșu* pomul
Și fruct *roșu* mîncă omul.”

30. De ce poetul încalcă această ordine? Comentați.

31. Recitiți cu voce strofa a II-a. Comentați efectul sonor produs de aceleași grupuri de sunete (*vînt, vîntul, vîntură*).

32. Citește acasă cu cei din familie poezia și scrie mesajul transmis de poet în 3-5 enunțuri.

CARTEA-OM ȘI OMUL-CARTE

de Ion Hadârcă

Încă stau timizi, deoparte,
Micul om și marea Carte:
Ea-și visează Tatăl-ram,
El deschide primul geam!

Prin biblioteci, uitată,
Cartea cea însingurată
Frunzărește fără vînt
Negre foi cu alb cuvînt.

Pom cu om încă-un strop,
Greu se-aprinde acest Glob
Dornic lumii să-nveșmînte
Adevărurile sfinte.

Dar minune! Ce-i în mînă
Celui răsfoind lumină?
Împreună-s fără moarte
Cartea-Om și Omul-Carte!

DICȚIONAR CULTURAL

✓ **Ion Hadârcă** (n.1949)
– poet, traducător și om politic din Republica Moldova, deputat în Parlamentul Republicii Moldova între 1990 și 1998 și din 2009 pînă în 2014.

Atributul

Ce este atributul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Identificați în versurile de mai jos atributele. Indicați cuvântul determinat și precizați prin ce parte de vorbire este exprimat.

„Sus, prin crîngul adormit,	Stol bălai
A trecut în taină mare,	De îngerași
De cu noapte, risipind	Cu alai
Din panere de argint,	De toporași.

Primăvară, cui le dai?

Primăvară, cui le lași?”

George Topîrceanu, *Rapsodii de primăvară*

2. Indicați ce părți de vorbire determină atributele subliniate în enunțurile următoare:

- Dumneata, *binevoitor*, m-ai ajutat.
- Prima *intrată* în teren a fost echipa Republicii Moldova.

► **ATRIBUTUL** este partea secundară de propoziție care determină un substantiv sau un substitut (un înlocuitor) al acestuia (pronume sau numeral cu valoare substantivală).

Observați!

3. Identificați atributele din textele de mai jos. Arătați unde stau ele față de cuvântul determinat (înainte sau după el).

a) „Vii să-mi bați iar în fereastră,

Tînr soare auriu,

Și zăpada de pe coastă

Fuge ca argintul-viu.”

Ștefan Octavian Iosif, *Cîntec de primăvară*

b) „Mîndra apelor crăiasă,

Ne-ntîlnirăm azi în cale.”

Octavian Goga, *La mal*

c) „Răsuflul cald al primăverii

Adus-a zilele-nvierii.”

George Coșbuc, *La Paști*

Ce ne amintim?

✓ Întrebările la care răspunde atributul sînt:

- *care?*;
- *ce fel de?*;
- *al, a, ai, ale cui?*;
- *cît? cîtă? cîți? cîte?*.

Ce descoperim?

✓ Un substantiv poate avea unul sau mai multe atribute.

Folosiți-vă cunoștințele!

4. Identificați în versurile de mai jos atributele exprimate prin adjective și prin substantive.

- a) „Un fir de iarbă verde, o rază-ncălzitoare,
Un gândăcel, un flutur, un clopoțel în floare,
După o iarnă lungă ș-un dor nemărginit,
Aprind un soare dulce în sufletul uimit.”

Vasile Alecsandri, *Sfârșitul iernei*

- b) „Bate vînt de primăvară și pe murguri îi deschide;
Vîntul bate, frunza crește, și voioasă lunca rîde...
Este timpul re-nvierii, este timpul re-nnoirii,
Ș-a sperărei zîmbitoare, și-a plăcerei, ș-a iubirei.”

Vasile Alecsandri, *Lunca din Mircești*

Exersați!

5. Subliniați în versurile următoare atributele exprimate prin adjective.

- a) „Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură,
Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură.
În curînd și el apare pe-orizontul aurit,
Sorbînd roua dimineții de pe cîmpul înverzît.”

Vasile Alecsandri, *Dimineața*

- b) „Cu vreascuri uscate, puse mai dinainte la adăpost,
ațîțai un foc uriaș, și întunecimile îngrozite fugiră...”

Calistrat Hogaș, *În munții Neamțului*

6. Indicați atributele exprimate prin substantive din următoarele versuri:

- a) „Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cîrdului de cerbi.”

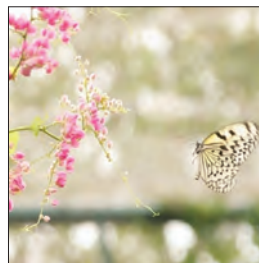
Mihai Eminescu, *O, rămii...*

- b) „Sufletul satului filfiie pe lîngă noi
ca un miros sfios de iarbă tăiată.”

Lucian Blaga, *Sufletul satului*

7. Construiți o propoziție în care substantivul *floare* la numărul plural să aibă funcția sintactică de atribut.

8. Continuați textul început mai jos și subliniați atributele care sînt epitete: *Dacă aș fi o pasăre albastră...*

Complementul

PISICA SALVATOARE

Ieri, la Orhei, cetățenii dintr-un bloc cu opt etaje au scăpat de un incendiu care ar fi putut să distrugă toate apartamentele. Ionuț, un băiețel de cinci ani, nu a stins bine chibritul folosit ca să aprindă aragazul și mocheta din bucătărie a ars mocnit. Copilul a adormit, dar pisica l-a trezit. Pompierii au intervenit rapid, au localizat focul și pagubele au fost mici. Locatarii au ținut să-i mulțumească pisicii și i-au cumpărat îndată cinci cutii de „Kitekat”.

Diagram labels: timpul (Ieri), locul (la Orhei), modul (mocnit, rapid, îndată).

Ce este complementul

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Ce funcție sintactică îndeplinesc cuvintele încercuite în știrea din ziar?
2. Ce parte de vorbire determină cuvintele subliniate?

► **COMPLEMENTUL** este partea secundară de propoziție care determină un verb.

Complementele circumstanțiale și complementele necircumstanțiale

Exprimați-vă părerea!

3. Ce arată complementele subliniate în știrea din ziar?
4. Găsiți celelalte complemente din text și arătați dacă, după înțeles, pot fi apropiate sau nu de cele subliniate.

Ce descoperim?

✓ Un verb poate avea unul sau mai multe complemente.

► Complementele sînt:

- **CIRCUMSTANȚIALE** — cînd arată împrejurările (locul, timpul, modul) în care se desfășoară o acțiune;
- **NECIRCUMSTANȚIALE** — cînd nu arată împrejurările în care se desfășoară o acțiune.

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Identificați în enunțurile următoare complementele și precizați ce arată acestea.

- Soroca se află în Republica Moldova.
- Oamenii locuiau departe.

► **COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC** arată locul în care se petrece o acțiune.

6. Arătați ce părți de propoziție sînt cuvintele subliniate în notițele făcute de Alexandru în agendă și reproduse în dreapta paginii. La ce se referă acestea?

► **COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP** arată timpul în care se petrece o acțiune.

7. Arătați ce părți de propoziție sînt cuvintele subliniate în enunțurile de sub ilustrațiile din dreapta paginii. La ce se referă acestea?

► **COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD** arată felul, modul în care se petrece o acțiune.

Exersați!

8. Identificați complementele circumstanțiale din textele de mai jos.

- În vacanță mergem la munte. Noi, pe cărările abrupte, nu urcăm niciodată singuri. Pot să apară, brusc, pericole.
- Zilnic merg cu plăcere la bazinul de înot. Cu grijă, antrenorul ne pregătește pentru campionatul școlar care o să se desfășoare luna viitoare.
- Prîslea ajunse pe tărîmul celălalt. Privi cu sfială spre palatele zmeilor.
- „Ce-a făcut ieri și alaltăieri face azi, va face mâine și poimîine.”

Ion Agârbiceanu, *Bunica*

9. Alcătuiți patru propoziții în care cuvintele *dimineață* și *toamnă* să fie substantive și adverbe.

10. Redactați un text cu titlul *Vine vacanța mare*, folosind cel puțin patru complemente circumstanțiale.

Ce observăm?

Întrebările la care răspunde complementul circumstanțial de loc sînt: *unde?*, *de unde?*, *pe unde?*, *pînă unde?*, *încotro?*.

Luni, 28 mai
Mîine este ziua Danei.
Să iau un cadou!

Martî, 29 mai
În vacanță o să mergem la munte și ne trebuie un rucsac. Să mă uit prin magazine după unul mai mare.

Ce observăm?

Întrebările la care răspunde complementul circumstanțial de timp sînt: *cînd?*, *de cînd?*, *pînă cînd?*, *cît timp?*.

Ce observăm?

Întrebările la care răspunde complementul circumstanțial de mod sînt: *cum?*, *în ce fel?*, *cît?*.

Șoricelul răspunde voinește motanului.

Ei împart prieteneste un pahar cu suc.

LA MIJLOC DE CODRU

de Mihai Eminescu

La mijloc de codru des
Toate păsările ies,
Din *huceag* de aluniș,
La voiosul luminiș,
Luminiș de lângă *baltă*,
Care-n trestia înaltă
Legănându-se din unde,
În adâncu-i se pătrunde
Și de lună și de soare
Și de păsări călătore,
Și de lună și de stele
Și de zbor de rîndurile
Și de chipul dragei mele.

1. Citiți poezia, apoi învățați-o pe de rost.
2. Găsiți în poezie explicația de dicționar a cuvintelor subliniate.
3. Comparați forma poeziei de mai sus cu *Ce te legeni...*, observînd modalitatea de aranjare a versurilor și rimele din poezii.
4. Identificați atributele din poezie și stabiliți partea de vorbire prin care sînt exprimate și partea de vorbire pe care o determină.
5. Scrieți un text – reacția cititorului – despre poezia *La mijloc de codru* de M. Eminescu.
6. Organizați un recital de poezii despre natură din opera lui M. Eminescu.

ATRIBUTUL. COMPLEMENTUL

1. Indică atributele din textul de mai jos:

1 p.

„Rîd în grămadă: flori de nălbă și albe flori de mărgărint,
De parc-ar fi căzut pe straturi un stol de fluturi de argint.”

Dimitrie Anghel, *În grădină*

2. Subliniază atributele și complementele din următoarea știre din ziar:

1 p.

O CISTERNĂ BUCLUCAȘĂ

Ieri, în Chișinău, trei sudori au muncit două ore ca să salveze dintr-o cisternă de lapte un copil neastîmpărat.

Tiberiu a vrut să se ascundă de prietenii de joacă. Băiatul a sărit gardul în curtea fabricii

vecine și a intrat într-o cisternă de lapte. El a agățat repede încuietoarea și a blocat-o.

Copiii au înțeles pericolul și le-au povestit paznicilor despre năzbîtia făcută, ca să-l elibereze pe captiv.

3. Identifică atributele din reclamele alăturate. Analizează părțile de vorbire prin care se exprimă.

1 p.

4. Construiește propoziții cu următoarele adjective: *lungă, repede, veștežit, amorțit, singurel*. Indică funcția sintactică a acestora.

1 p.

5. Identifică complementele circumstanțiale din textele de mai jos și analizează părțile de vorbire prin care se exprimă.

2 p.

a) „Ici era o pasăre fantastică, dincolo capul straniu al unui uriaș. Era tăcere pretutindeni. Și deodată un arc sîngeros de lumină crescă în răsărit.”

Mihail Sadoveanu, *Ciocîrlia*

b) Vara mergem la bunici. Luni, mama o să cumpere bilete și seara o să sune la ei ca să le spună ora sosirii noastre.

6. Arată prin ce părți de vorbire sînt exprimate atributele și complementele din textul de mai jos.

1 p.

„Prin iarba arsă greieri cu țîrîit prelung
Tăcerea nesfîrșită a zilei o împung.”

Ion Pilat, *Cuptor*

7. Prezintă, în cel mult zece rînduri, o întrecere sportivă, precizînd locul, timpul și modul în care s-a desfășurat. Subliniază în text complementele.

3 p.

VIORICA-COSMETIC S.A.
Miracolul naturii!
Propunem
o gamă variată
de produse cosmetice
cu extracte din
plante.

PRIMĂVĂRATIC

Noul detergent
pentru curățarea
geamurilor,
a oglinzilor
și a cristalurilor.
Aduce în casă
mirosul de flori
și de iarbă verde.

SNOAVA

**Rîsul este semnul bucuriei de a trăi.
Să rîdem împreună cu Păcală!**

- Snoava, proverbul, zicătoarea, ghicitoarea — creații populare
- Formule specifice dialogului

Snoava

BOIERUL ȘI PĂCALĂ

Odată Păcală stătea la marginea unei păduri și se gîndea ce să mai facă. Și cînd se uită pe drum, vede o trăsură venind spre el. Repede se scoală, ia un trunchi mare de copac și-l ridică drept în sus. În trăsură era boierul, cucoana și vizitiul, care mîna caii. Boierul, văzînd pe Păcală, spuse vizitiului să oprească trăsură și zice:

— Bună ziua!

Păcală răspunse:

— Mulțămim!

— Dar ce faci aici?

— D-apoi, cucoane, ia, am pus și eu lemnul ista să se hodinească olecuță, că apoi îl duc acasă. Da Dumneavoastră unde vă duceți?

— Eu am auzit de unul Păcală, care păcălește oamenii, și mă duc să-l găsesc, să mă păcălească și pe mine.

Păcală zice boierului:

— Nu te mai duce, cucoane, mai departe, că eu-s Păcală! Dar acum nu pot să vă păcălesc, că am uitat păcălitorul acasă. Dacă însă voiți să vă păcălesc, mă duc pînă ici în sat, acasă, să-mi aduc păcălitorul, și apoi am să vă păcălesc. Și ca să vin mai degrabă, dați-vă jos din trăsură și cucoana, și vizitiul! Dumneavoastră, cucoane, țineți lemnul ista bine, să nu se clatine nici într-o parte, că eu vin îndată.

Se dă jos cucoana și vizitiul, și boierul ținea cît putea trunchiul să nu se clatine. Păcală s-a suit în trăsură, și pe ici și-i drumul! Se face noapte. Păcală nu mai vine. Stau așa toată noaptea și a doua zi pînă după amiază.

Numai ce trece un om pe acolo.

— Bună ziua, zice omul.

— Bună ziua, îi răspunde boierul.

— Dar ce stați dumneavoastră acolo?

Atunci boierul spune omului că ține copacul în sus, „pînă ce-a veni Păcală de-acasă cu păcălitorul să ne păcălească”.

- Mi-a spus că vine degrabă cu trăsura, și nu mai vine.
Atunci omul spune boierului:
- D-apoi, cucoane, nu-i destulă păcăleală asta, că s-a dus cu trăsură și cu cai cu tot?

Din *Satire populare*

Aflați mai mult!

- Snoava este o creație populară în proză.
- Personajele cele mai cunoscute ale snoavei românești sînt Păcală și Tîndală.
- Snoava este înrudită cu anecdota, prin nota glumeață și prin trimiteri la situații reale.

11

Observarea textului

Vocabular

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Scrieți pe caiete forma literară a următoarelor cuvinte:
• ista • hodinească • ici • mulțămim
2. Notați pe caiete cuvîntul de bază al derivatelor *păcălitor* și *păcăleală* și încercuiți sufixele.
3. Indicați sinonime pentru următoarele cuvinte:
• a se uita • copac • a zice • a vedea • repede

Învățați jucîndu-vă!

4. Imaginați-vă un scurt dialog care să conțină expresiile:
pe dată; pe ici și pe acolo; d-apoi. Precizați cadrul și personajele.

Morfologie

Folosiți-vă cunoștințele!

5. Arătați care este forma literară a verbelor din următoarele construcții: *eu-s Păcală; pînă ce-a veni Păcală*.
6. Explicați ce este greșit în exemplele de mai jos:
 - În trăsura era boierul, cucoana și vizitiul.
 - Se dă jos cucoana și vizitiul.

Ce observăm?

- ✓ Apariția, în text, a unor cuvinte și construcții diferite de cele din limba literară
- ✓ Forme caracteristice limbii vorbite

Ce observăm?

- ✓ Forme aparținînd variantei populare a limbii

..... Explorarea textului

Etapele narațiunii

Folosiți-vă cunoștințele!

7. Selectați cuvintele care se referă la momentul și la locul acțiunii din snoava *Boierul și Păcală*. Oferă acestea informații precise?

8. În ce alte texte studiate ați întâlnit acest mod de prezentare a cadrului acțiunii?

9. Identificați etapele narațiunii.

10. Alcătuiți pe baza acestora planul simplu de idei.

11. Selectați din text verbe care indică acțiunile corespunzătoare fiecărei etape a narațiunii. Grupați-le după următorul model, transcris pe caiete:

Verbe la timpul trecut	Verbe la timpul prezent

Ce observăm?

✓ Într-o narațiune, ritmul acțiunii poate fi redat prin:

- numărul mare de verbe;
- alternanța timpurilor verbale;
- folosirea unor adverbe;
- lungimea enunțurilor.

Exprimați-vă părerea!

12. Ce rol au verbele folosite la timpul prezent în surprinderea desfășurării acțiunii?

13. Găsiți cuvintele din text care indică derularea rapidă a acțiunii.

14. Ce enunțuri imprimă un ritm alert acțiunii: enunțurile lungi sau enunțurile scurte?

Ce observăm?

✓ Structura unei narațiuni cuprinde/conține următoarele etape:

- situația inițială;
- cauza acțiunii;
- desfășurarea acțiunii;
- situația dificilă;
- depășirea situației dificile;
- situația finală.

Personaje

Folosiți-vă cunoștințele!

15. Numiți personajul principal și personajele secundare din snoavă.

16. Identificați, în lista de mai jos, adjectivele potrivite fiecărui personaj din text: *naiv, isteț, zeflemitor, inteligent, credul, spontan, șiret, batjocoritor*.

17. Completați lista de adjective care se referă la personajul principal.

Învățați jucându-vă!

18. Realizați un portret-robot al lui Păcală, amintindu-vă și alte snoave în care apare.

19. Scrieți pe caiete un singur cuvânt prin care să surprindeți caracteristica dominantă a acestui personaj.

20. Citiți fiecare ce ați scris pe caiete. Notați pe tablă numai cuvintele care nu se repetă. Alegeți, prin vot, cuvântul care credeți că îl definește cel mai bine pe Păcală.

21. Există un Păcală printre colegii sau cunoscuții voștri? De ce vi se pare că acesta seamănă cu Păcală?

Dialogul

Observați!

22. Citiți pe roluri replicile personajelor din snoava *Boierul și Păcală*.

23. Evidențiați prin exemple aspectele care creează impresia unui dialog real.

Ce ne amintim?

✓ Dialogul are un rol important în desfășurarea acțiunii și în conturarea personajelor.

..... Interpretarea textului

Exprimați-vă părerea!

24. Cum explicați dorința boierului de a fi păcălit de Păcală?

25. Ce se ascunde în spatele cuvintelor politicoase și binevoitoare ale lui Păcală?

26. Arătați ce anume din replicile de mai jos demonstrează faptul că Păcală este pus pe șotii:

- *Am pus și eu lemnul ista să se hodinească olecuță.*
- *Mă duc pînă ici în sat, acasă, să-mi aduc păcălitorul.*

27. De ce boierul, deși pregătit să fie păcălit, cade așa de ușor în cursa întinsă de Păcală?

28. Argumentați de ce situația redată în narațiune este una plină de haz.

Este bine să mai știți

✓ Cuvântul *snoavă* vine din limba slavă: изъ нова (se pronunță *iz nova*) (= din nou).

► SNOAVA este o scurtă narațiune populară umoristică, în care se ironizează și se face haz pe seama unor defecte omenești (lenea, prostia, îngîmfarea, minciuna sau hoția).

Conjunția

Ce este conjunția

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Indicați predicătele în enunțurile de mai jos. Arătați ce leagă cuvîntul *și* în aceste enunțuri.

Maria și Ioana vor merge în vacanță la munte. Fetele vor urca pe crestele înalte și periculoase. Căările străbătute vor fi întunecoase și strîmte. Vor dormi în cort și în cabane.

- **CONJUNȚIA** este partea de vorbire care leagă în propoziție două părți de propoziție de același fel (subiecte, nume predicative, atribute, complemente).

Ce descoperim?

✓ Conjunția nu are funcție sintactică de parte de propoziție.

Conjunții simple și conjunții compuse

Folosiți-vă cunoștințele!

2. Identificați conjunțiile din următorul enunț și arătați din cîți termeni sînt alcătuite: *Vreau să merg la mare ca să înot.*

► Conjunțiile sînt:

- **SIMPLE** — alcătuite dintr-un singur termen;
- **COMPUSE** — alcătuite din mai mulți termeni.

Ce descoperim?

✓ Conjunții simple sînt: *și, iar, dar, ci, însă, sau, deci, că, să, căci, da-că, de, încît* etc.

✓ Conjunții compuse sînt: *ca să, ci și* etc.

Exersați!

3. Indicați felul conjunțiilor din textul de mai jos și din versurile din dreapta paginii.

Roboțel e ciudat și colțuros, dar n-are suflet rău. Dacă încerci să-l înțelegi, cîștigi un prieten, fiindcă e sentimental.

4. Copiați pe caiet proverbele, utilizând conjunțiile potrivite: Leneșul mai mult aleargă... scumpul mai mult păgubește. Vede paiul din ochiul altuia... nu vede birna din ochiul lui.

◆ Comentați înțelesul fiecărui proverb.

Folclor

Deși încă o iubesc,
Trebuie s-o pedepsesc,
C-a fost rea și dușmănoasă
Și n-o las să intre-n casă.

Elena Farago,
Pedepsirea mîței

Proverbul. Zicătoarea

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Cu ce ocazii recurgem la proverbe și zicători?
2. Spuneți colegilor ce ghicitori și proverbe cunoașteți.

- ▶ **PROVERBUL** este o specie populară scurtă, care conține o învățătură morală, născută din experiența de viață, exprimată concis și sugestiv, ritmic sau rimat.
- ▶ **ZICĂTOAREA** este o specie folclorică exprimată printr-o frază scurtă, uneori rimată prin care se redă o constatare de ordin general, filozofic, un principiu etic, o normă de conduită etc.

Aflați mai mult!

– „Acest dicționar cuprinde circa 5 000 de proverbe. El te ajută să înțelegi de ce proverbul este puternic și a supraviețuit diferitor mode în comunicarea umană. Dincolo de 3-5 cuvinte semnificative, se ascunde o lume întreagă. Un proverb este arcul comprimat al înțelepciunii celor care l-au tilcuit.”

T. Cartaleanu, Olga Cosovan, *Dicționarul de proverbe comentate*

Exersați!

3. Clasificați tematic proverbele de mai jos.

Vorba dulce mult aduce. Înțeleptul învățește de șapte ori limba în gură înainte de a vorbi. Munca e comoară mare. Vorba e de argint, tăcerea de aur. Lenea e cucoană mare, care n-are de mâncare. Din vorbă se face faptă și din faptă – vorbă. Cine spune multe face puține. Lucrul bun nu se face iute. Lucrul laudă pe meșter. Înțeleptul adună și prostul risipește.

Învățați jucându-vă!

4. **Lucrați în grup.** Comentați proverbele:

• În țara orbilor cel cu un ochi e rege. • Nu mor caii cum vor cîinii. • Răbdarea-i din rai.

Este bine să mai știți

- ✓ Un proverb este un discurs de înțelepciune redus la o singură frază.
- ✓ Biblia este o carte care conține și multe proverbe. Ia aminte la unul din ele: „Învățătura tatălui tău și îndrumările mamei tale sînt o cunună plăcută pe capul tău și un lanț de aur la gîtul tău”.

5. Organizați o minișezătoare în care să vă întreceți la spus proverbe, zicători și la dezlegarea ghicitorilor. Comentați sensul proverbelor și zicătorilor.

Exprimați-vă părerea!

6. Căutați câte 3-5 proverbe și zicători despre înțelepciune, adevăr, sinceritate, prietenie și sănătate. Comentați-le înțelesul.

7. Citiți și comentați proverbele despre învățătură:

- Ce înveți în tinerețe, aceea știi la bătrânețe.
- Omul în copilărie lesne-nvață orice fie.
- Meșteșugul la om este brătară de aur.
- Niciun meșteșug nu e rău, ci oamenii sînt răi.
- Cine-nvață în tinerețe se odihnește la bătrânețe.
- Calul bătrîn nu se învață în buiestru.
- Cine are carte are patru ochi.
- Orice cu bătaie de cap se dobîndește, pe drumuri nu se găsește.

Anton Pann, *Povestea vorbii*

Folosiți-vă cunoștințele!

8. Citiți proverbele și zicătorile de mai jos. Amintiți-vă în ce lucrări ale lui Ion Creangă le-ați întâlnit. Comentați aceste învățături morale.

- Golăteata înconjură, iar foamea dă de-a dreptul.
- Omul sfințește locul.
- Fală goală, traistă ușoară.
- În care cămașă s-a mîniat, în aceea s-a dezmînie.
- Nu aduce anul cît aduce ceasul.

9. Ilustrați pe un poster câte un proverb, la alegere.

10. Citiți comentariul proverbului din dicționar.

Copilul nepedepsit ajunge nepricopsit = Copilul căruia i se trece cu vederea greșelile nu va ajunge un om așezat. Avertizează părinții prea iertători de necesitatea unor pedepse.

◆ Procedați în mod asemănător la următoarele proverbe, explicîndu-le prin 2-3 enunțuri:

Omul informat este puternic. Cine aleargă după doi iepuri nu prinde niciunul. Motanul cu clopoței nu prinde șoricea. Cerul curat de trăsnet nu se teme.

DICȚIONAR CULTURAL

✓ **Anton Pann** (1796–1854) – scriitor, folclorist și muzician român. Este celebru mai ales prin culegerea de proverbe denumită *Povestea vorbii*.

Ce descoperim?

✓ În câteva cuvinte semnificative se ascunde o lume întreagă de înțelepciune a celor care le-au tilcuit.

„Înțelepciunea poporului e mai tare ca toate cărțile.”

George Călinescu

Este bine să mai știți

✓ Proverbele sînt manifestarea eticii și a înțelepciunii populare.

„Mama care n-avea timp în copilăria mea să-mi spună povești, vorbea cu mine mai mult prin proverbele noastre.”

Grigore Vieru

Ghicitoarea

Învățați jucându-vă!

11. Citiți și ghiciți:

a) Oglinda cerului
În adăpostul pământului.

b) Ce vă trec prin mâini,
Fără de-a le fi stăpîni;
Se păstrează-n sîn și-n ladă,
Fără ei nu faceți treabă?

c) Cuie mici cu măciulie
Strălucesc pe cer o mie,
Dar cînd iese soarele
Fug de-și rup picioarele.

d) Ia gîndește-te și spune
Cine-i mai bogat în lume?

Floare și soare,
Ploaie și ninsoare
Se lasă pe rînd
Zile, nopți furînd...

N-are culoare,
N-are miros;
Dar la toți
E de folos.

► GHICITOAREA este o specie populară scurtă, în care se cere să se ghicească, prin asocieri logice, obiecte, ființe sau fenomene, prezentate indirect, metaforic.

12. **Lucrați în echipă:** Cine-i mai isteț? Propuneți ghicitori cu plante și animale, cu frunțe și legume.

13. Citiți și reflectați asupra semnificației figurilor de stil din textul poetic de mai jos.

GHICITOARE FĂRĂ SFÎRȘIT de Grigore Vieru

Ce izvor se ia după om?
Glasul mamei.
Ce e dulce
Și nu se aduce?
Buzele mamei.
Care spice cresc
Cu vîrful în jos?
Brațele mamei.
Care stele pe cer

Cad amîndouă odată?
Ochii mamei.
Ce se ară
Cu lacrima?
Chipul mamei.
Ce este nemărginit
Și nu calcă iarbă străină?
Sufletul mamei.

14. De ce oare poetul o cinstește astfel pe mama sa? Aflați unele date biografice ale lui și veți putea răspunde la această întrebare.

15. Căutați 3-5 proverbe despre părinți și copii. Scrieți-le pe caiet.

16. Vizitați site-ul www.grădinapoveștilor.ro/ghicitori. Puneți la încercare mintea voastră. Dacă ați aflat o ghicitoare dificilă sau frumoasă, trimite-o pe adresa dată și va fi publicată.

DICȚIONAR LITERAR

✓ **Cimilitură** – varianta populară a cuvîntului „ghicitoare”.

Este bine să mai știți

✓ Primele ghicitori românești (cimilituri) au fost publicate la mijlocul sec. al XIX-lea de Teodor Stamat. Concomitent, Anton Pann adună cimilituri în 2 volume: „O șezătoare la țară” sau „Povestea lui Moș Albu”, care aveau să reapară în mai multe ediții.

DACĂ ȘI FACE!

Un om îl pofteste pe Păcală la masă. Se așază Păcală și, cum era pe masă carne și borș, începe să înfulece grăbit numai carne.

- Măi Păcală, da' mai mănâncă și borș, bre! zice omul.
- Dacă și carnea-i bună!
- Bună-bună, măi Păcală, da'-i și scumpă!
- Dacă și face!

ION ARGAT

Ion, un țăran între două vârste, cu mîncărime la limbă și poznaș nevoie mare, era, cică, slugă la un boier tare hapsîn.

- Măi Ioane, du sacii la moară!
- Să trăiești, boierule, nu-i duc!
- Măi Ioane, pleacă la prășit!
- Să trăiești, boierule, n-oi pleca!
- Măi Ioane, să nu te pună păcatul să pleci de-acasă cumva!
- Ba am să plec, boierule!

Dacă văzu boierul că argatul său face totul pe dos, începu să dea porunci și el tot pe dos.

Într-o zi boierul plecă de acasă cu Ion. Mergînd ei așa, întîlnesc un pîrîu cam mare, peste care trebuiau să treacă. Punte nu era. Atunci Ion se descălță, ia pe boier în cîrcă și intră cu el în apă. Boierul simțea puțină răcoare la picioare.

- Măi Ioane, zice el atunci, ia să-mi dai drumul în pîrîu, să fac și eu o baie!
- Hai, boierule, să te-ascult și eu o dată și să fac cum spui mata! zise Ion și dădu buf! cu boierul în apă.

1. Citiți snoavele și amuzați-vă.

2. **Lucrați în grup.** Înscenați, cu colegii de clasă, dialogurile de mai sus.

3. Alegeți proverbe și zicători potrivite pentru situațiile din snoavele citite.

4. Citiți proverbele. Copiați-le pe caiet. Consultați *Dicționarul de proverbe comentate* și aflați explicația celor pe care nu le înțelegeți.

Mîna care nu știe să scrie dă vina pe condei. Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba. Omul harnic, muncitor/ De pîine nu duce dor. Cînstea cîntărește mai mult decît banul. Ascultă cu urechile, vezi cu ochii și taci cu gura. Pomul se cunoaște după roade și omul după fapte. Ce ție nu-ți place, altuia nu face! La plăcinte înainte,/ La război înapoi. Prietenul la nevoie se cunoaște. Cine se scoală de dimineață departe ajunge. Noaptea e un sfetnic bun. Cine sapă groapă altuia, cade singur în ea. După faptă și răsplată. Lăcomia strică omenia. Nemulțumitului i se ia darul. Lauda de sine nu miroase-a bine. Minciuna are picioare scurte. Ulciorul nu merge de multe ori la apă.

CONJUNCȚIA

1. Citește textul și convinge-te că ai înțeles gluma. **2,5 p.**
Identifică cinci conjuncții diferite în textul de mai jos.

Păcală și Tîndală în pădure (snoavă)

Păcală și Tîndală mergeau printr-o pădure. Într-un copac, ei văzură o pasăre.

– Măi Tîndală, uite o pasăre! Hai s-o prindem, s-o frigem și s-o mîncăm boierește, zise Păcală lingîndu-și degetele.

– Că bine zici. Dar cum s-o mîncăm fără sare? Să stai tu s-o păzești ca să nu zboare și eu dau fuga în sat să aduc niște sare! Cînd voi veni, va fi vai de mama ei și halal de noi.

Fugi Tîndală cît îl țineau picioarele în sat după sare, iar cel rămas se gîndește că n-ar fi rău pînă atunci să se suie în copac și să prindă fripturica. Tocmai cînd se apropiase de pasăre, nebăgînd de seamă, alunecă de sus de pe cracă și căzu.

Pasărea zbură în depărtare, lăsîndu-l pe Păcală să se vaiete. Iată că sosește și Tîndală cu sarea. Văzînd că pasărea nu este nicăieri și auzînd pe Păcală că se văieta, zise:

– Vezi mă, prostule, că dacă ai mîncat nesărat, te-ai îmbolnăvit?!

2. Extrage din text și scrie pe caiet cuvintele și propozițiile dintre care fac legătura conjuncțiile identificate. **1,5 p.**

3. Găsește în text 2 enunțuri în care virgula înlocuiește conjuncția și. **1 p.**

4. Completează propozițiile de mai jos cu conjuncțiile potrivite: **1 p.**

Păunul să tacă, ... vrea să placă. Una zice ... alta face. Copilul înfrumusețează casa, ... oaspetele – masa. ... păianjenul țese, ... din pînza lui nu se fac haine.

5. Alcătuieste o propoziție folosind, cel puțin, 2 conjuncții. **1 p.**

6. Comentează în 3-5 enunțuri expresia de mai jos. **2 p.**

S-a găsit Păcală cu Tîndală – Și-a găsit sacul peticul.

7. Scrie alte expresii cu Păcală și Tîndală. Subliniază conjuncțiile. **1 p.**

Este important

să fac probe de evaluare,

să mă evalueze profesorul,

dar și să mă autoevaluez,

ca să constat **ce cunosc** cu adevărat, din ce am învățat;

să știu **ce pot face**, **aplica** și **cum sînt**,

ce atitudini am față de diferite idei, opinii, fenomene.

Adică să știu cît de competent sînt.

A

afecta, *vb.* a mîhni, a întrista.
alternanță, *s.f.* revenire succesivă.
anima, *vb.* a face mai activ sau mai expresiv, a da sau a căpăta mai multă viață.
anonim, *adj., s.m. și f.* (persoană) cu nume necunoscut; *adj.* (despre un text) al cărui autor nu este cunoscut.

B

barabulă, *s.f.* (regionalism) cartof.
belciug, *s.n.* inel din metal de care se prinde un lacăt sau un lanț.
boare, *s.f.* adiere de vînt.
boltă, *s.f.* arc de verdeață format de ramurile unite ale copacilor; construcție cu partea superioară arcuită.
buclic, *s.n.* încurcătură, necaz.

C

cacofonie, *s.f.* asociație supărătoare de sunete.
candid, *adj.* nevinovat, pur.
ceremonios, *adj.* cu politețe exagerată.
cîrmui, *vb.* a conduce, a guverna.
coclauri, *s.n. pl.* locuri neumbrate, pustii.
consemna, *vb.* a înregistra, a însemna, a nota.
considerație, *s.f.* 1. stimă, respect; 2. motiv; 3. părere, idee.
corigent, *adj.* elev care nu a obținut o notă de trecere la una sau la două materii și care va fi examinat din nou, toamna.
cotidian, *s.n.* de fiecare zi; zilnic; (fig.) obișnuit.
crîmpoți, *vb.* (regionalism) a tăia, a rupe, a ciopîrți.
cronologic, *adj.* dispus în ordinea succesiunii în timp.
cuminecare, *s.f.* (bis.) împărtășire; ritual care constă în gustarea de către credincioși a vinului și a pîinii care, sfințite de preot, devin Sîngele și Trupul lui Hristos.

D

divinitate, *s.f.* (teol.) ființă supremă, unică, care a creat lumea.

E

echilibristică, *s.f.* arta de a-și păstra echilibrul în diferite poziții dificile ale corpului; număr de circ.
eficient, *adj.* care produce efectul așteptat; care dă un rezultat pozitiv.
emigra, *vb.* a pleca din patrie și a se stabili într-o altă țară.
eolian, *adj.* care este produs de vînt.
erudit, *adj.* care dovedește cultură vastă.
escalada, *vb.* a se cățăra pe un zid sau pe un obstacol înalt, pentru a trece pe partea cealaltă.
evoca, *vb.* a zugrăvi în cuvinte imaginea unor fapte petrecute demult.
exterioriza, *vb.* a comunica, a exprima gânduri și sentimente prin cuvinte sau gesturi.

F

fabulos, *adj.* 1. care aparține lumii legendelor; fantastic, minunat; 2. imaginar, ireal.
fascinație, *s.f.* atracție puternică pe care o provoacă

cineva sau ceva prin însușiri ieșite din comun.
finisare, *s.f.* executarea ultimelor operații asupra unei lucrări, pentru a-i da forma definitivă.
frison, *s.n.* tremurături însoțite de o senzație de frig.
frontispiciu, *s.n.* 1. (arhit.) partea superioară a fațadei principale a unui edificiu; 2. prima pagină a unei cărți, care conține titlul, numele autorului, anul apariției.

G

girofar, *s.n.* dispozitiv de semnalizare vizuală și auditivă intermitentă, folosit de mașinile de poliție, de ambulanțe etc.
gîde, *s.m.* călău.
gîrlă, *s.f.* apă curgătoare mică.
glazură, *s.f.* strat subțire de zahăr ars, de ciocolată sau de șerbet, care se pune peste prăjituri.

H

harapnic, *s.n.* (regionalism) bici mare.
havuz, *s.n.* bazin de apă descoperit construit în parcuri, cu fîntină arteziană în centru.
hîrsit, *adj.* zgîrcit, cărpănos.

I

incitant, *adj.* care întărită sau ațîțită, trezește interesul.
indiciu, *s.n.* semn după care se poate recunoaște un obiect, o ființă sau un fenomen.
ingenios, *adj.* (despre oameni) care are spirit inventiv.
ingredient, *s.n.* substanță accesorie din compoziția unui medicament, aliment etc.
iritare, *s.f.* enervare.

Î

întrupa, *vb.* a lua sau a da formă concretă, de trup omenesc; a se concretiza.

J

jantă, *s.f.* partea roții, pe care se fixează anvelopa.
jilț, *s.n.* scaun înalt cu spetează și cu brațe.

M

magic, *adj.* misterios, tainic.
mărgean, *s.n.* 1. animale de culoare roșie sau albă care trăiesc, în apele calde, înfipte pe un schelet calcaros (coral); 2. șirag de mărgelă făcute din mărgean.
mîntuire, *s.f.* 1. salvare, scăpare; 2. (în limbaj bisericesc) iertarea păcatelor.
monden, *adj.* care aparține sau se referă la cercurile înalte ale societății.
moțai, *vb.* a așipi șezînd, a dormita.

N

năbădăios, *adj.* care se supără ușor, capricios.
nămie (forma literară, **namiază**), *s.f.* amiază.

O

oacheș, *adj.* cu pielea feței de culoare închisă și cu ochii, părul și spîncenele negre, brunet.
oca, *s.f.* veche unitate de măsură pentru capacități și greutate, egală cu aproximativ un litru (sau un kilogram) și un sfert.

olandă, *s.f.* țesătură deasă și fină, folosită la confecționarea lenjeriei.

oploși, *vb.* a-și găsi refugiu, a se pune la adăpost.

osîndă, *s.f.* condamnare, pedeapsă.

ozeneu, *s.n.* prescurtare de la cuvintele *obiect zburător neidentificat* (OZN).

P

parodie, *s.f.* imitație a unei opere literare, făcută cu scopul de a satiriza, de a realiza efecte comice.

pasaj, *s.n.* fragment dintr-un text scris.

pastel, *adj.* (despre culori) cu tonuri palide, delicate.

pehlivan, *s.m.* 1. (învechit) personaj comic (acrobat, jongler, scamator etc.); 2. șiret, poznaș.

penurie, *s.f.* lipsa unor lucruri necesare traiului.

piroteală, *s.f.* moleșeală, somnolență.

pizmui, *vb.* a învidia pe cineva; a dușmăni, a urî pe cineva.

pîrg, *s.n.* fază de început a coacerii unor fructe/legume.

pîrpăli, *vb.* 1. a frige un animal sau o bucată de carne la frigare, pe jărat etc.; 2. a se zvîrcoli de durere.

plăieș, *s.m.* (în Evul Mediu) locuitor de la graniță, însărcinat cu paza frontierelor.

portavion, *s.n.* navă militară, de tonaj mare, a cărei punte permite transportul, decolarea și aterizarea avioanelor de luptă.

postură, *s.f.* situație în care se află cineva la un moment dat.

prezida, *vb.* a conduce, în calitate de președinte, o adunare, o dezbatere.

primordial, *adj.* 1. care este primul (într-o succesiune temporală); 2. care este de cea mai mare importanță.

priveghia, *vb.* 1. a face de pază; 2. a sta treaz, a nu dormi; a sta de veghe noaptea la mort.

prizărit, *adj.* care nu s-a dezvoltat bine; mic, slab.

prislea, *s.m.* mezinul dintr-o familie.

R

regenera, *vb.* 1. a se reface; 2. a se primeni, a se înnoi.

rememorare, *s.f.* acțiunea de a-și aminti.

revendica, *vb.* a cere insistent un bun care i se cuvine.

reverențios, *adj.* foarte politicos, respectuos.

rubrică, *s.f.* spațiu rezervat permanent într-un ziar, revistă, manual etc.

S

satin, *s.n.* țesătură din mătase, bumbac sau fibre sintetice, cu o față lucioasă, folosită pentru căptușeli.

savura, *vb.* a mânca sau a bea încet și cu plăcere, pentru a simți bine gustul.

sălaș, *s.n.* 1. adăpost; culcuș; 2. sat; familie.

sceptru, *s.n.* toiag împodobit, purtat de regi, de domnitori și de unii conducători de stat, ca simbol al puterii.

sclipui, *vb.* a aduna cu greu, a agonisi.

secvență, *s.f.* 1. șir de imagini sau de scene dintr-un film; 2. serie de fapte, de evenimente, stări etc.

sftenic, *s.m.* 1. (în trecut) înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnitorul unei țări în problemele de conducere; 2. (actual) sfătuitor, consilier.

sigiliu, *s.n.* 1. pecete; 2. ceară roșie sau plumb, bronz

etc. pe care se imprimă prin apăsare o pecete.

simbrie, *s.f.* răsplată în bani sau în natură.

sitar, *s.m.* pasăre călătoare de mărimea unui porumbel, cu ciocul lung și subțire și cu pene cafenii.

smalt, *s.n.* material lucios care acoperă suprafața unor obiecte.

smarand (forma literară, **smarald**), *s.n.* piatră prețioasă strălucitoare de culoare verde, foarte transparentă.

solicita, *vb.* a cere să i se acorde ceva, a ruga.

somptuos, *adj.* de o eleganță impunătoare, luxos.

soroc, *s.n.* 1. termen fixat pentru îndeplinirea unei obligații; 2. dată când se pomenesc morții.

stînj, *s.m.* veche unitate de măsură pentru lungime (cuprinsă între 1,96 m și 2,23 m).

sudură, *s.f.* 1. (tehn.) locul în care s-a realizat îmbinarea pieselor sudate; 2. (fig.) legătură strînsă; îmbinare.

sugestiv, *adj.* care are puterea sau calitatea de a stîrni anumite reprezentări sau idei.

suspans, *s.n.* moment dintr-un film, dintr-un spectacol sau o operă literară, cînd acțiunea se întrerupe, ținînd spectatorul într-o stare de tensiune.

T

tămîios, *adj.* 1. (despre struguri) cu gust aromat; 2. varietate de viță-de-vie.

tărîm, *s.n.* 1. ținut, regiune, meleag; 2. (fig.) domeniu, sferă de activitate.

tipsie, *s.f.* tavă rotundă, din metal.

tîrlici, *s.m. pl.* papuci moi de casă, fără tocuri, confecționați din postav sau tricotați.

toacă, *s.f.* timp al zilei, după răsăritul soarelui sau înainte de apus, cînd se oficiază liturghia sau vecernia la biserică.

tocălie, *s.f.* (regionalism) morișcă din lemn, care, învîrtită de vînt, produce zgomot și sperie păsările.

tribut, *s.n.* obligație (în bani sau în bunuri) pe care o impune o putere cuceritoare unui popor învins.

Ț

țesăla, *vb.* a curăța, a peria un animal cu o perie specială (țesală).

țigaie, *adj.* 1. lîină scurtă și creată, mătăsoasă. 2. oi cu astfel de lîină.

V

vastitate, *s.f.* amploare, complexitate.

vătrar, *s.n.* (forma literară, **vătrai**) unealtă metalică folosită pentru scoaterea cenușii din vatră.

vocabulă, *s.f.* cuvînt, spusă, zisă.

W

week-end (în engleză), *s.n.* timpul liber de la sfîrșitul săptămîinii.

Z

zăbală, *s.f.* partea căpăstrului care se introduce în gura calului pentru a-l struni.

zghihui, *vb.* (regionalism) a scutura cu putere, a zgîlți.

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova

Liceul/Gimnaziul _____

Manualul nr. _____

Anul de folosire	Numele de familie și prenumele elevului	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la restituire
1				
2				
3				
4				
5				

Dirigintele controlează dacă numele elevului este scris corect.

Elevul nu trebuie să facă niciun fel de însemnări în manual.

Aspectul manualului (la primire și la restituire) se va aprecia cu calificativele: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Surse fotografice: www.cultural.bzi.ro; din fondurile Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă” din Chișinău; www.vk.com; www.laurafrunza.com; www.edituragama.ro; www.dianacaragiu.blogspot.com; www.kid.ru; www.articole.famouswhy.ro; www.clujtoday.ro; ©123RF: Cathy Yeulet; stockyimages; Balázs Justin; www.tu.no; www.2.avaya.de; www.otto.de; www.vandenborre.be; www.nationalfm.md; www.thewallpapers.org; www.icr.ro; www.ebloguri.ro; www.stildeviata.com; www.cinemagia.ro; www.n24plus.ro; www.rotobe.eu; www.colectiacinema-teca.ro; www.ioncreanga.eu; din arhivele Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală; www.cimec.ro; www.botosaninencenzurat.ro; www.port.hu; www.e-theatrum.com; www.scrierile.com; lurir.ru; www.printerest.com; www.littlespyeye.wordpress.com; www.ro.wikipedia.org; www.unswscience.wordpress.com; www.basmoteca.eu; www.operturearts.com; www.ilog.ro; www.misteriosdosdeuses.blogspot.com; www.fon2org; www.bibliograficaie.blogspot.com; www.getacover.com; www.rabstol.net

Î.E.P. Știința se obligă să achite deținătorilor de copyright, care încă nu au fost contactați, costurile de reproducere a imaginilor folosite în prezenta ediție.

Imprimarea la Tipografia „BALACRON” SRL, str. Calea Ieșilor, 10;
MD-2069, Chișinău, Republica Moldova.
Comanda nr. 645